

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

Л. М. КАЛІНІНА

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ
АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ**

МОНОГРАФІЯ

**Київ
Педагогічна думка
2012**

УДК 373.5.091.113:005.336]:004

ББК 74.204

К17

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 14 від 21 грудня 2011 р.).*

Рецензенти:

Н. В. Грицяк, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри інформаційної політики та технологій Національної академії державного управління при президентові України;

М. І. Піддячий, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії профільного навчання та професійних консультацій Інституту педагогіки НАПН України

Калініна Л. М.

К17 Теоретико-прикладні аспекти формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу : монографія / Л. М. Калініна. — К. : Педагогічна думка, 2012.— с.

ISBN 978-966-644-273-7

У монографії репрезентовано розв'язання наукового завдання генезису розвитку інформаційної культури як феномену інформаціології та інформаційного менеджменту, проблеми культурно-інформаційної теорії освіти та практики управління сферою освіти. Упровадження результатів досліджених, висвітлених у монографії сприятиме подальшому розвитку фундаментальних і прикладних досліджень з формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу через розкриття категоріально-понятійного поля – інформаційної культури, загалом та особистості, зокрема у тому числі керівника – моделі й технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу в контексті створення освітньо-інформаційного середовища та інформаційного суспільства в Україні.

Для науковців у галузі управління освітою, державного управління та педагогіки, педагогічних працівників, керівних кадрів різних ієрархічних рівнів управління сферою освіти, викладачів інституцій післядипломної освіти, докторантів, аспірантів, наукових кореспондентів.

УДК 373.5.091.113:005.336]:004

ББК 74.204

© Інститут педагогіки НАПН
України, 2012

© Калініна Л. М., 2012

© Педагогічна думка, 2012

ISBN 978-966-644-273-7

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ ОСВІТИ ТА ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ	8
1.1. Феномен культури в управлінській діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу та методи його дослідження	8
1.2. Інформаційна культура як об'єкт формування у сфері освіти	23
Література до розділу 1.	47
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	51
2.1. Компетентність як субстрат інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу	51
2.2. Стан сформованості інформаційної компетентності у сучасних керівників загальноосвітніх навчальних закладів	67
Література до розділу 2.	80
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	83
3.1. Вихідні методологічні положення формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу	83
3.2. Наукове обґрунтування структури, змісту та технологічної сутності когнітивно-синергетичної моделі формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу	96
Література до розділу 3.	106
РОЗДІЛ 4. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА КОГНІТИВНО-СИНЕРГЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА	110
4.1. Сутність педагогічної технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу	110
4.2. Науково-методичний супровід технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу	120
4.2.1. Програмне забезпечення курсу «Основи інформаційної культури»	120
4.2.2. Методичні рекомендації для слухачів курсу «Основи інформаційної культури»	126
Література до розділу 4.	141
ДОДАТКИ	
Додаток А. Результати експертного оцінювання стану сформованості інформаційної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів	144

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АКШУ — Асоціація керівників шкіл України.
АРМ — автоматизоване робоче місце керівника.
АСУ — автоматизована система управління.
АУЛ — адміністративно-управлінська ланка.
БД — база даних.
ВР — Верховна Рада України.
ЗНЗ — загальноосвітній навчальний заклад.
ЗНМР — заступник з науково-методичної роботи.
ЗСО — загальна середня освіта.
ІД — інформаційна діяльність.
ІК — інформаційна культура.
ІКК — інформаційна компетентність керівника.
ІКО — інформаційна культура особистості.
ІКСФ — інформаційна культура спеціаліста фахівця.
ІКС — інформаційна культура суспільства.
ІКТ — інформаційно-комунікаційні технології.
ІПС — інформаційно-пошукова система.
ІР — інформаційні ресурси.
ІС — інформаційна система.
ІТ — інформаційні технології.
КЕЕ — констатувальний етап експерименту.
КЗЕ — контрольний зріз на формувальному етапі експерименту.
КМУ — Кабінет Міністрів України.
КПП — комп'ютерні прикладні програми.
КТ — комп'ютерна техніка.
МОН України — Міністерство освіти і науки України.
МОНМС України — Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.
НВП — навчально-виховний процес.
НІТ — нові інформаційні технології.
ОІППО — обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
ПЕОМ — персональна електронна обчислювальна машина.
ПЗНП — програмний засіб навчального призначення.
ПК — персональний комп'ютер.
ППЗ — прикладне програмне забезпечення.
СУ — система управління.
СУБД — система управління базами даних.
ТЗ — технічні засоби.
ТЗН — технічні засоби навчання.
УІС — управлінські інформаційні системи.
ФЕЕ — формувальний етап експерименту.

ВСТУП

Одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні є побудова відкритого для всіх і орієнтованого на інтереси людей відкритого інформаційного суспільства, в якому кожен мав би можливість створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними з метою реалізації власного потенціалу, суспільного й особистісного розвитку та підвищення якості життя.

В Україні створюються базові засади інформаційного суспільства, але ступінь його розбудови порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, як зазначено в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки», Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» № 926/2010 від 30 вересня 2010 р. та інших нормативно-правових актах.

Основні інституції країни, зокрема і сфери освіти, мають реалізовувати стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, сприяти трансформаційним соціально-економічним і інноваційним процесам та адаптуватися до них. Серед них загальна середня освіта є важливою ланкою, оскільки впливає не тільки на соціально-економічні перетворення сьогодення, а й, головним чином, визначає основні напрями розвитку інформаційної цивілізації та світової конкурентоспроможності країни в різних вимірах.

Проблема розвитку інформаційного суспільства в Україні взаємопов'язана з інформатизацією управління сфери освіти, є однією з найскладніших, проте й найактуальніших проблем модернізації сучасного управління та інформаційної діяльності, що детермінують формування й розвиток комп'ютерно грамотної та інформаційно культурної особистості в суспільстві загалом і сучасних керівників зокрема формування особистості.

Саме тому розв'язання цієї проблеми зумовлює розроблення й методологічне обґрунтування наукових основ інформаційного менеджменту в галузі освіти, що є одним із нових видів менеджменту в умовах розвитку інформаційної цивілізації, базисом для формування інформаційної культури особистості загалом і керівника ЗНЗ зокрема.

Особистість, освіту, інформацію й теоретичне знання визнано стратегічними ресурсами та найістотнішими цінностями у країні. У чинному законодавстві констатовано, що для реалізації інтелектуального потенціалу нації і міжнародної конкурентоспроможності держави рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності, впровадження сучасних ІКТ, наукомістких й інформаційних технологій в управління соціальною сферою, здійснення фундаментальних і прикладних досліджень є недостатнім.

Серед національних пріоритетів державної освітньої політики інформатизації визначено створення інфраструктури, інформаційних ресурсів (ІР), нових інформаційних технологій (НІТ), інформаційних систем (ІС), автоматизованих систем управління (АСУ), використання засобів

(інформаційно-комунікаційних технологій) ІКТ з метою забезпечення вільного доступу до ресурсів комп'ютерних мереж, які детермінують зміст і структуру, вибір форм, методів, засобів і технологій управління в ЗСО. Однак невирішеною в теорії та на практиці залишається проблема неадекватності випереджального розвитку ІР, НІТ, ІС управлінського призначення та їх повільного впровадження у практику управління загальноосвітніми навчальними закладами (надалі ЗНЗ) через недостатню готовність до здійснення інформаційної діяльності та рівень сформованості інформаційної культури у переважній більшості керівників ЗНЗ.

Розв'язання проблеми формування та розвитку інформаційної культури керівників ЗНЗ як складової інформатизації освіти є не лише фактором розвитку інформаційного суспільства в Україні, а й має забезпечити вищий рівень ефективного управління ЗНЗ та якості освіти учнівської молоді на основі створення інформації та ІР, впровадження ІУС, мереж, НІТ, ІКТ.

Аналіз результатів наукового доробку і практики управлінської, зокрема інформаційної, діяльності керівників ЗНЗ, дав змогу виявити соціально-педагогічні суперечності, що породжують низку проблем теоретичного і практичного характеру, які гальмують розвиток загальної середньої освіти нової якості та впровадження новітніх ІКТ в управління ЗНЗ, між:

- постійним виробленням нової інформації, інформаційних ресурсів, проникненням мережі Інтернет практично в усі сфери діяльності людини, швидкістю отримання та передачі інформації завдяки засобам ІКТ та можливостями її опрацювання керівниками ЗНЗ;
- надлишковою і неструктурованістю інформаційних потоків у організаційній структурі управління ЗНЗ, що призводять до необґрунтованості й несвоечасності прийняття управлінських рішень керівниками;
- вимогами суспільства до підвищення ефективності управління у сфері освіти і наявним рівнем загальнодоступної інфраструктури, ступенем розроблення інформаційних систем, ІКТ, автоматизованих систем управління (АСУ) та їх практичним використанням керівниками ЗНЗ;
- потребою в докорінній зміні характеру інформаційно-комунікаційної взаємодії та зв'язків між усіма суб'єктами управління різних ієрархічних рівнів, новими соціальними вимогами до професійної діяльності керівника ЗНЗ і недостатнім рівнем сформованості інформаційної компетентності та культури.

Ці суперечності зумовлюють необхідність створення принципово нових теоретичних і технологічних підходів до управління процесами функціонування й розвитку ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики; подальшого проведення системних досліджень теоретичних основ формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу, пов'язаних із реалізацією національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні та практикою інформатизації сфери освіти.

Оскільки проблема формування й розвитку інформаційної культури керівника школи пов'язана зі зміною суспільного устрою, об'єктивно зумовленою стійкою тенденцією переходу людства (друга половина ХХ ст.) від індустріальної цивілізації до інформаційної, що формує моделі науково-технічного та

інноваційного розвитку держави, виникла потреба в узагальненні наукових праць, у яких розкриваються теоретичні та технологічні проблеми інформатизації в соціальній сфері, зокрема освіти.

Аналіз інформаційно-технологічної ситуації, філософської, управлінської, кібернетичної, психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема дослідження стала об'єктом фундаментальних досліджень лише з 90-х років минулого століття, проте нині активно розробляється у різних галузях науки.

Однак за безумовної важливості цих досліджень поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти теоретико-методологічних і технологічних основ формування й розвитку інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу як у практиці керівництва на субрегіональному рівні, так і в системі післядипломної освіти, зміст і технології формування інформаційної культури, здобуті на основі інтеграції різних галузей наук, які потребують дослідження відповідно до сучасних наукових підходів, теорій, концепцій та парадигм у галузі інформаційного менеджменту та менеджменту інформаційних систем.

Крім того, аналіз наукової літератури з цієї проблеми свідчить, що, незважаючи на досить вагомий результати наукових пошуків, здобуті результати не набули форми цілісного узагальнення в контексті наукового обґрунтування системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ, та підтверджує недостатній ступінь розробленості предмета нашого дослідження. Такі дослідження для України є новим пріоритетним напрямом наукових пошуків, які визначають прискорений науково-технологічний розвиток інформаційного суспільства в державі, доцільність запровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ, АУІС в управління сферою освіти.

Методологічна основа дослідження проблеми пов'язана з ідеєю взаємозумовленості розвитку соціальної формації як суспільного явища, принципом історизму й міжгалузевою інтеграцією наукових здобутків, ідеями наукових шкіл загального та освітнього менеджменту як визначальними факторами становлення й розвитку інформаційного суспільства й інформаційного менеджменту в галузі освіти.

У монографії репрезентовано одержані наукові результати розв'язання окресленої проблеми на засадах нової освітньої парадигми, інформаціології та інформаційного менеджменту, культурно-інформаційної теорії освіти, синергізму здобутків різних галузей наук.

Монографія призначена для науковців у галузі управління освітою, державного управління та педагогіки, керівних кадрів різних ієрархічних рівнів управління сферою освіти, викладачів інституцій післядипломної освіти, докторантів, аспірантів.

РОЗДІЛ 1

Інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу як проблема культурно-інформаційної теорії освіти та практики управління

1.1. Феномен культури в управлінській діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу та методи його дослідження

Педагогічні дослідження, розпочаті на початку ХХІ ст., активізували інтерес до пошуку наукових ресурсів для стійкого розвитку освіти та системи управління нею. При цьому основна увага приділяється виявленню потенційних можливостей процесів і забезпеченню умов модернізації змісту й структури освіти та управління, що зорієнтовані на функціонування в режимі стійкого розвитку на засадах культурологічного підходу (В. Андрущенко, В. Биков, Б. Гершунський, А. Гуржій, В. Загвязінський, І. Зязюн, М. Євтух, М. Каган, В. Кремень, В. Луговий, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.).

З огляду на те, що саме освіта є основним соціальним інститутом, який професійно займається передачням майбутнім поколінням культурного досвіду людства, дослідження проблеми культури суб'єктів управління крізь призму формування сучасного суспільства знань й інформаційно-технологічного його розвитку, актуальних освітніх потреб, гуманістичних суспільних цінностей і здобутків науки менеджменту є безперечно надзвичайно актуальним і водночас багатовекторним.

Соціально значущими проблемами освітньої системи є недостатній рівень її гуманізації та інформатизації, надто повільний процес демократизації управління загальноосвітніми навчальними закладами (ЗНЗ). У керівництва більшості загальноосвітніх навчальних закладів переважає авторитарний стиль управління, не сформована належна організаційна культура в закладі загалом і наявний низький рівень сформованості різних видів культури у суб'єктів управління. Як наслідок, не забезпечуються адекватні суспільним потребам культурний розвиток і соціалізація учнівської молоді, що негативно позначається і на якості суспільного поступу країни, в основі якого завжди була культура нарівні з такими цивілізаційними феноменами як інформація та управління.

Тому проблема взаємозв'язку феноменів культури, освіти, інформації та управління потребує змістовного аналізу взаємодії власне культурних, освітніх, управлінських й інформаційних процесів, вивчення процесу формування

різних видів культур суб'єктів управління у сфері освіти загалом і в межах цього дослідження — інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу, та кардинального її розв'язання на інноваційних культурологічних засадах.

Починаючи з антропологічного розуміння сутності культури Е. Тейлором, її в науці поступово виокремлено як характеристику людської особистості, як якість, що насамперед властива індивіду, а потім суспільству. Значний внесок у наукове обґрунтування теорії культуровідповідної освіти, виховання культурної особистості зробили вітчизняні педагоги.

У працях грузинської філософсько-психологічної школи поняття «культура» взагалі й особистісної зокрема піднято до статусу категорії (З. Какабадзе, М. Мамардашвілі, М. Чавчавадзе). Важливе значення в цьому контексті мають наукові пошуки сучасної школи київських філософів, які розглядають культуру не тільки як форму пізнання, а й як спосіб побудови життя людини з урахуванням досвіду минулих поколінь, але передусім як спосіб людського буття через онтологічний підхід і стосунки однієї людини з іншими людьми (В. Андрущенко, Є. Бистрицький, М. Гордієнко, В. Іванов, А. Канарський, С. Кримський, Л. Левчук, І. Мазепа, В. Малахов). Антропологічна школа вивчення культури (М. Бахтін, Л. Виготський, В. Пропп, С. Ейзенштейн та ін.) висунула проблему співвідношення культури та психології особистості.

Традиційне для 60—70-х років ХХ ст. уявлення про культуру як сукупність створених людиною матеріальних і духовних цінностей, як засіб ідейного збагачення людини (Ю. Лукін, О. Яковлєв), змінювалося висуненням на перший план етичної (А. Швейцер), ціннісно-духовної (М. Чавчавадзе, М. Мамардашвілі), предметно-змістовної (В. Межуєв), життєтворчої (О. Лосєв), діяльнісної (Ю. Давидов, В. Давидович, Ю. Жданов, О. Загороднюк, М. Каган) функцій.

Суспільні науки мають ґрунтовно розроблені відомими вченими теорії (Е. Дюркгейма, М. Вебера, П. Сорокіна, М. Бердяєва, А. Тойнбі, Р. Мертона, М. Мід, Е. Фромма, І. Песталлоці, П. Наторпа, С. Френча та ін.), що розкривають процес формування культури особистості, суспільства. Різноманітні аспекти теорії культури подано в працях Ю. Давидова, Ю. Жданова, О. Загороднюка, В. Зінченка, М. Кагана, А. Моля, А. Швейцера та ін. Соціальні аспекти культурологічної проблематики й культурологію освіти, зокрема, сутність, роль та значення організаційної культури, що сприяє досягненню особистісних успіхів людиною чи навпаки, порушення стабільності й руйнування стійких зв'язків усередині організацій, теоретичні основи розвитку організаційної культури вивчали такі зарубіжні й вітчизняні науковці, як Б. Гершунський, Н. Крилова, Г. Сулова К. Боумен, О. Віханський, Д. Гелрігель, Н. Побірченко, Е. Шейн, Н. Хаїс та ін. Роль, значення, зміст, процес формування корпоративної та управлінської культури усередині організацій були предметом дослідження К. Боумена, Дж. Гібсона, Д. Джонсона, Е. Дюркгейма, Дж. Кліланда, Дж. Моррісея, Д. Левіса, В. Патрушева, С. Хенді, М. Харрісона, Н. Роджественської, О. Яркової та ін.

Дослідження проблем управлінської культури керівника в системі вищої, професійно-технічної та післядипломної освіти здійснені українськими

науковцями та практиками — В. Болгаріною, Б. Гаєвським, Т. Гореліковою, О. Мармазою, Ю. Палехою, С. Подмазіним, Л. Орбан-Лембрик.

Проблеми сутності організаційної культури та шкільної культури, соціального капіталу та їх форм через організаційні ресурси та мобілізацію, соціально згуртованість й взаємодопомогу вивчали Т. Діл, Д. Денісон, К. Камерон, А. Кеннеді, Дж. Коулмен, Р. Куїнн, Д. Мітчелл, У. Оучі, Т. Пітерс, М. Пінська, В. Сате, Р. Уотерман, Ч. Хенді, Г. Хофстед, Е. Шейн, К. Шольц, В. Ясницька та ін. Зокрема, Дж. Коулмен розглядає соціальний капітал як потенціал взаємної довіри і взаємодопомоги, що виникає у відносинах між людьми: зобов'язання та очікування, обмін інформацією та соціальні норми. До форм соціального капіталу автор відносить ресурси: організаційні, мобілізаційні, соціально згуртованості, соціальної взаємодопомоги.

Як засвідчує аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, глибокі зміни на рівні змісту культури як системи відносини людини і Всесвіту та змісту самої людини як суб'єкта цієї культури відбулися за два останні десятиліття, наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст.

Місце та роль управління загальноосвітнім навчальним закладом як цивілізаційного, культурного та управлінського феномену; зміст, форми, методи, засоби, технології формування різних видів культури в управлінській діяльності керівників належать до малодосліджених проблем у науці, зокрема педагогіці. Попри загалом помітний останнім часом інтерес до культурологічних засад управління у сфері освіти, питання формування різних видів культур у професійній діяльності суб'єктів управління, з'ясування особливостей та факторів впливу на цей процес, визначення структур, основних компонентів, сутнісних характеристик різних видів культури, теоретичного обґрунтування, розроблення та апробації субмоделей культури керівника у сфері освіти здебільшого залишилися поза увагою українських дослідників.

Під час формування запиту в НАПН України на відкриття теми наукового дослідження «Формування управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу» нами виявлено недостатній ступінь розробленості предмета дослідження, і не тільки вітчизняними, а й іноземними фахівцями [44; 45; 46; 47]. Місце та роль такого культурного явища, як феномен управління в сфері освіти, належить до малодосліджених проблем. Недостатньо вивчена у педагогічній науці також проблема культури управління освітніми об'єктами, процесами, системами, зміст, форми та методи її формування й розвитку у керівників сфери освіти.

Програмою дослідження передбачено не лише аналіз загальної культури керівників ЗНЗ як педагогічної проблеми та субстрату інших видів культури в професійній діяльності, а й виявлення стану й умов філософського осмислення суті культурологічної доміанти управлінської діяльності, сенсу управлінської культури, її соціальної значущості для практики управління сферою освіти. Необхідність дослідження соціально-філософського аспекту формування загальної культури як базису управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу значною мірою зумовлена його недостатньою розробкою. Без цього, на нашу думку, не можна досягнути власне культурну складову феномена управління та управлінської діяльності керівника.

Потребують поглибленого дослідження проблеми культурологічної підготовки майбутніх керівників ЗНЗ, теоретико-методологічного обґрунтування та вироблення концептуальних підходів до формування загальнокультурної компетентності, розроблення моделей субкультур і технологій їх формування й реалізації в управлінській діяльності керівника сфери освіти.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що такі дослідження в Україні є новим пріоритетним напрямом теоретичних пошуків, оскільки прогнозовані результати дослідження — концепція, моделі та технології формування й реалізації субкультур керівника ЗНЗ в управлінській діяльності — забезпечуватимуть адекватну суспільним і особистісним потребам культуру керівника його особистісний, культурний та професійний розвиток, організаційну культуру загальноосвітньої школи, а отже, і якісну соціалізацію з культурологічною домінантою переважної більшості учнів.

Важливість концепції управлінської культури та різновидів культур в управлінській діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу, результатів дослідження також убачаємо в тому, що сформована управлінська культура керівника посяде належне місце в культурологічній складовій системі управління загальноосвітнім навчальним закладом і сприятиме підвищенню ефективності управління, розв'язанню проблем інноваційного розвитку освіти та духовно-культурної її складової, рівному доступу до якісної освіти. Слід зауважити, що ця проблематика є, складною та інтегративною, оскільки пов'язана з різними полями феноменів культури й управління у сфері освіти та з інтеграцією знань з різних наукових галузей.

Дослідження є фундаментальним, спрямованим на здобуття нових і узагальнення наявних наукових знань з цієї проблеми. У цьому контексті, слушно зазначити, що нині в науковій сфері відбувається «...інтенсивна переоцінка фундаментальних знань і особливо гуманітарної науки...» [19, с. 96].

З огляду на наведені позиції, можна зробити висновок про наявність нових підходів у науці під час розв'язання проблем духовного та практичного освоєння Всесвіту, відкриті різноманітні можливості збагачення духовної культури суспільств у розв'язанні актуальної багатовимірної проблеми, окресленої вище.

Як відомо з класичної кібернетики, суб'єкти управління незалежно від сфери суспільства керують об'єктами (соціальні інституції та інші об'єкти пізнання або дослідження), процесами (інформаційні, управлінські, розвиток, інноваційні, фінансові, економічні, педагогічні, освітні, виховні та ін.), системами (соціальними, технічними, біологічними та інформаційними), і це лише підтверджує синергійність і багатовимірність феномену управління та складність процесу управління, оскільки у будь-яких мегасистемі або об'єкті існує багато інших об'єктів, процесів і різних за природою систем. Щодо кількості суб'єктів управління та громадського самоврядування, то це є відкритим питанням, яке протягом століть залишається не тільки малодослідженим, суперечливим, дискусійним, а й практично не розв'язаним. Водночас ця проблематика є надзвичайно актуальною і всеохопною, оскільки ми всі є керівниками якщо не колективно, то принаймні власного життя, і щодня займаємося самоменеджментом, що є спонукою до пізнання і проведення дослідження. З урахуванням того, що ми надаємо важливого значення культурологічному підходу під час

здійснення дослідження в єдності з іншими науковими підходами і вважаємо його пріоритетним і навіть домінуючим, ми прагнемо дослідити культурологічну складову цивілізаційного феномена управління та управлінської діяльності суб'єктів, як специфічний культурологічний феномен через різні види культур у сучасній сфері освіти за сучасних умов розвитку демократичного, інформаційного, громадянського суспільства в Україні.

Феномен культури в професійній діяльності суб'єктів управління є специфічно різноманітним за видовою ознакою, що пояснюється синергійністю феномену управління, складністю процесу управління, інтегративністю і детермінованістю видів діяльності суб'єктів управління окремими видами культури (рис. 1.1).

Рис. 1.1. **Види культур в управлінській діяльності керівника сфери освіти**

Звертаємо увагу, що поза увагою нашого дослідження залишилися інші види культур, зміст, методи, засоби, прийоми, техніки та технології їх формування, які заслуговують на увагу і можуть також бути окремими предметами досліджень учених і практиків. Це, власне, — загальна культура особистості, методологічна культура, комунікаційна культура, фінансова культура, світоглядна культура, технічна культура, екологічна культура, політична культура, особистісна культура, організаційна культура керівника, організаційна культура вчителя, організаційна культура учня, організаційна культура загальноосвітньої школи, корпоративна культура організації, культура праці суб'єктів, зокрема і суб'єктів управління в сфері освіти та ін.

Останнім часом в Україні поживалися дослідження управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. Водночас, як переконає світовий досвід, культура управління в результаті дає культуру ефективності, а отже, культуру успіху. Щоб визначити місце культури в професійній діяльності суб'єктів управління — синонімічними можуть бути поняття «управлінська культура», «культура управління», «культура управлінської праці» «культура суб'єктів управління», «культура управлінців» — бажано врахувати існування трьох основних сфери (галузей) культури.

Це — духовна, соціальна та технологічна. На перший погляд, управлінська культура керівників загальноосвітніх закладів має належати до соціальної сфери, яка забезпечує спільну діяльність, взаємодію людей та сфери освіти і сфери державного управління водночас. Але слід врахувати, що межі між названими сферами дуже відносні й рухливі. Їх об'єднує те, що всі види культури мають спільну тримірну вісь — когнітивну, ціннісну та регулятивну, пронизуючи весь простір культури. З огляду на це і реальне змістове наповнення терміна «управлінська культура», можна зробити висновок, що він не набув достатньо чіткої концептуалізації в науці.

Спираючись на аналіз теоретичних джерел, ми виявили, що дослідники тлумачать управлінську культуру як «систему знань, умінь, досвіду і навичок суб'єкта управління, якою забезпечується певний рівень майстерності та результативності управлінської практики» [33, с. 279]. Трапляється і визначення, за яким управлінську культуру розглядають як сукупність типових для менеджера цінностей, норм, поглядів і ідей, які свідомо формують стиль його поведінки [52]. Управлінська культура тлумачиться також як індивідуальна і особистісна характеристика керівника, що дає змогу забезпечити здійснення управлінської діяльності. Автори посібника «Освітній менеджмент» [32] відносять культуру керівника освітнього закладу до його професійної готовності та тлумачать як готовність здійснювати управління на засадах гуманізму, відкритості, толерантності. Цим підкреслюється значення соціально-культурної складової професійної діяльності керівника, яка за характером є управлінською. Як бачимо, управлінська культура в основному розглядається як характеристика управлінської діяльності, управлінської компетентності керівника.

Управлінська культура керівників під кутом зору її складових, структурних компонентів розглядається вітчизняними дослідниками Г. Єльніковою, Ю. Палехою як синтез загальної, професійної, інформаційної, економічної, правової та політичної культури. Але, на нашу думку, цим переліком структурних складників структура управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу не вичерпується, оскільки не враховані такі компоненти, як методичний, технологічний, комунікаційний, фінансовий, світоглядний, технічний, особистісний та ін. Власне цим і можна пояснити необхідність окремого наукового дослідження.

Підґрунтя будь-якого виду культури створює загальнокультурна підготовка суб'єктів управління, що включає освіченість, здатність до філософської рефлексії, світоглядну культуру, культурологічну обізнаність, розвиненість правової, політичної та морально-етичної культури тощо.

Оскільки для різних видів культур загальна культура особистості розглядається як субстрат, а рівень управлінської культури керівника прямо пропорційно пов'язаний з рівнем його базової культури, яку зазвичай називають загальною культурою особистості, проаналізуємо її сутність. Загальна культура особистості розглядається як спосіб її соціального буття, поведінки, в яких виявляється сукупність освоєних нею знань, цінностей, традицій, досвіду. Незважаючи на те, що загальнокультурний компонент теоретично визнаний як базис будь-якого виду культури, за роки незалежності України фундаментальних досліджень цього важливого підґрунтя розвитку культур у різних соціальних сферах не проводилося.

Управлінська культура визначається певним видом діяльності та професійною сферою, і як будь-який вид культури керівника в управлінській діяльності базується на специфічному субстраті — загальній культурі особистості, що реалізується у життєдіяльності кожної людини. З огляду на викладене, можна стверджувати, що культура суб'єкта управління — це сформована на базі загальної культури, соціокультурної компетентності здатність здійснювати управлінську діяльність з максимальною ефективністю.

Гіпотетично припускаємо, що рівень культури суб'єктів управління істотною мірою детермінується загальною культурою суб'єкта, його соціокультурною компетентністю, є фундаментом для безперервної освіти, успішної професійної та управлінської діяльності, життєтворчості в цілому. Але залишається, на нашу думку, багато невизначеностей щодо співвідношення загальної культури та будь-якого виду культури суб'єкта управління, загальної культури та соціокультурної й інформаційної компетентності керівника, базового стандарту професійної діяльності керівника ЗНЗ та загальної, професійної й інформаційної культури в їх єдності, виявлення особливостей, обґрунтування раціональних шляхів і засобів формування як загальної культури так і будь-якого іншого виду культури в професійній діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Ми гіпотетично передбачали, що розглянути різні види культур перебувають у взаємозв'язку із загальною культурою керівника загальноосвітнього навчального закладу, зокрема це стосується й інформаційної культури, як педагогічної проблеми та управлінського феномену. Тому передбачено розгляд філософського контексту суті, ролі, соціальної значущості управлінської й інформаційної культури керівника, специфіки формування та розвитку в процесі професійної діяльності та у сфері освіти. При цьому звертаємо увагу, що практичний аспект управлінської культури керівника часто зводиться до засвоєння нормативних вимог, функцій управління, технологічних прийомів, функціональних обов'язків і характеризується надмірним прагматизмом, збіднює її зміст. Збагачення можливе через філософську рефлексію сутності, виявлення суперечностей та тенденцій розвитку цього явища. Без цього, на нашу думку, не можна досягнути власне культурну складову феномену управління та управлінської діяльності, а також сутність і специфіку різних видів культур у професійній діяльності суб'єктів та виявити взаємозв'язок феноменів культури та управління в цілому.

Комплексне дослідження фундаментальної теми сплановано за тими етапами: аналітико-констатувальний, теоретико-моделювальний,

експериментальний, формуально-узагальнювальний. На першому — аналітико-констатувальному — етапі визначено завдання дослідження: розроблення нормативних документів дослідження; здійснення ретроспективного, системного та термінологічного аналізу проблеми дослідження; уточнення понятійно-термінологічного апарату.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети, необхідно було визначитися у способах, засобах і прийомах наукового пізнання, тобто методах наукового пізнання дійсності. У буквальному розумінні метод — це шлях до чого-небудь, засіб досягнення мети. Є багато визначень цього терміна, але навіть побічний аналіз доводить різноплановість його трактування. У зв'язку з цим ми конкретизуємо сутність категорії в ракурсі нашого предмета дослідження.

Метод в авторському тлумаченні інтерпретуємо як конкретний спосіб вивчення практики управлінської діяльності керівника ЗНЗ у контексті педагогічної дійсності, як інтелектуальну схему дій, що пояснює логіку дослідження, послідовність і зв'язок між окремими етапами та дає змогу встановити істину, перевірити чи спростувати її.

Загальноновизнано, що прикладні педагогічні дослідження і розробки потребують застосування емпіричних методів дослідження, іншими словами, методів практичного пошуку, які головним чином фіксують те, що вже існує в практиці. Історично емпіричні знання передували теоретичним [50, с. 14]. У фундаментальних дослідженнях переважно застосовуються теоретичні, евристичні методи та експеримент, що й було враховано під час планування НДР і прогнозування наукових результатів та реалізовано автором монографії на відповідних етапах дослідно-пошукової роботи.

Зважаючи, що в обґрунтуванні теоретичних істин, які перевіряються доведенням, практика бере участь опосередковано, нами заплановано використання й емпірико-теоретичних методів дослідження. Оскільки, вивчення об'єкта проводилося поетапно, то і методи дослідження не тільки необхідно було добирати з погляду їхньої доцільності та раціональності, а й прагнути щоб вони були різноманітними та варіативними, як бачимо з рис. 1.2, з урахуванням специфіки предмета дослідження.

Тому для дослідника, дуже відповідальним є етап вибору оптимального комплексу методів дослідження відповідно до сформульованих конкретних завдань, систематизація комплексу прийомів, процедур задля досягнення мети і завдань дослідження, планування та організації науково-дослідної роботи (НДР).

Головним питанням є те, як суб'єкт-дослідник або науковець їх добирає, а також застосовує. Суб'єкт, у цьому випадку, науковець може бути людиною Культури, відкритою до змін, інноваційною у здійсненні пошуків, а може бути консервативним, бездіяльним і заідеологізованим. Це залежить від того, яким науковим концепціям і парадигмам, яким методам дослідження надає перевагу науковець. Добір методів насамперед залежить від суб'єкта-дослідника як носія наукової культури, котрий має організувати, спланувати та провести дослідження з означеної вище проблематики, визначити сформованість субкультури і компетентність суб'єкта-керівника як респондента та носія управлінської культури для досягнення мети дослідження та рефлексує її.

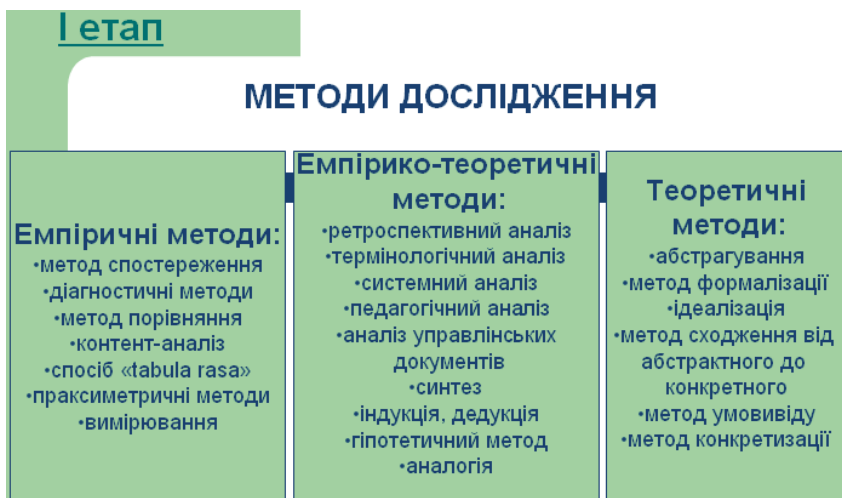

Рис. 1.2. Методи дослідження фундаментальної теми на І етапі НДР

Цей процес добору методів пов'язаний з процесами управління та самоуправління, організації та самоорганізації, тобто синергії цих процесів. Як бачимо з рис. 1.2 на першому етапі дослідження застосовувалися і такі класичні емпіричні методи, як діагностичні — анкетування, індивідуальна експертна оцінка, бесіда, метод самооцінки, метод анкетних даних експертів, тестування як різновид вибіркового опитування керівників шкіл щодо виявлення стану обізнаності респондентів з категоріально-понятійним апаратом проблематики, труднощів, проблем, досвіду; обсерваційні методи (пряме і непряме спостереження за процесом управління ЗНЗ, управлінською діяльністю керівників ЗНЗ), що запроваджувалися для вивчення стану проблеми у практиці функціонування експериментальних ЗНЗ; праксиметричні методи (вивчення та аналіз управлінської, організаційної, інформаційної, економічної, технологічної, правової діяльності керівників, науково-методичної роботи в ЗНЗ).

Опитування респондентів за допомогою способу «табула раса» (лат. — дощечка для писання, чиста дошка), що є досить поширеним у європейській науці. Це спосіб постановки одного питання, на яке необхідно відповісти без підготовки, консультації дослідника, використання жодних допоміжних матеріалів, власне це відповіді за спогадом. Як засвідчують отримані дані опитування респондентів, такий спосіб надає широкий спектр їхніх відповідей, розумінь суті категорій або явищ, які вивчаються та дають змогу зробити висновки дослідникам про знання і розуміння практиків.

Термінологічний аналіз належить до емпірико-теоретичних методів. Цей метод не є новим, але набуває новизни з застосуванням засобів ІКТ і надає нових можливостей для з'ясування категоріально-понятійного апарату проблематики, смислового уточнення, деталізації та впорядкування визначень категорій. Потреба в категорійній чистоті актуалізується після накопичення певного теоретичного і практичного масиву знання щодо феномену, який

розглядається, оскільки різноплановість наукових підходів може стати на заваді не тільки проведення теоретичних пошуків, а й утілення наукових здобутків у практику управління.

На аналітико-констатувальному етапі для розв'язання завдань дослідження потрібно було визначити базові та похідні категорії проблеми дослідження; знайти їх означення не тільки в друківаних наукових працях, журналах, іншій освітянській періодиці, а й у мережі Інтернет із застосуванням інформаційно-пошукових систем (ІПС). Окрім того, виявити, проаналізувати, узагальнити смислові поля та субстрати, а також застосовувати наукові підходи до авторських тлумачень категорій; порівняти смислові конструкції дефініцій та визначити зони їх смислового збігу; визначити та обґрунтувати авторські концептуальні бачення категорій дослідження з кожної підтеми.

Зауважимо, що Всесвітня павутина належить до мегаджерела інформації, зокрема наукової, є інформаційним середовищем, надає всім, хто бажає, унікальні можливості: необмеженого доступу до різноманітних сайтів, порталів, тематично розподілених ресурсів у галузі науки, культури, освіти 24 години на добу сім днів на тиждень з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет; інтерактивного діалогу з будь-яким респондентом у мережі в режимі реального часу он-лайн; оперативного пошуку релевантної інформації та скорочення витрат часу на її пошук.

За незначний час можна відшукати та накопичити достовірні факти (емпіричний рівень) про явище, що досліджується, — власне феномен «культури» управлінської культури керівника ЗНЗ, і узагальнити відомі знання (теоретичний рівень); значно зекономити час і зусилля на з'ясування стану розробленості проблеми у вітчизняній та зарубіжній науці та відомих шляхів її вирішення.

Слід акцентувати увагу на тому, що завдяки доступу до Інтернету і розвитку ІКТ науковці лабораторії можуть брати паритетну участь у світовому обміні науковою інформацією з проблеми дослідження, а це є критерієм високорозвинутих країн та наукової діяльності. Географічні перешкоди завдяки Мережі не є суттєвою завадою для миттєвого отримання інформації респондентами та обміну нею, а це лише сприяє теоретичному пошуку та достовірним науковим результатам.

Автором монографії, яка є керівником комплексної теми лабораторії управління, здійснено пошук категорії «Культура», яка є базовою для всіх підтем дослідження у мережі Інтернет за обраними ІПС (www.yahoo.com; www.brama.com; www.meta.com; www.google.net; search.msn.com; www.rambler.ru; www.Yandex.ua), як показано на рис. 1.3 і 1.4.

Аналіз даних пошуку базового терміна дає змогу констатувати наявність найбільшої кількості документів в ІПС «YaHoo!» — 210—220 млн, які стосуються всіх відомих видів культури. Як засвідчують результати здійсненого розширеного пошуку в мережі Інтернет із застосуванням інформаційно-пошукових систем, полісемантичність терміна «культура», узагальнення та систематизація семантичних ситуацій його використання у багатьох сучасних мовах стали причиною появи багатьох визначень і концепцій, що співіснують у науці.

За результатами пошуку базового терміна дослідження оформлено відповідні таблиці (табл. 1.1).

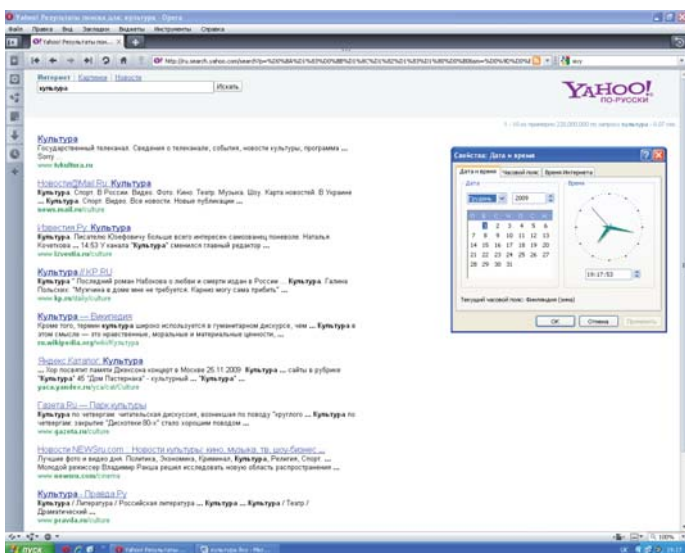

Рис. 1.3. Екранна копія сторінки результатів пошуку терміна «культура» в пошуковій системі «Yahoo!»

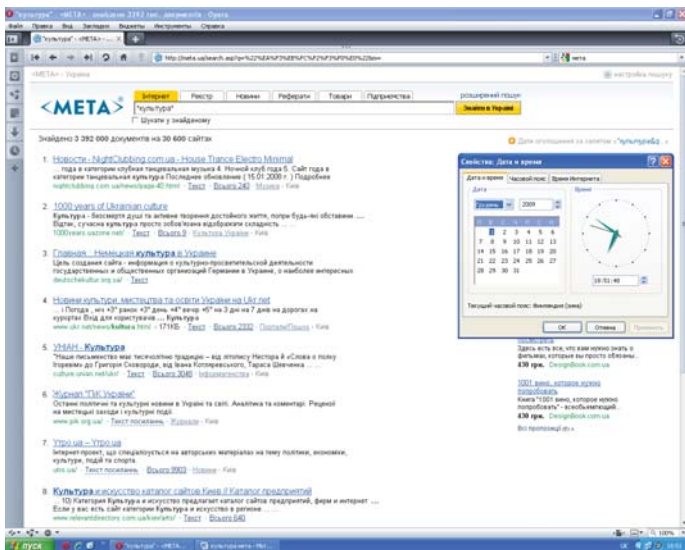

Рис. 1.4. Екранна копія сторінки результатів пошуку базового терміна дослідження «культура» в ІПС «Мета»

Таблиця 1.1

**Результати пошуку базового терміна дослідження «культура» у мережі
Інтернет станом на 1—2 грудня 2009 р.**

№	Назва ІПС	Назва терміна	Мова запити	Результати пошуку
1	Rambler	Культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	1 млн сайтів, 188 млн документів
2	Rambler	«Культура»	Російська	726 тис. сайтів, 134 млн документів
3	Rambler	Культура за ключовими словами без «лапок»	Українська	1 млн сайтів, 188 млн документів
4	Rambler	«Культура»	Українська	726 тис. сайтів, 134 млн документів
5	Google	Культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	10 900 000 на запит
6	Google	«Культура»	Російська	10 800 000 на запит
7	Google	Культура за ключовими словами без «лапок»	Українська	10 900 000 на запит
8	Google	«Культура»	Українська	10 800 000 на запит
9	Яндекс	Культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	206 млн сторінок
10	Яндекс	«Культура»	Російська	122 млн сторінок
11	Яндекс	Культура за ключовими словами без «лапок»	Українська	206 млн сторінок
12	Яндекс	«Культура»	Українська	122 млн сторінок
13	YaHoo!	Культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	220 000 000 документів
14	YaHoo!	«Культура»	Російська	219 000 000 документів
15	YaHoo!	Культура за ключовими словами без «лапок»	Українська	220 000 000 документів
16	YaHoo!	«Культура»	Українська	219 000 000 документів
17	Мета	Культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	7 688 000 документів на 54 600 сайтах
18	Мета	«Культура»	Російська	3 392 000 документів на 30 600 сайтах
19	Мета	Культура за ключовими словами без «лапок»	Українська	7 688 000 документів на 54 600 сайтах
20	Мета	«Культура»	Українська	3 392 000 документів на 30 600 сайтах

Результати термінологічного аналізу даних табл. 1.1 засвідчують, що з категорією «культура» дослідники пов'язують музику, живопис, стародавні цивілізації, але в сучасному житті цей термін використовується в набагато ширшому семантичному контексті. Слово «культура» походить від лат. *culture* і означає «виховання», «освіта». Культура виступає як специфічний спосіб організації та

розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної та духовної праці, у системі соціальних норм, духовних цінностей, у сукупності ціннісного ставлення людей до природи, самих себе, а також їх взаємовідносин.

Рівні осмислення феномену культури, з яким пов'язані тип устрою суспільства (демократична культура, рабовласницька культура, технологічна культура, інформаційна культура та інші види), історична епоха (антична культура, середньовічна культура, культура новітнього часу та ін.), специфіка життєдіяльності окремих соціальних груп і верств населення (молодіжна культура, арт-культура, аристократична культура, музична культура та ін.), специфіка життєдіяльності конкретних народностей, націй, національних спільнот (гуцульська культура, українська культура, японська культура, релігійна культура та ін.), професійна діяльність людини (економічна культура, правова культура, педагогічна культура, наукова культура, технічна культура, художня культура, управлінська культура та ін.) різняться, змінюються й уточнюються. Адже явища, охоплені цим феноменом, репрезентують широкий семантичний спектр і смислові відтінки у багатьох сучасних мовах та сприяють смисловою поглибленню категоріально-понятійного апарату науки, зокрема менеджменту у сфері освіти та менеджменту культури (рис. 1.5). З позицій системного підходу розглядаємо культуру як систему людської діяльності з усіма її видами, формами, процесами та артефактами — «учинених речей».

Рис. 1.5. **Схема представлення базових і похідних категорій феномену культури у сфері освіти**

Як засвідчує термінологічний аналіз, однією з перших в опануванні феномену культури, як у його сутнісних, так й історичних виявах, є проблема співвідношення культури і управління. Осягнути сутнісну своєрідність культурного феномену неможливо поза баченням діалектичного характеру його

єдності з управлінням. Вже у початкових спробах пізнання культури її визначили як відмінне від феномену управління. Таке визначення на тривалий час заклало розуміння культури й управління як рівнозначних субстанційних сфер буття не лише роз'єднаними, а й представленими одна одній. Однак очевидність того факту, що людина — суб'єкт і носій культури — постійно перебуває в суб'єктивному, від неї залежному, з одного боку, та об'єктивному зв'язку, з іншого — з управлінням і самоуправлінням, вимагає вбачати в абсолютизації цього визначення однобічність, викривлення дійсності щодо взаємозв'язку культури та управління.

Утім, не лише пізнавальний та науковий інтерес загострює проблему феноменів культури та управління в їх взаємодії. Її значення зумовлюється насамперед реаліями культурного буття, соціальними, антропологічними, духовними та економічними, екологічними наслідками взаємодії культури і управління. Це зобов'язує до ретельного аналізу як своєрідності, так і генетичної й структурної взаємності культури та управління.

Вже на рівні визначення змісту понять «культура» і «управління» простежуються їхні взаємозв'язки. Насправді, в об'єктивно-історичному існуванні людини Культури, феномени культури й управління утворюють нерозривну єдність, цілісність, а не механічну суму «частин» суспільства, розриваючись як природно-цивілізаційні феномени, що детермінують культуротворчий процес життєдіяльності людини.

Поняття «культура» вживалося спочатку для визначення процесу оброблювання ґрунту. І навіть у цьому вузькому значенні підкреслюється наявність змін у природному об'єкті залежно від дій людини, на відміну від змін під дією природних причин. У цьому визначенні більшою мірою акцентоване діяльне начало як людське зусилля зміни — у використанні Цицероном цього поняття в переносному значенні — «оброблення людської душі». Поняття «культура» в цьому значенні вміщує все те, що оброблене, перетворене суспільством і людиною, все те, що містить людське начало, все те, що створене людиною, і в цьому значенні — штучне. І хоча на перший погляд межа між культурою та управлінням здається очевидною й безпосередньо сприйнятою кожним, насправді культура не лише відрізняється від управління, а й передбачає її наявність не стільки як попередню, скільки як постійну й необхідну умову існування та розвитку феномену управління.

Свідчення такої залежності можна виявити на всіх рівнях існування різних культур: від виготовлення знарядь праці й розвитку технології трудової діяльності до особливостей побуту та явищ духовного життя залежно від видів діяльності, зумовлених розвитком знарядь праці в різноманітних технологіях, зокрема й інформаційних та нанотехнологій.

Роль культури в розвитку менеджменту як науки та практики управління можна простежити, розглянувши основні тенденції розвитку, виокремлення видів менеджменту залежно від типів суспільств і технологій в історії соціально-культурного буття людини.

Історія людської культури на всіх етапах цивілізаційного розвитку, у всіх різновидах доводить необхідність гармонійного взаємозв'язку людського культурного буття з феноменом управління. Ті радикальні зміни, які вносить

популяція *Homo sapiens* у соціум, потребують докорінних змін самої людини. Організувати свою соціально-культурну життєдіяльність та професійну діяльність людина повинна на засадах окультурення власних потреб з урахуванням соціально значущих цілей соціуму та типу розвитку суспільства. Тільки безперервний діалог «культура — управління — самоуправління» може бути основою стабільності існування людини Культури, суспільства Культури, а отже, і самої культури та культури у сфері управління.

У результаті вивчення практики з'ясовано та доведено, що культура як феномен існує в трьох основних сферах — духовній, соціальній і технологічній, межі між якими дуже відносні й рухливі в системі філософських категорій «природа — людина — суспільство», і належить до специфічного способу організації та розвитку людської життєдіяльності, матеріальної і духовної праці. Культура репрезентує систему людської діяльності з усіма її видами, формами, процесами та артефактами і є причиною і наслідком усіх змін, які відбуваються в суспільстві, освітньо-інформаційному просторі та життєдіяльності людини.

Види культур в управлінській діяльності керівника загальноосвітньої школи — інформаційна, економічна, професійна, методологічна, наукова, методична, технологічна, організаційна та ін., діалектично пов'язані з усіма елементами культури особистості (розумовим, моральним, естетичним, комунікативним, соціальним, психічним, фізичним тощо), яка є інтегральним складником інших видів культур і водночас включає їх.

За розробленим алгоритмом і застосованими методами дослідження здійснено пошук базових і похідних термінів із застосуванням ІПС, що дало можливість створити логічно завершену категорійно-понятійну конструкцію завдяки системному та теоретичному, ретроспективному видів аналізу (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Понятійно-термінологічне поле комплексної теми дослідження

З'ясування сутності феномену культури сприяло визначенню методологічних позицій у сучасному світоглядному контексті управління сферою освіти, ретроспективи розвитку та наукового підґрунтя менеджменту культури.

Виявлено та систематизовано концепції, що лежать в основі культурологічних версій: діяльнісна (Е. Балер, В. Давидович, М. Каган); ціннісна (А. Зворикін, Г. Карпов); структуралістична (К. Леві-Строс, Ю. Лотман); діалогічна (М. Бахтін, В. Біблер) та ін.; культурологічні системні моделі, які використовуються для аналізу і вирішення проблем освітньої ситуації («генетичний код» культури (Л. Виготський), модель «культурної взаємодії» (І. Ракітов), чотирьохелементна схема «культурного існування» (А. Бермус), «функціональна культурно-освітня» модель (А. Фліер) та ін.).

На першому етапі виявлено характеристики категорій із застосуванням термінологічного та системного аналізу (емпірико-теоретичних методів) і засобів ІКТ; розглянуто величезну кількість категорій, осмислено, деталізовано й уточнено їхню сутність, обґрунтовано нові поняття і терміни, систематизовано понятійно-термінологічне поле проблеми дослідження, яке відображає наукову специфіку його дослідження, здійснено формування глосарію завдяки теоретичним методам (теоретичний аналіз, конкретизація та умовивід).

Проведений термінологічний аналіз праць з проблеми дослідження дає нам можливість зробити висновки про те, що базові категорії «культура» і «управління», а також похідні терміни, зокрема «види культур», «інформаційна культура», «правова культура», «технологічна культура» та багато інших категорій, входять до смислового поля науки управління та пов'язані з «підтримкою» цілісності об'єкта управління — загальноосвітнього навчального закладу та суб'єкта управління — його керівника.

Вивчення та аналіз змісту сайтів і порталів у мережі Інтернет дали змогу з'ясувати, що великому спектрові значень феномену «культура» відповідає не менша кількість галузей наук, у яких об'єктом дослідження є культура в тому чи іншому контексті, та разом із тим цей феномен залишається одним з найбільш складних і неоднозначних у розумінні, пізнанні, дослідженні та впровадженні.

1.2. Інформаційна культура як об'єкт формування у сфері освіти

Важливими аспектами інформатизації управління освітою, можливо, його провідними характеристиками є культурний та інформаційний аспекти взаємодії феноменів інформації, управління і культур у сучасному глобалізованому інформаційному світі, їх проникнення, дифузія, діалог, конфронтація.

Інтерес до проблем інформаційної культури в Україні, зокрема освіти, зумовлений насамперед, тим, що розвинуті держави швидкими темпами переходять до нового типу економіки, який базується на знаннях (*knowledge-based economy*) та нового типу управління знаннями. Здатність України зберегти й підвищити свої позиції у світовому економічному та культурному просторі визначатиметься готовністю держави забезпечити пріоритетне інвестування

у вітчизняний інтелектуальний потенціал. Тому освіта і наука стають пріоритетами державної політики, зокрема освітньої та інформаційної.

Інформаційне суспільство, яке є новим типом існування людської спільноти, збагачує людську культуру новим суспільно значущим феноменом — інформаційною культурою. Вона розглядається як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, складова процесу формування культури людства. Оскільки стрімке зростання рівня технологізації суспільства вступає в суперечність із психофізіологічними особливостями людини в засвоєнні значних обсягів знань та інформаційних ресурсів, рівнем культури їх використання, посиливши розмежування між традиційною гуманітарною культурою і культурою технократичною, доречно навести визначення інформаційної культури спеціаліста як культури людини, готової до творчої роботи в умовах технологічно-інформаційної системи розвитку суспільства [26, с. 77—83].

Саме інформаційна культура покликана гармонізувати внутрішній світ суб'єкта шляхом вироблення раціональної інформаційної поведінки, що дає змогу досягти рівноваги в інформаційно-комунікаційному взаємообміні з середовищем, яке ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних засобах [6]. Також треба врахувати запити сучасного інформаційно-технологічного суспільства, яке торкається всієї соціальної сфери та передбачає розв'язання життєво важливих проблем людиною впродовж усього життя не тільки завдяки набутим у школі знанням й інформації, які швидко застарівають, а й через ІКТ-навички та використання ІКТ технологій, компетентність в оперуванні БД, ІКТ, тематичними ІР. Тому обов'язковою є комп'ютеризація навчання, оскільки, на переконання В. Кременя, це сьогодні запорука національної безпеки країни [25].

Сучасний фахівець існує у світі інформації. Нині практично не можна назвати сферу людської діяльності, яка не зазнала б залежності від ринку інформації та не мала б потреби у використанні новітніх інформаційних технологій. Все це значною мірою змінює уявлення, погляди, поведінку, спосіб життя і мислення сучасної людини і висуває до неї нові вимоги, найважливішою серед яких є опанування інформаційною грамотністю та розвиток інформаційної культури.

У наукових колах утверджується погляд на інформацію як на специфічно важливий стратегічний товар, орієнтований на обслуговування науки, техніки, бізнесу та економіки в цілому. Тому доречно включити інформаційну культуру та здатність орієнтуватися в інформаційному просторі до складу феноменів, які базуються на інформації та ІР, детермінують багато процесів і є компонентами різних видів діяльності в усіх соціальних сферах та потребують дослідження на нових методологічних засадах.

Розгляд проблеми формування й розвитку інформаційної культури керівника ЗНЗ безпосередньо пов'язаний з вивченням вітчизняного і зарубіжного доробку і здобутків науковців, пізнанням, осмисленням і аналізом феномену інформаційної культури особистості, суспільства і спеціаліста-фахівця та процесом її формування з використанням ретроспективного, термінологічного, системного, компонентного аналізу та методу ключових слів.

В історії дослідження інформаційної культури представлено періодизацію розвитку феномена, який охоплює три періоди: *перший* — 70—80-ті роки ХХ

ст., *другий* — 80—90-ті роки, *третій* — від 90-х років до сьогодні [13, с. 6—7]. Уперше поняття «інформаційна культура» з'явилося в пресі вже в 70—80-ті роки ХХ ст. у різних галузях науки. Перший етап характеризувався активним теоретичним вивченням проблеми формування інформаційної культури, якою цікавилися бібліографи, бібліотекознавці, книгознавці, а на початку 80-х років описати процес застосування інформаційної культури спробували фахівці з педагогіки. Другий етап розширив арсенал засобів формування інформаційної культури, наслідком чого стала активізація діяльності вчених не лише у педагогічній науці, а й у суміжних галузях знання, зокрема філософії та інформатиці. Відтоді поняття «інформаційна культура» набуває нового статусу та використовується в широкому науковому і філософському контексті.

До інформаційної культури ставляться як до ефективної організації інтелектуальної діяльності особистості. Третій етап визначив необхідність осмислення та обґрунтування теорії феномену інформаційної культури в межах не тільки класичної інформатики, кібернетики, соціального управління, культурології, а й нових наукових дисциплін — інформаційної культурології, інформаціології та соціальної інформатики. Варто зазначити, що, незважаючи на розвиток сучасних інформаційних технологій, у 90-х роках ХХ ст. у тлумаченні поняття «інформаційна культура» переважав монодисциплінарний підхід, у результаті якого формування інформаційної культури зводилося до вивчення основ бібліографічних знань та інформаційних технологій.

У середині 90-х виник інший підхід, який пов'язував інформаційну культуру з процесом формування професійної культури. У 1990 р. у м. Новосибірську вийшов збірник наукових праць «Інформатика й культура», де поняття «інформаційна культура» (ІК) усвідомлюється й досліджується як особливий й актуальний дослідницький напрям. Автори збірника ставили за мету розглянути закономірності інформатизації сучасного суспільства й шляхи становлення ІК, «а також проблеми інтелектуальних систем у різних галузях діяльності» [20, с. 5—11].

Важливість цього напрямку й актуальність досліджень у цій галузі привели до того, що в 1993 р. у Москві, під егідою Міжнародної академії інформатизації створено відділення інформаційної культури, яке об'єднало вчених різного галузевого профілю з різних міст Росії, країн «близького» й «далекого» зарубіжжя та започаткувала організацію щорічних наукових конференцій і публікацію праць з цієї проблематики.

Зробимо короткий огляд публікацій та проаналізуємо наукові дослідження з ІК у вітчизняній і зарубіжній науці та практиці. Дотепер немає чіткого визначення поняття. У статті «Курс інформатики: стан, методика, перспективи» В. Каймін дає таке визначення: «Під інформаційною культурою насамперед мається на увазі вміння одержувати, накопичувати, шукати, збирати й передавати інформацію за допомогою ЕОМ, використовуючи бази даних і різні інформаційні системи. Ці технічні вміння будуть понад усе важливі для людей у міру розвитку інформатизації суспільства. До інформаційної культури в широкому її розумінні, крім суто технічних навичок, мають входити й уміння висловлювати свої думки та ідеї в літературній, графічній і художній формах із використанням ЕОМ. Більше того, до цієї культури повинні входити й уміння

спілкуватися та співробітничати з іншими людьми» [21, с. 26]. Далі автор, очевидно, зважаючи на те, що основна маса користувачів не має сформованих навичок програмування, пише: «Однак сумнівно, що з метою розвитку в людей такої культури необхідно формувати в них алгоритмічне мислення, що у першому (й поки єдиному) методичному посібнику для вчителів інформатики розкривається, як уміння читати, розуміти й виконувати алгоритми (вказівка чи припис для виконавців)» [21, с. 27]. Зауважимо, що публікація вийшла в 1990 р., і в наступні роки ситуація з методичними посібниками змінилася на краще.

Дослідження феномену інформаційної культури в керівників різних ієрархічних рівнів та у процесі їхньої професійної діяльності та підготовки у системі післядипломної освіти стає загальнодержавним завданням сфери освіти України й новим пріоритетним напрямом наукових пошуків, які визначають прискорений науково-технологічний розвиток інформаційного суспільства в державі, доцільність упровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ, АУІС в управлінні сферою освіти, ефективність інформаційної діяльності керівників.

На основі системно-кібернетичного, інформаційного, синергетичного наукових підходів розглядаємо інформаційну діяльність керівника у контексті задоволення інформаційних потреб, сприйняття, розуміння, роз'яснення та реалізації державної політики розвитку інформаційного суспільства; розроблення інформаційної політики, концепції й програми інформатизації діяльності ЗНЗ; формування освітньо-інформаційного середовища й інформаційної інфраструктури, створення й використання інформаційних ресурсів і продуктів; здійснення керівником низки інформаційних процесів і дій з інформацією; розроблення й використанні ІКТ і телекомунікаційних технологій під час здійснення навчання, виховання й розвитку учнівської молоді та в процесі управління ЗНЗ.

За сучасних умов інформаційна діяльність зазнає змін завдяки постійному оновленню її змісту внаслідок збільшення кількості джерел, видів соціальної інформації, потоків інформації, появи нових знань у галузі інформаційного менеджменту, соціальної інформатики та інформаціології, правової інформатики, освітнього менеджменту. Зокрема, реалізація державної політики у галузі інформатизації передбачає: створення й використання систем масового інформаційного обслуговування в різних сферах діяльності; створення й розвиток основних компонентів інфраструктури інформатизації, забезпечення комп'ютерної грамотності та інформаційної культури фахівців.

Застосовується кілька підходів до вивчення інформаційної культури (ІК) і проблем її формування та розвитку. З них можна виокремити інформологічний, культурологічний та філософський. Сама інформаційна культура поділяється на три категорії: інформаційна культура суспільства (ІКС) загалом, інформаційна культура особистості (ІКО) та інформаційна культура спеціаліста-фахівця (ІКСФ) у конкретній професійній сфері.

Велику зацікавленість для цього дослідження, на нашу думку, викликають матеріали міжнародних наукових конференцій, які, починаючи з 1993 р., проводяться щороку Краснодарським державним університетом культури й мистецтв (Краснодар – Новоросійськ). Зокрема, у 1993 р. відбулася конференція

«Інформаційна культура фахівця: гуманітарні проблеми», у 1994 р. — «Людина у світі мистецтва: інформаційні аспекти», у 1995 р. — «Інформатизація й проблеми гуманітарної освіти», у 1996 р. — «Інформаційна культура особистості: минуле, сьогодення й майбутнє», у 1997 р. — «Інформаційне суспільство: культурологічні проблеми», у 2001 р. — «Інформаційна культура фахівця гуманітарної сфери», у 2002 р. — «Парадигми ХХІ століття: інформаційне суспільство, інформаційний світогляд, інформаційна культура» та ін., матеріали яких репрезентовані на сайті університету (<http://www.kguki.info>).

В Україні з 2000 р. започатковано проведення науково-практичної конференції «Людина, культура, техніка у новому тисячолітті». Зокрема, 20—21 вересня 2012 р. відбулася ХІІ міжнародна науково-практична конференція «Людина, культура, техніка у новому тисячолітті» на базі Харківського авіаційного інституту (сайт ХАІ: <http://faculty7.khai.edu/ru/site/ii-naukovo-praktichna-kon.html>) спільно з Національним аерокосмічним університетом ім. М. Є. Жуковського та Харківською державною академією культури. У межах конференції обговорювалися такі проблеми:

- Людина і техніка, культура та інформація в сучасному світі.
- Людина, суспільство і влада в історії європейської цивілізації.
- Ціннісно-гносеологічний сенс інформаційно-аналітичної діяльності.
- Документознавство в координатах професійного спілкування.
- Інтелектуальна власність в діяльності сучасного підприємства.
- Документна комунікація в наукомістких виробництвах.
- Актуальні проблеми науково-технічного перекладу.
- Іміджеві стратегії соціальної адаптації людини.
- Людина в інформаційному просторі: психологічні аспекти.
- Взаємодія мистецтва і техніки в сучасній культурі.
- Вектори художньої рефлексії в техніко-орієнтованому світі.
- Візуальна культура як індикатор трансформації соціальних пріоритетів.
- Кіно-, фотодокументалістики: техніка, технологія, мистецтво.
- Екологія людини в умовах техногенної цивілізації.

Маріупольським державним гуманітарним університетом 28 жовтня 2009 р. була проведена міжрегіональна науково-практична конференція для молодих учених і студентів «Проблеми формування інформаційної культури особистості» (<http://narodna.ppravda.com.ua/life/4ac2ff9b75399/>). На конференції розглядалися такі аспекти проблеми:

- Інформаційна культура як складова загальної культури людини.
- Роль інформаційної культури у процесі соціалізації особистості.
- Проблеми формування інформаційного світогляду студентської молоді.
- Інформаційна культура у контексті світового культурного розвитку.

Ознайомлення з матеріалами конференцій дає змогу простежити розвиток наукової думки та формування категоріально-понятійного апарату проблеми інформатизації управління і феномену інформаційної культури, визначити нові завдання дослідження за нових умов розвитку країн, і систем освіти на нових методологічних засадах.

Науковий інтерес становлять матеріали 244 доповідей 270 авторів конференції «Інформаційна культура особистості» (1997 р.), присвяченої науковому

феномену, що проводилася Міжнародною академією інформатизації, Міністерством загальної й професійної освіти Росії, Московським державним університетом культури й Краснодарським університетом культури. На конференції було розглянуто важливі теми, відповідно до яких можна поділити представлені доповіді на три групи:

- загальні питання теорії практики ІК, її основні поняття та типи, правові й моральні аспекти інформатизації освіти;
- психолого-педагогічні проблеми формування ІКО, психологічні механізми її просування в педагогічному процесі та професійній діяльності;
- роль інформаційних технологій, роль і вплив глобальних інформаційних мереж на розвиток культури, стан інформаційних ресурсів у Росії у сфері культури, мистецтва, освіти.

Цитування поглядів і репрезентацію розвитку наукової думки дослідників здійснюватимемо в їхній авторській інтерпретації, щоб не змінювати назви термінів, які вони застосовували, розкриваючи сутність феномену пізнання та аналізу сутнісних ознак. Доктор філософських наук М. Сарафа у статті «Інформаційна культура суспільства в контексті освіти» значну увагу приділив завданню формування інформаційної культури спеціаліста (ІКС) [38, с. 151—153].

Т. Полякова у праці «Формування інформаційної культури особистості й суспільства — актуальна соціокультурна технологія епохи інформатизації» розглядає «технології роботи з інформацією» як «соціокультурні технології формування інформаційної культури», що забезпечують людині «комфортне існування» й елементарну адаптацію в сучасному інформаційному суспільстві. Автор характеризує інформаційну культуру (ІК) як нову соціальну «технологію, спрямовану на формування людини, здатну жити й успішно здійснювати свою діяльність у сучасному інформаційному середовищі» та підкреслює, що для сучасної людини «необхідні не тільки знання інформаційних ресурсів, їх динаміка й уміння оперувати інформацією», а й сформований інформаційний світогляд.

Людина в інформаційному суспільстві має знати «закони функціонування інформації в суспільстві», розуміти сутність «інформаційних перетворень, що відбуваються, і усвідомлювати своє місце й свої завдання в інформаційному суспільстві, що формується». Все це й «багато інших аспектів», на думку автора, є складовими інформаційної культури. Далі автор характеризує ІК як «дуже широке явище, що включає й теоретичні знання, і практичні навички та уміння», класифікуючи її як «соціокультурну технологію, спрямовану й на організацію соціальної взаємодії, і на створення та оперування різними символами».

Т. Полякова відзначає труднощі й відсутність результатів у формуванні інформаційного світогляду як невід'ємної частини ІК і закликає об'єднати зусилля всіх «зацікавлених» у вирішенні цієї проблеми «соціальних інститутів та фахівців». Автор вважає, що «необхідно виробити єдину, всеосяжну систему поетапного формування ІК протягом усього життя людини» [35, с. 86—88.].

Стаття І. М. Андреевої й Ю. С. Зубова «Інформаційне суспільство й особистість» як культурологічна проблема» присвячена новому напрямку наукової й практичної діяльності, пов'язаному «з інформаційною культурою суспільства

й особистості, з можливістю їх співіснування й гармонізації». У статті відображено не тільки переважання можливостей суспільства над особистістю, а й імовірність балансу, особливо під час формування ІКО. Щодо визначення «інформаційна культура», то аналізуючи як її складові «тезаурус» й «інформаційну діяльність», автори пишуть стосовно самого поняття, що «...рамки чітко не визначені й залишаються досить розмитими» [2, с. 7—10].

Л. Альошин у статті «Взаємозв'язок культури й інформації: деякі аспекти й проблеми» підкреслює, що «...немає точного, однозначного» визначення інформаційної культури. Словосполучення «інформаційна культура» можна лише застосовувати, «маючи на увазі під ним інформаційну культуру особистості, суспільства тощо». У культурологічному аспекті, називаючи ІК одним «з найважливіших факторів сучасного й майбутнього стану соціальної спільноти землян», автор підкреслює, що на неї — інформаційну культуру — «покладають більші надії щодо порятунку духовних цінностей суспільства». Далі автор міняє місцями слова й оперує вже словосполученням «культура інформації», витлумачуючи її означення як: «способи подання інформації, що містять у собі види, форми інформації та її зміст», «поліграфічний рівень виконання документів або діловодство, або метод зберігання, оброблення й передання даних, а також відповідні методи, способи й засоби захисту інформації та ін.». Тут науковцем репрезентовано яскраво виражений інформологічний підхід до розгляду цієї проблеми та варіювання складовими концептами терміна розгляду. На нашу думку, все це лише складові інформаційної діяльності, які у процесі діяльності виконує фахівець, котрий володіє належним рівнем ІК [1, с. 25—27].

Цікавий підхід до вивчення ІК представлений у статті М. Вохришевої «Інформаційна культурологія». Автор пише, що у зв'язку з тим, що в дослідженні поняття «інформаційна культура» переважає «аспектологічний підхід», тобто вивчення її з «позицій різних наукових дисциплін», утворюється «обширна, але «мозаїчна» картина, що «розмиває» сам об'єкт, позбавляючи його цілісності та якісної визначеності». Для досягнення «більшої наукової конкретності, термінологічної визначеності, системності подань і в остаточному підсумку — створення загальних теоретичних схем реальності, що досліджується» М. Вохришева пропонує ввести нову спеціальну наукову дисципліну — «інформаційну культурологію», що вивчає загальну, базову складову ІК.

Далі автор пропонує визначення ІК («галузь культури, що пов'язана з функціонуванням інформації в суспільстві й формуванням інформаційних якостей особистості») та визначає «інформаційну культурологію» або «інфокультурологію» (термін уведений у науковий обіг. — М. В.) як «наукову дисципліну, що вивчає інформаційну культуру в сукупності практичної й пізнавальної сфер», яка розглядає «коло теоретичних проблем» і вивчає інформаційну культуру «у всій її глибині й складності». Введення нової дисципліни, на думку автора, «забезпечить необхідну інтеграцію, взаємозв'язок і взаємозалежність різних рівнів дослідження ІК, поєднуючи таким чином навколо себе значне число конкретних дисциплін» [11, с. 88—90].

Культурологічний підхід до формування ІК відображено в статті В. Леончикова «Інформаційна культура особистості: пошуки методології»

[27, с. 91—93]. Автор вважає, що методологічною основою ІК є культурологія, «особливо такий її розділ, як «Теорія культури».

Це твердження науковець підсилює цитуванням сутності категорії «інформаційна культура», що розглядається з позиції культурологічного та особистісного наукових підходів у їх єдності. Зокрема, цитує авторське визначення Е. Семенюка: ІК — це «інформаційний компонент людської культури загалом, що об'єктивно характеризує рівень всіх інформаційних відносин, які здійснюються»; А. Вітухновську та її визначення ІК, як одну «з граней культури, пов'язану з інформаційним аспектом життя людей»; автора курсу «Інформаційна культура особистості»; Н. Зинов'єву, що визначає ІК через категорію «вид культури» поряд із такими видами, як правова культура, моральна культура й т. ін.; І. Хагельдієву, котра визначає ІК через таку широку категорію, як «особливий тип культури».

Водночас В. Леончиков критикує інформологічний підхід, а саме визначення ІК М. Дворкіною й іншими авторами як сукупність «знань, норм, правил, цінностей, створених в інформаційній діяльності, які відображають певний рівень її розвитку». Автор називає це визначення «номінальною дефініцією», побудованою тільки на інформації, а тому методологічно неправомірною. В. Леончиков висловлює власне бачення ІК. Він вважає, що ІК «є ніби «наскрізним» аспектом, характерним для всіх видів етнотериторіальних, соціальних і глобальних видів культури, а також таких інтегративних видів культури, як економічна, екологічна, політична, правова, моральна, релігійна й ін.» [27, с. 91—93]. Науковець зазначає, що ІК виступає «у трьох іпостасях: інформаційна культура особистості, окремих груп співтовариства й суспільства в цілому». На закінчення автор зауважує, що через різноманітність підходів до вивчення ІКО є широкий спектр дисциплін, які утворюють методологічну основу ІК [27, с. 91—93].

Два підходи до вивчення ІК відзначає Н. Калиновська в статті «Інформаційна культура особистості й суспільства: зміст поняття» [22, с. 93—94]. На думку автора, базовим для багатьох досліджень стало визначення поняття ІК Ю. Зубова [20, с. 5—11]. Н. Калиновська пише, що нині можна виокремити два підходи в тлумаченні поняття ІК: у першому — «інформологічному» — поняття ІК можна узагальнити як «сукупність умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто всього того, що включається в поняття «інформаційна діяльність», спрямоване на задоволення інформаційних потреб; у другому — «культурологічному» — ІК «розглядається як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складова процесу формування культури людства». Науковець виводить узагальнене визначення поняття ІК, все-таки зауважуючи, що «на цьому етапі немає єдиного, повного визначення терміна «інформаційна культура»: по-перше, сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для існування у світі інформації; по-друге, спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві; по-третє, методика оперування всіма видами інформації; по-четверте, методологія й світогляд інформаційного суспільства» [22, с. 93—94].

У статті «Теоретичні аспекти діагностики інформаційної культури суспільства» З. Сафіулліна вирізняє пріоритетні групи населення для діагностики ІКС

у цілому й відзначає вплив одних груп на інші, а також на розвиток ІКС [39, с. 64—65]. Про неправильність однобічного підходу до формування ІКО пише Н. Гендіна в роботі «Інформаційна культура й інформаційна освіта». Автор вважає, що з настанням нового інформаційного століття «цикл відновлення не тільки виробничих, а й соціальних технологій стрімко скорочується й у майбутньому становитиме шість — вісім років, випереджаючи темпи зміни поколінь». У зв'язку з цим особливого значення набуває підвищення ІКО. Далі зауважується, що «на жаль, у нашій країні немає цілісної державної концепції інформаційної освіти й формування інформаційної культури».

Н. Гендіна зазначає, що ІК асоціюється «переважно з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером» в питаннях формування ІК переважає «монодисциплінарний підхід», тобто або ліквідація комп'ютерної безграмотності, або навчання основ бібліотечно-бібліографічних знань, оволодіння раціональним прийомом роботи з книгою тощо. Для вирішення цієї проблеми автор пропонує впровадити в освітніх установах всіх рівнів навчальний курс «Основи інформаційної культури» [14, с. 102—104].

Здійснюючи огляд публікацій з теми «інформаційна культура», ми знаходимо різні авторські визначення інформаційної культури у різноманітних сферах діяльності. За всіх розбіжностей і різноманіття особливостей формування ІКС у дослідженнях простежується одна кінцева загальна мета — підготовка до роботи в новому інформаційному суспільстві фахівця, який володіє сучасними інформаційними технологіями, методами для роботи з інформацією і вміє приймати правильні рішення, здатний передбачати кінцевий результат своїх дій.

У статті «Інформатизація й інформаційна культура» доктор педагогічних наук, професор Ю. Зубов пише: «Коло понять, які вбирає в себе або органічно сполучається з ними інформаційна культура, дуже широке й вибудовується в універсальний тезаурус, актуальний для суспільства в цілому, для фахівця будь-якого профілю й просто для кожної окремої людини» [20, с. 9]. Автор наводить коло таких понять: інформаційна картина світу, інформаційний світогляд, інформаційний потенціал, інформаційний об'єкт, інформаційна ситуація, інформаційні ресурси, інформаційні технології, інформаційна освіта, інформаційна поведінка, інформаційний простір, інформаційне право, інформаційний шум, інформаційний потік, інформаційне середовище, інформаційний лідер, інформатизація, інформаційні потреби тощо. Ю. С. Зубов пише: «Перелік цей можна розширювати нескінченно, що і свідчить про інфраструктурну сутність інформаційної культури й про важливість її дослідження як специфічної інтелектуально-функціональної системи життєзабезпечення суспільства в цілому й кожної людини зокрема» [20, с. 10].

Проникнення інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності зумовило потребу у формуванні ІК у процесі професійної підготовки фахівців різного профілю.

У статті доктора філологічних наук А. Гречихіна «Інформаційна культура (Досвід визначення й типологічного моделювання)» визначені передумови й основна причина впровадження поняття ІК [17]. На думку автора, ІК — це «підсилююча роль інформації, інформаційних технологій, інформаційної діяльності

в житті сучасного суспільства, необхідність узагальнюючого, гранично ідеалізованого (мета) вивчення самого інформаційного феномену в усьому його різноманітті, відмова від грубої технологізації (технократії) як тенденції суспільного розвитку на користь гуманізації». Далі А. А. Гречихін надає більш уточнене визначення ІК: «У загальному значенні «інформаційну культуру» можна визначити як інформаційну діяльність аксіологічного характеру, тобто обумовлену цінностями культури». Тут ми спостерігаємо філософський підхід до вивчення ІК. На нашу думку, цікавим у цьому підході є зроблене автором визначення змісту й складу багатовимірної критерію — аксіологічної інформативності для систематизації ІК:

1) «ціль (цільове, соціальне призначення або функція) — наукова категорія, яка відображає сутність конкретного завдання, що реалізується в інформаційній культурі;

2) предмет (зміст, тема) — наукова категорія, що відображає особливості соціальної інформації як змісту інформаційної культури;

3) метод — наукова категорія, що віддзеркалює способи логічного (розумового) досягнення певної мети інформаційної культури;

4) жанр (знакова, літературна форма) — наукова категорія, що відображає способи семіотичного відтворення інформаційної культури;

5) соціальна значимість — наукова категорія, що віддзеркалює аксіологічні особливості (новизну, цінність і корисність) інформаційної культури;

6) повнота — наукова категорія, що відображає кількісну вибірковість інформаційної культури;

7) соціальний рівень — наукова категорія, що віддзеркалює місце (координати) інформаційної культури в системі суспільної діяльності, культури загалом;

8) структура — наукова категорія, що відображає способи членування й взаємозв'язку виділених компонентів інформаційної культури як системи;

9) час — наукова категорія, що віддзеркалює межі історико-хронологічного поширення (охоплення) інформаційної культури;

10) простір — наукова категорія, що відображає межі територіально-географічного поширення (охоплення) інформаційної культури;

11) матеріальна конструкція (матеріально-конструктивний носій, поліграфічна, електронна тощо форма) — наукова категорія, що віддзеркалює способи технічного уречевлювання, упредметнювання інформаційної культури;

12) потреба (читацьке призначення, адреса) — наукова категорія, що відображає соціопсихологічні можливості освоєння й використання інформаційної культури;

13) структура — наукова категорія, що віддзеркалює способи членування й взаємозв'язку виокремлених компонентів інформаційної культури як системи;

14) час — наукова категорія, що відображає межі історико-хронологічного поширення (охоплення) інформаційної культури;

15) простір — наукова категорія, що віддзеркалює межі територіально-географічного поширення (охоплення) інформаційної культури;

16) матеріальна конструкція (матеріально-конструктивний носій, поліграфічна, електронна тощо форма) — наукова категорія, що відображає способи технічного уречевлення, упредметнення інформаційної культури;

17) потреба (читацьке призначення, адреса) — наукова категорія, що віддзеркалює соціопсихофізіологічні можливості освоєння й використання інформаційної культури» [17, с. 12—38].

Яскравою відмінністю цієї праці є побудована автором модель ІК, що має важливе значення для проведення нашого дослідження. У статті М. Вохришевої «Інформаційна культура в системі культурологічної освіти фахівців» [10, с. 117—123] представлено культурологічний підхід до вивчення проблеми формування ІКСФ та ІКО. Автор пише: «Якщо розглядати інформаційну культуру як фрагмент єдиної й цілісної сфери (а інший підхід був би неправомірний), то ми її повинні розуміти і як спосіб людської діяльності, і як набір певних духовних джерел інформації цінностей та практичної реалізації виявлених можливостей. Однобічність, із значно вираженим технічним акцентом, не дає істинного уявлення про ті явища, що можуть бути представлені як інформаційна культура. Стосовно інформаційної культури логічно розрізняти два рівні її побутування: суспільний та особистісний. У першому випадку вона подається як сукупність постійної поведінкової інформації, як соціокод (термін уведений у науковий обіг М. Перовим), де накопичується, зберігається й передається все те, без чого суспільство не може існувати. На особистісному рівні інформаційна культура включається до загальної структури особистості поряд з культурною інтелектуальною, політичною або світоглядною, естетичною, моральною комунікативною. Її формуванню повинна сприяти спеціально орієнтована система культурологічної освіти. Насамперед це завдання стосується фахівців, для яких компоненти інформаційної культури визначають професійну компетентність...» і *інформаційну компетентність фахівця* (курсив наш. — Л.К.) [10, с. 117—123].

У статті [43, с. 207—214] відзначено ті моменти, що утруднюють дослідження ІКСФ, такі як «широта змістового контексту, невизначеність базових понять» і характеристики суб'єкта, що володіє ІК, зокрема «культура інформаційної поведінки, інформаційних відносин у соціумі, у повсякденному й професійному житті, інформаційні пріоритети, тобто культура інформаційної свідомості людини як унікального джерела народження, переосмислення, зберігання й сприйняття інформації (знання)» [43, с. 212].

У статті «Інформаційна культура студентів» [18, с. 39] Т. Єременко розглядає це поняття як частину загальнолюдської культури, що впливає на загальний культурний рівень особистості: «Термін «інформаційна культура» не дуже давно ввійшов у науковий ужиток. Розкриттю різних аспектів цього поняття присвячено вже досить велике коло як наукових досліджень, так і праць навчального й популярного характеру». ІК розглядається «як невід'ємна частина людської культури в цілому, якісна характеристика особистості». Через багатогранність цього поняття його «вивчення об'єднує вчених різної галузевої належності — від філософів і психологів до фахівців у галузі інформації» [18].

Актуальність звернення до поняття ІК визначається вимогами часу, в якому ми живемо. ХХІ ст. найчастіше називають «століттям інформації» або «інформаційним століттям». Розуміння того, що рівень ІК для сучасної людини є необхідною умовою її успішної соціальної адаптації та результативної професійної діяльності в будь-якій сфері, стає поступово прописною істиною. «Поняття

інформаційної культури фахівця не набуло ще остаточного статусу. Однак його часто використовують при позначенні якості знань фахівців, під час обґрунтування вимог до них». Автор пише: «Учені розглядають поняття інформаційної культури з позиції загального, вивчаючи специфіку взаємодії понять, які його складають, — визначення рівня знань фахівця, що засвідчує рівень його підготовки».

С. Г. Антонова відзначає деяку неточність розстановки акцентів під час обговорення цього питання: «головна увага приділяється спеціальним знанням випускника, його вузькопрофесійним інтересам водночас не розглядаються гуманітарні підстави інформаційної культури, хоча саме вони можуть бути критерієм її якості. Більше того, гуманітарні підстави знань фахівців можна використати і як критерій оцінки особистості, оскільки ці підстави впливають на позицію суб'єкта стосовно власної діяльності» [4, с. 115]. Базу гуманітарної основи системи знань будь-якого фахівця становлять загальні дисципліни, що формують знання випускника, але ми вважаємо, що цього недостатньо. Більш певні вимоги до ІК викладені в ДООС ВПО [9], де як обов'язкові, перераховані вміння: науково аналізувати соціально значимі проблеми, збирати, зберігати й обробляти інформацію з використанням інформаційних технологій, переоцінюючи накопичений досвід і власні можливості.

У статті «Інформаційна культура й здатність до рефлексії» професор В. Мінкіна пропонує «вивести зміст поняття «інформаційна культура фахівця», виходячи з суті інформаційних процесів», які є невід'ємною складовою науково-технічної творчості й невіддільною від неї [30, с. 39—43]. У статті І. Горлової «Інформаційна культура й проблеми культурної політики» простежується думка про важливість безперервної освіти під час формування ІКО. Автор пише: «Варто мати на увазі, що завдання формування інформаційної культури особистості може бути успішно вирішено за умови вирішення всіх ланок її безперервної освіти. Проблема навчання інформаційної грамотності має в нас у країні певні традиції: як пропагування бібліотечно-бібліографічних знань, навчання комп'ютерної грамотності. Спираючись на наявний досвід, тепер необхідно підійти до цієї проблеми по-новому, більш широко, з урахуванням вимог інформаційного суспільства». Далі автор пропонує, на нашу думку, правильну концепцію безперервної освіти у сфері «виховання» ІК на загальних принципах наступності ланок системи «школа — училище — ВНЗ» [15].

Формування інформаційної культури на всіх етапах безперервної освіти має бути пов'язане з вивченням інших дисциплін, загальнонаукових і спеціальних, з боку їхнього інформаційного потенціалу [15] та з соціальними, психологічними, етичними, правовими аспектами проблеми формування інформаційної культури особистості в сучасному суспільстві. Цікавою видається думка автора про те, що робота з виховання ІК повинна «мати системний характер». І. Горлова пише, що курси, які вирішують це завдання (формування інформаційної культури особистості), необхідно включати в коло обов'язкових навчальних дисциплін. Важливу роль автор відводить підготовці педагогічних кадрів: «Потрібно забезпечити підготовку педагогічних кадрів, здатних викладати ці дисципліни; створити систему навчально-методичної й довідкової літератури, наочного приладдя для різних етапів безперервної освіти, стосовно різних галузей» [15].

Важливу роль у формуванні ІК всіх громадян країни й, зокрема, керівників і педагогів, як потенційних носіїв цієї культури, відзначає у праці «Соціокультурні аспекти інформатизації освіти» В. Шаповалов [49]. Він наводить докладне визначення ІК як однієї з найважливіших складових культури взагалі, як культуру роботи з усеозстаючим потоком інформації: «Інформаційну культуру варто розглядати як достатній рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, переробки, передання, подання й використання інформації, що забезпечує цілісне бачення світу, передбачення наслідків прийнятих рішень» [49].

Розгорнутий аналіз поняття ІК надано в праці Ю. Брановського «Методична система викладання предметів в галузі інформатики студентам гуманітарних спеціальностей у структурі багаторівневої педагогічної освіти» [7]. Тут ми бачимо найповніше визначення ІК й аналіз її складових. Ю. С. Брановський бачить ІК як «уміння розв'язувати задачі на ПЕОМ, спілкуватися один з одним і подавати людям інформацію в різних формах, не тільки вміння працювати з готовим прикладним програмним забезпеченням...і навіть не вміння програмувати».

«Інформаційна культура», — пише Ю. Барановський, — «це насамперед проникнення в суть процесів обробки інформації, причому досить глибоке, щоб можна було легко й швидко розв'язувати різні задачі на ПК, подібно тому, як істинно грамотна людина може вільно читати й писати» [7]. Як одну з основних компонент змісту ІК автор вирізняє «уміння користуватися автоматизованими інформаційними системами збирання, зберігання, переробки, передання й подання інформації, що базується на електронній техніці й системах телекомунікації». Іншою складовою автор вважає «володіння основами алгоритмізації: принципи побудови алгоритмів (метод покрокової деталізації «зверху вниз»), базові структури алгоритмів за необов'язкового вивчення якої-небудь процедурно орієнтованої мови програмування» [7].

Формування інформаційної культури — дуже актуальна тема, що ставить глобальні завдання формування людини, фахівця, який міг би жити й працювати в сучасному суспільстві та в інформаційному столітті. До цього завдання не можна підходити тільки вузькоспеціалізовано, як, наприклад, роблять автори статті «Інформаційна культура вчителя» [16, с. 3—9]. Загалом виокремивши правильні проблеми формування ІК вчителя, вони наголошують на труднощах, яких зазнає сучасний учитель цієї ж хвилини у школі. Не заперечуючи цих труднощів, ми вважаємо, що при формуванні ІКС, а в даному конкретному випадку — вчителя, потрібно думати не тільки про тактичні й стратегічні завдання і дивитися на проблему формування ІКС більш широко.

Другою важливою частиною всіх досліджень інформаційної культури є визначення кола проблем, які виникають під час її формування. У праці «Соціокультурні аспекти інформатизації освіти» В. Шаповалов [49] пише, що до найбільш важливих проблем дослідження ІК можна віднести «формування тезауруса — системи інформаційних понять, що забезпечують загальне й спеціальне орієнтування особистості в навколишньому інфосередовищі». Причому «якісні й кількісні характеристики людського знання» набувають основного значення й «забезпечують комфортність існування особистості в людських умовах». Іншою дуже важливою проблемою автор вважає «уміння здійснювати інформаційну

діяльність: формулювати свої інформаційні потреби й запити, володіти стратегіями й алгоритмами оптимізованого інформаційного пошуку й аналізу інформаційних джерел, згортати й розгортати інформацію, вступати в різноманітні інформаційні контакти». Третьою проблемою автор вбачає кваліфікацію, тобто підготовленість самої особистості використати будь-які джерела інформації, бази й банки даних. На четверте місце автор виводить правову проблему інформаційної поведінки особистості, тобто розумне регулювання інформаційної поведінки людини через вироблення в суспільстві правових та моральних норм. П'ятою проблемою дослідження інформаційної культури В. Шаповалов вважає проблему «реалізації особистості в її інформаційній діяльності» [49].

Повертаючись до раніше згаданої праці Ю. Зубова «Інформатизація й інформаційна культура», ми можемо знайти спосіб вирішення цих проблем: «Розв'язанню цих актуальних гуманітарних проблем інформатизації сприяло б також видання популярних енциклопедій і масових інформаційних журналів, введення просвітницьких навчальних дисциплін у середній і вишій школі, пропаганда інформаційної культури засобами масової інформації» і загалом у сфері освіти. Тут же ми можемо прочитати про нову навчальну вузівську дисципліну «Інформаційна культура особистості».

Автором курсу є науковці факультету інформатики й комунікацій Московського державного університету культури. Новий навчальний курс апробований ще в 1994 р. й «береться на озброєння» вищими навчальними закладами Росії та країн близького зарубіжжя. Навчальна дисципліна «Інформаційна культура особистості» має гуманітарну спрямованість і синтетичний характер, а також «призначена на пропедевтичному рівні сформулювати модель оптимальної інформаційної поведінки людини...» [20]. У ВНЗ України, зокрема Львівському державному університету фізичної культури та Національному університеті фізичного виховання і спорту України також запроваджено навчальний курс «Інформаційна культура студента» [41; 51].

Повертаючись до статті М. Сарафа [37], ми можемо теж одержати характеристику проблем, які постають перед нами під час формування ІК, але, на нашу думку, найбільш важливим і цікавим у статті є запропонований автором шлях вирішення цих проблем: «Організація в низці російських ВНЗ кафедр інформаційної культури, які б розглядали та розв'язували загальнотеоретичні й методичні проблеми. Це стало головною темою обговорення на круглому столі «Інформаційна культура як проблема освіти». Новизна курсів змушує шукати оптимальні співвідношення у вивченні історії й теорії інформаційного розвитку суспільства та необхідного рівня підготовки фахівців у царині особистісної інформаційної поведінки...Пропонується блочно-модульний принцип побудови навчальних програм, що дає змогу зробити курс варіативним залежно від категорії тих, кого навчають, за забезпечення фундаментальності освіти» [37].

У статті М. Вохришевої «Інформаційна культура в системі культурологічної освіти» ми можемо ознайомитися з ще однією проблемою, яка постає на шляху формування ІКО — недостатнім забезпеченням «відповідною навчальною й методичною літературою» [10, с. 117—123].

У тому самому збірнику в статті Т. Разенкової «Правові аспекти інформатизації й професійна підготовка інформаційних кадрів» відображено правові

проблеми інформатизації і, як наслідок, проблеми формування ІК, що потребують «чіткої орієнтації фахівця в галузі інформаційного сервісу не тільки в єдиному інформаційному, а й правовому просторі, що забезпечує ефективний захист інформації у сфері науки, виробництва, культури й стабільне функціонування ринку інформаційних продуктів та послуг» [36, с. 119—156].

Визначення й розгорнутий аналіз цього важливого поняття подано в дисертації Ю. Брановського [7]. У праці зазначено, що можна виокремити три рівні залучення людини до світу інформатики й обчислювальної техніки: комп'ютерну поінформованість (первісне знайомство з ЕОМ), комп'ютерну грамотність й інформаційну культуру. На нашу думку, сучасний керівник ЗНЗ повинен мати не лише комп'ютерну поінформованість, а й сформовану комп'ютерну грамотність. Щодо формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ, то це завдання слід вирішувати більш цілеспрямовано й комплексно не тільки у післядипломній освіті, а й різними державними й методичними структурами на субрегіональному рівні.

Здійснення соціальних й економічних реформ уможливило формування і розвиток в Україні інформаційного суспільства, що ставить перед системою освіти завдання формувати ІК у всіх громадян країни й здійснювати інформатизацію галузі як одну з найважливіших напрямів реформи освіти.

Теоретичне обґрунтування феномену інформаційної культури, зокрема і формування інформаційної культури у керівника ЗНЗ як предмет дослідження, потребувало розгляду наукових підходів, які застосовували вчені та науковці для його вивчення та аналізу його концептів, у межах якого виникли і сформувалися уявлення та межі їх застосування в науці та практиці, визначення основних контурів і напрямів їхнього подальшого розвитку із застосуванням різних методів дослідження, зокрема й ІПС мережі Інтернет.

Ця категорія має багато авторських визначень та інтерпретацій залежно від підходів дослідників, що набуває підтвердження завдяки пошуку цієї категорії в різних друкованих джерелах, ІПС мережі Інтернет російською, українською та англійською мовами з використанням методу ключових слів і засобів ІКТ (табл. 1.2). За результатами пошуку отримано скріншоти (англ. *screenshot* — зображення на екрані монітора комп'ютера), на підставі яких складено табл. 1.2 та як приклад репрезентовано на рис. 1.8.

Під час дослідження нами також здійснено пошук книг і статей мовою оригіналу в мережі Інтернет, які містять цей термін, використовуючи програму «Книги Google» і довідковий центр для партнерів «Google». Завдяки цій програмі ми отримали можливість проглянути багато книжок через «Пошук книг Google», що захищені авторськими правами, та деякі сторінки книжок, які є доступними для читання, обмеженого перегортання й перегляду лише з дозволу їхніх авторів і видавців, у книжковому магазині.

Як свідчать результати пошуку категорії «інформаційна культура» у різних ІПС мережі Інтернет феномену інформаційної культури присвячена значна кількість джерел у різних наукових галузях, серед яких енциклопедії, словники, довідники, монографії, посібники, навчальні програми, статті вітчизняних і зарубіжних учених, в яких висвітлені результати досліджень.

Таблиця 1.2

**Результати пошуку терміна дослідження «інформаційна культура»
в мережі Інтернет станом на 1—2 грудня 2009 р.**

№	Назва ІПС	Назва терміна	Мова запити	Результати пошуку
1	Rambler	Информационная культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	324 000 сайтів, 46 млн документів
2	Rambler	«Информационная культура»	Російська	5000 сайтів, 54 000 документів
3	Rambler	«Інформаційна культура» за ключовими словами без «лапок»	Українська	15 000 сайтів, 1 млн документів
4	Rambler	«Інформаційна культура»	Українська	414 сайтів, 5000 документів
5	Google	«Информационная культура» за ключовими словами без «лапок»	Російська	4 050 000 документів
6	Google	«Информационная культура»	Російська	30 000 документів
7	Google	Інформаційна культура за ключовими словами без «лапок»	Українська	660 000 документів
8	Google	«Інформаційна культура»	Українська	17 500 документів
9	Яндекс	«Информационная культура» за ключовими словами без «лапок»	Російська	163 млн сторінок
10	Яндекс	«Информационная культура»	Російська	62 млн сторінок
11	Яндекс	«Інформаційна культура» за ключовими словами без «лапок»	Українська	3 млн сторінок
12	Яндекс	«Інформаційна культура»	Українська	578 тис. сторінок
13	YaHoo!	«Информационная культура» за ключовими словами без «лапок»	Російська	4 790 000 сторінок
14	YaHoo!	«Информационная культура»	Російська	1 120 000 сторінок
15	YaHoo!	«Інформаційна культура» за ключовими словами без «лапок»	Українська	851 000 сторінок
16	YaHoo!	«Інформаційна культура»	Українська	937 сторінок
17	Meta	Информационная культура за ключовими словами без «лапок»	Російська	2 148 000 документів
18	Meta	«Информационная культура»	Російська	1 500 документів, 235 сайтів
19	Meta	«Інформаційна культура» за ключовими словами без «лапок»	Українська	480 000 документів на 11 000 сайтах
20	Meta	«Інформаційна культура»	Українська	1 600 документів на 288 сайтах

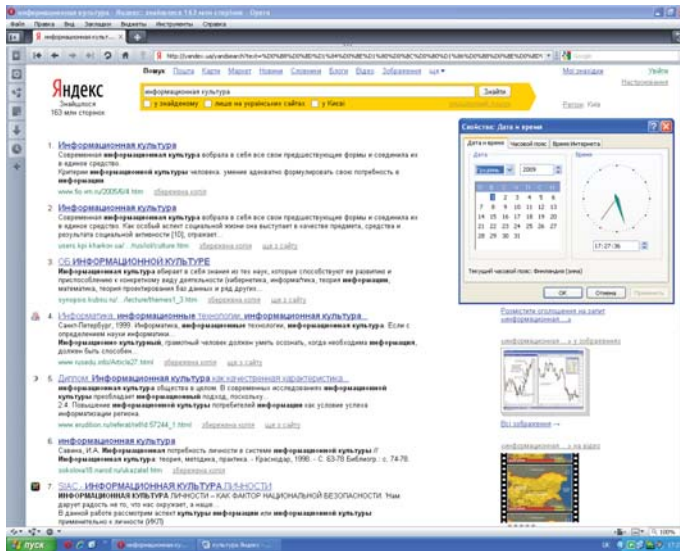

Рис. 1.8. Екранна копія сторінки за результатами пошуку категорії «інформаційна культура» в ІПС «Яндекс»

Аналіз даних табл. 1.2 дає змогу дійти висновку про наявність великого інформаційного масиву про категорію «інформаційна культура» у лапках і за ключовими словами, оскільки вона розташована на україномовних, російськомовних і англійськомовних сайтах і порталах в ІПС «Яhoo!», «Яndex», «Google» мережі Інтернет, кількість яких коливається від 235 (ІПС «Meta!») до 324000 (ІПС «Rambler»), засвідчує досить значний обсяг документів — від 937 (ІПС «YaHoo!») до 163000000 (ІПС «Яndex» на рис. 1.8) та в електронних книгах.

Результати пошуку базової категорії дослідження «інформаційна культура керівника школи» (табл. 1.3) та аналізу змісту україно- і російськомовних сайтів і документів дають можливість констатувати, що в мережі Інтернет розміщено незначну кількість праць українською мовою, в яких репрезентовано власне цю категорію, оскільки кількість документів коливається від 1 в ІПС «Google», «Яndex», «Meta» до 402 сторінок російською мовою в ІПС «Google» з новітніми публікаціями дослідників і менеджерів-практиків останнього десятиліття. Зокрема, в ІПС «Google» знайдено одну сторінку, на якій розташована стаття Л. В. Васильченко «Формування інформаційної культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти» в журналі «Комп'ютер у школі та сім'ї» [8].

Таблиця 1.3

Результати пошуку терміна дослідження «інформаційна культура керівника школи» та «информационная культура руководителя школы» в мережі Інтернет станом на 1—2 грудня 2009 р.

№	Назва ІПС	Назва терміна	Мова запити	Результати пошуку
1	Rambler	«Информационная культура руководителя школы»	Російська	31 документ, 6 сайтів
2	Rambler	«Інформаційна культура керівника школи»	Українська	2 документи, 1 сайт
3	Google	«Информационная культура руководителя школы»	Російська	402 сторінок
4	Google	«Інформаційна культура керівника школи»	Українська	1 документ
5	Яндекс	«Информационная культура руководителя школы»	Російська	150 000 сторінок
6	Яндекс	«Інформаційна культура керівника школи»	Українська	1 сторінка
7	YaHoo!	«Информационная культура руководителя школы»	Російська	13 документів
8	YaHoo!	«Інформаційна культура керівника школи»	Українська	За запитом немає документів
9	Мета	«Информационная культура руководителя школы»	Російська	12 документів, 1 сайт
10	Мета	«Інформаційна культура керівника школи»	Українська	1 документ, 1 сайт

Таблиця 1.4

Результати пошуку термінів дослідження «Информационная культура руководителя общеобразовательного учреждения» та «Информационная культура руководителя образовательного учреждения» в мережі Інтернет станом на 1—2 грудня 2009 р.

№	Назва ІПС	Назва терміна	Мова запити	Результати пошуку
1	2	3	4	5
1	Rambler	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів
2	Rambler	«Информационная культура руководителя образовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів
3	Google	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів

Закінчення табл. 1.4

1	2	3	4	5
4	Google	«Информационная культура руководителя образовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів
5	Яндекс	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів
6	Яндекс	«Информационная культура руководителя образовательного учреждения»	Російська	10 сторінок
7	YaHoo!	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів
8	YaHoo!	«Информационная культура руководителя образовательного учреждения»	Російська	4 документи
9	Мета	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів
10	Мета	«Информационная культура руководителя образовательного учреждения»	Російська	За запитом немає документів

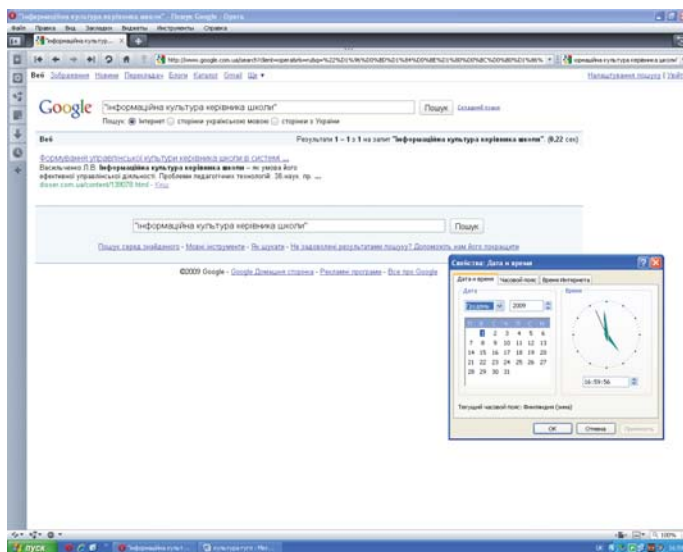

Рис. 1.9. Екранна копія сторінки за результатами пошуку категорії «інформаційна культура» в ІПС «Google»

За запитом у ІПС «YaHoo!» мережі Інтернет станом на 1—2 грудня 2009 р. знайдено лише чотири документи (рис. 1.10), в яких трапляється термін «Информационная культура руководителя образовательного учреждения» російською мовою за ключовими концептами, що їх утворюють, як показано у табл. 1.4, та 10 сторінок в ІПС «Яндекс» з поняттям «Информационная культура руководителя образовательного учреждения».

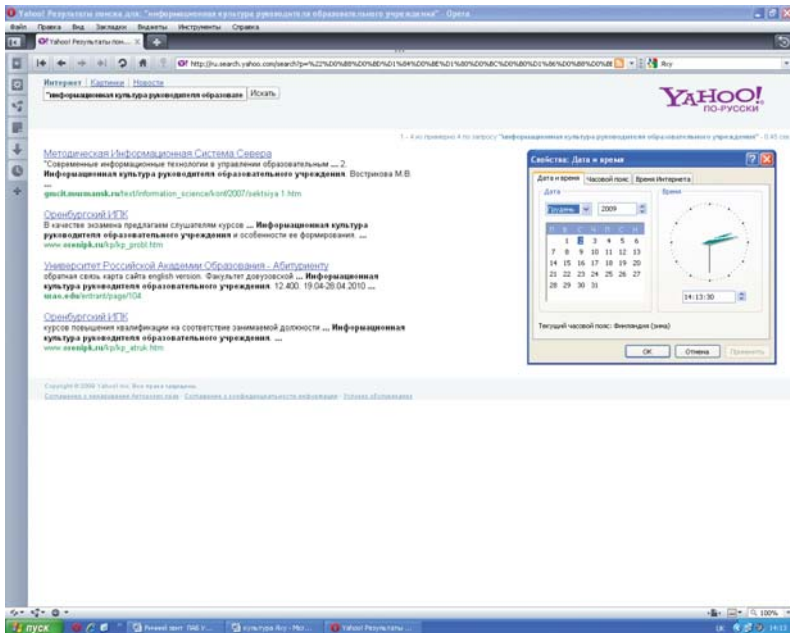

Рис. 1.10. Екранна копія сторінки за результатами пошуку категорії «інформаційна культура» в ІПС «YaHoo!»

За запитом в ІПС мережі не знайдено жодного документа з термінами «Информационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения» та «Информационная культура керівника загальноосвітнього навчального закладу» (табл. 1.5, що складена за зробленими скриншотами). Це підтверджує той факт, що у практиці та науковому обігу ці терміни дослідниками використовуються нещодавно, потребуючи обґрунтування своїх концептів.

Аналіз інформаційних ресурсів, наукових праць про формування інформаційної культури особистості в гуманітарній сфері, дав нам можливість сформулювати поняття «інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу». Під час визначення його сутності нами враховано, що термін «культура» позначено як «специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної та інтелектуальної праці (курсив наш. — Л. К.), у системі соціальних норм і установ, у духовних цінностях, у сукупності відносин людей щодо природи, між собою і до самих собі» [48].

Таблиця 1.5

Результати пошуку терміна дослідження «інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу» в мережі Інтернет станом на 1—2 грудня 2009 р.

№	Назва ІПС	Назва терміна	Мова запити	Результати пошуку
1	Rambler	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения»	Російська	За запитом немає документів
2	Rambler	«Інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу»	Українська	За запитом немає документів
3	Google	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения»	Російська	За запитом немає документів
4	Google	«Інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу»	Українська	За запитом немає документів
5	Яndex	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения»	Російська	За запитом немає документів
6	Яndex	«Інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу»	Українська	За запитом немає документів
7	YaHoo!	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения»	Російська	За запитом немає документів
8	YaHoo!	«Інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу»	Українська	За запитом немає документів
9	Мета	«Информационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения»	Російська	За запитом немає документів
10	Мета	«Інформаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу»	Українська	За запитом немає документів

Крім того, нами враховано, що в понятті культури фіксується як загальна відмінність людської життєдіяльності від біологічної форм життя, так і якісна своєрідність історично-конкретних форм такої життєдіяльності на різноманітних етапах суспільного розвитку в рамках певних епох, суспільно-економічних формацій, етнічних і національних спільнот, зокрема сучасного етапу розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Поняття «культура» характеризує особливості, якісні відмінності поведінки, свідомості й діяльності особистості в конкретних сферах життєдіяльності, що переважно реалізуються, проектується на суспільство. Відповідно до наведеної дефініції, інформаційну культуру керівника ЗНЗ можна визначити як

культуру, що характеризує якісні особливості управлінської діяльності керівника в інформаційній сфері та його дія з інформацією, яка має прямий або опосередкований суспільний характер. Суспільний характер виявляється не тільки в сприйнятті, поглинанні, ухваленні та аналізі інформації, а й у культурі виробництва інформації, знань та управлінні інформацією.

Інформаційна культура керівника ЗНЗ — це знання керівником інформаційного менеджменту, соціальної інформатики й інформаціології, потенційних можливостей сучасних інформаційних технологій, процесів, управлінських інформаційних систем, уміння використовувати ці можливості в управлінській діяльності. Це вміння аналізувати, передбачати й прогнозувати управлінські та педагогічні ситуації з використанням засобів ІКТ, програмного забезпечення, за допомогою побудови інформаційних і математичних моделей педагогічних процесів та явищ й аналізу цих моделей, за допомогою автоматизованих інформаційних систем. Під інформаційною культурою розуміємо такий рівень інформаційної підготовки, який дає змогу людині не тільки вільно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти розширенню інформаційних контактів й вільного доступу до локальних і глобальної інформаційної мереж. Інформаційну культуру особистості можна розглядати й через її вміння формулювати свою потребу в інформації, ефективно здійснювати пошук необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів, обробляти й створювати якісно нову інформацію, використовувати інформаційно-пошукові системи, відбирати та оцінювати інформацію, а також мати здатність до відкритого інформаційного спілкування й комп'ютерну грамотність.

В авторській інтерпретації інформаційну культуру керівника ЗНЗ розкриваємо як системну інтегративну характеристику актуалізації його знань, умінь, навичок адекватно орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати наявні інформаційні ресурси, створювати нові продукти своєї діяльності шляхом умілого комбінування інформаційного потенціалу з метою досягнення результатів управлінської діяльності відповідно до світогляду, ціннісних установок, професійних переконань, інформаційно-технологічного та інтелектуально-творчого досвіду. Інформаційну культуру тлумачимо як знання про знання та інформацію, знання про освітньо-інформаційне середовище ЗНЗ і про власну інформаційно-управлінську діяльність у ньому. Сформованість інформаційної культури передбачає управління інформацією про це середовище, оскільки процес управління, як і кожний вид менеджменту, базується на інформації, її аналізі й синтезі та є інформаційним процесом за суттю. Формувати інформаційну культуру доцільно з урахуванням наявних знань, умінь, особистісного досвіду та потреб особистості в її розвитку, а вивчати основи інформаційної культури бажано та педагогічно доцільно разом із вивченням інформаційних систем підтримки управлінської діяльності [12].

На сучасному етапі немає усталеної категорії, що відображає концепти та сутність феномена інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. Однак соціальне замовлення на керівника високого гатунку у сфері освіти диктує вимоги до його знань й умінь, навичок у галузі інформаційних технологій, а отже, і до його інформаційної культури.

Керівникові ЗНЗ доводиться працювати як користувачеві на персональному комп'ютері (ПК) за наявності обладнаного автоматизованого робочого місця — на АРМ в умовах «електронного офісу», інтегрованої управлінської інформаційної системи, електронної пошти, у глобальній і локальній телекомунікаційній мережах; удосконалювати педагогічні, освітні, технологічні й управлінські процеси на своєму робочому місці (здійснювати автоматизацію управлінських завдань) з використанням новітніх технологічних і програмних засобів. Комплекс цих умов детермінує вимоги до інформаційної культури керівника, визначає рівень володіння комп'ютером, засобами ІКТ, що дає можливість використати глобальні й локальні інформаційні потоки для аналізу інформації та прийняття обґрунтованих і виважених рішень.

Теоретична і практична значущість формування інформаційної культури особистості нині є настільки суттєвою, що її успішне розв'язання набуло статусу самостійної науково-педагогічної проблеми. У процесі дослідження з'ясовано, що феномен «інформаційна культура» пов'язаний з двома загальнонауковими поняттями — інформації і культури. Інформаційна культура нині асоціюється з техніко-технологічними аспектами інформатизації, набуттям навичок роботи на комп'ютері [23, с. 41—55]. Так, людина, зокрема і керівнику ЗНЗ, для вільної орієнтації в інформаційних потоках освітньо-інформаційного середовища повинна вміти отримувати, опрацьовувати й використовувати інформацію за допомогою комп'ютера, телекомунікацій та інших каналів зв'язку. Це вимагає знання правил навігації серед великої кількості доступної інформації, навичок застосування інформаційних процесів і IP, IC, IUS тобто певного рівня інформаційної культури.

Важливість кожного з розглянутих етапів формування й розвитку інформаційної культури не викликає сумнівів, але внаслідок локального характеру жоден із них не вирішує проблему в цілому: сформувати інформаційну культуру як цілісну систему, в якій інтегруються всі ці, а також низка інших, додаткових напрямів. На початку 90-х років XX ст. ситуація ускладнювалася через брак навчально-методичної літератури, а нині викликають утруднення так звані інформаційний бум і значні обсяги інформаційних потоків, а можливо, й вільний доступ до інформаційних масивів мережі Інтернет щодо формування інформаційної культури фахівців у сфері освіти, зокрема керівників ЗНЗ.

Інформаційна культура становить новий напрям, що виник під впливом НТП і створення електронних інформаційних технологій. Незважаючи на «юність», цей напрям має досить потужний арсенал наукових досліджень, що прагнуть визначити місце інформаційної культури в системі наук про інформацію. Одна з найбільш дискусійних проблем — визначення поняття інформаційної культури та раціональних і досконалих технологій її формування. Свідомо припускаючи аналіз порівняльного зіставлення її дефініції авторами тематичних досліджень, зауважимо лише, що абсолютна їхня більшість, керуючись *інформологічним* підходом, розглядає інформаційну культуру як сукупність знань, умінь і навичок пошуку інформації та IP, відбору та аналізу інформації, спрямованої на задоволення інформаційних потреб, а також здібностей застосовувати їх під час вирішення професійних завдань засобами нових інформаційних технологій (НІТ). Ця позиція об'єднує представників інформаційного підходу

до процесу формування інформаційної культури. Однак дефініція інформаційної культури в такій інтерпретації ототожнює її з поняттям комп'ютерної грамотності, що є найважливішим елементом інформаційної культури, але не її аналогом. Як феномен, обумовлений рівнем загальної культури особистості, інформаційна культура — це показник її творчої активності, світосприйняття, рівня розвитку «сутнісних сил» людини. Інформаційний підхід, до того ж, не сприяє подоланню суперечностей між технократичною тенденцією в освіті та її гуманістичною спрямованістю.

За *культурологічного* підходу зміст поняття «інформаційна культура» розглядають як складову процесу формування культури особистості, зокрема результати інформаційної діяльності. Таким чином, інформаційну культуру визначають як складову загальної культури людини

У виявленні сутності інформаційної культури нам ближча позиція вчених, котрі розглядають її як важливу частину загальної культури людини детерміновану інформаційною складовою її діяльності та як сукупність інформаційного світогляду і системи знань, умінь та навичок, які забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність для оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб із використанням як карткових (каталогів і картотек бібліотеки), так і сучасних інформаційних технологій (за допомогою мережі Інтернет) і засобів ІКТ. Саме культурологічний підхід дає змогу визначити освітній потенціал інформаційної культури, яка сприяє формуванню світоглядних установок особистості, її ціннісних орієнтацій стосовно інформації не тільки як товару, а переважно *як знання і ресурсу* (курсив наш. — Л. К.), як елементу культури.

Аналіз праць сучасних науковців щодо теоретичної розробленості проблеми дослідження дав можливість систематизувати наукові підходи до розгляду феномену інформаційної культури: соціокультурологічний у межах якого формування ІК особистості розглядається як досвід створення та використання інформації та ІР; інформаційно-технологічний, у контексті якого розвиваються інформаційні потреби, система вмінь, навичок роботи з комп'ютерною технікою; психологічний, спрямований на вироблення інформаційного стилю мислення особистості; дидактичний, зорієнтований на формування й розвиток інформаційної компетентності особистості й фахівця, що володіє різноманітними способами та засобами роботи з інформацією в процесі навчання й професійної діяльності, застосування ІКТ і комп'ютерних засобів у різних видах діяльності та «багатоцільової оптимізації управлінських рішень» [42], дозволілі.

Інформаційна культура протистоїть дегуманізації розвитку, підміні духовних цінностей науково-технічними нововведеннями, захищає людину від надмірного впливу НІТ, маніпулювання її свідомістю через засоби масової інформації та базується на інформаційній компетентності.

Література до розділу 1

1. Алешин Л. И. Взаимосвязь культуры и информации: некоторые аспекты и проблемы / Л. И. Алешин // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл.- Краснодар, 1997. – С. 25–27.
2. Андреева И. М. Информационное общество и личность как культурологическая проблема / И. М. Андреева, Ю. С. Зубов // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл.- Краснодар, 1997. – С. 7–10.
3. Антонова С. Г. Информационная культура личности: Вопросы формирования / С. Г. Антонова // Высш. образование в России. – 1994. – №1. – С. 82–88.
4. Антонова С. Г. Информационная культура специалиста: гуманитарные основания / С. Г. Антонова // Проблемы информационной культуры : сб. статей / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – С. 110–116.
5. Антонова С. Г. Учебное издание как средство взаимодействия информационной культуры общества и личности / С. Г. Антонова // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл.- Краснодар, 1997. – С. 107–110.
6. Болдырев Н. И. Педагогика : учеб. пособие для пединститутов / Н. И. Болдырев. – М., 1968. – 362 с.
7. Брановский Ю. С. Методическая система обучения предметам в области информатики студентов нефизико-математических специальностей в структуре многоуровневого педагогического образования : дис....д-ра пед. наук : 13.00.02 / Ю. С. Брановский. – М., 1995.
8. Васильченко Л. В. Формування інформаційної культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти / Л. В. Васильченко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2006. – №1. – С. 35–37.
9. Виноградов В. А. Информационная культура как фактор повышения информационной деятельности / В. А. Виноградов. – М. : Наука, 1990. – 46 с.
10. Вохрышева М. Г. Информационная культура в системе культурологического образования специалистов / М. Г. Вохрышева // Проблемы информационной культуры : сб. ст. / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – С. 117–123.
11. Вохрышева М. Г. Информационная культурология / М. Г. Вохрышева // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл.- Краснодар, 1997. – С. 88–90.
12. Гайдаренко Л. В. Технология формирования информационной культуры управленческой деятельности : На примере слушателей факультета повышения квалификации : диссертация...кандидата педагогических наук : 13.00.08 / Л. В. Гайдаренко. – Москва, 2003. – 199 с.
13. Гендина Н. И. Основы информационной культуры / Н. И. Гендина // Основы информационной культуры : сб. метод. материалов. – Кемерово, 1999. – С. 6–7.

14. Гендина Н. И. Информационная культура и информационное образование / Н. И. Гендина // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. - Краснодар, 1997. – С. 102–104.
15. Горлова И. И. Информационная культура и проблемы культурной политики / И. И. Горлова // Проблемы информационной культуры : сб. статей / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – 215 с.
16. Греков А. А. Информационная культура учителя / А. А. Греков, С. О. Крамаров, С. Е. Черкезов // Педагогическая информатика. – 1999. – №1. – С. 3–9.
17. Гречихин А. А. Информационная культура (Опыт определения и типологического моделирования) / А. А. Гречихин // Проблемы информационной культуры : сб. ст. / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – С. 12–38.
18. Еременко Т. В. Информационная культура студентов / Т. В. Еременко // Университ. кн. – 1998. – №6. – С. 39.
19. Здіорук С. І. Наукові традиції в Україні у контексті сучасних світових тенденцій розвитку науки / С. І. Здіорук, В. П. Ситник // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №2. – С. 96.
20. Зубов Ю. С. Информатизация и информационная культура / Ю. С. Зубов // Проблемы информационной культуры : сб. статей / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – С. 5–11.
21. Каймин В. А. Курс информатики: состояние, методика, перспективы / В. А. Каймин // Информатика и образование. – 1990. – №6. – С. 26.
22. Калиновская Н. А. Информационная культура личности и общества: наполнение понятия / Н. А. Калиновская // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. - Краснодар, 1997. – С. 93–94.
23. Каракозов С. Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С. Д. Каракозов // Пед. информатика. – 2000. – №2. – С. 41–55.
24. Коряковцева Н. А. Междисциплинарные связи курса «Основы информационной культуры» / Н. А. Коряковцева // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. - Краснодар, 1997. – С. 110–117.
25. Кремень В. Г. Якісна освіта формує майбутнє держави і її громадян / В. Г. Кремень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zn.kiev.ua/np/show/345/31179/>
26. Кудин В. А. Информационная культура современного специалиста / В. А. Кудин // Теория и практика управления социальными системами. – 2000. – №1. – С. 77–83.
27. Леончиков В. Е. Информационная культура личности: поиски методологии / В. Е. Леончиков // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. – Краснодар, 1997. – С. 91–93].
28. Лопатина Н. В. Культурологические проблемы информационного маркетинга / Н. В. Лопатина // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. – Краснодар, 1997. – С. 156–159.

29. Лопатина Н. В. Региональная информатизация – условие и фактор устойчивого развития федерации / Н. В. Лопатина, Н. А. Сляднева // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее : тез. докл. Междунар. науч. конф., Краснодар – Новороссийск, 11–14 сент. 1996 г. – Краснодар, 1996. – С. 62–73.

30. Минкина В. Информационная культура и способность к рефлексии / В. Минкина // Высш. образование в России. – 1995. – №4. – С.39–43.

31. Нижник Н. Управлінська культура: теоретичне поняття чи управлінська поведінка? / Н. Нижник, Л. Пашко // Політ. менеджмент. – 2005. – №5 (14). – С. 103–113.

32. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К. : Шкіл. світ, 2003. – 392 с.

33. Палеха Ю. Культура управління / Ю. Палеха // Соціологія : короткий енцикл. слов. – К. : Укр. центр духовної культури, 1998. – С. 279.

34. Петяскина О. В. Информационная культура российского предпринимателя и проблемы ее развития / О. В. Петяскина // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. – Краснодар, 1997. – С. 381–384.

35. Полякова Т. А. Формирование информационной культуры личности и общества – актуальная социокультурная технология эпохи информатизации / Т. А. Полякова // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. – Краснодар, 1997. – С. 86–88.

36. Разенкова Т. В. Правовые аспекты информатизации России и профессиональная подготовка информационных кадров / Т. В. Разенкова // Проблемы информационной культуры : сб. статей / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – С. 119–156.

37. Романов А. Н. Технология дистанционного обучения в системе заочного экономического образования / А. Н. Романов, В. С. Торопцев, Д. Б. Григорович. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2000. – 303 с.

38. Сараф М. Я. Информационная культура общества в контексте образования / М. Я. Сараф // Высш. образование в России. – 1997. – №1. – С. 151–153.

39. Сафиуллина З. А. Потребители информации как субъекты информационной культуры / З. А. Сафиуллина // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее : тез. докл. междунар. науч. конф., Краснодар – Новороссийск, 11–14 сент. 1996 г. – Краснодар, 1996. – С. 64–65.

40. Свістельник І. Формування інформаційної культури студентів вищого навчального закладу фізкультурного профілю / І. Свістельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/MSNU/2010_1/10sisipt.pdf

41. Сладкова О. Б. Роль мониторинга в формировании информационной культуры личности // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск, 17–19 сентября 1997 г. : тез. докл. – Краснодар, 1997. – С. 117–119.

42. Слотин Ю. С. Многоцелевая оптимизация гарантированных решений / Ю. С. Слотин // Тез. докл. междунар. конф. по проблемам управления. Москва, 29 июня – 2 июля 1999 г. Т. 2. – М. : Изд-во ИГУ РАН, 1999.

43. Сляднева Н. А. Библиографический метод как элемент информационной культуры специалиста / Н. А. Сляднева // Проблемы информационной

культури : сб. ст. / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. – С. 207–214.

44. Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики / за заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІС, 2008. – 186 с.

45. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІС, 2008. – 744 с.

46. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / за ред. А. С. Гальчинського. – К. : НІС, 2003. – 328 с.

47. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : монографія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2008. – 472 с.

48. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

49. Шаповалов В. А. Социокультурные аспекты информатизации образования / В. А. Шаповалов. – Ставрополь : СГУ, 1997.

50. Щеулин А. С. Устойчивое инновационное развитие как научно-прикладное направление / А. С. Щеулин // Устойчивое развитие: Наука и практика. – 2004. – №2. – С. 13–17.

51. Юрчишин Ю. В інформаційної культура – важливий аспект вищої освіти для студентів факультету фізичного виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vkpnui/fv/2008_1/1_29_Urchishin.pdf.

52. Украинский портал «Рефератик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.referatik.com.ua>

РОЗДІЛ 2

Формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу на засадах компетентнісного підходу та інформаційного менеджменту

2.1. Компетентність як субстрат інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Серед національних пріоритетів державної політики інформатизації визначено створення інфраструктури, інформаційних ресурсів (ІР), нових інформаційних технологій (НІТ), інформаційних систем (ІС), автоматизованих баз даних (АБД) і використання засобів ІКТ, які детермінують зміст і структуру, вибір форм, методів, засобів і технологій управлінської діяльності керівника в освіті та її інформаційної компоненти. Однак невирішеною в теорії та на практиці залишається проблема неадекватності випереджального розвитку ІР, НІТ, ІС управлінського призначення їх повільному впровадженню у практику управління загальноосвітніми навчальними закладами (надалі ЗНЗ) через недостатню готовність переважної більшості керівників до здійснення інформаційної діяльності та низький рівень сформованості у них інформаційної культури та її складової — інформаційної компетентності.

Універсальна проблема, яка стосується кожного громадянина нового тисячоліття, — мати якісну освіту, належні знання та компетентності для забезпечення гармонійної взаємодії з інформаційним суспільством. За таких умов особливої актуальності набуває інформаційна компетентність.

У цьому контексті важливими для нас є результати досліджень вітчизняних [8—11; 15—18] і зарубіжних [2—5; 12—14; 19—23; 27—31; 42—44; 46—48; 50—52] учених щодо цивілізаційних проривів у різних сферах суспільних устроїв, зміни ролі освіти та інформації за сучасних умов у глобалізаційному вимірі, від яких залежить науково-технічний та інноваційний розвиток держав.

Вітчизняні та зарубіжні вчені й практики В. Ю. Биков, Н. Баловсяк, В. П. Беспалов, М. Головань, Т. М. Гуріна, О. Б. Зайцева, М. І. Жалдак, Ю. О. Дорошенко, Н. В. Морзе, С. В. Трішіна, А. В. Хуторської та ін. досліджують феномен інформаційної компетентності та репрезентують в авторському доробку одержані наукові результати щодо специфіки формування й розвитку цього феномену у педагогічних працівників, але переважно у вчителів та майбутнього спеціаліста, майбутніх правознавців, державних службовців.

Розкриємо найприйнятнішу для нас сутність вихідного поняття «підхід» як визначену позицію, що зумовлює вивчення, пізнання, дослідження,

проектування, організацію того чи іншого явища, процесу, для нашого дослідження — пізнання та вивчення процесу формування й розвитку інформаційної культури та компетентності як її субстрату.

Поняття «підхід» у словнику [6, с. 557] означає «йти під низ чогось» тобто перебувати в основі чогось. Підхід визначається певною ідеєю, концепцією, принципом і центрується на основних для нього одній чи двох-трьох категоріях. Наприклад, для системного підходу такою категорією, що визначає його зміст, є «система», для проблемного — «проблема», для компетентнісного — категорії «компетенція компетентність» у співвідношенні одна з одною, «ключові компетентності», «інформаційна компетентність», «професійна компетентність керівника» та ін.

Розкриємо сутність компетентнісного підходу через базові терміни та їх структуру, характерні для них компоненти та їхні інтерпретації зарубіжними й вітчизняними науковцями і дослідниками. Залежно від того, як подані авторські трактування та розкрита сутність цих понять і розглянуто їх співвідношення, може бути зрозумілим зміст і самого компетентнісного підходу в професійній педагогіці та шляхи його реалізація під час розгляду феномену інформаційної компетентності керівника.

Незважаючи на те що терміни «компетенція/компетентність» поширені в науковій літературі, вони не є однозначними і, за висловами деяких європейських педагогів — Д. Куллахана, Г. Халажа, В. Хутмахера та ін. і на переконання російського ученого О. Г. Бермуса «...компетентнісний підхід у сучасній освіті є проблемою» [2].

Це твердження залишається справедливим і під час наукових обговорень феномену інформаційної культури особистості та фахівця — керівника ЗНЗ. Зауважимо, що взарубіжних і вітчизняних наукових публікаціях репрезентовано два протилежні погляди на сутність і співвідношення понять «компетенція/компетентність», які авторами або ототожнюються, або розрізняються за філологічними тонкощами та складниками. Згідно з першим варіантом, що є найбільш експліцитно науково поясненим і представленим у глосарії термінів ринку праці, стандартах освітніх програм і навчальних планів Європейського фонду освіти (ЄФО) (1997 р.) [7], компетенція визначається як: «1. Здатність робити що-небудь добре чи ефективно. 2. Відповідність вимогам, пропонованим при влаштуванні на роботу. 3. Здатність виконувати особливі трудові функції». Там само зазначається, що «...термін компетентність має таке саме значення...» [7, с. 63] тобто терміни «компетенція/компетентність» ідентичні за сутністю, а не назвою. Дещо в іншому порядку розташовані ці терміни «компетентність/компетенція» у словниках, але автори також їх сутнісно ототожнюють. Наприклад, слово «компетентний» (лат. *competens*— відповідний, здатний) означає: 1) той, хто володіє компетенцією; 2) обізнаний у певній галузі (Словарь иностранных слов. — М., 1954; Словарь иностранных слов. — М., 1987 [32]). Аналогічні тлумачення поняття «компетентний» наведені й у радянському енциклопедичному словнику (М., 1989 р.); словниках С. І. Ожегова [24, с. 280] і С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової [25, с. 288; 40] як «поінформований, авторитетний у будь-якій галузі, той, хто володіє компетенцією».

У науковій літературі до структури поняття «компетентність» автори [1; 34—36; 38; 39; 41; 54] включають, крім загальної сукупності знань, також

знання можливих наслідків конкретного способу впливу, рівень умінь і досвід практичного використання знань. Головним, спільним, що характеризує точку зору різних дослідників, є те, що знання людини становлять потенціал, яким вона володіє, але привести його в дію можуть лише додаткові фактори. Отже, компетентність — це не тільки наявність знань і досвіду, а й уміння їх застосовувати під час виконання своїх функцій або діяльності.

На нашу думку, більш сучасна, актуальна формула розуміння поняття «компетентність» міститься в різних англомовних словниках і працях. Окрім того, ми дотримуємося позиції вчених щодо відсутності однозначного визначення сутності понять, а також одного визначеного й прийнятого в наукових колах значення категорії.

У перекладі з англійської *competence* означає (за двомовним англо-українським словником): 1) компетентність; 2) уміння, вправність, спроможність; 3) достаток, добре матеріальне становище; 4) юридична компетенція, правомочність, правоздатність [45, с. 220]. Тлумачний словник англійської мови розкриває сутність поняття *competence*, яке походить від лат. *competere* та має значення «збігатися», «погоджувати», «бути здатним» як відповідність, достатність, уміння виконання певної роботи, завдання, обов'язку; розумові здібності або загальні вміння і навички [49, с. 235]. Оксфордський російський словник [53, с. 725] під компетентністю розуміє достатні вміння, адекватну кваліфікацію. У Мерріам Вебстер — Словнику Колегіуму зазначено, що *competence* — це якість, стан; *competent* — той, що має необхідну чи адекватну здатність діяти, розвиватись особливим шляхом [49, с. 235]. Підхід до розуміння компетентності як здатності діяти, відповідати певним стандартам, виявляти окремі навички, демонструвати спеціальний рівень знання розкрито в словнику [48, с. 270], а також посібнику [48, с. 613] та інших англомовних джерелах [43, с. 124; 46, с. 10—35; 47, с. 213; 54, с. 297—333].

Як бачимо, англомовні словники рельєфніше й адекватніше розкривають сучасний зміст поняття «компетентність», де на перший план виходить категорія «здатність до дії» як уміння використовувати знання у практичній діяльності; як певні стратегії для реалізації творчого потенціалу особистості.

Аналіз різних підходів науці та на практиці до визначення термінів «компетенцій /компетентностей» дав змогу дійти кількох висновків. По-перше, більшість дослідників в освіті СВЕ-підходу (*competence-based education* — СВЕ) відзначають діяльнісну, актуальну сутність компетентності, підкреслюючи, що на відміну від знанневої характеристики — опанування знаннями тобто характеристики «що», тут акцентується спосіб і характер дії «як». По-друге, більшість дослідників підкреслюють особистісну характеристику, зокрема включення мотиваційної, ціннісної, поведінкової компоненти компетентності. По-третє, дослідники фіксують складний характер цього явища як у визначенні змісту компетентності та відбору ключових компетентностей, так і в оцінці за показниками її сформованості або розвиненості за відповідними критеріями.

Узагальнене визначення надає і професор О. І. Пометун: «...під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дають людині можливість визначити, тобто ідентифікувати і

розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності» [18, с. 18].

Поняття компетентності, пов'язане зі здатністю людини відповідати вимогам високого рівня складності, включає і поведінковий аспект через систему її вчинків та інтегрує *цільовий, когнітивний, особистісний, етичний, інформаційний, соціальний і поведінковий компоненти* (курсив наш. — Л. К.). Бути компетентним означає вміти мобілізувати набуті знання і досвід у конкретній ситуації. Під час обговорення компетентності увага звертається на конкретні ситуації, в яких вони виявляються. Є сенс говорити про компетентність лише тоді, коли вона втілюється в якій-небудь ситуації; нереалізована компетентність, будучи потенцією, не є компетентністю (М. В. Рижаків) [30, с. 21].

Компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації і тому органічно пов'язує одночасну мобілізацію знань, умінь і моделей поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності. Укотре варто підкреслити, що компетентність не зводиться ні до знань, ні до вмінь. Часто можна зустріти людей, які не вміють мобілізувати їх належним чином у необхідний момент. Отже, компетентність стає сферою зв'язків між знаннями і дією в людській діяльності.

Компетентність — специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних життєвих ситуаціях. У людини повинні бути певні знання — інструменти, особливі способи мислення й життєві навички. Вищі рівні сформованості компетентності передбачають сформованість таких особистісних якостей, як ініціатива, організаторські здібності, здатність оцінювати наслідки своїх дій. Однак природа компетентності така, що оптимальні результати в розв'язанні життєвих проблем можливі лише за умови особистої зацікавленості людини.

У психолого-педагогічній науці компетентність розглядається і як складова інтелекту. У цьому контексті вона майже ототожнюється з поняттям інтелекту за всіх розбіжностей тлумачень, наведених у психологічних словниках. Найбільш узагальнене поняття інтелекту розкрито як «розумна поведінка людини» [17]. Відповідно до такого визначення ядро інтелекту становить здібність людини вирізнити в ситуації суттєві властивості та привести свою поведінку у відповідність до неї, що зводиться до двох компонентів інтелекту: здатність пізнавати навколишній світ і спроможність регулювати поведінку на основі цього пізнання.

Інтелект є складним і багаторівневим утворенням людської психіки, що включає: психічні процеси (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, волю, емоції), здатність їх організації (увага), мотивацію, оцінку, прийняття рішення, регуляцію поведінки як діяльність та її зовнішній вияв.

Таким чином інтелект визначається як система психічних процесів, станів, властивостей, що забезпечують реалізацію здібностей людини оцінювати ситуацію, приймати рішення і відповідно регулювати свої дії, діяльність, поведінку. Інтелект визначають також як загальну здатність людини діяти доцільно, мислити раціонально й ефективно функціонувати в навколишньому середовищі. Інтелект розуміється і як особливий тип організації знань — структурованість, категоріальність й узагальненість, гнучкість й оперативність

в аналізі ситуацій, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень. Ототожнення понять «компетентність» та «інтелект» дає змогу зробити висновок про те, що компетентність є складною, інтегральною, багатоелементною структурою таких характеристик, як глибина (здатність занурюватися у сутність речей, процесів і явищ, розуміти причини, глибинні закономірності), критичність (здатність оцінки предметів, явищ, бажання піддати сумніву гіпотези і рішення), гнучкість (спроможність переключатися з однієї ідеї на іншу, у тому числі протилежну власній), широта розуму (здатність бачити проблему широко, у взаємозв'язку з іншими явищами), швидкість (здатність продукувати багато ідей та швидко приймати рішення), оригінальність (спроможність продукувати нові ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів), допитливість (потреба завжди віднаходити найкраще рішення), і є предметно-функціональним компонентом інтелекту, діяльнісного вияву професійної діяльності керівника.

Заслуговує на увагу базовий стандарт професійної діяльності директора школи, розроблений членами Асоціації керівників шкіл України (АКШУ) спільно з вітчизняними (Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушка, І. П. Козіна, О. М. Онаць, В. В. Олійник, Є. Р. Чернишова) та зарубіжними (Г. Босман, П. Корстаньє та ін.) вченими та практиками [26] у межах Україно-Нідерландського проекту з освітнього менеджменту, в якому репрезентовано основні функції керівника (знання, уміння, професійна готовність і культура) за складовими управлінської діяльності: бачення стратегії та розвитку, керівництво і моніторинг освітнього процесу, мотивація та управління персоналом, управління розвитком та фінансами, внутрішня та зовнішня мотивація [26, с. 20—22].

У високорозвинутих країнах світу (Нідерландах, Великій Британії, Данії та ін.) розроблено та запроваджено стандарт професійної діяльності директора школи, який є базою визначення рівня його професійної компетентності та здійснення професійної підготовки. Компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу, на думку авторів Стандарту, «...становить сукупність необхідних для ефективної діяльності систематичних науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та спеціально-функціональних знань і умінь, відповідних особистісних якостей.

Професійна компетентність керівника школи визначається сукупністю таких складових, як:

- знання, необхідні для даної педагогічної спеціальності або посади;
- уміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків;
- професійні, ділові та особистісно значущі якості, що сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей, і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків;
- загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;
- мотивація професійної діяльності» [26, с. 20—22].

У професійній педагогіці вирізняють три рівні компетентності керівників: 1) інтегративна компетентність — здібність до інтеграції знань і навичок та їх

використання в умовах швидкоплинного зовнішнього середовища; 2) соціально-психологічна компетентність — знання й уміння у сфері сприйняття, розуміння поведінки людей, мотивації їх діяльності, високий рівень емпатійності та комунікативної культури; 3) компетентність у конкретних сферах управлінської діяльності (управлінська компетентність) — прийняття рішення, обробка інформації, методи роботи з людьми. Компетентність загалом визначається рівнем загальної культури особистості та в цьому розумінні є інтегральною характеристикою власних можливостей посадової особи, її здібностей до ефективної реалізації своїх професійних знань і набутого досвіду.

Заслужують на увагу результати дослідження Д. І. Дзвінчука, де на основі системного аналізу діяльності керівника соціальної сфери, до якої також належить освіта як пріоритетна ділянка, висвітлено порівняльний аналіз видів і типів основних компетентностей та а їх специфіку.

У дослідженні термін «компетентність» розкриваємо в такий спосіб: інтегративне особистісне утворення, потенційна здатність людини до професійної діяльності, основаної на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, навичках, набутих завдяки навчанню або під час діяльності та самоосвіти; це комплексний, інтегрований показник, який поєднує індивідуальні особливості спеціаліста (інтелект, здатності, особистісні якості та риси, емоційно-вольову сферу, ціннісні орієнтації та ставлення до діяльності, рівень професійної спроможності, набутий досвід роботи).

Компетентність керівника розглядаємо не лише як володіння певним обсягом знань, рівнем сформованості професійних умінь, а тлумачимо у більш широкому розумінні як сукупність таких показників:

- психосоціальні якості (сила і впевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності й значущості для суспільства, усвідомлення здатності ефективно взаємодіяти з оточенням та власного соціального статусу);
- сформованість таких рис особистості: світогляд громадянина країни, наполегливість, емпатійність, комунікабельність, ініціативність, гнучкість, відповідальність за прийняті рішення та за власні дії, ініціативність, професійна активність, відкритість до світу, мобільність у різних управлінських ситуаціях;
- уміння: оцінювати й аналізувати соціальні наслідки своїх дій та результатів управлінської діяльності, взаємодіяти та співпрацювати, діяти автономно й працювати в команді, активізувати накопичені професійні знання й раціонально їх використовувати в слушний момент у професійній діяльності, розуміти світ та себе в ньому, аналізувати, робити оцінки з проблем моралі, розв'язувати проблеми та задачі, приймати рішення та відповідати за них;
- спроможність організувати людей і колектив на реалізацію визначених цілей і поставлених завдань та прийнятих управлінських рішень, дбати про права, інтереси й потреби інших, здатність застосовувати знання та співпрацювати, брати на себе відповідальність;
- наявність особистісно зумовленого досвіду соціально-професійної життєдіяльності, що ґрунтується на знаннях.

Аналогічна ситуація спостерігається під час розгляду феномену інформаційної компетентності, його структури, змісту, критеріїв виміру та її сфор-

мованості. Нині також недостатньо розроблена і досліджена в педагогіці та менеджменті освіти проблема інформаційної компетентності керівника школи, яка детермінує інформаційну культуру та компетентність спеціалістів соціальної сфери в галузі інформатики, соціальної інформатики, інформаціології, інформаційно-комп'ютерних, комунікаційних і мережевих технологій.

Зважаючи на недостатній стан розробленості проблеми дослідження та її інтегративний характер, наведемо детальний аналіз термінів «інформаційна компетентність» як ключової компетентності за визначенням експертів міжнародної спільноти, що підтверджується в рішеннях відомих міжнародних організацій — ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, РЄ, ООН, ОЕСР та ін. щодо цілей розвитку тисячоліття, та «інформатична компетентність» і їхніх різновидів у різних галузях наукового знання з метою розкриття в авторській інтерпретації категорії «інформаційна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу».

Наведемо основні міркування вчених під час висвітлення отриманих ними наукових результатів з окресленої проблеми.

Науковці розрізняють за класифікаційними основами та інтуїцією різновиди інформаційної компетентності: власне інформаційна, інформаційно-комунікаційна, інформаційно-комунікативна, інформаційно-комп'ютерна, інформаційно-технологічна, ІКТ-компетентність, інформатична фахово-інформатична, інформативна, графічно-інформаційна.

Як засвідчує аналіз літератури з проблеми дослідження, у більшості досліджень предметом обрано професійну діяльність педагогічних працівників, оскільки підвищуються вимоги до неї, до вмінь орієнтуватися в інформаційному суспільстві, інформаційних потоках, особливо до рівня їхньої інформаційної культури, основним субстратом якої є компетентність. Ці дослідження здійснюються в новій галузі наукового знання — інформаційному менеджменті, який виник в інформаційному суспільстві під впливом розвитку науково-технічного прогресу, зміни засобів виробництва і пріоритетності інтелектуальної та інформаційної видів діяльності, інформаційних ресурсів і інформаційних технологій. Для нашого дослідження ці розвідки мають науковий інтерес, оскільки керівник ЗНЗ за посадою є директором, а за фахом — вчителем певної спеціалізації.

Слід зауважити, що під час з'ясування сутності цього терміна та його концептів дослідники запроваджують різні наукові підходи та мають власне бачення. Категорію «інформаційна компетентність» учені розглядають з розвитком технологій та глобалізації від яких залежать особистісний розвиток та суспільний прогрес країни загалом і трактують як: визначення здатності та знання фахівця стосовно роботи з інформацією та комп'ютерними технологіями [1]; володіння інформаційними технологіями і критичне ставлення до соціальної інформації, яка поширюється ЗМІ [22]; здатність використовувати знання та інформаційну грамотність [34, с. 23—24]; складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у сфері інноваційних технологій і визначеного набору особистісних якостей [13]; нова грамотність, до складу якої входять уміння активної самостійного оброблення інформації людиною, прийняття принципово нових рішень у непередбачуваних ситуаціях з використанням технологічних засобів [31].

С. В. Трішина, досліджуючи інформаційну компетентність як педагогічну категорію зазначає, що це інтегративна якість особистості, що є результатом відображення процесів добору, засвоєння, перероблення, трансформації і генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, що дає змогу виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності. Вона вирізняє такі компоненти:

- *когнітивний* (відображає процеси перероблення інформації на основі мікрокогнітивних актів, тобто аналіз вхідної інформації, формалізація, порівняння, узагальнення, синтез з наявними базами, розроблення варіантів використання інформації і прогнозування останньої у розв'язанні проблемної ситуації, генерування та прогнозування використання нової інформації взаємодії її з існуючими базами знань, організація зберігання і відновлення в пам'яті);
- *ціннісно-мотиваційний* (характеризує ступінь мотиваційних спонукань людини, які впливають на ставлення індивідів до роботи і життя в цілому; виокремлюють чотири домінуючих типи спонукань — до досягнень, належності до груп, наділення владою, компетентністю);
- *техніко-технологічний* (відображає розуміння принципів роботи, можливостей і обмежень технічних пристроїв, призначених для автоматизованого пошуку і оброблення інформації; знань відмінностей автоматизованого й автоматичного виконання інформаційних процесів; уміння класифікувати завдання за типами з наступним вирішенням і вибором конкретного технічного засобу залежно від його основних характеристик; включає: розуміння суті технологічного підходу до реалізації діяльності; знання особливостей засобів інформаційних технологій з пошуку, оброблення і зберігання інформації, а також виявлення, створення і прогнозування можливих технологічних етапів оброблення інформаційних потоків; технологічні навички і уміння роботи з інформаційними потоками);
- *комунікативний* (відображає знання, розуміння, застосування мов та інших видів знакових систем, технічних засобів комунікацій у процесі передання інформації від одної людини до іншої за допомогою різних форм і способів спілкування);
- *рефлексивний* (полягає в осмисленні особистісного рівня саморегуляції особистості, за якого життєва функція «самосвідомості» втілюється в самоуправлінні поведінкою особистості, а також у розширенні «самосвідомості», самореалізації) [35; 36].

Під інформаційною компетентністю учителя О. В. Іванова розуміє особливий тип організації предметно-спеціальних знань, що дають змогу приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності. На її думку [14], інформаційна компетентність як складова професійної компетентності викладача визначає елементи його професійної діяльності: володіння навичками роботи з інформацією, представленою в електронному вигляді; знання й уміння використовувати раціональні методи пошуку і збереження інформації в сучасних інформаційних масивах; уміння представити інформацію в Інтернеті; володіння навичками організації і проведення уроків і позакласних заходів з

використанням телекомунікаційних технологій; уміння організувати самостійну роботу учнів за допомогою інтернет-технологій; володіння навичками використання телекомунікаційних технологій з конкретного предмета, з урахуванням його специфіки.

Т. М. Гуріна [9], досліджуючи формування інформатичної компетентності в процесі фахової підготовки вчителя, називає такі компоненти інформатичної компетентності викладача:

- технологічна (інструментальна) — уміння використовувати засоби сучасних інформаційних технологій, у тому числі апаратні та програмні засоби, мультимедіа тощо;
- експертна (оцінна) — уміння критично оцінювати інтелектуальний і соціальний потенціал інформаційних технологій;
- організаційно-методична — уміння, пов'язані з впровадженням сучасних інформаційних технологій у навчальний процес на різних етапах проведення уроку в рамках визначених моделей навчання;
- проектувальна — знання й уміння з розроблення педагогічних програмних засобів, у тому числі за допомогою інструментальних програмних засобів навчального призначення різного типу;
- пошуково-дослідницька — уміння знаходити, відбирати, організовувати, подавати, просувати інформацію;
- інноваційна — уміння постійно пристосовуватися до інновацій у сфері інформаційних технологій, оцінювати їх та використовувати.

Інформатична компетентність, за Н. Х. Насировою [23], містить такі елементи: мотивація, потреба в набутті знань, умінь і навичок у галузі технічних, програмних засобів і інформації; сукупність суспільних, природних і технічних знань, що відображають систему сучасного інформаційного суспільства; знання, які утворюють інформатичну основу пошукової пізнавальної діяльності; способи і дії, що визначають операційну основу пошукової пізнавальної діяльності; досвід пошукової діяльності у сфері програмного забезпечення і технічних ресурсів; досвід відносин «людина — комп'ютер».

Порівняльний аналіз різних підходів до визначення сутності поняття «інформатична компетентність», його структурних компонентів дав нам можливість зробити висновок, що більшість учених компонентами інформатичної компетентності викладачів (а керівники шкіл, як зазначалося, є також учителями за фаховою спеціалізацією) вважають його особистісні якості, діяльнісно-творчий та аксіологічний підхід до виконання професійних обов'язків, когнітивну, комунікативну й рефлексивну складову. На нашу думку, перевагу треба надати особистісним якостям стосовно роботи з інформацією: користувач раціонально та ефективно отримує інформацію з різних джерел, критично й компетентно її оцінює та творчо використовує її та комп'ютерні технології.

На основі аналізу праць репрезентованих авторів можна виокремити такі компоненти інформатичної компетентності особистості: когнітивний; комунікативний, особистісний, техніко-технологічний, експертний (оцінний), організаційно-методичний.

Постійна зміна життєвих ситуацій жадає від викладача безупинного удосконалювання своїх професійних можливостей через уміння самостійно шукати,

аналізувати і відбирати необхідну інформацію з різних джерел, організувати, перетворювати, зберігати та передавати її відповідно до цілей і завдань освітнього процесу.

Окремі дослідники поняття інформаційної компетентності розглядають її як складову управлінської культури, професійної культури, професійної компетентності, професійної діяльності, розвитку професійної компетентності, тобто пов'язують із професійною підготовкою майбутніх спеціалістів і їх професійною діяльністю.

Інформаційна компетентність є ключовою, базис інформаційної діяльності керівника та його інформаційної культури, що співвідноситься з такими категоріями, як інформаційна грамотність, комп'ютерна грамотність, інформаційна освіченість, знання, уміння та навички, досвід роботи на ПК, ІКТ і їх застосування, рівень розвитку особистості, тип організації знань, етапи сформованості інформаційної культури.

Як засвідчує термінологічний аналіз авторських визначень [1; 3; 7–9; 11; 13–16; 2730; 31; 33; 35; 36; 39; 40; 43; 45; 47–49] категорії «інформаційна компетентність» залежно від поданого нами вище ракурсу її розгляду, автори визначають різну структуру поняття та обґрунтовують сутність через різні смислові конструкти, характеристики та структурні компоненти.

Оскільки ми не ставили за завдання розкриття генезису цього поняття через проведення термінологічного аналізу у цій статті, зауважимо, що найбільш вдало, на нашу думку, розглянув трактування інформаційної компетентності особистості вітчизняний учений М. Головань [8, с. 64–65]. Акцентуємо увагу, що в науковому обігу правомірно існують різновиди інформаційної та інформатичної компетентностей спеціалістів, які потребують відповідного узагальнення, теоретичного осмислення. Ми розглядаємо власне інформаційну, а не інформативну компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу, оскільки остання не пов'язана з галуззю предмета інформатики, а з управлінською діяльністю керівника, її інформаційною складовою та інформацією, яка є предметом його діяльності. Слід звернути увагу на те, що дотепер на рівні держави управлінська діяльність керівника лише задекларована як професійна, а на практиці майже всі керівники шкіл за професією є педагогами та атестуються як учителі з певного навчального предмета. Сутність поняття інформаційної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу тлумачимо як базовий інваріантний компонент управлінської діяльності та складне індивідуально-професійне утворення, пов'язане зі зростанням інформатизації суспільства, що інтегрує професійні теоретичні знання в галузі інформаційного менеджменту та суміжних із ним дисциплін, соціальної та правової інформатики, ціннісне ставлення до інформаційних ресурсів як глобального цивілізаційного явища, критичне судження щодо інформації, поширюваної масмедіа і рекламою; особистісні якості та практичні уміння щодо застосування ІР і засобів ІКТ, які забезпечують ефективну реалізацію інформаційної діяльності.

Інформаційна компетентність передбачає володіння сформованою комп'ютерною грамотністю, що означає ефективне використання інформації та знань, дає можливість особистості їх сприймати та застосовувати їх як

базис для формулювання власних можливих варіантів дій, позицій, прийняття рішень та активних дій, уміння реалізувати інформаційні процеси, зокрема збирання, оброблення та збереження інформації, які необхідні для здійснення управлінської діяльності, прогнозування освітніх процесів, аналізу одержаних результатів; володіння новими інформаційними технологіями, технічними навичками комп'ютерного введення, екранного представлення даних педагогічних й освітніх процесів і моделей, а також наявність індивідуальної та групової діяльності з використання сучасних ІКТ для досягнення професійно значущих цілей, готовність до самоосвіти у сфері інформаційних технологій, постійного оновлення знань і самореалізації в професійній діяльності керівника ЗНЗ.

Проведене дослідження дало можливість вибудувати структуру інформаційної компетентності керівника, що змодельована як сукупність взаємопов'язаних компонентів — когнітивно-цільового, процесуально-технологічного, особистісного і результативного на основі використання компетентнісного, системного, діяльнісного, інформаційного, аксіологічного наукових підходів (рис. 2.1).

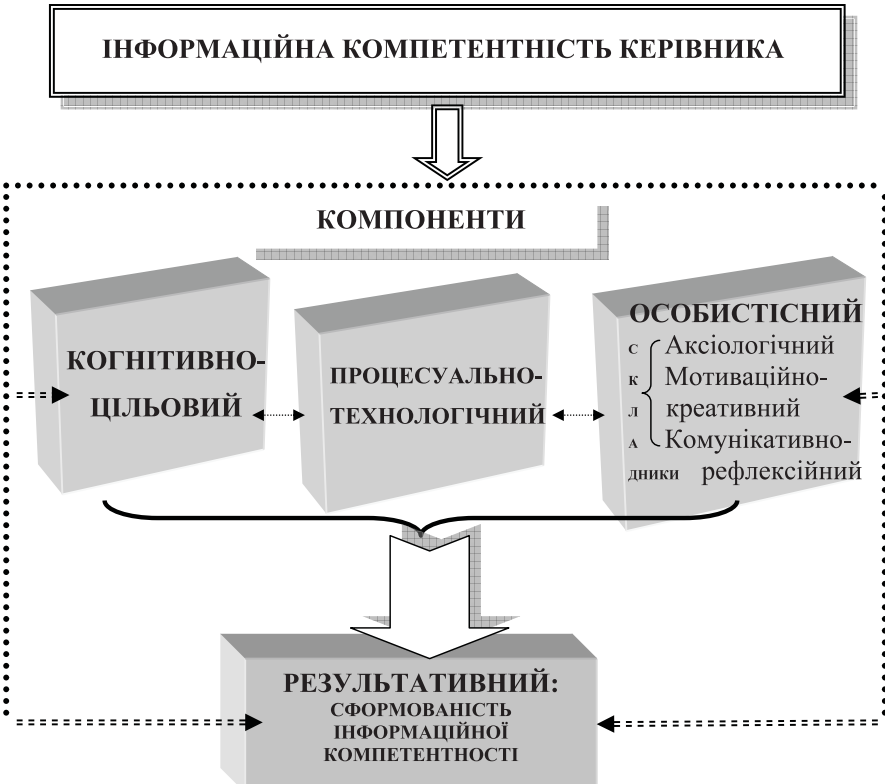

Рис. 2.1. Структурні складові інформаційної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу

Системотвірною основою побудови моделі є цілі, знаннєвий (знання і вміння), функціональний (управлінські функції, необхідні для здійснення професійної діяльності директора) й компетентнісний наукові підходи, які уможливають обґрунтування когнітивно-цільового компонента системи. У процесі дослідження сфокусована увага на тому, що інформаційна компетентність є базовим компонентом інформаційної діяльності та субстратом інформаційної культури керівника ЗНЗ, цілісним інтегративним утворенням, яке пов'язане з розгалуженістю комунікативної сфери, інформаційних потоків як системотвірних інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єкт-суб'єктами та суб'єкт-об'єктами в архітектурі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ.

Важливе місце в нашому дослідженні посідають проблема визначення обсягу спеціальних знань та вмінь, комплексу ставлень та цінностей, що характеризують інформаційну компетентність керівника закладу, та їх структуризація в єдину комплексну модель.

Модель професійної компетентності керівника ЗНЗ — це своєрідний еталон, описовий аналог, який відображає основні характеристики управлінської діяльності, нормативно закріплений документально образ директора як професійного керівника, яким він повинен бути у певний період та засоби його формування у системі післядипломної освіти та самоосвіти, своєрідний державний стандарт до керівника закладу.

Модель інформаційної компетентності керівника як її складника має відображати професійні завдання, які розв'язує керівник ЗНЗ у процесі інформаційної діяльності, реалізації цільових функцій та посадових вимог. Під час створення моделі ми прагнули домогтися достатньої повноти когнітивної та інших змодельованих складових за мінімальної кількості елементів, які її утворюють та оцінюються.

Під час теоретичного обґрунтування моделі у процесі дослідження нами враховані такі ідеї, теоретичні положення та висновки:

1. Діяльність керівника закладу — це система, що має мету, внутрішню структуру, певний характер зв'язків між структурними компонентами, особливості відносин із зовнішнім середовищем та певну енергетику, за рахунок якої функціонує як система.

2. Діяльність керівника закладу репрезентована цілісною сукупністю її видів і має суто професійний управлінський та творчий характер. Мета управлінської діяльності полягає в координації зусиль усіх суб'єктів управління і навчально-виховного процесу закладу щодо забезпечення якісної освіти учнівської молоді, досягнення мети, місії, стратегій та розвитку закладу.

3. Об'єктом діяльності керівника є загальноосвітній навчальний заклад, який і зумовлює специфіку професійної управлінської діяльності, зокрема інформаційної.

4. Формування інформаційної культури та розвиток інформаційної компетентності керівника закладу відбувається не тільки в процесі підготовки директора до управлінської діяльності, а й безпосередньо в професійній управлінській діяльності та системі післядипломної освіти й шляхом самоосвіти.

У процесі дослідження формування ІК та інформаційної компетентності керівника ЗНЗ за основу взято системний, діяльнісний, функціональний, ком-

петентнісний наукові підходи, що передбачають вивчення їх структури, основних видів та функціонально-посадових обов'язків керівника ЗНЗ. Діяльність виконується людиною на основі усвідомлення фактів і явищ дійсності, узагальнення їх характеристик, встановлення між ними певних логічних зв'язків «раніше засвоєної інформації про правила, особливості й закономірності явищ та процесів» [4, с. 43—55]. На цій основі виробляються правила, норми, способи власної діяльності.

Контент-аналіз управлінської діяльності директора загальноосвітнього навчального закладу як суб'єкта управління на основі вивчення низки наукових праць і досліджень з означеної проблематики [3; 5; 10; 11; 12; 15—17; 19—21; 26; 29—31; 34; 37] дає змогу виокремити її структурні елементи: мета, завдання, мотив, предмет діяльності, управлінські дії, засоби, умови і продукт діяльності, що повторюються з частотою 60—90 %. Ці структурні елементи можна класифікувати на дві групи: 1) організаційні елементи, а саме: суб'єкт управління — директор загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ), процес управління, управлінські дії (Д1 — Д2 — Д3 — ... — Дn), предмет управлінської діяльності, зовнішні та внутрішні умови, тобто всі елементи управлінської діяльності; 2) психологічні структурні елементи: мета, мотив, засоби суб'єкта, результат — здатність ефективно розв'язувати ситуації у процесі виконання посадових обов'язків.

У процесі розроблення моделі інформаційної компетентності керівника закладу необхідно уточнити сутність названих структурних елементів з метою визначення певного кола компетентностей для провадження ефективної діяльності. Співвідношення векторного спрямування «мета — завдання — мотив» детермінує сенс управлінської діяльності керівника, з урахуванням того, що внутрішня мета визначає мотив, а зовнішня потребує мотивації. Процес управління представляє сукупність дій і певних суб'єктно-суб'єктних і суб'єктно-предметних взаємодій і зв'язків із метою перебігу станів процесів, об'єктів управління. Взаємодії керівника закладу характеризуються наявністю постійного зв'язку директора й адміністративно-управлінської ланки та динамічного (варіативного) зв'язку, коли директор керує певною групою учнів або їх колективом чи групою педагогів у певні години (наради, перевірки, консультації тощо)

Управління в менеджменті розглядається як діяльність щодо реалізації первинних функцій (планування, організація, мотивація і контроль) та соціальних процесів (комунікації, прийняття рішень і керівництво). Управління загальноосвітнім навчальним закладом здійснює директор, який виконує роль керівника, що репрезентована набором певних правил і моделей поведінки та відповідає конкретній посаді.

Предмет діяльності директора поділяється на ідеальний — думка і матеріалізований — завдання, що дає змогу отримати продукт діяльності та психічний результат, тобто додаткові вміння, навички і знання, що доповнюють засоби діяльності суб'єкта управління (знання, навички, уміння) і надають йому можливість здобувати або підвищувати освіченість, професійність, компетентність тощо.

Гіпотетично припускаємо, що якщо директор закладу знає і вміє використовувати всі структурні елементи управлінської діяльності, тобто якщо суб'єкт

(СУ) достеменно знає свої психічні властивості як індивіда, володіє засобами діяльності (ЗУН — знання, навички, уміння), вміє сформулювати ціль (Ц), вмотивувати (М) дії, реалізувати процес управління (ПУ) як сукупність дій (Д) над предметом (П) діяльності, отримувати результат (Р) як у вигляді продукту (Pg), так само як і психічний результат (Pg — додаткові знання, вміння, навички) у певних умовах (У), то його діяльність можна вважати результативною. Таким чином, якщо це «володіння» буде доведено до рівня компетентності, тобто його здатності свідомо реалізовувати управлінську діяльність відповідно до сформованих здібностей, знань, навичок, умінь та засвоєних видів і технологій роботи, психічних особливостей (спрямованість, професійно-ділові якості та ін.), то така діяльність буде ефективною.

Таким чином, запропонований підхід щодо загального аналізу професійної управлінської діяльності директора закладу, представлена вище схема її структури дає змогу виокремити певне коло компетентностей, адекватних її специфіки в сучасних умовах і з урахуванням регіональних особливостей, формування яких створює необхідні умови для його ефективної діяльності та підвищення його компетентності. Як приклад у додатку А репрезентовано освітньо-інформаційне середовище Володимирецького району Рівненської області як засіб формування інформаційної культури педагогічних працівників через базові та похідні категорії.

В основу розроблення змісту та структури моделі інформаційної компетентності директора загальноосвітнього навчального закладу покладено також важливі теоретичні напрацювання, результати досліджень вчених щодо змісту і структури загальнонаукових, філософських дефініцій «діяльність», «особистість», «загальна компетентність», «професійна компетентність» і їх взаємозв'язок; філософські та психолого-педагогічні теорії щодо формування та розвитку особистості, а також низка наукових підходів: системно-компонентний, функціональний, компетентнісний, особистісний, знаннєвий, діяльнісний до управлінської діяльності керівника.

Когнітивно-цільовий компонент репрезентує усвідомлення керівниками мети і завдань інформаційної діяльності в системі управлінської діяльності; системи знань з інформаційного менеджменту у сфері освіти, соціальної та правової інформатики й суміжних з ними дисциплін, які і є методологічною та теоретичною основою інформаційної діяльності.

Когнітивно-цільовий компонент представлено сукупністю знань, умінь і навичок. Система наукових знань у когнітивному компоненті репрезентована основами інформаційного менеджменту, соціальної та правової інформатики, інформаціології, філософії інформаційної цивілізації, сутності інформаційної взаємодії суб'єктів управління з використанням засобів ІКТ, інформаційних процесів, інформаційних потоків у архітектурі системи управління ЗНЗ; психолого-педагогічних, організаційно-методичних, технічних, ергономічних, санітарно-гігієнічних умов здійснення інформаційної взаємодії у системі управління закладу; методів і засобів ІКТ (апаратні, програмні), сучасних каналів і засобів зв'язку, комунікаційних засобів і технологій реалізації процесу комунікації, особливостей комп'ютерної комунікації та функціональних мож-

ливостей комп'ютерної техніки; основних понять і методів інформатики, основ роботи з інформацією і засобами ІКТ, можливостей ІКТ та мережі Інтернет (сутності термінів «інформація», «види інформації», «інформаційні процеси», «інформаційна діяльність», «інформаційні ресурси» та ін.) в управлінській діяльності, прикладного програмного забезпечення управлінського призначення; можливостей мережі Інтернет і засобів ІКТ для пошуку, класифікації, перетворення, збереження інформації, методології кількісної та якісної оцінки інформаційних ресурсів, методики прогнозування потреб у них; правил використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі Інтернет; раціональних способів звернення до IP мережі Інтернет.

Процесуально-технологічний компонент характеризує здатність керівника застосовувати сучасні засоби інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій під час роботи з інформацією та розв'язувати різноманітні професійні управлінські завдання; уміння та навички щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами і програмним забезпеченням правового, освітнього та управлінського призначення; розуміння комп'ютера як автоматизованого робочого місця (АРМ) керівника та опанування способами і діями, що визначають операціональну основу інформаційної діяльності.

Процесуально-технологічний компонент включає поліфункціональні уміння отримувати інформацію з різних джерел, представляти її в доступній формі та орієнтуватися у світовому інформаційному просторі; користуватися персональним комп'ютером, працювати з апаратним і програмним забезпеченням на рівні кваліфікованого користувача; використовувати засоби ІКТ для розв'язання широкого кола професійних завдань за готовими зразками та програмні комплекси, пакети прикладних програм загального й управлінського призначення (текстові редактори, графічні системи, програми роботи з електронними таблицями, системи управління базами даних); здійснювати пошук інформації в мережі Інтернет, використовувати різні методи роботи з ресурсами Інтернет як із джерелами інформації; раціонально використовувати розподілені інформаційні ресурси в мережі Інтернет; самостійно здобувати інформацію, нові знання на основі використання ІКТ, ІПС, ІДС, мережі Інтернет; здійснювати обмін інформацією, її пошук, відбір, аналіз, синтез, опрацювання та інші інформаційні процеси, зокрема із використанням веб-технологій; розробляти презентації ЗНЗ та самопрезентації, веб-сайти; створювати електронні довідники, інформаційно-довідникові системи та каталоги з інформаційних ресурсів Інтернету. Наявність зазначених умінь забезпечує свідому і раціональну організацію інформаційної діяльності керівника за допомогою ІКТ.

У професійній діяльності керівника навички у процесуально-технологічному компоненті спрямовані на: використання комп'ютера та засобів зв'язку в діалоговому режимі (он-лайн, чат, форум); відокремлення первинної інформації від вторинної; пошук необхідної інформації, даних, тобто відокремлення релевантної інформації, що є важливою для прийняття рішення або розв'язання завдань, від зайвої інформації та її представлення у зручній для сприйняття формі; створення шкільних інформаційних продуктів, ресурсів,

надання інформаційних послуг; роботу із сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням освітнього, правового та управлінського призначення задля розв'язання професійних завдань; ефективний попередній аналіз й фільтрування інформації у такий спосіб, щоб підлеглі отримували лише ту інформацію, яка потрібна їм для роботи і задоволення інформаційних потреб; розроблення рекомендацій щодо створення оптимальних шаблонів для звітів і надання оперативної інформації, які визначатимуть стандартний формат її представлення.

Особистісний компонент інформаційної компетентності репрезентовано сукупністю аксіологічного, мотиваційно-креативного та комунікаційно-рефлексивного складників.

Аксіологічний складник особистісного компонента інформаційної компетентності керівника закладу представляє здатність керівника усвідомити цінність інформаційних ресурсів й мати самовмотивоване ставлення до інформаційної діяльності, готовність до прояву інформаційної компетентності.

Охоплює створення й використання інформаційних продуктів: презентацій, самопрезентацій, ІПС, ІДС, АСУ, БД, інформаційних систем тощо) у професійній діяльності; наявність інтересу до предмета та результатів інформаційної діяльності, соціальної інформатики, інформаційного менеджменту в галузі освіти, інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій; ціннісне ставлення до управлінської та інформаційної діяльності й особистісного професійного зростання; сформованість особистісно значущих і ціннісних прагнень, переконань, поглядів, ставлень до предмета, процесу, продукту інформаційної діяльності.

Мотиваційно-креативний складник особистісного компонента інформаційної компетентності керівника закладу репрезентує усвідомлення необхідності оволодіння певним обсягом знань і умінь для продуктивної управлінської діяльності та її інформаційної складової в середовищі, насиченому засобами ІКТ, власних інформаційних потреб і потреб суб'єктів НВП; бажання здобувати нові знання, IP та інформацію про можливості та особливості використання сучасних засобів НІТ, ІКТ, УІС, ІДС, ІПС для розв'язання професійних завдань і ситуацій, сформованість позитивного ставлення до використання засобів ІКТ. Досвід творчої діяльності представлений у формі умінь здійснювати інформаційне управління ЗНЗ та приймати управлінські рішення на основі інформації в невизначених умовах, розробляти систему інформаційного забезпечення управління ЗНЗ з використанням сучасних ІКТ.

Мотиваційно-креативний складник включає прагнення до творчого опрацювання інформації й створення інформаційного продукту з використанням ІКТ; досвід творчої діяльності у формі умінь приймати ефективні управлінські рішення із застосуванням ІКТ та здійснювати інформаційну діяльність; сформованість свідомих, творчих, пізнавальних і професійних мотивів, які впливають на цілепокладання, процес і результати інформаційно-аналітичної діяльності та управлінської загалом; сформованість умінь використовувати засоби ІКТ для розв'язання широкого кола професійних завдань на рівні перетворення; усвідомлення інформаційних потреб; творчу спрямованість інформаційної діяльності; здатність виявляти креативність, гнучкість, критичність,

оперативність мислення під час пошуку, аналітико-синтетичного опрацювання, перетворення, відбору інформації та необхідних даних.

Комунікаційно-рефлексивний складник особистісного компонента інформаційної компетентності керівника закладу представляє уміння здійснювати мережеве спілкування й ефективні комунікації під час професійної діяльності з використанням інформаційних засобів і технологій, орієнтуватися в освітньо-інформаційному середовищі та інформаційному просторі, управляти комунікаційними процесами; рефлексію керівником цілей, процесу і результатів інформаційної діяльності; адекватну самооцінку щодо розроблення та використання інформаційних даних, систем, АСУ, аналізу інформації та ситуацій, зумовлених використанням комп'ютера; сформовані навички ефективної комунікації у використанні різноманітних інформаційних каналів: електронної пошти та інших ІТ-інструментів.

Комунікаційно-рефлексійний складник репрезентує досвід ефективних комунікацій на основі інформації та досвід співвідношень «людина — комп'ютер», здатність до рефлексії та самоусвідомлення власної інформаційної діяльності; специфіку спілкування завдяки використанню мережі Інтернет, електронної пошти, інтерактивних комунікаційних технологій та базується на рефлексії, критичному аналізі результатів управлінської діяльності та вмінні її коригувати.

У процесі опрацювання педагогічної, управлінської літератури, теоретичного осмислення понятійно-термінологічного кола дослідження сформульовано поняття «інформаційна компетентність керівника закладу» як базовий інваріантний компонент управлінської діяльності та складне індивідуально-професійне утворення, яке інтегрує професійні теоретичні знання в галузі інформаційного менеджменту та суміжних з ним дисциплін, ціннісне ставлення до інформаційних ресурсів, особистісні якості та практичні уміння, що забезпечують ефективну реалізацію інформаційної діяльності.

2.2. Стан сформованості інформаційної компетентності у сучасних керівників загальноосвітніх навчальних закладів

В умовах формування інформаційного суспільства в системі управління закладом почали ширше запроваджуватись електронно-обчислювальні машини; автоматизація процесів пошуку, оброблення, передання, збереження інформації, програмно-прикладні й апаратні засоби, програмно-технічні комплекси автоматизованих систем, термінали користувача, інформаційно-комунікаційні технології. Ці фактори детермінують стан сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ та її основи — інформаційної компетентності, зумовлюють необхідність вивчення, аналізу та оцінювання інформаційного супроводу управлінської діяльності, кількісного і якісного стану комп'ютерного забезпечення процесу управління загальноосвітнім навчальним закладом та використання НІТ, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, в управлінській діяльності керівника, що було визначено завданнями аналітико-констатувального етапу дослідження.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань дослідження визначено й застосовано комплекс методів дослідження.

На аналітико-пошуковому етапі вивчено стан розроблення проблеми з використанням емпіричних методів: діагностичних (анкетування, бесіда, опитування керівників закладів); обсерваційних (пряме, побічне, включене спостереження, безпосереднє й опосередковане спостереження управлінської діяльності); прогностичних (експертні оцінки, самооцінка, узагальнення незалежних характеристик інформаційної діяльності респондентів, моделювання, естраполяція, шкалування, ранжування та інші); праксиметричних (аналіз інформаційної діяльності адміністративно-управлінської ланки ЗНЗ, методи математичної статистики (середня арифметична, міра зв'язку між змінними величинами (кореляція)). Було здійснено також аналіз та інтерпретацію результатів констатувального етапу експерименту (КЕЕ).

Застосування теоретичних й емпіричних методів сприятиме всебічному пізнанню предмета дослідження, отриманню емпіричних даних про обізнаність керівників закладів із термінологічним апаратом інформаційного менеджменту й суміжних дисциплін (інформатика, соціальна інформатика, інформаціологія, управління інформаційними ресурсами) та визначення рівнів сформованості інформаційної компетентності керівника ЗНЗ. Констатувальний етап експерименту передбачав використання кабінетних досліджень, які забезпечать можливість здійснити порівняльний і вторинний аналіз даних досліджень науковців, сформулювати науково обґрунтовані та експериментально підтвержені висновки. Кабінетні дослідження тлумачать як аналіз інформації з офіційних, а також інших друкованих джерел: періодичних видань, рекламних матеріалів, аналітичних довідок, технічних, економічних журналів, даних статистики. Зауважимо, що деякі з етапів експерименту здійснювалися послідовно один за одним, а деякі — паралельно, що зумовлено специфікою завдань дослідження.

Загальна кількість керівників-респондентів, які брали участь в експерименті, — 922. Аналіз відповідей респондентів на запитання, дає змогу констатувати, що на управлінську діяльність протягом тижня вони витрачають у середньому 48 год, індивідуальні значення витрат часу коливаються від 42 до 60 год. Тривалість денного робочого часу керівників у часовому вимірі коливається в межах від 7,5 до 13 год, у середньому 9,6 год.

Як зазначають керівники-респонденти, тривалість робочого часу залежить від типу закладу, кількості учнів, кількості членів колективу закладу, управлінського досвіду, підготовки до управлінської діяльності, місцерозташування закладу, соціокультурного оточення. З'ясовано у процесі опитування, що на інформаційну діяльність респонденти протягом тижня витрачають у середньому від 16 до 42 год, значення середнього показника — 22,4 год. 115 респондентів (12,47 %) задовольняє рівень автоматизації власної управлінської діяльності, 219 (23,75 %) — частково задовольняє, 588 (63,77 %) — не задовольняє.

Обізнаність, знання та розуміння респондентами сутності категоріально-термінологічного апарату інформаційного менеджменту, соціальної компетентності, інформаціології, філософії інформаційної цивілізації, моделювання та аналізу управлінських інформаційних систем є фактором розвитку інформаційної компетентності.

Для з'ясування рівня обізнаності респондентів із категоріально-термінологічним апаратом інформаційного менеджменту використовувалися такі методи: цілеспрямоване спостереження за управлінською та інформаційною діяльністю керівників закладу, анкетування, самооцінка, кодування та квантифікація (підррахунок і кількісне порівняння змісту відповідей на запитання анкети й у процесі бесід), аналіз і систематизація одержаних даних, контент-аналіз відповідей респондентів на запитання розробленої анкети К-1.

Аналіз результатів анкетування й бесід із респондентами дає можливість відзначити такий спектр відповідей на перше запитання К-1 (Як Ви розумієте суть поняття «інформація?»): 89 респондентів (9,65 %) тлумачать поняття «інформація» як роз'яснення чого-небудь, будь-яких фактів; 62 (6,72 %) — як виклад стану подій, освітніх й управлінських явищ; 68 (7,38 %) — визначають зміст поняття через кілька інформаційних процесів здобуття та передання інформації; 98 (10,62 %) — як відображення реального Всесвіту; 101 (10,95 %) — як обізнаність і поінформованість у галузі управління; 107 (11,60 %) — процес обміну інформацією; 112 (12,14 %) — як процес тотожній комунікації; 87 (9,43 %) — як будь-яку сукупність сигналів, фактів, букв, цифр, даних; 39 (4,22 %) — як коротку статтю, допис у періодиці, що містить фактичні дані; 81 (8,78 %) — як відомості у будь-яких формі та вигляді; 54 (5,86 %) — як пояснення особами процесів, фактів, подій явищ; 24 (2,6 %) — як публічно оголошені чи документовані відомості про освітні процеси.

Квантифікація та аналіз відповідей респондентів дозволяють зробити висновок про відсутність у них цілісного розуміння суті поняття «інформація» як загальнонаукової й філософської кої категорії; 722 (78,31 %) респондентів розкрили його сутність переважно з позицій теорії комунікації. У філософському аспекті сутності поняття «інформації» трактує тільки 87 респондентів, що становить 9,43 % від їх загальної кількості.

Вивчення стану обізнаності респондентів із видами інформації, що циркулює в ЗНЗ, здійснювалося за допомогою методів анкетування другого запитання анкети (Які види інформації циркулюють в загальноосвітньому навчальному закладі (ЗНЗ)? Кількість видів інформації, які Ви знаєте, просимо не обмежувати) та співбесід із керівниками шкіл.

Квантифікація змісту відповідей та їх аналіз дають змогу систематизувати виокремлені респондентами види інформації за характерними ознаками, що є основою їх класифікації. Коефіцієнт обізнаності респондентів із термінологічним апаратом у галузі інформаційного менеджменту розраховувався за формулою:

$$K_{об.і.} = \frac{2 \times n_1 + 4 \times n_2 + 0 \times n_3}{2(n_1 + n_2 + n_3)} \quad (2.1).$$

У формулі (2.1) оцінні бали позначено 2, 1, 0, n_1 — кількість респондентів, які правильно дали відповідь щодо сутності явища, яке вивчалось; n_2 — кількість респондентів, які частково назвали ознаки явища; n_3 — кількість респондентів, які не дали правильної відповіді. Квантифікація відповідей 922 респондентів дала можливість отримати об'єктивні, систематизовані кількісні дані про внутрішню і зовнішню інформацію соціального спрямування, що циркулює в ЗНЗ, та оцінити за такими визначеними рівнями:

$0 \leq K_{об.і} \leq 0,39$ — низький рівень обізнаності з термінологічним апаратом інформаційного менеджменту і суміжних із ним дисциплін;

$0,40 \leq K_{об.і} \leq 0,60$ — середній рівень обізнаності;

$0,61 \leq K_{об.і} \leq 0,80$ — достатній рівень обізнаності;

$0,81 \leq K_{об.і} \leq 1$ — високий рівень обізнаності.

Аналіз даних показує, що 541 (58,68 %) респондентів правильно назвали такий вид інформації, як педагогічна, і свідчить про середній рівень обізнаності респондентів за середньоарифметичним значенням коефіцієнта обізнаності з педагогічною інформацією $K_{об.п.і} = 0,58$. Коефіцієнти обізнаності респондентів із педагогічною інформацією у розрізі областей мають такі значення: 0,71 (Миколаївська обл.), 0,79 (Рівненська обл.), 0,50 (інші області України), що свідчить про наявність достатнього й середнього рівнів їхньої обізнаності. Значення коефіцієнтів обізнаності респондентів з психологічною інформацією мають значення 0,84; 0,67; 0,69, що дає змогу констатувати високий рівень обізнаності керівників Миколаївської області з цим видом інформації та достатнім — в інших областях країни. Середньоарифметичне значення коефіцієнта обізнаності респондентів з психологічною інформацією становить 0,75 і відповідає достатньому рівню.

Управлінська інформація характеризує професійну діяльність адміністративно-управлінської ланки, інформаційні потоки та їх змістове наповнення, основні концепти науки управління й репрезентована 635 керівниками. Середньоарифметичне значення $K_{об.у.і} = 0,69$ коефіцієнта обізнаності респондентів з цією категорією свідчить про достатній рівень. Аналіз даних другого запитання анкети дає можливість зробити висновок про те, що керівники закладів обізнані також з деякими підвидами управлінської інформації.

Спектр значень коефіцієнта обізнаності з підвидами інформації перебуває в межах від $K_{об.п.у.і} = 0,013$ до 0,96. Значення коефіцієнта $K_{об.п.у.і} = 0,013$ відповідає низькому рівню обізнаності керівників Рівненської області з маркетинговою інформацією, що тягнє до нуля — нижньої границі інтервалу оцінок. Високий рівень обізнаності 258 керівників Миколаївської області з контрольною інформацією підтверджує значення коефіцієнта $K_{об.п.к.і} = 0,955$. Середнє значення коефіцієнтів обізнаності керівників з підвидами управлінської інформації становить — 0,43, що відповідає середньому рівню обізнаності з цими категоріями згідно з формулою:

$$K_{об.п.у.і} = \frac{0,33 + 0,39 + 0,56 + 0,64 + 0,59 + 0,15 + 0,17 + 0,48 + 0,42 + 0,59}{10} = 0,43. \quad (2.2)$$

Аналіз відповідей респондентів на друге запитання анкети К-1 свідчить про те, що 453 (49,13 %) керівників до видів інформації зарахували такі якісні характеристики інформації, як структурованість, актуальність, повнота й достатність інформації, стабільність, цінність, адекватність, статистичність, електронна інформація, кон'юнктурна, достовірна, документована, недокументована, претензійна, партнерська, своєчасна, надлишкова, інформація засобів масової інформації.

Це підтверджує фрагментарність знань і невміння респондентами здійс-

снівати таксономію та виокремлювати класифікаційні основи групування інформації за галузями наук (педагогічна, психологічна, управлінська, фінансова тощо), процесами в загальноосвітньому навчальному закладі (навчання, виховання й розвиток учнів), сферами вироблення (освіта, наука, культура як сфери суспільства), за інституціями вироблення (ліцей, школа, гімназія, навчальні заклади, правоохоронні установи тощо).

Коефіцієнт обізнаності респондентів з освітньою інформацією становить $K_{об.о.і} = 0,80$ і відповідає достатньому рівню. Це означає, що 80,36 % респондентів правильно визначають категорію «освітня інформація» та інтерпретують її як відомості, що виробляються у сфері освіти й характеризують процеси та їх результативність у ній; власне навчальна (65,40 % респондентів), виховання (69,73 % респондентів), документована шкільна інформація (63,23 % респондентів), результативність діяльності вчителів (56,18 % респондентів), інформація про учнів (58,24 %), інформація про закони України в освітній галузі (68,22 % респондентів).

Середнє арифметичне значення коефіцієнта ступеня обізнаності керівників закладів зі складовими характеристиками «освітньої інформації» становить 0,54, що свідчить про середній рівень обізнаності:

$$K_{об.п.о.і} = \frac{0,46 + 0,69 + 0,53 + 0,48 + 0,37 + 0,32 + 0,63 + 0,58 + 0,56 + 0,68 + 0,65}{11} = 0,54. (2.3)$$

Аналіз даних показує дещо нерівномірний розподіл відповідей та значень коефіцієнтів $K_{об.п.о.і}$ 0,32 ÷ 0,69, від низького до достатнього рівнів обізнаності респондентів, який пояснюється повторами відповідей респондентів про ідентичні процеси та різним розумінням сутності видів інформації. $K_{об.п.о.і} = 0,32$ стосується нормативно-методичної інформації про організацію основного процесу — навчально-виховного й відповідає низькому рівню обізнаності. Слід зауважити, що в середньому 208 (22,55 %) респондентів до внутрішньої інформації віднесли зовнішню інформацію (науково-технічна, масова інформація, політична, суспільна).

На третє запитання анкети К-1 «З яких джерел надходить інформація до загальноосвітнього навчального закладу?» респонденти дали такі відповіді. До загальноосвітнього навчального закладу надходить інформація від Секретаріату Президента України — 246 (26,68 %); Верховної Ради України — 407 (44,14 %), Міністерства освіти і науки України — 695 (75,37 %), управління освіти і науки міської державної адміністрації — 473 (51,30 %), управління освіти і науки обласної державної адміністрації — 356 (38,61 %), управління (відділу) освіти районної державної адміністрації — 253 (27,44 %), інституцій післядипломної педагогічної освіти — 672 (72,88 %), батьків учнів — 407 (44,14 %), громадськості — 379 (41,10 %), наукових установ — 152 (16,48 %), бібліотек — 585 (63,44 %), інституцій житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, зв'язку — 309 (33,51 %), установ суспільного харчування — 267 (28,95 %), інституцій охорони здоров'я — 387 (41,97 %), соціального забезпечення й страхування — 201 (21,80 %), засобів масової інформації — 685 (74,29 %).

При ухваленні управлінських рішень, наприклад, таких як різні види планів, рішення педагогічної ради, рішення загальних зборів колективу, рішення загальних зборів трудових колективів, рішення науково-методичної ради, рішення ради закладу, накази, розпорядження, методичні рекомендації і поради респонденти використовують такі види інформації: законодавчо-правову — 493 (53,47 %), економічну — 552 (59,86 %), педагогічну — 725 (78,63 %), документовану — 472 (51,19 %), соціологічну — 385 (41,75 %), аналітичну — 589 (63,88 %), облікову — 391 (42,40 %), статистичну — 299 (32,43 %) за результатами анкетування (анкета К-1, запитання 4: «Які види інформації Ви використовуєте при ухвалі управлінських рішень?»). За результатами анкетування з'ясовано, що респонденти під час розроблення управлінських рішень лише частково використовують різновиди соціальної та управлінської інформації порівняно з педагогічною — 95,44 %.

На п'яте запитання анкети К-1 «Як Ви розумієте суть поняття: «інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом?» респонденти дали різноманітні відповіді. Аналіз і їх квантифікація дають можливість структурувати інтерпретацію сутності поняття респондентами у такий спосіб: 70 респондентів (7,59 %) тлумачить це поняття як певну сукупність оптимальної інформації; 152 (16,48 %) — як збирання, оброблення, аналіз і передачу інформації дирекції, вчителям, учням; 76 (8,24 %) — як сукупність знань і відомостей, потрібних для управління; 101 (10,95 %) — як процес використання інформації з метою вироблення, ухвалення й прийняття управлінських рішень; 119 (12,90 %) — як сукупність документів і статистичної звітності; 35 (3,79 %) — як організовану сукупність певного обсягу управлінської інформації; 36 (3,90 %) — як забезпечення процесу управління інформацією; 45 (4,88 %) — як певну сукупність зовнішньої інформації, що надходить у школу з внутрішньою; 101 (10,95 %) — як діловодство.

Сімдесят респондентів (7,59 %) вказали, що це законодавчі, нормативні, інструктивно-методичні документи; 52 (5,63 %) — аналітико-статистичні й зведені дані про школу; 33 (3,57 %) — впорядковані дані; 65 (7,04 %) — не дали відповідь на запитання. Аналіз одержаних даних показав, що переважна кількість відповідей репрезентує розбіжності в уявленнях респондентів і витлумаченні ними не тільки сутності поняття «інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом», а й загалом термінологічного апарату інформаційного менеджменту та сприяв розробленню критеріїв вимірювання інформаційної компетентності керівників ЗНЗ.

Логікою експериментального дослідження було передбачено розроблення комплексних критеріїв вимірювання та методики діагностування рівнів сформованості інформаційної компетентності у керівників за принципом комплементарності та кумулятивної характеристики, в основу яких покладено параметри компонентів особистісного утворення.

Запропоновано комплексні критерії і показники діагностики рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників у складі її структурних складових, де *когнітивно-цільова* — характеризує усвідомлення керівниками мети і завдань, систему знань з інформаційного менеджменту; *процесуально-технологічна* — репрезентує здатність керівника застосовувати ІР, сучасні НІТ,

УІС, засоби ІКТ; *особистісна* — утворена з аксіологічного, мотиваційно-креативного, комунікативно-рефлексійного складників, які репрезентують домінантність і вмотивованість позитивного ставлення до використання ІР, НІТ, засобів ІКТ у системі інформаційно-знаннєвих цінностей керівника і цілеспрямованість у професійно-особистісному самовдосконаленні керівника, що відображають теоретичну та операціональну основи інформаційної діяльності.

У контексті структурних складових компетентності визначено п'ять рівнів (творчий, високий, достатній, задовільний і низький) і показники їхніх якісних відмінностей, які мають комплексний характер і дають системне уявлення про рівень сформованості інформаційної компетентності керівника ЗНЗ (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівні інформаційної компетентності керівника ЗНЗ

Рівень	Шкала значень	Межі значень
Творчий (найвищий) рівень	0,91—1,0	$0,91 \leq 0 \leq 1,0$
Високий рівень	0,81—0,9	$0,81 \leq 0 \leq 0,9$
Достатній рівень	0,61—0,8	$0,61 \leq 0 \leq 0,8$
Задовільний рівень	0,4—0,6	$0,4 \leq 0 \leq 0,6$
Низький рівень	0—0,39	$0 \leq 0 \leq 0,39$

Розробляючи відповідні критерії, ми виходили з того, що інформаційна компетентність може мати різний ступінь вияву через різний ступінь професійної підготовки, фахової спеціалізації керівників як педагогів, сформовану систему цінностей і мотивів, професійно-особистісних якостей керівників.

Під час розроблення діагностичного апарату дослідження переважне значення для нас мали праці Н.М. Бібік, В.І. Бондаря, С.П. Бондар, Г.А. Дмитренка, Ю.О. Дорошенка, Г.В. Єльнікової, В.І. Маслова, В.В. Олійника О.І. Пометун, О.Я. Савченко, Т.М. Сорочан, Л.Л. Хоружої, присвячені вивченню та оцінці управлінської діяльності, моделям професіоналізму педагогічних працівників, критеріям вимірювання їхньої результативності.

Це — об'єктивні, результативні, професійні, нормативні, індивідуально-варіативні, творчі, якісні та кількісні критерії. При цьому факторно-критеріальний підхід давав можливість оцінити сформованість основних структурних компонентів інформаційної компетентності як цілісного інтегративного явища. Якісна оцінка стану сформованості інформаційної компетентності керівника ЗНЗ здійснювалася за бальною системою.

Кількісні показники за цією методикою можуть варіюватися від 0 до 2 балів з урахуванням їхньої відповідності відсотковим значенням. Показник, який дорівнює 0 балів, відповідає 0 %, 0,2 бала — 10 %, 1 бал — 50 %, 2 бали — 100 % сформованості відповідного показника компонента, який визначається. За кількісними показниками кожен рівень має інтервал, у якому коливається величина оцінного коефіцієнта інформаційної компетентності $K_{ик}$.

Характеристика кожного рівня сформованості інформаційної компетентності керівника ЗНЗ за принципом комплементарності (додатковості) та кумулятивної характеристики уможливорює визначення її змістових особливостей

та взаємозв'язку структурних складових утворення. Визначаючи показники сформованості інформаційної компетентності, ми виходили з того, що їх кількість і різноманіття відображають широкий спектр таких характеристик цього явища, як знання, пізнавальні та практичні навички, ставлення, емоції, цінності, мотивація.

Охарактеризуємо рівні сформованості інформаційної компетентності керівника ЗНЗ.

Творчому рівню властиві цілісність, глибина і системність знань з інформаційного менеджменту, інформаціології, соціальної інформатики, теорії управління, засобів ІКТ і творче їх застосування у нестандартних ситуаціях та при розв'язанні професійних завдань. Творчий рівень включає наявність сформованих поліфункціональних умінь і навичок, які забезпечують здатність керівника самостійно, свідомо й раціонально організувати творчу управлінську діяльність за допомогою ІКТ. На цьому рівні систематизуються знання та всі групи умінь і навичок, у результаті чого керівники отримують зворотну інформацію про перебіг і результати управлінської та інформаційної діяльності, як її складової, на основі порівняння з метою, а також з урахуванням експертної оцінки; саморегуляція та рефлексія.

Високому рівню притаманні системність знань і практичне оволодіння діями та їх свідоме застосування в управлінській діяльності, рефлексія результатів; інтегративні уміння використовувати ІКТ для розв'язання широкого кола завдань управління; вияв активності та самостійності в процесі практичного використання знань як теоретичної основи умінь, перетворення мотивів на цілі.

Достатній рівень характеризується усвідомленням керівниками використання набутих знань й умінь, засобів ІКТ і їх цілеспрямована реалізація під час розв'язання завдань управління; сформованістю спеціальних умінь щодо розв'язання завдань за допомогою засобів ІКТ не лише за готовими зразками, а й на рівні перетворення та їх модифікації; органічним поєднанням теоретичних положень з їх практичним застосуванням.

Задовільний рівень включає фрагментарність застосування набутих знань і умінь, засобів ІКТ, операцій через багаторазове відтворення та заучування дій і пошук шляхів раціонального використання в управлінській діяльності; технологічних умінь розв'язувати професійні завдання за допомогою засобів ІКТ за готовими зразками.

Низький рівень — пропедевтичний — включає наявність дій, що здійснюються керівником методом спроб і помилок під час використання знань, реалізації умінь і навичок, засобів ІКТ, неусвідомлення керівниками мети використання засобів ІКТ в управлінській діяльності, несформованість мотивів.

Кількість і різноманіття показників сформованості відповідних рівнів (творчий, високий, достатній, задовільний, низький), відображають широкий спектр таких характеристик цього явища як теоретичні, законодавчо-нормативні та процесуальні знання з інформаційного менеджменту, соціальної інформатики й управління, наукових дисциплін, суміжних із ними; організаційно-регуляторні, оцінно-аналітичні й практичні вміння застосовувати сучасні засоби ІКТ і навички роботи з програмним забезпеченням правового,

освітнього та управлінського призначення; комплекс якостей і професійно-особистісних цінностей.

Результативні кількісні показники сформованості інформаційної компетентності керівників експериментальних ЗНЗ у межах констатувального етапу експерименту за даними експертного оцінюванням представлено в табл. 2.2, а значення показників сформованості її компонентів — у додатку А. 1 табл. А.1—А.5, а на ФЕЕ — табл. А.6—А.10.

Таблиця 2.2

Взаємозв'язок рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників ЗНЗ із величиною оцінного коефіцієнта *K_{ik}*

Назви рівнів	Кількість керівників	Кількість керівників, %	Мін значення <i>K_{ik}</i>	Мак значення <i>K_{ik}</i>	— — — <i>K_{ik}</i>
Творчий	0	0	0	0	0
Високий	0	0	0	0	0
Достатній	50	14,84	0,61	0,805	0,638
Задовільний	242	71,81	0,40	0,605	0,474
Низький	45	13,35	0,33	0,385	0,363

На констатувальному етапі експерименту у переважній більшості респондентів (71,81 %) визначено сформованість інформаційної компетентності на задовільному рівні (див. табл. 2.2), у 14,84 % респондентів — на достатньому і у 13,35 % — на низькому рівнях. У результаті вивчення та визначення якісно-кількісних характеристик рівнів сформованості інформаційної компетентності виявлено, що у порівняно незначній кількості респондентів наявний достатній рівень її вияву, а у більшості — задовільний. Встановлено, що низький рівень вияву інформаційної компетентності пов'язаний з недооцінкою керівниками значущості інформаційної складової управлінської діяльності, використання ІР, НІТ, засобів ІКТ, апаратного, системного та прикладного програмного забезпечення у професійній діяльності, несформованістю базових умінь користування персональним комп'ютером, низьким рівнем сформованості умінь і навичок її процесуально-технологічного компоненту.

Значення першого компонента інформаційної компетентності керівників, розташовані в інтервалі від 0,7 до 1,4 бала, засвідчують недостатню сформованість системи знань у керівників з основ соціальної інформатики, інформаційного управління у сфері освіти, розвитку інформаційного суспільства в Україні, які утворюють інформаційну основу управлінської діяльності керівника.

Вивчення стану обізнаності з понятійно-термінологічним апаратом стало підставою для важливого теоретичного висновку про фрагментарність розуміння переважною більшістю респондентів суті основних понять інформаційного менеджменту, сутності феномену інформації та його якісних характеристик, видів і ролі інформації в управлінні закладом за розвитку нової інформаційної цивілізації в країні, що підтверджується визначеннями емпіричних сутностей основних термінів респондентами; несформованість умінь здійснювати таксономію інформації й вирізняти класифікаційні основи її групування, інформаційну діяльність, розробляти й теоретично обґрунтовувати архітектуру

та зміст інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, застосовувати засоби ІКТ у професійній діяльності.

Класифікація й систематизація відповідей респондентів щодо сутності поняття «інформаційне забезпечення управління ЗНЗ» дає змогу представити їх в узагальненому вигляді через низку таких понять, як інформаційна система, якісні та кількісні характеристики інформації, інформаційні процеси, документообіг. Так, 158 керівників (17,13 %) співвідносять цей термін з інформаційною системою, в якій виробляється, накопичується й використовується інформація; 122 (13,23 %) — з якісними та кількісними характеристиками інформації; 29 (3,15 %) — лише з використанням комп'ютерної техніки; 232 (25,16 %) — з інформаційними процесами; 280 (30,37 %) — з обігом документів і статистичною звітністю в ЗНЗ. Тільки 36 респондентів (3,90 %) правильно витлумачили один з варіантів визначення суті поняття як «забезпечення процесу управління інформацією».

Процесуально-технологічний компонент оцінено у межах від 0,4 до 1,8 бала. Найвищі значення оцінок мають керівники, які за фахом є вчителями інформатики, фізики та математики і в яких виявлено високий рівень сформованості навичок роботи із сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням. На КЕЕ виявлено велику кількість респондентів, у яких ці навички недостатньо сформовані, що пояснюється низьким рівнем комп'ютеризації закладів, у яких вони працюють.

Потреби у створенні та використанні інформаційних продуктів, ІКТ, інформаційних систем у професійній діяльності, особистісно значущі та ціннісні прагнення, ставлення до потреби інформатизації суспільної сфери достатньою мірою не сформовані у більшості керівників, про що свідчать значення оцінок у межах від 0,6 до 1,8 бала аксіологічного складника особистісного компонента. Значення оцінок мотиваційно-креативного складника інформаційної компетентності керівників розташовані від 0,6 до 1,4 бала і є підтвердженням того, що не всі респонденти мають досвід творчої діяльності у формі уміння здійснювати інформаційне управління ЗНЗ та приймати управлінські рішення із застосуванням сучасних ІКТ.

Переважна більшість респондентів експериментальних ЗНЗ на КЕЕ здебільшого вміють орієнтуватися в освітньо-інформаційному середовищі через набуття досвіду відносин «людина — комп'ютер», умінь здійснювати інформаційні процеси, набули досвіду інформаційно-аналітичної діяльності, про що свідчать значення оцінок комунікаційно-рефлексійного компонента — від 0,6 до 1,6 балів.

У результаті вивчення та визначення кількісно-якісних параметрів інформаційної компетентності на ФЕЕ з'ясовано, що у 18 респондентів (5,45 %) наявний високий рівень її вияву, а у більшості керівників ЗНЗ — 152 (46,06 %) достатній і у 160 (48,49 %) задовільний рівні, підвищення яких пов'язане з усвідомлення значущості інформаційної складової управлінської діяльності та використання засобів ІКТ у професійній діяльності, сформованості базових умінь користувача персональним комп'ютером, використанням для забезпечення ефективної інформаційно-комп'ютерної діяльності апаратного, системного та прикладного програмного забезпечення (рис. 2.2).

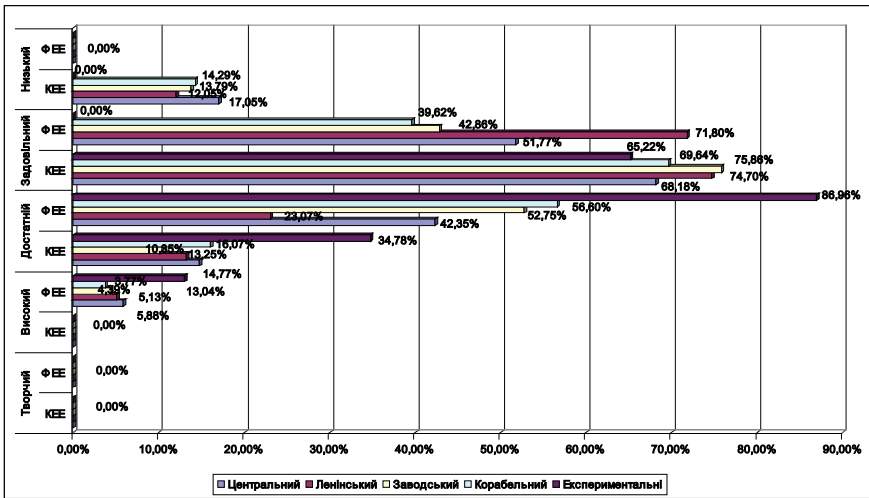

Рис. 2.2. Показники сформованості інформаційної компетентності керівників експериментальних заводів на КЕЕ та ФЕЕ у розрізі експериментальних ЗНЗ

Підвищення рівня інформаційної компетентності керівників ЗНЗ привело до свідомого ставлення щодо створення належних умов у ЗНЗ для здійснення ефективного НВП: придбано 22 навчально-комп'ютерні комплекси (242 одиниці комп'ютерної техніки); у 2007 р. вже 33 ЗНЗ міста підключено до мережі Інтернет, у тому числі 24 навчально-комп'ютерні комплекси; управління освіти Миколаївської міської ради та 9 ЗНЗ мають веб-сайти; 16 % шкільних бібліотек перетворилися зі книгосховищ у сучасні інформаційні центри.

Оцінки першого компонента інформаційної компетентності керівників розташовані в інтервалі від 0,8 до 1,7 бала, а на КЕЕ — від 0,7 до 1,4 бала. Керівники мають достатню систему знань з формування та розвитку інформаційного суспільства порівняно з основами соціальної інформатики, інформаційного менеджменту та специфіки управління в сфері освіти, що утворюють базис інформаційної діяльності керівника, який підтверджується зменшенням кількості оцінок експертів від 0,8 до 1,0.

Процесуально-технологічний компонент оцінено в межах від 0,8 до 1,8 бала, переважна більшість респондентів мають оцінки в інтервалі 1,1—1,4 (на КЕЕ — оцінки у межах від 0,4 до 1,8 бала). Найвищі оцінки мають керівники, які за фахом є вчителями інформатики та мають сформовані навички роботи з сучасними комп'ютерними засобами і програмним забезпеченням. Потреба в створенні й використанні інформаційних продуктів у професійній діяльності, особисто значущі та ціннісні прагнення, ставлення до цієї потреби відображено в оцінках, розташованих, як і на КЕЕ, у межах від 0,6 до 1,8 бала. Більшість оцінок мотиваційно-творчого компонента інформаційної компетентності керівників розташована від 1,1 до 1,4 (на КЕЕ оцінки були в межах від 0,6 до 1,4). Не всі респонденти мають досвід творчої діяльності у формі уміння

здійснювати інформаційне управління ЗНЗ та приймати управлінські рішення із застосуванням сучасних ІКТ, але під час експерименту було створено творчу групу керівників ЗНЗ щодо впровадження інформаційних технологій в управлінську діяльність і НВП, використання інформаційних ресурсів.

Керівники 79 ЗНЗ переважно вміють орієнтуватися в освітньо-інформаційному середовищі через набуття досвіду відносин «людина — комп'ютер», про що свідчать оцінки комунікаційно-рефлексійного компонента більшості респондентів від 1,0 до 1,6 балів. На формувальному етапі в одному ЗНЗ (1,27 %) розроблено й використовуються всіма учасниками навчально-виховного процесу інформаційні системи «Учень», «Учитель».

Для керівників експериментальних ЗНЗ проводяться в межах проекту консультації «Перспективи використання в управлінській діяльності мережі Інтернет», які сприяють користуванню її послугами: електронною поштою, спілкуванню у форматі он-лайн, телеконференціями. Підвищенню рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників експериментальних шкіл сприяла оновлена матеріальна база ЗНЗ м. Миколаєва та Володимирецького району Рівненської області, реалізація проектів щодо забезпечення ЗНЗ сучасним прикладним програмним забезпеченням навчального призначення з фізики, біології, географії, історії, хімії, економіки, інформатики — бібліотеки електронних наочностей, віртуальні лабораторії, електронні атласи, електронні підручники, технічні засоби навчання. На цьому етапі проводилися інтегративне оброблення даних, зіставлення одержаних експериментальних даних із гіпотезою дослідження, документування процесу та інтерпретація результатів дослідження.

На констатувальному етапі дослідження сформульовано нульову статистичну гіпотезу про належність вибірок контрольної та експериментальної груп до однієї генеральної сукупності. Обчислене для наборів даних значення функції Пірсона (вбудована статистична функція електронних таблиць Excel, квадрат коефіцієнта кореляції r^2), становить 0,9911, що свідчить на користь нульової гіпотези. За результатами самооцінки переважна більшість респондентів контрольної групи (63,24 % із 351) та експериментальної групи (64,22 % із 123) визнали цей рівень низьким і таким, який є адекватним реаліям їхньої посадової підготовки; решта визначили рівень достатнім і лише 2,85 % контрольної групи і 2,43 % респондентів експериментальної групи вважають цей рівень високим. Отже, результати з'ясування експертного оцінювання та самооцінки сучасного стану підготовленості керівників ЗНЗ до впровадження інформаційного менеджменту та ІКТ засвідчили їхню недостатню підготовленість як на теоретичному так і на практичному рівнях, що є показником низького рівня сформованості їхньої інформаційної компетентності та підтверджують необхідність цілеспрямованого формування інформаційної культури.

За допомогою методів педагогічного спостереження, бесід, опитувань, що проводилися з респондентами на констатувальному етапі, експертного оцінювання стану сформованості інформаційної компетентності керівників експериментальних ЗНЗ зроблено такі висновки.

У процесі дослідження сфокусована увага на тому, що інформаційна компетентність керівника ЗНЗ є базовим компонентом інформаційної діяльності, цілісним інтегративним утворенням, яке пов'язане з розгалуженістю комунікативної

сфери, інформаційних потоків як системотвірних інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єкт-суб'єктами та суб'єкт-об'єктами в архітектурі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ та розкрито сутність цієї категорії.

Проведене дослідження дало змогу вибудувати структуру інформаційної компетентності керівника, змодельованої як сукупність взаємопов'язаних компонентів: когнітивно-цільового, процесуально-технологічного, особистісного і результативного.

Запропоновано комплексні критерії і показники діагностики рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників у складі її структурних складових, де когнітивно-цільова — характеризує усвідомлення керівниками мети і завдань, систему знань з інформаційного менеджменту; процесуально-технологічна — репрезентує здатність керівника застосовувати ІР, сучасні НІТ, УІС, засоби ІКТ; особистісна — утворена з аксіологічного, мотиваційно-креативного, комунікативно-рефлексійного складників, які репрезентують домінантність і вмотивованість позитивного ставлення до використання ІР, НІТ, засобів ІКТ у системі інформаційно-знаннєвих цінностей керівника і цілеспрямованість у професійно-особистісному самовдосконаленні керівника, що відображають теоретичну та операціональну основи інформаційної діяльності.

Динаміка розвитку утворення має кумулятивний характер і відображається у переході від одного стану сформованості до іншого. За принципом комплементарності та кумулятивної характеристики інформаційної діяльності визначені та охарактеризовані критерії та показники діагностування стану сформованості інформаційної компетентності керівників ЗНЗ — творчий, високий, достатній, задовільний і низький.

На констатувальному експерименті у переважній більшості респондентів (71,81 %) визначено сформованість інформаційної компетентності на задовільному рівні, у 14,84 % респондентів — на достатньому і у 13,35 % — на низькому рівнях. Встановлено, що низький рівень вияву інформаційної компетентності пов'язаний з недооцінкою керівниками значущості інформаційної складової управлінської діяльності, використання ІР, НІТ, засобів ІКТ, апаратного, системного та прикладного програмного забезпечення у професійній діяльності, несформованістю базових умінь користування персональним комп'ютером.

У більшості респондентів виявляється більш свідоме ставлення до необхідності опанування інформаційним менеджментом, апріорного розуміння важливості інформаційної компетентності як основної складової інформаційної діяльності в умовах формування інформаційного суспільства в країні; сформованості поліфункціональних умінь і навичок, які забезпечують здатність керівника самостійно, цілеспрямовано і раціонально організувати творчу управлінську діяльність за допомогою ІКТ.

Експериментально доведено, що для забезпечення ефективного управління ЗНЗ на високому та достатньому рівнях, бажаним є досягнення керівниками достатнього, високого і творчого рівнів сформованості інформаційної компетентності за умов використання сучасних НІТ, економічних і ефективних засобів ІКТ, відповідного інформаційного, фінансового, кадрового, ресурсного, ліцензійного програмного забезпечення, розвинутої інформаційної інфраструктури ЗНЗ.

Література до розділу 2

1. Балосовняк Н. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста / Н. Балосовняк // Третя Міжнародна науково-методична конференція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ksu.ks.ua/Downloads/it_conf/2/Balovskyak.doc.

2. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентного подхода в образовании / А. Г. Бермус // Центр «Эйдос» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.

3. Беспалов В. П. Аксиологический поход к формированию и развитию информационно-технологической компетентности государственных служащих / В. П. Беспалов // Информационные технологии в образовании : материалы конференции. – 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ito.edu.ru/2003/II-3-2414.html>.

4. Беспалько В. П. Профильный подход в подготовке студентов к воспитательной работе / В. П. Беспалько // Совершенствование подготовки будущих учителей к руководству классом : межвузовский сб. науч. тр. / ред. кол. В. И. Журавлев (отв. ред.) и др. – М. : МОПИ, 1987. – С. 43–55.

5. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – №10.

6. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М. : Большая рос. энцикл. ; СПб. : Норинт, 2000. – С. 1456.

7. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов / Европейский фонд образования. – ЕФО, 1997. – С. 63, 68.

8. Головань М. Інформатична компетентність: сутність, структура і становлення / М. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. – №4. – С. 62–69.

9. Гуріна Т. М. Формування інформаційної компетентності в процесі фахової підготовки вчителя іноземної мови / Т. М. Гуріна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ksu.ks.ua/Downloads/it_conf/2/Gurina.doc

10. Дзвінчук Д. І. Підвищення кваліфікації державних службовців : дис.... канд. наук : 25.00.05 / Д. І. Дзвінчук. – К., 1999. – С. 40–55.

11. Дорошенко Ю. О. Підготовка майбутніх правознавців у контексті формування їхньої фахово-інформатичної компетентності / Ю. О. Дорошенко, О. С. Федорчук // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. – Педагогічні науки. – 2005. – №4 (84). – С. 230–242.

12. Жилина А. И. Эталонная модель профессиональной компетентности менеджера (руководителя) / А. И. Жилина. – Кн. 3. – СПб. : ИОВ РАО, 2002. – 228 с.

13. Зайцева О. Б. Формирование информационной компетентности будущих учителей средствами инновационных технологий : автореф. дис.... канд. пед. наук / О. Б. Зайцева. – Брянск, 2002. – 19с.

14. Иванова Е. В. Формирование информационной компетентности – важнейшая задача профессиональной подготовки учителя / Конгресс конференций «Информационные технологии в образовании» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ito.edu.ru/2003/II/3-3307.html>.

15. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології : монографія / Л. М. Калініна. – К. : Інформатодор, 2008. – 475 с.

16. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / Л. М. Калініна. – К. : Ай-лант, 2005. – 275 с.
17. Калініна Л. М. Система організаційно-педагогічної діяльності міського управління освіти з підвищення компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / Л. М. Калініна, Р. П. Вдовиченко, В. Д. Чайка ; за ред. Л. М. Калініної. – К. ; Миколаїв : Іліон, 2007. – 528 с.
18. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : кол. моногр. / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
19. Коршунов С. В. Подходы к проектированию образовательных стандартов в системе многоуровневого инженерного образования / С. В. Коршунов // Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005.
20. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. – М., 2001.
21. Лобанова Н. Н. Профессиональная компетентность педагога / Н. Н. Лобанова, В. В. Косарев, А. П. Крючатов ; Рос. акад. образования, С.-Петерб. ин-т образования взрослых, Самарский экономический лицей. – Самара ; СПб. : СамВЕН, 1997. – 107 с.
22. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Знание, 1996. – 308 с.
23. Насырова Н. Х. Проектирование подготовки студентов гуманитарных факультетов классического университета по информатике : автореф. дис.... канд. пед. наук / Н. Х. Насырова. – Казань, 2000. – 17 с.
24. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Рус. яз., 1987. – 796 с.
25. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; РАН, Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : ИТИ ТЕХНОЛОГИИ, 2003. – 944 с. – С. 288.
26. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – С. 20–22.
27. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж Равен ; пер. с англ. – М. : Когнито-Центр, 2002. – 396 с.
28. Рей Б. Рассуждения. Симпозиум «Ключевые компетенции для Европы» / Б. Рей // Страсбург, Совет Европы, 1996. – (DECS /SE (96, 20).
29. Ромек В. Г. Уверенность в себе: этический аспект / В. Г. Ромек // Журн. практ. психолога. – 1999. – № 9.
30. Рыжаков М. В. Ключевые компетенции в стандарте: возможности реализации / М. В. Рыжаков // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – №4.
31. Семёнов А. Л. Роль информационных технологий в общем среднем образовании / А. Л. Семёнов. – М. : Изд-во МИПКРО, 2000. – 12 с.
32. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лёхина и проф. Ф. Н. Петрова. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1954. – 854 с.
33. Словник української мови : в 11 т. Т. 4. – К., 1973. – С. 250.
34. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.
35. Тришина С. В. Информационная компетентность как педагогическая категория / С. В. Тришина // Эйдос. – 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-ll.htm>.

36. Тришина С. В. Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования / С. В. Тришина, А. В. Хуторской [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm.
37. Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ / М. Фуллан. – Л. : Літопис, 2000. – С. 11.
38. Халаж Г. Индивидуальные компетенции и запросы общества / Г. Халаж // Страсбург, Совет Европы, 1996. – (DECS /SE (96, 15).
39. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Доклад на отделении философии образования и теории педагогики РАО 23 апреля 2002 // Центр «Эйдос» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
40. Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / Н. Ю. Шведова ; РАН, Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : ИТИ ТЕХНОЛОГИИ, 2003. – 944 с.
41. Шишов С. Е. Компетентный подход к образованию как необходимость / С. Е. Шишов, И. Г. Агапов // Мир образования – образование в мире. – 2001. – №4. – С. 8–12.
42. Baiby K. D. *Methods of Social Research* N-Y., London. 1982.
43. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program. – OECD (Draft). – p.8.
44. Definition and Selection of Key Competencies. – Swiss Federal Statistical Office, 1997. – 124 p.
45. ENGLISH-UKRAINIAN DICTIONARY. Англо.- український словник: У 2 Т. / Упорядник М. І. Балла. – К.: Освіта, 1996. – Т 1. – С. 220.
46. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe// Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe. Strasburg, 1997. – p.10–35.
47. Hymes D. H. On communicative competence. – Philadelphia: University of Pensilvania Press, 1971. – 213 p.
48. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: Longman Dictionaries, 1995. – 1668 p.: ill., p. 270.
49. Meriam-Webster's-Collegiate Dictionary. – Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, Inc., 1998. – 1559 p., p. 235.
50. Quality education and competencies for life/ Workshop 3/ Background Paper- 2004. – p.6.
51. Sadker M. P., Sadker D. M. *Teacher-School and society*. – New-York: McGraw-Hill Ink., 1997. – 633p.: ill., p. 613.
52. The Concept of Competence / Psychological Review, 1959. №66, P. 297 – 333..
53. The Oxford Russian Dictionary: Oxford: Oxford University press, 1977. – 1841 p., p. 725.
54. White R. W. Motivation reconsidered: The concept of competence. Psychological review, 1959. – № 66. –P. 297 – 333.

РОЗДІЛ 3

Методологічні основи моделювання системи формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

3.1. Вихідні методологічні положення формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Важливим для нас є визначення сутності методології дослідження (від грец. *методос* — шлях, *логос* — поняття), що розглядається здебільшого в таких основних контекстах, як наука про методи, теорія методів, теорія наукового пізнання в конкретних наукових дисциплінах, «...про деякі принципи побудови діяльності, про види діяльності: пізнавальну, практичну й оцінну» [11, с. 21]. Управлінська діяльність керівника закладу є полідіяльним і системним утворенням, у якому реалізуються філософські, «...гностичні, праксеологічні, аксіологічні аспекти методології» [11, с. 21].

У дослідженні зміст методології відображається через сучасні філософсько-управлінські концепції, закономірності й принципи соціального управління, управлінської діяльності та її інформаційної складової. Тому методологію розуміємо як сукупність певних концептуальних поглядів і методів, яка забезпечує ефективне здійснення управлінської та інформаційної діяльності та регулювання інформаційних відносин під час суб'єктно-суб'єктної інформаційно-комунікаційної взаємодії на всіх ієрархічних рівнях системи управління ЗНЗ на правових, інформаційних та інноваційних засадах.

Загальнонаукова методологія дослідження базується на системному підході до пізнання і перетворення педагогічної дійсності, що передбачає вивчення феномену інформаційної культури та визначення теоретичних і методичних основ формування інформаційної культури у керівників загальноосвітніх навчальних закладів із позицій цілісності та взаємозв'язку всіх його складових.

Конкретно-наукова методологія формування інформаційної культури керівника ЗНЗ репрезентована через розкриття сутності концепцій інформації та її взаємопов'язаних складових «людина — суспільство — культура — інформація», ядро теорії інформаційного менеджменту та сукупність методів, принципів дослідження і процедур, які застосовуються в інформаціології, соціальній інформатиці, менеджменті.

Вирішення поставлених у дослідженні завдань ґрунтується «...на двох методологічних підходах: *дескриптивному*, який передбачає: теоретичне обґрунтування об'єкта дослідження, визначення методологічних джерел, загальнофілософської, конкретно наукової характеристики провідних понять,

методів і технік дослідження; *прескриптивному*, пов'язаному з визначенням нормативних орієнтирів (мета, завдання, характер наукового пізнання, логіка тощо) проведення дослідження» [48, с. 82].

Для реалізації дескриптивного підходу необхідно проаналізувати підходи до розроблення проблеми формування інформаційної культури керівника ЗНЗ у сучасних умовах на засадах інтеграції системи наукових знань з філософії управління, аксіології (філософська теорія цінностей та оцінок), соціології управління, педагогіки, психології, акмеології, андрогогіки, менеджменту; теоретично обґрунтувати процес формування ІК у керівників загальноосвітніх навчальних закладів сфери освіти та визначити складники й особливості цього процесу, добір методів й інструментарію, адекватних предмету вивчення.

У зв'язку з цим підкреслимо, що для визначення методологічних засад проблеми першочергове значення мають базові положення окреслених вище галузей наук, у яких прямо або опосередковано представлені характеристики концептів формування інформаційної культури та відповідних рівнів сформованості ІК у керівників ЗНЗ як результативності процесу формування.

У сфері освіти формування ІК у керівників ЗНЗ базується на принципах андрагогіки й андрагогічній моделі навчання, які є компонентами теорії навчання дорослих, що обґрунтована американським науковцем Майклом Ноулзом; концепції Еріка Хомбургера про фази розвитку людини у формування самосвідомості людини впродовж цілого життя.

Концептуальні положення і закономірності освітньої діяльності дорослих М. Ноулза були предметом вивчення та набули подальшого розвитку в працях зарубіжних дослідників Д. Адсона, С. І. Змеєва, П. Джарвіса, А. Нокса, Р. Сміта, Л. Туроса, Р. Хавігерста, Е. Хофмана спеціалістів ЮНЕСКО — Р. Е. Форса, П. Ленгарда, Е. Геллі [40, с. 5—7] та вітчизняних учених і науковців (Н. В. Гузій, А. М. Зубка, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехоти, Л. П. Пуховської, В. І. Пуцова, Н. Г. Протасової, Т. М. Сорочан, В. О. Семиченко [17; 28; 29; 30; 31; 34; 43]).

У працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема В. І. Пуцова, О. М. Пехоти, А. М. Старевої та ін., розкриваються положення андрагогіки щодо освіти фахівців і вказується на важливість його застосування у післядипломній освіті та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників і стверджують про відсутність методики андрагогічного навчання фахівців та епізодичне втілення прогресивних ідей андрагогіки у реальній практиці навчання й освіти дипломованих спеціалістів.

С. І. Змеєв [15, с. 64—68; 16, с. 106—108] і А. М. Зубко [17] визначають та обґрунтовують *закон збільшення освітніх потреб*, стверджуючи, що, чим вищий освітній рівень особистості, тим активніше вона прагне до продовження освіти. Дослідники зауважують, що освіта не тільки розвиває професійні та вдовольняє духовні потреби фахівця, а й стимулює розвиток нових потреб. Окрім того, С. І. Змеєв сформулював вихідні положення андрагогіки, оскільки, на його думку, провідна роль у процесі навчання належить, власне, самому суб'єктові навчання. Дорослий учень має життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід, що може бути використаний як важливе джерело навчання і його самого, і його колег [16, с. 106—108].

Заслужують на увагу системний підхід і його різновиди, такі як системно-структурний, системно-діяльнісний та системно-синергетичний підходи, та їх взаємодія під час обґрунтування системи формування ІК у керівників ЗНЗ і до здійснення інформаційної діяльності.

Особистісний науковий підхід та його різновиди: особистісно орієнтований та особистісно розвивальний базуються на категорії «особистість» і соціально-психологічній теорії особистості Б. Г. Ананьєва, В. Н. Мясищева, психологічній теорії О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна і визначаються створенням особистісно орієнтованого освітнього поля, в якому під час професійної підготовки формуються умови для вияву особистісних якостей у керівника ЗНЗ [29, с. 3—5; 30; 31; 32, с. 28—32; 33, с. 377—381; 34; 49, с. 10—11].

Особистісно орієнтований підхід сприяє формуванню морально-ціннісного ставлення особистості до інформаційного менеджменту та інформаційної культури, опануванню цілісною системою знань ІМ; розвитку нелінійного мислення й професійно-особистісних якостей у керівників ЗНЗ через мету й зміст діяльності, що виконується, оскільки зміна діяльності зумовлює зміни внутрішньої будови свідомості; індивідуалізації навчання й конкурентоспроможності керівників ЗНЗ.

У цьому контексті найважливішими є функції особистісного підходу: вибір як форми розвитку функціонально-посадової компетентності та підготовки, так і їх модернізованого або новаційного змісту; сприйняття ідей ІМ і обґрунтування доцільності запровадження ІМ у діяльність ЗНЗ (мотивація); самооцінка та конструювання образу керівника в умовах розвитку інформаційного суспільства в країні; визначення ролей керівника у системі інформаційного забезпечення управління діяльністю ЗНЗ (самореалізація і самоактуалізація); визначення системи орієнтирів стратегічного розвитку ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту та концепції інформаційних ресурсів.

Акмеологічний підхід репрезентований у низці праць [12—17; 19—22; 37; 40; 43; 47; 48; 49; 56], зокрема, за Н. М. Кузьміною [22], забезпечує формування та розвиток керівника як особистості і як професіонала, його ціннісних орієнтацій, «Я»-концепції, передбачає необхідність творчої самореалізації керівника ЗНЗ під час запровадження ідей ІМ у сфері освіти.

Структурно-функціональний підхід характеризує діяльність керівника ЗНЗ і має значення при розширенні управлінських функцій та видів діяльності керівника.

Серед інших наукових підходів до формування ІК у керівників ЗНЗ, до впровадження ІМ особливого значення набувають інтегративний та інформаційний наукові підходи, які уможливають формування й розвиток таких професійних і особистісних якостей, як нелінійне мислення і системний аналіз; креативний підхід до здійснення інформаційної діяльності; здатність до прийняття конструктивних альтернативних рішень на основі інформації; здатність структурувати та аналізувати тематичну інформацію з менеджменту та інформаційного менеджменту, прогнозувати ситуації в професійній діяльності; формування вміння брати на себе відповідальність за результати професійної діяльності, що є основою конкурентоспроможності управління на ринку праці.

«Реалізація у роботі методологічних засад різних наукових дисциплін пов'язана з використанням загальнометодологічних наукових принципів, які

орієнтують і регламентують процес дослідження на теоретичному і практичному рівнях: єдність історичного і логічного в педагогічному пізнанні; системність і цілісність у дослідженні педагогічних явищ та процесів; діалектика всезагального, особливого та індивідуального у розвитку особистості; єдність теоретичного і емпіричного в педагогічних дослідженнях [20, с.72—79; 48, с. 93—94], діалектичного протиріччя, єдності якості та кількості, розвитку, казуальності. Принцип як «...ядро теорії, ...фундамент якої він становить, ...є заключним, а не початковим етапом дослідження...» [2, с. 34].

Принцип (від лат. першооснова) у науці тлумачать як вихідне положення, що лежить в основі певної сукупності знань, будь-якої концепції, теорії, керівні ідеї, які дають змогу розкрити тенденції подальшого розвитку теорії чи діяльності, основу яких вони утворюють. Тому доцільне визначення вихідних положень побудови та функціонування системи формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу і їх формулювання, якому передувало вивчення концепцій інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних процесів і потоків, інформаційно-комунікаційних зв'язків в управлінській діяльності керівника ЗНЗ, видів інформаційно-комунікаційних взаємодій, притаманних управлінській діяльності керівника та системи управління ЗНЗ, який вони очолюють.

Доцільні, на нашу думку, аналіз і виокремлення тих фундаментальних принципів державного і соціального управління, управлінської діяльності, які можуть бути застосовані в процесі моделювання системи ІЗУ ЗНЗ і її впровадження, а також під час розроблення та обґрунтування специфічних принципів побудови та функціонування моделі.

Принципи соціального управління, управління ЗНЗ, управлінської діяльності та підходи до їх систематизації ґрунтовно досліджено, обґрунтовано і висвітлено у науковому доробку вчених Г. В. Атамчука, Л. І. Даниленко, В. І. Маслова, Г. В. Єльнікової, М. О. Кириченка, В. І. Лугового, Т. О. Лукіної, В. В. Олійника, В. С. Пікельної, В. В. Шаркунової та ін. [4; 5; 7; 8; 10; 11; 13; 18; 35—39; 41; 43; 46].

У теорії соціального, державного управління, менеджменті освіти існує багато авторських класифікацій принципів, що формулюються не тільки як керівні правила, основні положення та норми поведінки, якими керуються суб'єкти управління задля підвищення якості функціонування системи або оптимізації зв'язків цієї системи, а й очікувані результати за певних умов функціонування системи, що вивчається та досліджується.

Розгляд принципів із позицій наукових підходів дає змогу утворити певну їх систему і визначити форми їх реалізації в управлінській діяльності, які, на нашу думку, найбільше впливають на процес побудови та впровадження системи формування ІК і відображають достатність фундаментальних положень, від яких залежить її якісне функціонування й результативність не тільки теоретично обґрунтованої моделі, а й ефективність управління ЗНЗ у цілому.

Знання теоретичної суті принципів і технологій їх реалізації на практиці забезпечує ефективність управління і якісне функціонування системи та результативність моделі формування ІК керівника ЗНЗ. Реалізація задуму мети і завдань дослідження потребувала конкретизації вихідних методологічних положень, що впливають із

тенденцій розвитку систем, відображають причинно-наслідкові зв'язки, сталі тенденції або закономірності, притаманні управлінській діяльності та системі управління ЗНЗ, і забезпечують їх функціонування та розвиток.

До них ми віднесли ті принципи управлінської та інформаційної діяльності, управління ЗНЗ, які теоретично обґрунтовані сучасними вітчизняними та зарубіжними вченими і були науковим субстратом для побудови експериментальної моделі системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ.

Це принципи науковості (В. І. Маслов, В. В. Шаркунові, М. О. Кириченко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. С. Пономарьов, О. Г. Романовський, З. О. Черваньова, Ю. В. Васильєв, Б. А. Гаєвський, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, М. І. Кондаков, Ю. А. Конаржевський, Е. Р. Лихацька, І. Ф. Прокопенко, Г. Ф. Пономарьова, Г. І. Рузавін, Ф. І. Хміль та ін.) і системності (М. І. Бурда, Н. М. Бібік, Б. А. Гаєвський, В. І. Луговий, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська, Г. П. Пустовіт, В. С. Пikelьна, О. А. Удод, А. Д. Урсул, Г. В. Єльнікова, М. М. Дарманський, Г. І. Рузавін, Ю. А. Конаржевський та ін.).

Цінними і практично значущими для дослідження є також принципи: соціальної детермінації (В. І. Маслов, В. І. Драгун, В. В. Шаркунова, І. Ф. Прокопенко, Г. Ф. Пономарьова, Г. В. Єльнікова, Ф. І. Хміль); інформаційної достатності та надійності (В. І. Маслов, В. П. Драгун, В. В. Шаркунова); повної та правдивої інформації (Б. А. Гаєвський, І. Ф. Прокопенко, Г. Ф. Пономарьова); інформаційної надійності (М. О. Кириченко); правової пріоритетності та законності (В. І. Маслов, Н. Р. Нижник; В. Г. Атамчук, Б. А. Гаєвський, М. М. Дарманський, В. І. Кнорринг); зворотного зв'язку (В. І. Маслов); спрямовальної вирішальності державно-суспільного впливу на мету, зміст і методи управління (М. О. Кириченко, В. І. Маслов, В. М. Бегей, Л. І. Даниленко, Н. М. Островерхова); оптимізації управління школою (М. М. Поташник, Л. І. Даниленко, В. І. Кнорринг, В. Т. Воронін, О. С. Разумовський, Н. Н. Семенова, Н. Р. Нижник, Б. А. Гаєвський, Ю. А. Конаржевський, Ф. І. Хміль).

Для нашого дослідження важливими є структурні принципи управління. До цієї групи Г. В. Атамчук зараховує структурно-цільові, що відображають закономірності раціональної побудови цілей управління; структурно-функціональні, що характеризують закономірності та взаємозв'язки побудови функціональної структури управління; структурно-організаційні, пов'язані з закономірностями та взаємозв'язками побудови організаційної структури управління; структурно-процесуальні, що дають уявлення про визначальні закономірності та взаємозв'язки раціонального й ефективного ведення управлінської діяльності [4, с. 192, 197—199].

Таким чином, ми розглянули основні методологічні принципи, які використовувалися в процесі розгляду інформаційної культури та побудови моделі системи формування ІК у керівника ЗНЗ та які мають реалізовуватися керівниками під час здійснення процесу інформаційної діяльності. Проте на досягнення мети формування ІК у керівника ЗНЗ впливають і специфічні принципи, які в процесі дослідження нами науково обґрунтовані, переважно закріплені та згідно з якими формувалася інформаційна культура у сучасного керівника й має функціонувати модель.

Спираючись на методологічні підходи дослідження, закономірності процесу соціального управління та управління навчальними закладами (закон необхідного різноманіття, закономірності: цілісності системи, цілеутворення, ієрархічності, комунікативності, еквіфінальності, ефективності управлінських рішень та ін.) [1; 3; 6; 8—10; 14; 15; 16; 18; 20; 21; 23; 24; 27; 28; 31; 50], принципи наукового управління ЗНЗ ми виокремили систему конкретних *принципів формування інформаційної культури керівника ЗНЗ*, упровадження яких у процес формування ІК суттєво впливатиме на її сформованість як кінцевого результату, та динамічність і якість процесу формування.

Основними характеристиками системи конкретно-специфічних принципів є правила та нормативні вимоги до організації і здійснення суб'єктами управління управлінської й інформаційної діяльності, функціонування об'єкта управління — ЗНЗ як відкритої соціокультурної системи; відповідність циклу управління цілям й інформаційним потребам суб'єктів управління і НВП та запитам об'єкта управління; доцільний характер суб'єктно-об'єктних відносин завдяки інформаційно-комунікаційних зв'язкам в організаційній структурі управлінської діяльності.

До системи специфічних *принципів формування інформаційної культури у керівника ЗНЗ*, нами віднесено: *принцип інформаційної безпеки в здійсненні керівником ЗНЗ управлінської діяльності, регулювання інформаційних відносин в управлінській діяльності керівника ЗНЗ, законності й правової пріоритетності інформаційного забезпечення управління, єдності цілей, оптимізації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ з інформаційною діяльністю керівника ЗНЗ, функціональної структуризації, використання інформаційних технологій в управлінні ЗНЗ, достатності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, єдності ціннісно-змістового і професійного спрямування процесу формування інформаційної культури керівників, комплементарності (додатковості) системи знань у процесі формування інформаційної культури, педагогічно доцільної організації опанування керівниками змісту інформаційної культури*

Принцип інформаційної безпеки в здійсненні керівником ЗНЗ управлінської діяльності полягає у забезпеченні системи заходів, спрямованих на запобігання несанкціонованому доступу суб'єктів до інформації в системі інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, її модифікацій або порушення цілісності, поширення конфіденційної та персональної інформації про суб'єктів управління і НВП; визначення обмеженого доступу користувачів системи до інформації закритого типу з урахуванням їхніх функціонально-посадових обов'язків; забезпечення захисту напрацьованих об'єктів інтелектуальної власності з використанням технічних засобів й ІКТ.

Цей принцип цілеспрямований на оптимальне співвідношення між доступом і захистом інформації, інформаційних ресурсів і продуктів у системі інформаційного забезпечення управління як об'єктів інтелектуальної власності (комп'ютерні програми, програми ЕОМ, АСУ, БД, інформаційно-пошукові, інформаційно-довідкові та гіпертекстові системи).

Реалізація цього принципу тісно пов'язана з розробленням власниками інформації, зокрема керівником спільно з колективом, комплексу заходів щодо забезпечення захисту авторських прав на інформацію, її цифрову передачу та

поширення, створення умов, які забезпечують: запобігання витоку і втраті інформації, інформаційних ресурсів; збереження повноти, незмінності інформації під час цифрової або мережевої передачі (цілісність) чи використання, вірогідності інформації; обмеження несанкціонованого і незаконного доступу користувачів до конфіденційної інформації та її носіїв відповідно до правил, установлених законодавчими та іншими нормативними актами; захист інтересів власників інформаційних ресурсів як об'єктів інтелектуальної власності.

Принцип інформаційної безпеки в здійсненні керівником ЗНЗ управлінської діяльності потребує визначення керівництвом і суб'єктами НВП інформаційних ресурсів, які саме підлягають захисту авторських прав у мережі та цифровому середовищі; фіксації авторських прав і забезпеченні доказів права власності; вироблення вимог для отримання доступу споживачам і користувачам до авторських інформаційних ресурсів та інформації в системі інформаційного забезпечення управління ЗНЗ.

Принцип регулювання інформаційних відносин в управлінській діяльності керівника ЗНЗ діє в рамках організаційно-функціональних форм регламентації управлінських відносин, які виникають під час створення інформації, інформаційних ресурсів і продуктів, здійснення інформаційних процесів — збирання, опрацювання, накопичення, зберігання та використання інформації (інформаційних ресурсів) за допомогою електронних і технічних засобів (ЕОМ, ПЕОМ, телефонів, телефаксів, факсів, ксероксів та інших пристроїв), програмного забезпечення, ІКТ, глобальної мережі Інтернет. Інформаційні відносини в умовах автоматизації управлінської діяльності утворюють дещо самостійний вид управлінських відносин, які склалися в результаті розподілу праці в системі управління між ланками, що приймають і реалізують управлінські рішення, і тими підрозділами, які опрацьовують інформацію [25, с. 138].

Основним суб'єктом інформаційних відносин є власник інформації (ст. 38 Закону України «Про інформацію»), який щодо об'єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії, а також учасники інформаційних відносин: громадяни, юридичні особи або держава, вони набувають передбачених законом прав або держава (ст. 42), споживачі, поширювачі інформації, права та обов'язки яких визначено в статтях 43 і 44 Закону.

Принцип регулювання інформаційних відносин суб'єктів управління взаємопов'язаний з «принципом оперативної регулятивності та реалізується у повсякденній поточній діяльності керівників навчальних закладів у формі управлінських рішень...» [24, с. 78—79] і використанням інформаційних ресурсів мережі Інтернет і дотриманням інтернет-законодавства Європейського Союзу, низки нормативних актів України, які регулюють інформаційні відносини у сфері інформатизації.

Цей принцип базується на чіткій структуризації та організації інформаційної складової управлінської діяльності; визначенні й розподілі функціонально-посадових обов'язків суб'єктів на всіх ієрархічних рівнях управління щодо перебігу інформаційних процесів; регулюванні обміну інформацією, електронними даними між суб'єктами управління та НВП і соціальними інституціями зовнішнього середовища задля реалізації мети і завдань управління ЗНЗ.

Під час реалізації керівниками ЗНЗ цього принципу важливим є дотримання основних положень інформаційних відносин, викладених у ст. 5 Закону України «Про інформацію» (гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність, вірогідність, повнота і точність інформації; законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації) і ст. 34 Конституції України: «...кожен має право вільно збирати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір».

Принцип законності й правової пріоритетності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ базується на законодавчій, правовій і нормативній основі й спрямований на дотримання правових засад управління ЗНЗ, правового регулювання організаційно-майнових (довідково-інформаційне обслуговування), організаційно-управлінських (інформаційних) відносин суб'єктів управління і НВП у ЗНЗ, чітке дотримання всіма органами і суб'єктами управління норм права у сфері інформації.

Принцип законності, по-перше, передбачає, що функціонування ЗНЗ і розвиток освітньо-інформаційного середовища мають відбуватися на правових засадах у сфері освіти, інформації та інформаційних відносин, які визначаються Конституцією України (ст. 34), Цивільним кодексом України, законами України «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про друковані засоби масової інформації», Конвенцією про захист прав людини й основних свобод та інших законодавчо-правових документах; по-друге, зумовлює актуальність своєчасного й правильного правового регулювання змін у змісті, організаційній структурі, відносинах, видах управлінської діяльності; по-третє, потребує чіткого порядку управлінської діяльності та її інформаційної й правової складових, особливо під час прийняття і виконання управлінських рішень на основі інформації та законодавчо-нормативних засад.

Завдяки цьому принципу забезпечується реалізація прав суб'єктів управління і НВП на вільний доступ до інформації (інформаційних ресурсів), її поширення і використання в професійній діяльності; засобів комунікації і мережі Інтернет, ІКТ; визначається правосуб'єктність учасників НВП, які представляють, поширюють і використовують інформаційні ресурси мережі Інтернет; здійснюється дотримання авторських прав основних суб'єктів й учасників інформаційних відносин, зокрема у мережі Інтернет, пов'язаних із використанням фреймів, гіперпосилань, мета тегів та ін.

Цей принцип передбачає дотримання правових норм, які регулюють управлінські та інформаційні відносини в процесі створення знань, інформації, інформаційних ресурсів, інформаційно-управлінських систем і використання результатів інтелектуальної діяльності суб'єктів управління і НВП.

Принцип єдності цілей у контексті інформаційного забезпечення управління ЗНЗ базується на низці закономірностей цілеутворення [9, с. 39–40], найсуттєвішими з яких є: залежність уявлення про мету та способи її структуризації залежно від стану ознайомлення з об'єктом (процесом) і зовнішніми та внутрішніми факторами впливу на нього; можливість зведення завдання формулювання загальної мети управління ЗНЗ до завдання її структуризації на підцілі; вияв у структурі цілей закономірностей цілісності. Прикладом засто-

сування принципу є трансформація основної мети державної політики у сфері ЗСО в процесі управління ЗНЗ на основі єдності й узгодженості цілей системи управління і системи інформаційного забезпечення управління, цілей суб'єктів управління і самоуправління, НВП, громадського самоврядування.

Принцип оптимізації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ з інформаційною діяльністю керівника ЗНЗ походить від універсального принципу управління — принципу оптимальності, який передбачає найкращий вибір «...у певних ситуаціях...» [5, с.79] з погляду визначених критеріїв, «...для конкретних умов із кількох можливих варіантів...» [41].

Реалізація принципу передбачає оптимізацію: організаційної структури системи управління ЗНЗ і архітектури системи інформаційного забезпечення управління з використання технічних засобів, ІКТ; змісту й обсягу інформації відповідно до інформаційних потреб і функціонально-посадових обов'язків суб'єктів управління і НВП на всіх ієрархічних рівнях структури управління; інформаційних потоків і документообігу в архітектурі системи інформаційного забезпечення; змістового наповнення інформаційних модулів і зв'язків між ними; витрати часу на проходження всього обсягу інформації в системі управління та провадження інформаційної діяльності.

Для того щоб знизити рівень невизначеності у прийнятті рішень і суб'єктивність людського фактора, найдоцільніше поставити «управлінське завдання» лінійного програмування. Цей метод дає змогу використати математичні методи економічної оптимізації. Метою вирішення цього завдання є визначення найраціональніших шляхів циркуляції інформаційних потоків у системі управління ЗНЗ з урахуванням обмежень на швидкість циркуляції інформації, пропускну здатність каналів інформації, різноманітності джерел і видів інформації. Оскільки основним методом роботи є системний метод, то варто врахувати, що немає сенсу оптимізувати кожну підсистему окремо, оптимізувати треба систему управління ЗНЗ та її інформаційне забезпечення в цілому. Це пояснюється основним принципом системного методу (незвідність властивостей системи до властивостей складових її підсистем), що, у нашому випадку, можна представити формулою:

$$\text{Min } (f_1 + f_2 + f_3 + \dots + f_n) \neq \text{min } (f_1) + \text{min } (f_2) + \text{min } (f_3) + \dots + \text{min } (f_n). \quad (3.1)$$

Таким чином, варто мінімізувати кількість інформації та витрати часу на проходження всього обсягу інформації у системі управління, при цьому витрати часу працівників окремих підрозділів на інформаційну діяльність не обов'язково будуть мінімальними. Запропонована модель спрямована на вдосконалення управління шляхом визначення оптимальнішої архітектури інформаційних потоків, які забезпечують горизонтальні та вертикальні зв'язки в системі, не порушуючи основні принципи наукового управління, необхідні для ефективного функціонування ЗНЗ. Мінімізація кількості інформації — це оптимально визначена кількість інформації, отримана на основі фільтрування та опрацювання лише тієї її частини, що стосуються суті справи, і без якої неможливо ефективно керувати ЗНЗ задля уникнення інформаційного перевантаження і стресу суб'єктів управління.

Мінімізація інформації пов'язана із синтаксичними проблемами адекватності її кількісного вимірювання, обмеженням збирання й опрацювання лише тими

повідомленнями, без яких неможливо управляти об'єктом. За безпосереднього управління ЗНЗ, педагогічним і учнівським колективам, під час спостереження уроків і виховних заходів керівник має можливість отримати інформацію, що вимірюється тисячами біт, а під час аналізу контрольних зрізів навчальних досягнень учнів, підсумків результативності діяльності колективу ЗНЗ — мільйонами біт.

Прагматична цінність отриманої інформації у першому випадку може бути суттєво більш вищою, ніж у другому, або навпаки. Мінімальність інформації пов'язана з відносною кількістю семантичної інформації, яку отримує суб'єкт управління, НВП залежно від їхньої кваліфікації та досвіду. У теорії і практиці управління освітою найчастіше дослідники звертають увагу на два діаметрально протилежні випадки, коли інформацію опрацьовує некомпетентний користувач і для нього інформація становить «семантичний шум», тобто не є корисною. Менша увага у педагогічних дослідженнях приділяється іншому граничному випадку, коли вся інформація відома для її одержувача або користувача, тобто її зміст не є цінним.

У зв'язку з цим проблема мінімізації кількості інформації пов'язана з узгодженням кількості інформації, її змісту та «тезаурусом користувача», тобто сукупністю всіх відомостей, якими він володіє. Як відомо, тезаурус — це словник ключових термінів або система взаємопов'язаних понять конкретної галузі наукових знань, якими володіє користувач. Важливим, на нашу думку, у цьому контексті є розгляд інформації за «тезаурусною концепцією» реалізованої інформації, а не потенційної інформації за кібернетичного трактування, такої, що змінює ентропію та її кількість — обсяг переданого повідомлення користувачеві.

Реалізована інформація представляє функцію не тільки переданого повідомлення, а й тезауруса користувача завдяки цьому повідомленню, тобто інформацією слід визнати лише те повідомлення, що змінює й розширює індивідуальний тезаурус користувача. Кількість реалізованої інформації — це функція взаємодії як повідомлення (кількість потенційної інформації), так і повноти індивідуального тезауруса користувача.

Принцип функціональної структуризації відображає організаційну побудову управління ЗНЗ, архітектуру системи інформаційного забезпечення управління та її функціональних можливостей і базується на функціях усіх підрозділів закладу і суб'єктів НВП, розкриває сукупність ієрархічних інформаційно-комунікаційних і функціональних зв'язків на всіх рівнях системи управління ЗНЗ і її інформаційної підсистеми від керівника ЗНЗ до суб'єктів громадського самоврядування. У зв'язку з цим структура інформаційної діяльності керівника ЗНЗ повинна бути адекватна меті, завданням, змісту діяльності суб'єктів управління та задовольняти їхні інформаційні потреби задля розв'язання професійних завдань.

Принцип функціональної структуризації відображається в розширенні функціональних можливостей системи інформаційного забезпечення управління завдяки використанню технічних засобів і ІКТ, які забезпечують: паралельне одночасне опрацювання БД із різноманітною структурою даних, мультіоб'єктних документів, гіперсередовищ; авторизований доступ користувачів до БД згідно з функціонально-посадовими обов'язками; реалізацію технології створення і ведення гіпертекстових БД і системи документообігу.

Принцип використання інформаційних технологій в управлінні ЗНЗ базується на фундаментальних положеннях інформаційного менеджменту й теорії комунікації і за назвою розкриває його призначення та сферу застосування. Цей принцип передбачає використання ІКТ (системи методів і засобів збирання, передавання, накопичення, опрацювання, збереження, представлення і використання інформації) в управлінні ЗНЗ. Він виявляється у забезпеченні керівництва ЗНЗ значним обсягом різноманітної інформації за видами і формою її представлення; вільного, інтерактивного доступу до інформації, інформаційних ресурсів у мережі Інтернет, інформаційних продуктів освітнього й управлінського призначення, багаторангового доступу користувачів до системи інформації в АСУ, ІУС, ІПС, ІДС та БД.

Реалізація цього принципу тісно пов'язана з автоматизацією управління або деяких функцій чи завдань, інформаційних процесів у ЗНЗ; забезпеченням якісного оформлення бухгалтерських і фінансово-звітних документів та статистичних звітів; збереженням значних масивів інформації; ретроспективних баз даних і оперативних можливостей їх пошуку; розробкою інформаційних продуктів (комп'ютерних програм, експертних систем, веб-ресурсів, презентацій тощо); адаптацією і комфортним існуванням суб'єктів управління і НВП в умовах формування інформаційного суспільства в Україні.

Практичне використання інформаційних технологій в управлінні ЗНЗ потребує розуміння і визначення ролі НІТ, засобів ІКТ адміністрацією, педагогічним колективом, інженерно-технічним персоналом під час генерування системи знань, інформації, здійснення інформаційних процесів і діяльності, інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів управління і НВП на всіх ієрархічних рівнях, визначення шляхів удосконалення процесу обміну інформаційними ресурсами і продуктами та підвищення рівня ефективності управління ЗНЗ. А також можливостей сучасних автоматизованих і неавтоматизованих ІКТ, сферу їх застосування та їх функцій як забезпечення автоматизації процесу управління чи комп'ютерної підтримки управлінських рішень, як організаційний інструмент для створення іміджу ЗНЗ і розв'язання задач управління.

Цей принцип ґрунтується на законі необхідного різноманіття, сформульованого відомим ученим У. Р. Ешбі: для створення системи, здатної вирішити проблему з певним рівнем різноманітності, необхідно, щоб ця система мала ще вищий її рівень. Вияв цього закону можна пояснити у такий спосіб: різноманітність способів використання НІТ, засобів ІКТ в управлінні ЗНЗ має бути більшою, ніж видів, їхніх можливостей та функціонального призначення ІТ, які можуть бути обмеженими лише винахідливістю керівників.

Принцип достатності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ включає всю сукупність видів соціальної інформації і базується на факторах вибору видів інформації, її змісту та оптимального обсягу, класифікації видів інформації та системі інформаційних потоків, структурованих за суб'єктно-функціональною і цільовою основою; сукупності варіативних сучасних інформаційних технологій і програмних засобів.

Управління як процес професійної діяльності керівника закладу реалізується із застосуванням знарядд і предметів праці. Предметом праці у процесі управління є інформація, а знаряддям — технічні засоби збирання, реєстрації, її передавання, опрацювання, аналізу, збереження, поширення.

У процесі дослідження з'ясовано роль, місце та функції інформації в управлінській діяльності керівника ЗНЗ за сучасних умов розвитку таких наук, як соціальна та правова інформатика [1; 8; 13; 18; 25; 42; 44; 45; 51—61], інформанології [1; 13; 18; 50; 51; 53—55; 57—59], інформономія [50; 51]: предмет пізнання та управлінської праці; об'єкт діяльності, оскільки керівник виробляє, опрацьовує, аналізує, класифікує, синтезує, накопичує, передає, використовує інформацію за допомогою засобів зв'язку, ІКТ, ТЗ, мереж; продукт праці й інтелектуальної діяльності (ідея, нова інформація, проект, інформаційний продукт і послуги, плани, розробки, нові знання); атрибут і субстрат, іманентно притаманний процесу управління, інформаційним процесам, системі інформаційного забезпечення управління закладом, ІТ та основа управління; основа для вироблення, прийняття оптимальних управлінських рішень і їх реалізації; засіб зворотного зв'язку реалізації всіх управлінських дій суб'єктів управління, НВП і взаємозв'язку між керівною та керованою системами про досягнення мети і завдань управління ЗНЗ.

Таким чином, інформація є субстратом процесу управління, інформаційних процесів і суб'єктно-суб'єктної та суб'єктно-об'єктної взаємодії у системі управління ЗНЗ, інформаційного забезпечення управління ЗНЗ. Обсяг, зміст інформації і сукупність її видів мають бути достатніми для пізнання та оцінювання станів функціонування або розвитку ЗНЗ у кожний момент часу, досягнення чи недосягнення поставлених цілей; визначення стратегії його розвитку та взаємодії з соціальними інституціями зовнішнього середовища й переведення його у якісно новий стан як наступного кроку в досягненні поставленої мети управління, а також для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Реалізація цього принципу сприяє подальшому розвитку «зручних для користування», «безперешкодних» технологій, включаючи вільний і мобільний доступ до мережі Інтернет, інформаційних послуг і продуктів, а також більш широкому використанню безкоштовного, загальнодоступного інформаційного наповнення у відкритих для всіх користувачів програмних засобів, дотримуючись прав інтелектуальної власності, з урахуванням інформаційно-комунікаційної інфраструктури ЗНЗ, зміни ставлень суб'єктів до інформації й удосконалення інформаційно-комунікаційних відносин, розширення можливостей одержання і застосування інформації для розвитку людського потенціалу, шляхи реалізації Концепції державної інформаційної політики як політики забезпечення початкового етапу переходу України до інформаційного суспільства. Ми дотримуємося причинно-наслідкової залежності, встановленої професором В. І. Масловим, про те, що «...є пряма залежність між якістю інформації, якістю управління та його результатами...» [24, с. 76—77], яка, на нашу думку, визначається факторами вибору змісту і достатнього обсягу інформації, інформаційною компетентністю керівників ЗНЗ. Принцип інформаційної достатності та надійності в управлінні ЗНЗ докладно описано професором В. І. Масловим [24, с. 76—77].

Принцип єдності ціннісно-змістового і професійного спрямування процесу формування інформаційної культури керівників. «...Психолого-педагогічним підґрунтям принципу є розробки О. М. Леонтьєва щодо двопластової структури особистості. Перший пласт — знання, які механічно спроектовані у свідомості

людини, другий — особистісний, що складається з індивідуально-значущої інформації. Знання сприймаються і усвідомлюються на особистісному рівні, якщо вони мають суб'єктивний, особистісний зміст» [23, с. 34—36; 48, с. 252] та аксіологічний підхід. Тому з метою формування ІК через модернізований зміст управлінської діяльності керівників ЗНЗ необхідно створити сприятливі організаційно-педагогічні умови, які забезпечують формування ціннісного сприйняття інформаційної діяльності та теоретичних засад інформаційного менеджменту.

«...У межах реалізації цього принципу суттєвим є те, що ціннісно-орієнтаційна функція суб'єкта невід'ємна від предметно-пізнавальної. Вона — її органічна складова і внутрішній зміст, мотиваційно-спонукальна змістова основа. У свою чергу, понятійно-логічна озброєність свідомості підвищує можливість ціннісно-орієнтаційної творчості, виявлення особистісного розуміння у змісті, що засвоюється. На цей взаємозв'язок звертається особлива увага у працях В. В. Серикова...» [48, с. 252].

Принцип комплементарності (додатковості) системи знань у процесі формування ІК передбачає модернізацію змісту управлінської діяльності керівника ЗНЗ через опанування «Основ інформаційної культури», безпосередньо спрямованих на формування ІК керівника. Згідно з принципом комплементарності (додатковості), жодні знання загального менеджменту не можуть бути самодостатніми, а потребують доповнення знаннями сучасних видів менеджменту, зокрема інноваційного, інформаційного та стратегічного менеджменту. Тобто істина вищої мудрості є не абсолютною, а тільки відносною, оскільки протилежне висловлювання також є мудрим і правомірним.

Принцип педагогічно доцільної організації опанування керівниками змісту інформаційної культури потребує адекватних змін на рівні організаційних форм, методів, прийомів і засобів навчання, добір таких методів навчання керівників, які б надали їм можливостей досягти цілей формування ІК у процесі навчання, ознайомлення з навчальними потребами керівників, браком у знанні теоретичних засад ІМ та підготовки такої програми курсу «Основи інформаційної культури», яка б максимально задовольняла очікування.

Виконання завдань дослідження зумовило виокремлення теоретичної складової методології — принципів *формування інформаційної культури керівника ЗНЗ*, які ґрунтуються на поєднанні загальних принципів соціального управління, менеджменту і покладені в основу практичного наукового керівництва процесом формування інформаційної культури керівника ЗНЗ. Кожен із визначених нами принципів має свої засоби і технології реалізації, система яких утворює теоретично обґрунтовані й практично перевірені положення, що відображають стійкі тенденції й закономірності, притаманні управлінській діяльності керівника ЗНЗ.

Кожен з виокремлених *принципів формування інформаційної культури у керівника ЗНЗ* передбачено реалізувати у процесі експериментального навчання керівників ЗНЗ основ інформаційної культури та впровадження інформаційного менеджменту в практику роботи у сфері освіти.

Методологічний «принцип єдності теоретичного та емпіричного...» [20; с. 72—79; 21, с. 59; 48, с. 59, 89] уможливує розгляд і аналіз процесу формуван-

ня ІК керівника у сфері освіти не лише на теоретико-методологічній основі, а й у взаємозв'язку з його кінцевим результатом — згідно з визначеними рівнями сформованості інформаційної культури на основі спостереження керівників під час курсової підготовки, вивчення вхідної та вихідної діагностики, творчих робіт і практичних завдань, бесід із керівниками ЗНЗ тобто сукупності емпіричних даних про практичну сформованість до вмотивованого впровадження ІМ, роботи умовиводи про систематику в них знань із теорій ІМ або зафіксувати їх «прирошування».

Здійснений на таких засадах теоретичний аналіз суті принципів управління ЗНЗ, соціального управління і управлінської діяльності керівників дав нам можливість зробити висновок, що принципи *формування інформаційної культури керівника ЗНЗ* є новим аспектом наукового пізнання інформаційної діяльності керівника ЗНЗ та інформаційного менеджменту і теоретичною складовою методологічної основи створення системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ та її впровадження в практику.

Вихідні фундаментальні положення формування інформаційної культури керівника ЗНЗ є науковим і практичним орієнтиром подальшої побудови моделі системи формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу, детермінують засоби її проектування, функціонування й розвитку та виникають із потреб практики сучасного управління як результат її узагальнення.

3.2. Наукове обґрунтування структури, змісту та технологічної сутності когнітивно-синергетичної моделі формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Реалізація задуму потребувала конкретизації вихідних методологічних положень, які б слугували науковими орієнтирами для створення системи формування інформаційної культури у керівника ЗНЗ та передбачала розроблення її аналога — *моделі* та вибору методів для її створення, зокрема методу моделювання у взаємозв'язку з методами порівняння, умовисновку за аналогією, узагальнення.

Досягнення мети і виконання завдань дослідження, гіпотетичні уявлення про інформаційну діяльність, інформаційну культуру та фактори впливу на процес її формування у керівників ЗНЗ зумовили необхідність розроблення та наукове обґрунтування стрункої системи формування інформаційної культури (ІК) керівника загальноосвітнього навчального закладу та експериментальної перевірки її результативності.

У сучасних умовах демократизації, відкритості сфери освіти до загальноєвропейського інформаційно-освітнього середовища процес формування є важливою складовою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівників й освітньої реформи та не тільки зумовлює створення системи формування у керівних кадрів інформаційної культури на засадах інноваційної

парадигми управлінської діяльності та європейського базового стандарту професійної діяльності директора школи, а й детермінує розроблення моделі цієї системи.

Учені, які досліджують проблеми підготовки та підвищення функціонально-посадової компетентності керівних кадрів у науці та сфері освіти, висловлюють думку про необхідність створення інноваційної системи формування ІК у новій генерації керівників, яка б урахувала зміни в управлінні сферою освіти, замовлення суспільства на керівника-професіонала та особистісні потреби професійного розвитку керівників.

Теоретико-методологічну значущість для побудови нової моделі системи формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ мають результати досліджень і науковий доробок вітчизняних учених у ракурсі розв'язання різних аспектів окресленої проблеми. Це — концептуальні засади підготовки керівника ЗНЗ у сучасних умовах розвитку системи освіти та концепція цілеспрямованого фахового зростання педагогічних працівників (В. І. Бондар, Н. В. Гузій, В. І. Маслов, Л. І. Даниленко, В. І. Луговий, Н. І. Клокар, В. В. Олійник, Н. Г. Протасова, В. І. Пуцов С. О. Сисоєва та ін.), підготовка керівників ЗНЗ до адаптивного управління в сфері освіти (Г. В. Єльнікова, В. Е. Лунячек); організаційно-методичні основи підготовки кадрового резерву керівників ЗНЗ (Б. М. Жебровський, Г. М. Тимошко); організаційно-методичні умови підготовки керівників ЗНЗ до управлінської діяльності (В. І. Бондар, В. Єльнікова, В. І. Маслов, В. К. Мельник, Г. М. Тимошко); теоретичні засади до визначення змісту управлінської компетентності керівника ЗНЗ та технології її формування, організаційно-методологічні основи підвищення управлінської кваліфікації в ППО на засадах андрагогіки і неперервної освіти (В. І. Бондар, В. І. Маслов, В. І. Луговий, В. В. Олійник, Н. Г. Протасова, Т. М. Сорочан, Р. П. Вдовиченко, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва та ін.).

Креативно-прогностичне осмислення процесу підготовленості сучасних керівників ЗНЗ до здійснення інформаційної діяльності, впровадження інформаційного менеджменту, реалізації державної інформаційної політики суспільства в Україні актуалізувало необхідність розроблення теоретично обґрунтованої моделі системи формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ, що сприяла б вивченню цього процесу від уявлення до фактичної реалізації як у системі післядипломної педагогічної освіти, так і в міжкурсовий період; пізнання цілісного процесу формування інформаційної культури у керівників та до впровадження ІМ у практику ЗНЗ; визначення не тільки окремих компонентів і елементів процесу формування, а й з'ясування зв'язків між ними та застосування таких методів, як системний, теоретичний і контент-аналіз.

Для пізнання процесу сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ вважаємо за доцільне застосувати опосередкований метод наукового дослідження, що ґрунтується на моделі як засобів пізнання, — моделювання, розглядаємо як процес побудови моделі системи формування та вивчення її складових через реалізацію ілюстративної, пояснювальної, критеріальної, прогностичної та перетворювальної функцій.

Модель розкриваємо як матеріальний об'єкт, який заміщує у процесі дослідження оригінал — систему формування інформаційної культури у керівників

ЗНЗ до впровадження ІМ у міжкурсний період завдяки тренінгам і у післядипломній освіті, котра адекватно відтворює цей об'єкт дослідження з позицій системології, стає джерелом нової інформації про сформованість інформаційної культури у керівника ЗНЗ до здійснення ІМ за допомогою абстрагування на найбільш суттєвих елементах і зв'язках компонентів процесу формування та вилучення несуттєвих і другорядних ознак.

До основних етапів моделювання управлінських процесів віднесені: постановка мети розв'язання педагогічної проблеми; відбір основних компонентів педагогічної системи; виявлення об'єктивних взаємозв'язків між компонентами системи; «переклад» компонентів системи абстрактною мовою (символікою) і вибір способів зображення моделі та її побудова [35—40].

Моделювання використовуємо для конструювання процесу формування інформаційної культури у керівників, оскільки за результатами попереднього вивчення з'ясовано, що у вітчизняній практиці установ освіти і закладів ППО не розроблено й не обгрунтовано теоретично цілісну систему формування інформаційної культури у керівників та систему підготовки до впровадження інформаційного менеджменту.

Під час моделювання важливе місце посідала проблема визначення обсягу спеціальних знань і вмінь, ціннісних ставлень до ІМ та інформаційної культури, співвідношення векторного спрямування — «мета — завдання — мотив — результати», які детермінують сутність управлінської діяльності та її інформаційної складової через урахування внутрішньої мети, що визначає мотив і зовнішньої, яка потребує мотивування керівників не лише під час здійснення управлінського та інформаційного видів діяльності, а й під час формування ІК та підвищення кваліфікації й професійної підготовки.

У межах нашого дослідження за формою структурування обрано «...комбіновану модель» [48, с. 260] системи формування інформаційної культури у керівника ЗНЗ, що змодельована як сукупність наукових ідей, законів, підходів, принципів, на основі яких проектується та реалізується цілеспрямований процес опанування керівниками теоретичних засад інформаційного менеджменту, набуття інформаційної компетентності та їх реалізації у практику загальноосвітнього навчального закладу. Комбінована модель системи використовується у процесі дослідження як засіб наукового пізнання реального процесу формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ, виявлення всіх його компонентів і елементів, закономірних зв'язків між ними й отримання нової інформації з позицій наукових підходів про цей процес. Цільове призначення моделі системи формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ, згідно з метою нашого дослідження, — забезпечити сформованість інформаційної культури у керівників ЗНЗ, яка б доводила педагогічну доцільність модернізованого змісту, раціонально відібраних і запроваджених методів та засобів формування інформаційної культури й ефективність інформаційної діяльності керівника.

Ключове місце у процесі моделювання системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ посідає методологія, що охоплює всю систему різноманітних *методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм побудови наукового знання, репрезентованої через закони, закономірнос-*

ті, тенденції, наукові підходи, принципи, технології в системі менеджменту та підвищення кваліфікації керівних кадрів у сучасних умовах її розвитку та детермінують мету, завдання формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ до реалізації теорій та ідей ІМ, ІР, ІС, УІС у практичній діяльності. З урахуванням загальнонаукової (системологія, діяльнісний підхід, характеристика фундаментальних і прикладних досліджень управлінської та інформаційної діяльності керівника школи, їхніх етапів і наукових компонентів тощо) і конкретно-наукової методології нами уточнено назву моделі системи формування, яка буде за методологією когнітивно-синергетичною, а за формою представлення — текстовою.

Методологічні та методичні принципи мають значення для формування та ефективного функціонування моделі системи формування ІК у керівника ЗНЗ у сфері освіти, регулювання суб'єктно-суб'єктної та суб'єктно-об'єктної управлінської та інформаційно-комунікаційної взаємодії всіх суб'єктів професійно-управлінської підготовки керівних кадрів, здійснення кожного етапу формування ІК для практичної реалізації керівниками ЗНЗ ІМ, розв'язання окреслених завдань побудови цієї моделі.

Методологічну основу дослідження формування інформаційної культури керівника ЗНЗ утворили ідеї наукової галузі філософії управління, як «...синергетичного вияву зростання наукових знань» [18, с. 59], що інтегрує та репрезентує фундаментальні теорії філософії, базові аспекти кібернетики та положення системології на інноваційних засадах. Для розуміння сутності феномену управлінської та інформаційної діяльності керівника ЗНЗ, процесу формування ІК пріоритетне значення має синергетично-діалектична методологія, обгрунтована В. С. Лугаєм та І. Пригожимим, яка застосовується під час досліджень складних явищ, нелінійних систем в управлінні освітою, якими й є утворення, що вивчаються [18, с. 69—75; 47, с. 99—103], і системологія й андрагогіка (педагогіка дорослих), які застосовувалися під час обгрунтування моделі системи.

У зв'язку з означенням комбінуваної моделі ми о розглядатимемо як когнітивно-синергетичну, надаючи головне значення когнітивному процесові керівника ЗНЗ як суб'єкта формування та синергетиці як вияву «...зростання наукових знань» з інформаційного менеджменту в логічному взаємозв'язку з іншими видами менеджменту.

Проектування когнітивно-синергетичної моделі системи формування ІК базується на *сукупності визначальних ідей, концептуальних положень і висновків менеджменту*, важливих для процесу формування ІК у керівників ЗНЗ. Зокрема, менеджменту *класичного* (ідеї групування робіт, розподілу повноважень і відповідальності менеджерів у організаційній структурі виробництва для ефективного її функціонування, універсальності щодо одного найкращого рішення для всіх організацій, єдиної найкращої моделі бюрократичної організації); *кількісного* (ідея забезпечення керівників різноманітними засобами та інструментами ухвалення рішень); *ситуаційного* (ідея варіативності реалізації комплексу функцій для різних систем управління, управлінських рішень та моделей управління організацій, управлінської поведінки залежно від конкретних ситуацій); *стратегічного* (ідея перенесення центру уваги керівництва на зо-

внiшне оточення для вчасного реагування на змiни, що відбуваються у ньому, та передбачення майбутнього); *факторiв вiдбору iнформацiї, понятiйно-категорiального апарату iнформацiйного менеджменту.*

Суттєве значення для теоретичного обґрунтування когнiтивно-синергетичної моделi системи формування ІК у керiвникiв ЗНЗ iз позицiй системно-синергетичного наукового пiдходу як певної сукупностi взаємопов'язаних явищ, процесiв, методiв i засобiв, необхідних для створення цiлеспрямованого й органiзацiйно спроектованого педагогiчного впливу на формування ІК у керiвникiв ЗНЗ мало визначення змiсту i структури iнформацiйної дiяльностi у взаємозв'язку з управлiнською, процесу формування ІК у керiвних кадрiв, упровадження iнформацiйного менеджменту та iнформацiйних продуктiв, їх особливостей та базових принципiв її формування.

В основу розробленої когнiтивно-синергетичної моделi системи формування ІК у керiвникiв ЗНЗ у сферi освiти нами покладено *теорiю навчання дорослих, закон збiльшення освiтнiх потреб, науковi пiдходи та технологiї їхньої реалiзацiї*, розкритi у працях вiтчизняними та зарубiжними вченими Н. В. Гузiй, С. І. Змєєва, А. М. Зубка, Л. М. Калiнiної, Н. В. Кузьмiної, Н. Г. Протасової, Т. М. Сорочан, Л. Л. Хоружої та iн.

Для розв'язання завдання дослiдження щодо визначення сутностi феномену iнформацiйної компетентностi та структури й змiсту процесу формування ІК керiвника ЗНЗ, на нашу думку, важливою методологiчною настановою є положення про дiалектику всезагального, особливого та iндивiдуального в розвитку особистостi, що уможливило розгляд процесу формування ІК у керiвника ЗНЗ «...у тривимiрному просторi: загальнi риси особистостi, риси, сформованi в процесi професiйної пiдготовки, риси конкретного iндивiда» [19].

Iнформацiйну культуру керiвника ЗНЗ розглядаємо та визначаємо як особистiсне утворення, як iнтегративну якiсть особистостi керiвника, як синкретичне поєднання *когнiтивного, процесуального та особистiсного* складникiв, реалiзацiя яких забезпечує ефективне iнформацiйне управлiння ЗНЗ, а процес її формування — як якiснi змiни в її складових.

Змiст i структура ІК керiвника ЗНЗ детермiнована новими вимогами до професiйної дiяльностi керiвника та необхідностю реалiзацiї соцiального замовлення на якiсну освiту учнiвської молодi.

Наступним кроком у ракурсi визначеного об'єкта дослiдження було уточнення характеристик компонентiв сформованостi ІК у керiвника ЗНЗ.

Когнiтивний компонент формування ІК має розгалужену структуру та включає сукупнiсть науково-теоретичних знань з ІМ i впровадження ІР й емперичних знань про особливостi здiйснення iнформацiйного управлiння, розроблення та запровадження системи iнформацiйного управлiння ЗНЗ. *Процесуальний компонент* сформованостi ІК керiвника — сукупнiсть управлiнських навичок, умiнь i здатностей, якi актуалiзуються в процесi iнформацiйного управлiння ЗНЗ i реалiзацiї концепцiї iнформацiйних ресурсiв, iнформацiйних продуктiв, детермiнує розвиток управлiнських знань i вминь керiвникiв ЗНЗ щодо впровадження ІМ, набуття особистiсно значущого досвiду використання iдей ІМ як компонента змiсту формування, який не задається за допомогою традицiйних програмно-методичних засобiв, а формується у процесi суб'єктно-суб'єктних

інформаційно-комунікаційних взаємодій та виявляється у формі особистісних «світоглядних диспозицій», ціннісних ставлень до інформаційної культури, інформаційної діяльності та вмотивованому ставленні до опанування інформаційним менеджментом.

Особистісний компонент сформованості ІК керівника ЗНЗ розглядається в органічній єдності з особистісним розвитком, є базовим компонентом структури та становить сукупність особистісно важливих і професійних якостей, що визначають індивідуальний стиль інформаційного управління ЗНЗ.

Логічною основою вивчення і розкриття сутності *процесу формування ІК у керівників ЗНЗ* як складного діалектичного процесу були *закони діалектики*: єдності та боротьби протилежностей, заперечення заперечення, переходу кількісних змін у якісні, що репрезентують індивідуально-психічні перетворення у свідомості керівника, специфіку стосунків і поведінки особистості у професійній діяльності.

Визначення методології дослідження системи формування ІК у керівників ЗНЗ: законів, наукових підходів і комплексу принципів — загальнометодологічні наукові принципи; принципи управлінської діяльності та спеціальні принципи формування інформаційної культури керівників ЗНЗ, розгляд їхньої сутності у взаємозв'язку з технологіями їх практичного втілення, дали змогу представити логіку побудови теоретично обґрунтованої моделі системи формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ та продовжити реалізацію мети дослідження (рис. 3.1).

На окреслених вище методологічних засадах і за допомогою сукупності теоретичних і емпіричних методів розкрито алгоритм її побудови, що є цілеспрямованою й цілісною

Модель наочно представляє структуровану сукупність функціонально взаємопов'язаних і взаємозумовлених складових: концептуальну, суб'єктно-цільову, *когнітивну*, процесуально-технологічну та результативно-оцінну, які детермінують мету, завдання, зміст, форми, методи, технології формування ІК у керівників ЗНЗ у системі освіти.

У зв'язку з предметом нашого дослідження, базуючись на теорії моделювання діяльності керівника школи у сфері освіти, ми спочатку обрали за формою імітаційну модель, в якій подано «...структуру досліджуваного об'єкта (загальний опис елементів і зв'язків між ними)» [26, с. 78], потім визначали засоби відтворення в моделі поведінки конкретного керівника ЗНЗ — суб'єкта у процесі підвищення функціонально-посадової компетентності, зокрема інформаційної компетентності.

Оскільки модель є об'єктом, який має певну схожість з прототипом та певною мірою є схематичним способом відтворення системи формування ІК у керівників ЗНЗ до нових завдань в інформаційній діяльності, конкретизуємо їх. Ці завдання, пов'язані з розробленням і реалізацією місії, баченням, стратегічних, тактичних і операціональних цілей у взаємозв'язку, розробленням та запровадженням інноваційного розвитку ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики, філософії розвитку закладу, формуванням нелінійного і стратегічного мислення у керівників і суб'єктів НВП, є новачіями для управлінської діяльності сучасного керівника.

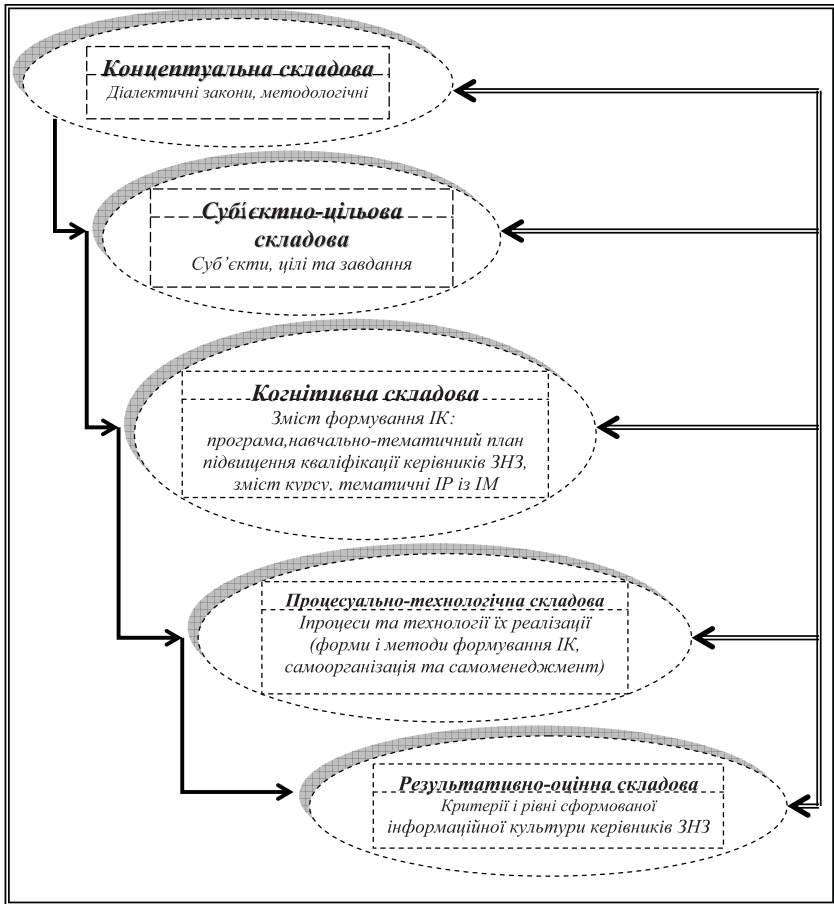

Рис. 3.1 Алгоритм побудови теоретично обґрунтованої моделі системи формування інформаційної культури у керівників загальноосвітніх навчальних закладів

Теоретично обґрунтована модель надає уявлення про систему формування ІК у керівників загальноосвітніх навчальних закладів та їхню готовність до впровадження ІМ, що здійснюється під час підвищення функціонально-посадової компетентності керівників у закладах сфери освіти та становить систему організаційних і дидактико-методичних заходів, спрямованих на реалізацію модернізованого змісту управлінської діяльності керівника, і спирається на методологію, сукупність методологічних і методичних принципів, законів, теорій, репрезентованих нами вище в цьому підрозділі.

У концептуальній складовій системи формування ІК керівника ЗНЗ у сфері освіти відображається синергетично-діалектична методологія дослідження

проблеми та побудови системи через *deskриптивний* (науково-пізнавальний опис феномену дослідження або пізнання, зокрема сукупність знань про феномен інформаційної культури, включаючи його теоретичне обґрунтування, досвід формування та сутність процесу формування інформаційної культури керівника ЗНЗ) й *прескриптивний* (нормативний методологічний аналіз, спрямований на регуляцію діяльності і безпосередньо пов'язаний з розробленням рекомендацій та правил здійснення наукової діяльності щодо вивчення предмета дослідження) методологічні підходи; закони діалектики та її положення діалектики про всезагальне, особливе та індивідуальне в формуванні інформаційної культури й професійному розвитку; принципи андрагогіки та закон збільшення освітніх потреб; системно-діяльнісний, особистісний, акмеологічний наукові підходи до управлінської та інформаційної діяльності керівника ЗНЗ, розроблення змісту і структури нового поняття «формування інформаційної культури у керівника загальноосвітнього навчального закладу» та визначення його сутності в авторській інтерпретації й принципів формування інформаційної культури у керівника ЗНЗ.

Суб'єктно-цільова складова моделі базується на закономірностях цілеутворення в управлінні, цільовому підході та характеризується стратегічною і концептуальною метою процесу формування інформаційної культури керівників ЗНЗ, які співвідносяться з завданнями та з кінцевим результатом.

Концептуальна мета базується на розумінні мети як прогнозованого результату процесу формування ІК керівників ЗНЗ і врахуванні основних вимог до цілей: конкретності і вимірюваності, досяжності і прийнятності суб'єктами.

Концептуальна мета відповідно з теорією систем є системотвірним фактором процесу формування ІК у керівника ЗНЗ полягає у забезпеченні їхньої готовності до реалізації концептуальних ідей та теоретичних засад і технологій інформаційного менеджменту та соціальної інформатики на *високому та достатньому рівнях через систему* фахових знань, формування мотивації до здійснення інформаційної діяльності, набуття вмій, навичок і особистісного досвіду впровадження ІР, ІС, ІУС, ІТ, ІМ у діяльність ЗНЗ, розвиток особистісних і ділових якостей керівника як стратега розвитку ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту; розкривається у завданнях і співвідноситься з кінцевим результатом якісно сформованої інформаційної культури у керівників ЗНЗ.

Прогностична мета системи формування ІК передбачає професійний розвиток особистості керівника, формування ціннісного ставлення до опанування системою наукових знань із інформаційного менеджменту та соціальної інформатики, нелінійного мислення. Концептуальна і прогностична мета ормування ІК у керівників детермінують формулювання основних завдань, змісту формування, рівнів сформованості ІК та готовності керівників до впровадження ІР, ІС, ІТ в управлінську діяльність.

Реалізація цільової складової та досягнення сформованості інформаційної культури у керівника ЗНЗ передбачає формулювання та здійснення таких завдань: привести зміст управлінської діяльності керівників у відповідність до нормативно-директивних вимог до Базового стандарту професійної діяльності керівника ЗНЗ; здійснити раціональний добір форм, методів і засобів навчання, адекватних змісту інформаційної культури керівників; відбирати найбільш

значущу інформацію про роль, характер і зміст інформаційної діяльності керівника в системі інформаційного менеджменту сфери освіти; сприяти формуванню позитивної мотивації для набуття керівниками нових знань і інформації про інформаційний менеджмент у сфері освіти та соціальної інформатики та до впровадження ідей та теоретичних положень інформаційного менеджменту у діяльність ЗНЗ; репрезентувати необхідність розвитку нелінійного мислення та ефективні технології реалізації ІМ у професійній діяльності; розкрити можливі шляхи використання ІМ у навчальній та професійній діяльності керівників.

Когнітивна складова є підсистемою системи формування інформаційної культури, репрезентує обґрунтований модернізований зміст формування ІК керівника загальноосвітнього навчального закладу, програму для різних організаційних форм підвищення функціонально-посадової та інформаційної компетентності керівників, навчально-тематичний план підвищення кваліфікації керівників, зміст курсу «*Основи інформаційної культури*», тематичні інформаційні ресурси з інформаційного менеджменту.

З позицій суб'єктного та гностичного наукового підходів здійснення процесу формування ІК керівників ЗНЗ у сфері освіти повинно відбуватися шляхом модернізації змісту управлінської діяльності керівника через інтеграцію змісту загального та інформаційного менеджменту в сфері освіти, поглиблене вивчення наукової дисципліни «*Основи інформаційної культури*», самостійний вибір проблематики і виконання тематично-цільових проектів і у результаті суб'єктно-суб'єктної взаємодії та забезпечувати готовність керівника ЗНЗ до впровадження інформаційного менеджменту в практику роботи школи.

Процесуально-технологічна складова формування інформаційної культури репрезентована через інформаційні процеси та технології їх реалізації в управлінській діяльності керівника ЗНЗ, характеризує організацію процесу формування ІК, зважаючи на цілі та зміст цього процесу через педагогічно доцільні форми і методи навчання керівників, самоорганізацію навчально-пізнавальної діяльності та методичний супровід викладання курсу «*Основи інформаційної культури*».

Результативно-оцінна складова моделі характеризує якісний результат сформованості ІК у керівників ЗНЗ в сфері освіти через сформовану ІК на високому, достатньому і недостатньому рівнях за відповідними критеріями їх оцінювання.

Таким чином, для виконання задуму конкретизовано загальнонаукову та конкретно-наукову методологію, які в цьому дослідженні були науковими орієнтирами для побудови відповідної моделі системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ; конструювання технології реалізації цільового навчального плану підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ та організаційно-методичних заходів під час його реалізації.

Модель системи формування ІК керівників ЗНЗ розроблена з урахуванням вимог суспільства та інтеграції сфери освіти в європейське і світове співтовариство, розвитку функціонально-посадової та інформаційної компетентності керівників ЗНЗ, підвищенню якості та інноваційному розвитку ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту та технологій, допомагає реалізувати стратегічну мету і завдання державної інформаційної політики в Україні.

Науково обґрунтована модель системи формування ІК у керівників ЗНЗ дає можливість: системного оновлення змісту управлінської діяльності та кваліфікації керівників ЗНЗ на засадах андрагогіки, акмеології, синергетики загально-го, освітнього та стратегічного менеджменту, перспективного вітчизняного і зарубіжного досвіду підготовки керівних кадрів шляхом розроблення й впровадження інваріантних і варіативних навчальних модулів у процесі навчання; модернізувати зміст підготовки керівників ЗНЗ з урахуванням Базового стандарту діяльності керівника ЗНЗ та загальнодержавної стратегії розвитку освіти, навчально-тематичного плану підвищення кваліфікації директора школи у СПО; якісного зростання рівнів сформованості інформаційної культури та готовності керівників ЗНЗ до впровадження ІМ.

Знання теоретичної сутності принципів і технологій їх реалізації на практиці забезпечать ефективність функціонування побудованої когнітивно-синергетичної моделі системи формування ІК у керівників ЗНЗ та якість сформованої інформаційної культури, практичної реалізації ідей, теорій ІМ і концепції інформаційних ресурсів.

Формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ та підготовка керівників до реалізації інформаційного менеджменту у контексті європейської практики підготовки шкільних менеджерів та інтеграції до науково-освітнього середовища детерміновано реформуванням професійної освіти та потребувало реального впровадження когнітивно-синергетичної моделі формування інформаційної компетентності керівників у сферу освіти.

У процесі дослідження експериментально перевірено та апробовано когнітивно-синергетичну модель та педагогічну технологію формування інформаційної культури керівника ЗНЗ у форматі двох контурів — внутрішнього (навчальний модуль «Основи інформаційної культури» для керівних кадрів, комп'ютерна підтримка і науково-методичний супровід у вигляді робочого зошита і методичних рекомендацій для викладачів-тренерів) і зовнішнього (цілі, завдання, функції, умови, принципи, методи, форми, засоби і результати) у системі післядипломної освіти та міжкурсний період через тренінги для керівних кадрів.

Моделювання системи дало змогу не тільки реально вивчити процес формування й підготовки, а й спроектувати цілі, визначити завдання формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ, обґрунтувати шляхи вдосконалення процесу формування, цілісно вивчити складники та взаємозв'язки компонентів цього процесу, визначити оптимальні методи й засоби їх досягнення. Отже, моделювання системи формування інформаційної культури у керівників ЗНЗ обумовлено сформульованою метою та орієнтовано на практичне застосування результатів у практиці сфери освіти.

Література до розділу 3

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Абдеев. – М. : Владос, 1994. – 346 с.
2. Андреев И. Д. Проблемы логики и методологии познания / И. Д. Андреев. – М. : Мысль, 1981. – 320 с. – С. 34.
3. Артюшкин О. В. Организационно-педагогические условия формирования информационной культуры личности обучающегося средствами информатизации : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / О. В. Артюшкин. – Новокузнецк, 2005. – 24 с.
4. Атамчук В. Г. Теория государственного управления : курс лекций / В. Г. Атамчук. – М. : Юрид. лит., 1997. – 400 с.
5. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики : монографія / В. Д. Бакуменко. – К. : УАДУ, 2000. – 328 с.
6. Баскаков А. Я. Методология научного исследования : учеб. пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2002. – 216 с.
7. Бондарь В. И. Повышение эффективности подготовки директора школы к управлению процессом обучения : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.01. / Владимир Иванович Бондарь. – К., 1986. – 170 с.
8. Ващенко Н. П. Научно-информационная деятельность : философско-методологические проблемы / Н. П. Ващенко. – М. : Мысль, 1984. – 204 с.
9. Волков В. Н. Теория систем и методы анализа в управлении и связи / В. Н. Волков, В. А. Воронов, А. А. Денисов. – М. : Радио и связь, 1983. – 248 с.
10. Давидов В. П. Теоретические и методические основы моделирования процесса профессиональной подготовки специалиста / В. П. Давидов, О. Х.-А. Рахимов // Инновации в образовании. – 2003. – С. 62–83.
11. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія / Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
12. Дорошенко Ю. О. Дистанційне навчання: структурно-функціональний підхід (на прикладі курсу «Інформатика. Інформаційні технології») / Ю. О. Дорошенко // Освіта і упр. – 2003. – Т. 6, ч. 1. – С. 145 – 154.
13. Електронна бібліотека з питань економіки, менеджменту та маркетингу. Навчальні й методичні посібники, наукові монографії, статті, огляди, стандарти, інструкції тощо. Тематичні посилання. Форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aup.ru>.
14. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе: дис....д-ра пед. наук / М. И. Жалдак. – М. : НИИ СИМО АПН СССР, 1989. – 48 с.
15. Змеев С. И. Андрагогика: становление и пути развития / С. И. Змеев // Педагогика. – 1995. – №2. – С. 64–68.
16. Змеев С. И. Образование взрослых в России и в мире / С. И. Змеев // Педагогика. – 1999. – №6. – С. 106–108.
17. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. М. Зубко. – К. : ЦІППО АПН України, 2002. – 240 с.
18. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: дис....д-ра пед. наук : 13.00.06 / Людмила Миколаївна Калініна. – К. : ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти», 2008. – 455 с.

19. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов-н/Д., 1986. – 512 с.
20. Краевский В. В. Методологическая рефлексия / В. В. Краевский // Сов. педагогика. – 1989. – №2. – С. 72–79.
21. Краевский В. В., Бережнова Е. В. Методология педагогики: новый этап : пособие. – М. : Академия, 2006. – 400 с.
22. Кузьмина Н. В. Акмеология физической культуры и спорта / Н. В. Кузьмина, Л. Е. Варфоломеева. – К. : Академия, 2005. – 204 с.
23. Леонтьев А. Н. Некоторые психологические вопросы воздействия на личность / А. Н. Леонтьев // Проблемы научного коммунизма. – М., 1968. – Вып. 2. – С.34. –36.
24. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загально-освітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Т. : Астон, 2007. – 150 с.
25. Мінченко А. В. Правова інформатика. Інформація і інформаційне забезпечення правоохоронних органів : навч. посіб. / А. В. Мінченко, О. Р. Галас. – К. : Арістей, 2003. – 436 с.
26. Пайкуш М. А. Підготовка майбутнього вчителя до профільного навчання фізики в загальноосвітніх закладах : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. / М. А. Пайкуш ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – К, 2007.
27. Пархоменко В. Д. Інформаційно-аналітична діяльність: проблеми і перспективи / В. Д. Пархоменко, Г. І. Калитич // Наук.-техн. інформація. – 2000. – №1. – С 2–5.
28. Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України : у 5 т. – К. : Пед. думка, 2007 (Т. 1: Теорія та історія педагогіки. – 360 с.; Т. 2: Дидактика, методика, інформаційні технології. – 368 с.; Т. 3. Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. – 375 с.; Т. 4: Педагогіка і психологія вищої школи. – 440 с.; Т. 5: Неперервна професійна освіта теорія практика. – 360 с.
29. Педагогічні технології: наука – практиці : навч.-метод. щорічник / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер ; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2002. – Вип. 1. – С. 3–5.
30. Педагогічні технології: теорія і практика: курс лекцій : навч. посіб. / за ред. проф. М. В. Гриньової. // Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : АСМІ, 2004. – 180 с.
31. Пермінова Л. А. Розвиток професійних умінь керівника школи у системі курсової підготовки: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. А. Пермінова. – К., 2002. – 160 с.
32. Петрук В. А. Інноваційні технології навчання як засіб підвищення підготовки конкурентоспроможного випускника ВНЗ / В. А. Петрук // Инновационные образовательные технологии. – Минск: Минский ин-т управления. – 2007. – №2 (10). – С. 28-32.
33. Петрук В. А. Інформаційно-методичне забезпечення процесу формування професійних компетенцій майбутнього фахівця з вищою технічною освітою / В. А. Петрук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : [зб. наук. пр.]. – К. ; Вінниця, 2007. – Вип. 14. – С. 377–381.
34. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя / О. М. Пехота, А. М. Стараєва. – Миколаїв : ІЛІОН, 2005. – 272 с.
35. Пикельная В. С. Теоретические основы управления (школоведческий

- аспект) : метод. пособие / В. С. Пикельная. – М. : Высш. шк., 1990. – 175 с.
36. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис.... док. пед. наук : 13.00.01 / В. С. Пикельная. – Кривой Рог, 1993. – 432 с.
37. Підготовка керівника середнього закладу освіти : навч. посіб. / за ред. Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 272 с.
38. Пикельная В. С. Управління школою : у 2 ч. / В. С. Пикельная. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 2. – 112 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; вип. 7. (19)).
39. Пикельная В. С. Управління школою : у 2 ч. / В. С. Пикельная. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 1. – 112 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; вип. 6 (18)). – С. 31–35.
40. Пособие для тренера / [Б. Валькевич, Е. Кондрацька, А. Климович та ін.]. – Варшава : Центр. осередок вдоскон. вчителів, 2007. – 134 с. – С. 5–7.
41. Поташник М. М. Оптимизация управления школой / М. М. Поташник. – М. : Знание, 1991. – 61 с.
42. Соколова И. В. Социальная информатика и социология: проблемы и перспективы взаимосвязи / И. В. Соколова. – М. : Владос, 2003. – 295 с.
43. Сорочан Т. А. Развитие профессионализма управленческой деятельности руководителей заочно-осветных учебных заведений : автореф. дис.... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Т. А. Сорочан. – Луганськ, 2005. – 43 с.
44. Социальная информатика, содержание, цели, задачи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.geum.ru/doc317.htm>.
45. Українська мережа інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-ukraine.org.ua>.
46. Фишман Л. И. Обратные связи в управлении педагогическими системами : автореф. дис.... док. пед. наук : 13.00.01 / Л. И. Фишман. – СПб., 1994. – 41 с.
47. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – СПб. : Питер ; М. : Смысл, 2003. – 860 с.
48. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності учителів майбутніх учителів початкових класів : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Людмила Леонідівна Хоружа.
49. Хриков Є. Організаційно-педагогічні умови розвитку післядипломної педагогічної освіти / Є. Хриков // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С. 10-11.
50. Человек и новые информационные технологии: Завтра начинается сегодня. – СПб. : Речь, 2007. – 320 с.
51. Юзвшин И. И. Основы информатиологии / И. И. Юзвшин. – М. : Высш. шк., 2000. – 517 с.
52. Bell D. The social framework of the information society / D. Bell // The computer age: A twenty-year view. – Cambridge, 1981. – P. 163–212.
53. Brooks B. C. The Foundation of Information on Science. – Journ. Inf. Sci. – 1980. – v.2, #3–4, p. 125–133; #6. – 269–275; 1981. – v.3, #1 – p.3–12.
54. Earl M. Management Strategic for Information Technology / M. Earl. – London Prentice-Hall International, 1989.
55. Educational Documentation and Information Unesco, ц 184, 1972.
56. Educational governance and administration/ Thomas J/ Sergiovanni...[et al.]. – Allying and Bacon, USA, 1999.
57. Emporia State University School of Library and Information Management [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.slim.Emporia.edu>. – Загол. з екрану.

58. University of California-Berkeley School of Information Management and Systems [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.info.slim.Berkley.edu>. – Загол. з екрану.
59. University of Tennessee School of Information Science [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.pepper.lis.utr.edu/>. – Загол. з екрану.
60. University of Toronto Faculty of Information Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.fis.utoronto.ca/>. – Загол. з екрану.
61. Vyvojove teorie informacnych systemic// rabenseifer A.// Inf. syst. – 1990. –19, №6. – pp.549–560.

РОЗДІЛ 4

Експериментальна перевірка когнітивно-синергетичної моделі формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Для експериментальної перевірки, практичної реалізації та апробації теоретично обґрунтованої когнітивно-синергетичної текстової моделі формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу у процесі цього дослідження передбачено розроблення та визначення ефективності технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ. Основним емпіричним методом дослідження обрано класичний експеримент.

4.1. Сутність педагогічної технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Методологічна основа системи та її складника — технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ — визначена та репрезентована через розкриття сутності атрибутивної, функціональної, тезаурусної концепції інформації та концепції значення знака, теоретичних моделей інформації, що обґрунтовані Р. В. Хартлі, А. М. Колмогоровим, К. Шенноном — Л. Больцманом, і їх взаємопов'язаних складових «людина — суспільство — культура — інформація» [21], теоретичне підґрунтя інформаційного менеджменту та культурно-інформаційної теорії освіти, що є базисом теоретичних основ змістової складової процесу формування й критеріїв оцінки сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ, фактори відбору інформації.

Теоретичне підґрунтя інформаційного менеджменту представлено сукупністю визначальних ідей, концептуальних положень і висновків класичного (ідеї групування робіт, розподілу повноважень і відповідальності менеджерів у організаційній структурі виробництва для ефективного її функціонування, універсальності щодо існування одного найкращого рішення для всіх організацій, єдиної найкращої моделі бюрократичної організації); кількісного (ідея забезпечення керівників різноманітними засобами та інструментами ухвалення рішень); ситуаційного (ідея варіативності реалізації комплексу функцій для різних систем управління, управлінських рішень та моделей управління організацій, управлінської поведінки залежно від конкретних ситуацій); стратегічного (ідея перенесення центру уваги керівництва на зовнішнє оточення

зادля вчасного реагування на зміни, що відбуваються в ньому, та передбачення майбутнього) видів менеджменту.

Для розв'язання окресленого завдання одним із вихідних методологічних положень дослідження феноменів інформаційної культури особистості та інформаційного менеджменту нами обрано відкритість наукових теорій як системи знань, яке обґрунтували і розкрили у наукових працях В. Г. Афанасьєв, В. П. Андрущенко, М. І. Горлач, С. Качанов, Л. Стефанова, Н. Яхїєв та ін. [1; 22; 33]. З позицій системного підходу [1; 3; 4; 5; 10; 15; 16; 33; 34], завдяки відкритості, наукова теорія конкретизується через нові знання, що емпірично перевірені, збагачується новою інформацією, здобутками і результатами досліджень із суміжних із менеджментом галузей наук і точніше, повніше відображає складну сутність сфери його розгляду та об'єктивної освітньої дійсності. Саме відкритість будь-якої наукової теорії, а для нашого дослідження — це теорія інформаційного менеджменту, «...є одним із головних її достоїнств, оскільки дає змогу акумулювати нові досягнення наукової і практичної діяльності» [1, с. 88].

Під час експериментальної перевірки моделі та педагогічної технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу відпрацьовувалися такі інновації:

1. Інформаційний та системно-кібернетичний наукові підходи як методи наукового пізнання інформаційної культури керівника ЗНЗ, інформаційних процесів у соціумі, згідно з якими виявляються найхарактерніші інформаційні ознаки, які дають змогу розкрити сутність інформаційних процесів і механізми здійснення їх під час суб'єктно-суб'єктної та суб'єктно-об'єктної взаємодії у системі управління ЗНЗ, специфіку інформаційної діяльності керівника.

2. Застосування засобів ІКТ й інформаційних мережевих технологій в управлінській діяльності керівника, зокрема інформаційній.

3. Ідея оптимального поєднання змісту та обсягу інформації з її адресним одержанням для розв'язання професійних завдань суб'єктами управління, НВП, самоуправління і громадського самоврядування під час провадження керівниками ЗНЗ інформаційної діяльності.

До методологічної основи педагогічної технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ включено також визначені та обґрунтовані теоретичні засади суміжних з менеджментом галузей наук: кібернетики (ідея неподільної єдності процесів управління, інформації та ентропії, висновок ученого про антиентропійну спрямованість процесу управління будь-якою системою, синергію й оптимізацію процесів, які цілеспрямовують систему на досягнення якісно нового стану та розвитку, а не системного занепаду — ентропії), соціальної інформатики (концепція тезаурусної інформації, концепція значення знака, атрибутивна та функціональна концепція інформації), інформаціології (ідея розвитку інформаційного суспільства на основі використання ІР і ІКТ, теорія побудови інформаційної моделі Всесвіту для всіх процесів у мікро- та макросвітах, інформаційно-комунікаційних відносин, які відтворюють життя особистості та соціуму) і практики використання ІР, ІС, інформаційних процесів в управлінні галуззю освіти.

Конкретизація методологічної основи системи та її складника — *технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ*, визначення засобів їх моде-

лювання потребувала чіткості у визначенні вимог до інформації як факторів її відбору з урахуванням її якісних характеристик, розкриття сутностей та семіотичних особливостей [21, с. 230—233; 22].

Фактори відбору представляють ті аспекти, що впливають на процеси, які досліджуються, не є закономірностями та не можуть бути коректно віднесені до принципів, хоча й близькі до них [2; 3, с. 70; 10].

Розкриємо сутність і специфіку факторів відбору інформації: достатність, релевантність, точність і достовірність, цінність, адекватність, стислість, зрозумілість, репрезентативність, повнота інформації, своєчасність надходження інформації до суб'єктів управління.

Достатність, або вичерпність, інформації означає, що інформація за суттю має надавати вичерпне й повне уявлення щодо розуміння суті та оцінювання станів функціонування об'єктів і процесів або ситуацій для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на будь-якому рівні ієрархічної системи управління освітньої організації. Суб'єкти управління часто відчують недостатність інформації (ентропію), оскільки не всі відомості, дані, які надходять до них, нові та корисні, представлені в необхідному обсязі та формі для використання, відповідають цілям і завданням управління ЗНЗ; форми статистичної звітності містять не стільки нові повідомлення, скільки довідкові й розрахункові показники. Відтак, складається суперечлива ситуація: за наявності значного обсягу інформації і переваженості суб'єктів управління нею управлінські рішення часто приймаються в умовах невизначеності й ентропії, що значно знижує їх якість.

Релевантність інформації репрезентує інформацію та її характерні властивості, що стосуються суті функціонування об'єкта, системи, процесу, явища, ситуації, необхідні для визначення, оцінювання стану їхнього функціонування та розвитку, прийняття управлінських рішень.

Точність і достовірність (вірогідність) інформації визначаються числовими характеристиками, репрезентують фактичне відображення стану функціонування або розвитку ЗНЗ (об'єкт управління), систем і процесів у ньому, факторів впливу зовнішнього середовища; інтерпретації дійсних (справжніх) значень параметрів освітніх систем, процесів, даних результатів у межах визначеної точності (шкал вимірювання); забезпечують адекватність виміру кількісних і якісних результатів щодо досягнення мети і сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Інформація вважається *точною*, якщо відображає реальний стан і характеристики показників функціонування об'єкта керування ЗНЗ на певний момент часу, однозначне тлумачення змісту, виключає багатозначність уявлень про об'єкт управління, конкретні явища та процеси й однозначно сприймається суб'єктом.

Для прийняття управлінських рішень необхідна достовірна інформація, яка, на протипагу випадковій, потребує оцінки та узагальнення для формулювання висновків, пропозицій, порад і рекомендацій. Незважаючи на те, що достовірне є очевидним, власне в умінні його виявити, побачити наслідки, які випливають із типових фактів, якраз і утворюється те суб'єктивне, що й впливає на процес управління та прийняття рішень. Це залежить від багатьох

факторів і якостей суб'єкта управління, котрий працює з інформацією (досвід, стаж, кваліфікація тощо).

Достовірна інформація про об'єкт управління ЗНЗ сприяє організації діяльності колективу ЗНЗ, добору педагогічно доцільних методів і форм управління, реалізації управлінських функцій. Достовірність інформації забезпечується шляхом зазначення часу подій та фактів, які відбулися; зіставлення даних, отриманих з різних джерел; виключення дезінформації та перекручення інформації; скорочення ланок її опрацювання, підвищення відповідальності суб'єктів управління і НВП за її відбір, інтерпретацію, аналіз, упровадження сучасних комп'ютерно-інформаційних і комунікаційних технологій. Недотримання вимоги вірогідності інформації може призвести до того, що суб'єкти управління і відповідальні за збирання та аналіз інформації будуть опрацьовувати неправдиві вхідні відомості, дані, видаючи на виході теж неправильні дані (дезінформацію), які відповідно впливають на прийняття управлінських рішень і результати функціонування об'єкта керування.

Цінність інформації — це її якість, що сприймається та оцінюється суб'єктом-одержувачем або користувачем під час приймання або інтерпретації повідомлення та сприяє «...розширенню, розвитку тезауруса» [26, с. 31]; знижує стан невизначеності його незнання про будь-яку величину, явище, подію, об'єкт керування, дає змогу визначити ступінь наближення суб'єкта до встановленої мети. У традиційному категоріальному філософському розумінні цінність є властивістю предмета, речі, ідеї задовольняти потреби індивіда або соціальної групи. За аналогією тлумачення категорії цінності поняття «цінність інформації» можна трактувати як збільшення ймовірності досягнення поставленої мети. Цінність інформації неоднозначна, бо може бути від'ємною, коли її використання збільшує невизначеність події, факту, явища, процесу і зменшує вірогідність досягнення мети. Інформація для одержувача є цінною і має значення, коли вона змінює його знання про об'єкти, їх взаємодію з іншими.

Заслужують на увагу розроблені в кібернетиці підходи до визначення якісної цінності інформації, зокрема, виявлення необхідності вимірювання цінності інформації в одиницях виміру цільової функції управління ЗНЗ. На нашу думку, це підтверджує тісний зв'язок між правильністю підходу до цілепокладання, вимогами діагностичної постановки цілей і завдань та удосконаленням функціонування ЗНЗ; підвищенням ефективності управління ЗНЗ і обміном інформацією між компонентами ЗНЗ завдяки прямим і зворотним інформаційним зв'язкам і раціональній структуризації інформаційних потоків.

Під час розгляду структури інформаційних впливів й вичленуванні її основних елементів — суб'єкта і об'єкта інформаційного процесу — необхідно визначити цінність інформації для кожного з них. Це можливо за умови диференційованого розгляду мети, визначеної для кожного суб'єкта процесу управління. Зрозуміло, що глобальна мета як для суб'єкта, так і для об'єкта управління є однією, однак, незважаючи на її єдність, можливі різні шляхи її досягнення. Таким чином, цінність інформації для суб'єкта й об'єкта інформаційної взаємодії може бути різною, а точніше вона є відносною, але може бути й абсолютною, коли має однаковий рівень значущості для суб'єкта й об'єкта управління.

Адекватність інформації характеризує відповідність інформаційної моделі реальному об'єкту, процесу, явищу. Означена характеристика інформації залежить від способу її суб'єктивного представлення внаслідок уявлень, індивідуально-психічних особливостей, сформованого досвіду і цінностей суб'єктів управління щодо одних і тих самих управлінських й освітніх ситуацій, подій. У результаті перетворення інформації у людини формуються концептуальні інформаційні моделі та інформаційні образи, які ніколи не бувають дзеркальним відображенням дійсності, а є суб'єктивною картиною ступеня адекватності, з якими ця модель відтворює реальну ситуацію, подію, обстановку.

Стислість інформації характеризує оптимізацію її обсягу за рахунок синтезу і виключення непотрібних відомостей. Зрозумілість інформації репрезентує однозначність її тлумачення суб'єктами управління, НВП, її користувачами і повинна забезпечуватися засобами й способами її відображення в документах або інших носіях для швидкого та повного сприйняття. Однією з вимог, що якісно характеризує інформацію, є репрезентативність, пов'язана з процесами обґрунтування її відбору і алгоритму формування з метою адекватного відображення заданих властивостей, ознак і зв'язків об'єкта. Для забезпечення репрезентативності інформації важливими є етап цілепокладання, відбір ознак і зв'язків процесів та явищ, які відтворюються; правильність методик вимірювання й алгоритмів інформації та використання варіативних способів і соціологічних методів отримання інформації (спостереження, вивчення документації ЗНЗ; інтерв'ювання, анкетування та ін.). Повнота інформації втілюється в узгодженні отриманої суб'єктом інформації з тезаурусом користувача, тому що неповна і надлишкова інформація знижує ефективність управлінських процесів у ЗНЗ. На нашу думку, таке узгодження можливе за умов участі майбутнього користувача інформацією в розробленні цілепокладання та реалізації мети і завдань управління ЗНЗ.

Своєчасність надходження інформації до суб'єктів управління характеризує її цінність у часовому вимірі та оперативність надходження, тобто надходження інформації до суб'єкта управління в потрібний момент часу для розуміння фактів, подій, явищ із метою розв'язання конкретних проблем, завдань і прийняття управлінських рішень. Ця вимога пов'язана з рівнем інформаційної компетентності та інформаційної культури суб'єктів управління ЗНЗ, застосуванням адекватних засобів зв'язку, комп'ютерних технологій і умінням використовувати IP мережі Інтернет [11; 13; 14; 15; 16; 17; 19—22; 32], і від цього значною мірою залежать своєчасність і якість прийняття управлінських рішень. У разі затримки своєчасного надходження інформації відомості, які містяться у ній, можуть застарівати, і прийняті на їх основі управлінські рішення будуть несвоєчасними та чинитимуть несприятливий вплив на перебіг керованого процесу, призводячи до негативних наслідків.

Вивчення управлінської діяльності керівництва ЗНЗ дало можливість з'ясувати, що затримка надходження інформації часто призводить до її втрати, а це, у свою чергу, спричиняє те, що до вищих рівнів управління надходить лише та її частина, яка безперервно збирається або створюється у низових ланках безпосередньо суб'єктами управління і самоуправління та нерационально використовується. З'ясовано, що дотримання факторів відбору інформації сприятиме визначенню її оптимального обсягу, кількості, доцільного

змістового наповнення системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ, оскільки неврахування керівниками ЗНЗ якісних характеристик інформації та названих факторів може призвести до прийняття лише вельми наближених, інтуїтивних управлінських рішень на основі неповної інформації.

Вивчення тематичних інформаційних джерел (ІР) засвідчує, що проблемі формування інформаційної культури на певних життєвих етапах розвитку людини, у контексті вивчення предметів суспільно-гуманітарного і професійно спрямованих циклів, багатьох дисциплін і протягом усього життя присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників [1—3; 6—8; 9; 13—25; 30; 31; 34—37].

У багатьох працях дослідників та дисертаційних роботах, присвячених системі ЗСО і вищій освіті [12; 18; 27; 28; 38; 39], і досить незначній кількості праць з теорії та методики управління освітою, висвітлення процесу розроблення й спроектованих методичних систем або педагогічних технологій процесу формування інформаційної культури особистості (ІКО), інформаційної культури студента (ІКС) здійснено без комплексного врахування всіх його компонентів, елементів й системотворчих факторів, які надають процесам (проекування й формування інформаційної культури) таку властивість, як цілісність.

Окрім того, аналіз педагогічної літератури, праць з менеджменту та дисертацій зі спеціальностей 13.00.04 (теорія і методика професійної освіти), 13.00.01. (загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти) і 13.00.06 (теорія і методика управління освітою) і здійснений пошук ключових слів дослідження «процес формування інформаційної культури керівника», «технологія формування інформаційної культури керівника», «технологія формування інформаційної культури керівника» у мережі Інтернет (рис. 4.1 — 4.3) дають змогу дійти висновку, що нині в педагогічній практиці та теорії немає цілісної технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ.

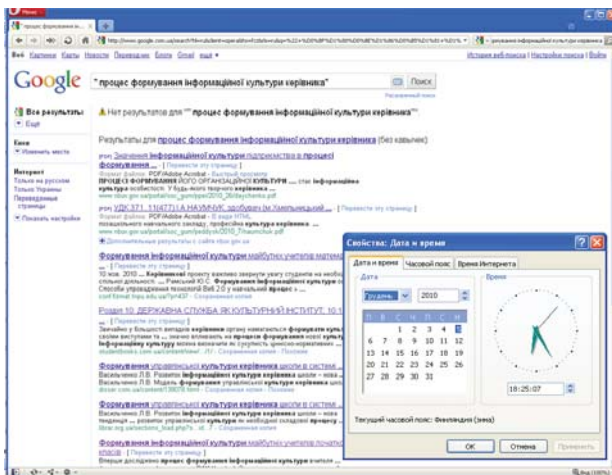

Рис. 4.1. Екранна копія результатів пошуку терміна дослідження «процес формування інформаційної культури керівника» з використанням ІПС Google

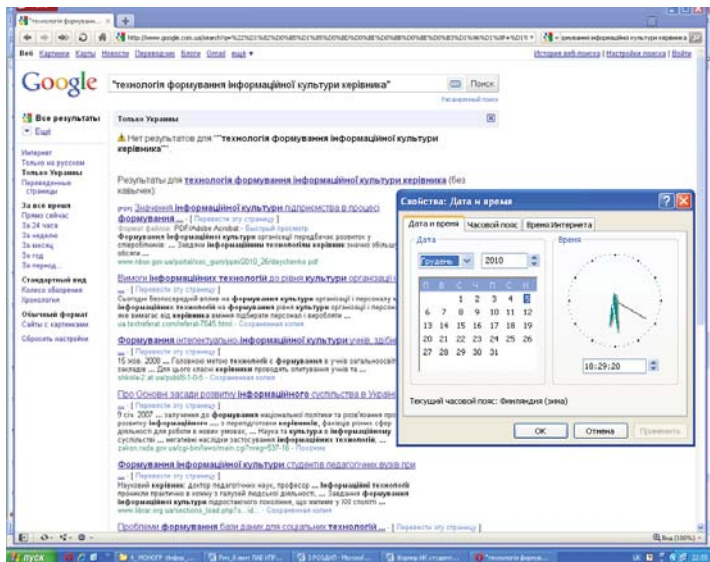

Рис. 4.2. Екранна копія результатів пошуку терміна дослідження «технологія формування інформаційної культури керівника» з використанням ІПС Google

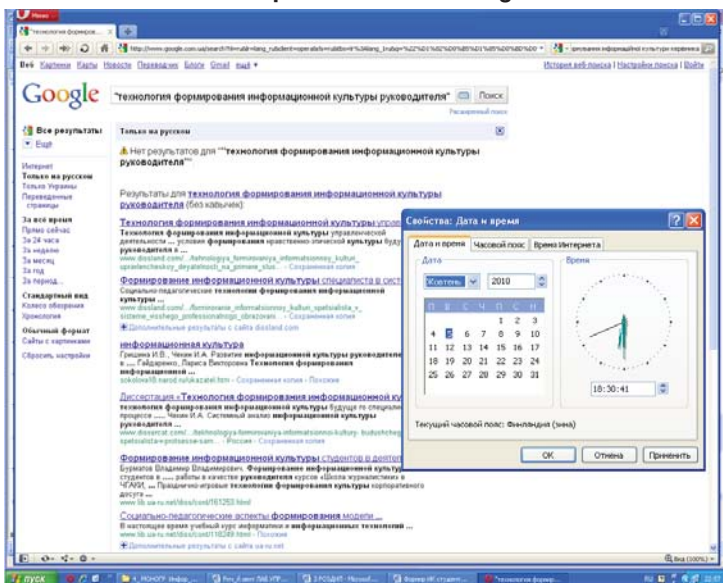

Рис. 4.3. Екранна копія результатів пошуку терміна дослідження «технологія формування інформаційної культури керівника» з використанням ІПС Google

Формування інформаційної культури керівника — детермінований процес, і передбачає розгляд його у взаємозв'язку з інформаційною діяльністю. Гіпотетично ми припускаємо прямо пропорційну залежність між процесами формування інформування і розвитку інформаційної культури та реалізацією інформаційної діяльності в професійній діяльності керівника, зокрема з базовими інформаційними процесами (пошук необхідної інформації, її використання, збереження та перетворення, аналіз та ін.).

Технологія формування інформаційної культури керівника ЗНЗ побудована на основі комплексного використання наукових підходів: системного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, інформаційного та ін. Під час її розроблення вихідною для нас є теорія проектування педагогічних систем, обгрунтована В. П. Беспалько, І. І. Ільєсовим, Т. С. Назаровою, Е. Г. Скибницьким, Л. І. Холіною та іншими ученими й дослідниками.

Процес і технологія формування інформаційної культури базується на відомій чотириступеневій моделі процесу пізнання.

Перший ступінь. Неусвідомлене незнання — ситуація, характерна для початку навчання, за якої більшість слухачів не мають уявлення про засади соціальної інформації, інформаційний менеджмент, ІТ, можливості комп'ютерної техніки, окремі не вміють навіть користуватися комп'ютером.

Для вирівнювання знань бажано організувати так звані адаптивні групи з початковим рівнем комп'ютерної підготовки.

Другий ступінь. Усвідомлене незнання характеризується початковим формуванням професійних знань і умінь фахівця. На цьому ступені відбувається сходження на ступінь усвідомленого знання.

Третій ступінь. Усвідомлене знання характеризується оволодінням логікою ухвалення рішень під час виконання поставленого завдання. Це достатньо високий рівень, близький до творчості.

Четвертий ступінь номінується як «неусвідомлене знання», показує високий рівень сформованості ІК. При цьому для вирішення поставленого завдання включається розвинена інтуїція, крім накопичених знань і умінь. Зовнішньою ознакою досягнення високого рівня, як зазначено вище, є позитивна зміна моделей процесу пізнання й поведінки індивіда. Навчально-пізнавальна діяльність, у процесі реалізації якої і відбувається «сходження» шаблями пізнання, формування високого рівня інформаційної культури, передбачає напружену спільну роботу слухачів — керівників ЗНЗ і викладачів — *майстер-тренерів*.

Технологія формування інформаційної культури керівника ЗНЗ *науково обгрунтовано* у форматі двох контурів — внутрішнього (навчальний модуль, комп'ютерна підтримка і науково-методичний супровід у вигляді робочого зошита і методичних рекомендацій для викладачів-тренерів), і зовнішнього (цілі, завдання, функції, умови, принципи, методи, форми, засоби і результати) (рис. 4.4).

Процес проектування *технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ* здійснено за такими етапами:

1. Формулювання цілей процесу навчання керівників ЗНЗ. Виявлення комплексу організаційно-педагогічних умов формування інформаційної культури керівника ЗНЗ. Вивчення стану проблеми дослідження, дидактичного

забезпечення процесу формування ІК для керівників ЗНЗ, визначення недоліків і переваг, встановлення цілевідповідності та педагогічної доцільності розроблення технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ.

2. Розроблення програмного забезпечення курсу «*Основи інформаційної культури*». Визначення та узгодження загальних підходів для її побудови: *модулі* мають бути автономними компонентами (елементами) програми, визначення *структурно-логічних схем побудови навчальних модулів* (мета навчання — завдання навчання — зміст навчання — технології навчання та комунікації — результати навчання — самооцінювання — рефлексія — зовнішнє оцінювання); кожен модуль має реалізовуватися за *єдиним форматом*, який включає розбиття навчальних годин на вивчення теми, комплекс класичних та інтерактивних методів і технік навчання, принципи й засоби навчання, форми контролю та самоконтролю, формати навчально-методичних матеріалів.

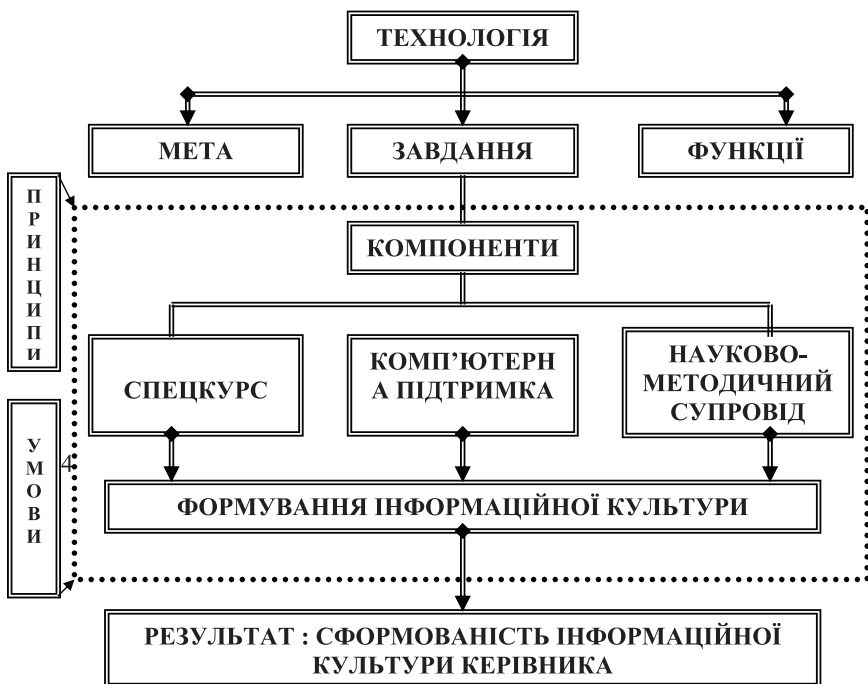

Рис.4.4. Структура технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Розроблення програми курсу «*Основи інформаційної культури*» базується на принципах андрагогіки, навчання дорослих і враховує інтерактивні технології, ІКТ, технології навчання дорослих.

3. Формулювання завдань, умінь, навичок, результатів навчання слухачів курсу, розроблення навчальної стратегії курсу.

4. Відбір і структурування змісту навчального курсу «*Основи інформаційної культури*». Підготовка дидактичного матеріалу для практичного застосування слухачами у процесі навчання. Аналіз і коригування змісту навчання. Створення моделі навчального курсу.

5. Добір методів, засобів і організаційних форм навчання і педагогічного контролю та самоконтролю. Створення науково-методичного супроводу технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ. Моделювання діяльності викладачів курсу і слухачів — керівників ЗНЗ — під час реалізації технології формування ІКК. Визначення критеріїв і рівнів сформованості ІКК, а також критеріїв ефективності самої технології.

6. Експериментальна перевірка когнітивно-синергетичної текстової моделі формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу через запровадження розробленої технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ у реальному педагогічному процесі.

7. Аналіз експериментальних даних і внесення змін у компоненти педагогічної технології.

8. Запровадження технології формування ІКК слухачів у ППО та в системі науково-педагогічної роботи на субрегіональному рівні.

9. Коригування та удосконалення у разі потреби науково-методичного супроводу технології формування ІК керівника ЗНЗ. Прогнозування шляхів покращання технології формування ІКК.

Процес формування інформаційної культури керівників ЗНЗ потребує застосування диференційованого підходу до відбору й визначення змісту ІК, добору або розроблення програм і методик навчання з урахуванням професійної спеціалізації, інформаційних потреб й інформаційної підготовки слухачів, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою.

У процес експерименту уточнено обґрунтовані критерії, показники й рівні сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ (комунікативні вміння в системі «суб'єкт — комп'ютер», «суб'єкт — комп'ютер — суб'єкт», уміння визначати якісні показники інформації (корисність, адекватність, точність і достовірність, релевантність, цінність, достатність, стислість, зрозумілість, репрезентативність, повнота, своєчасність надходження інформації до суб'єктів управління) під час її пошуку; опанування категорійно-понятійним апаратом у галузі наукового знання — інформаційного менеджменту і соціальної інформатики; сформованість навичок і умінь роботи з інформацією; організаційно-регуляційні, оцінно-аналітичні й практичні вміння застосовувати сучасні засоби ІКТ і навички роботи з програмним забезпеченням правового, освітнього та управлінського призначення; сформованість умінь дотримуватися етичних норм поведінки в освітньо-інформаційному середовищі; сформованість рефлексії в інформаційній діяльності керівника) із застосуванням методу групових експертних оцінок.

Технологія формування інформаційної культури керівника ЗНЗ ґрунтується на основі системи принципів: системності, модульної побудови змісту навчання, адаптивності, ефективного поєднання групових та індивідуальних форм організації навчання, потенційної надлишковості наукової та навчальної інформації, комунікативності, самостійності, самоконтролю й інтеграційності змісту інформаційної культури та принципів відбору інформації.

4.2. Науково-методичний супровід технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу

Науково-методичний супровід технології формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу включає комплекс навчально-програмних і навчально-методичних документів, які забезпечують продуктивність взаємопов'язаних дій викладачів і слухачів — керівників ЗНЗ із формування ІК керівника ЗНЗ: програма курсу «Основи інформаційної культури», робочий зошит для слухачів курсу «Основи інформаційної культури», навчально-методичні рекомендації для слухачів курсу, комп'ютерна підтримка навчального курсу «Основи інформаційної культури» (рис. 4.5) методичні рекомендації провідним викладачам (майстер-тренерам) з викладання навчального курсу «Основи інформаційної культури» для керівників ЗНЗ, дидактичний матеріал для реалізації процесу формування інформаційної культури керівника ЗНЗ.

Рис. 4.5. Структура комп'ютерної підтримки навчального курсу «Основи інформаційної культури»

4.2.1. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ»

Розроблено навчальну програму та навчальний план підготовки провідних викладачів (майстер-тренерів) для директорів шкіл (далі — Програма) з питань управлінської діяльності та її інформаційного компонента.

Метою Програми є розвиток професійної компетентності викладачів — тренерів для системи післядипломної педагогічної освіти, здатних моделювати та

впроваджувати нові ідеї, інновації, концепції, теорії менеджменту, наукові підходи до управлінської діяльності та ефективного управління освітніми організаціями, забезпечувати підвищення кваліфікації та формування інформаційної культури керівників шкіл відповідно до сучасних соціальних потреб і задоволення інформаційного суспільства щоби стати носіями прогресивних змін у освітніх інституціях.

Програма «Основи інформаційної культури» включає навчальні модулі, в яких мінімальною навчальною одиницею структурування є тема.

Для розроблення були визначені та узгоджені загальні підходи для її побудови, що структуровані нами у такий спосіб:

1. Розроблені модулі є автономними компонентами (елементами) програми.
2. Побудова навчальних модулів на основі структурно-логічних схем: мета навчання — завдання навчання — зміст навчання — технології навчання та комунікації — результати навчання — самооцінювання — рефлексія — зовнішнє оцінювання.
3. Кожний модуль реалізується за єдиним форматом, що включає: розбиття навчальних годин на вивчення теми; комплекс класичних і інтерактивних методів і технік навчання; принципи і засоби навчання, форми контролю та самоконтролю, формати навчально-методичних матеріалів.
4. В основу Програми покладено принципи андрагогіки, навчання дорослих, інтерактивні технології, ІКТ, технології навчання дорослих.

Реалізація Програми дасть змогу вирішити актуальні проблеми у системі післядипломної педагогічної освіти та на субрегіональному рівні ЗСО:

- запровадити інноваційні підходи для підвищення кваліфікації керівників;
- сприяти впровадженню ринкових механізмів у систему управління загальноосвітнім навчальним закладом як освітньою організацією;
- сприяти формуванню нової генерації викладачів-тренерів для директорів шкіл у системі післядипломної педагогічної освіти та процесам самоосвіти, саморозвитку й самореалізації в їхній професійній діяльності;
- розробити нове ресурсне та інформаційне забезпечення управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів;
- сприяти синергії науково-теоретичних знань з теорій управління освітніми організаціями, психології управління, філософії освіти, соціальної інформатики, кібернетики, інформаціології, освітнього менеджменту, управління інноваціями, кваліметрії;
- трансформувати сучасні наукові знання та здобутки з різних галузей соціальних наук у практичну управлінську діяльність.

Навчальний план курсу, (36 год)

Курс/ форми орг.	Лекції	Навч. ситуація, практ. заняття	Семинар. заняття, тести	Самост. робота	Всього
Курс «Основи інформаційної культури»	6	12	8	6	36
Захист проєктів	4				
Усього, год.	10	12	8	6	36

Пояснювальна записка до програми курсу.

XX століття надзвичайно багате історичними подіями епохального масштабу. Серед революцій, які відбулися у XX ст., — соціальних, технічних, інформаційних, комунікаційних, однією із найвагоміших стала управлінська. Протягом століття на Заході вчені та практики розробляли науку менеджменту як особливу галузь професійної діяльності та мистецтво управління. Відкриті школи менеджменту перетворились на справжню індустрію знань, а менеджери сприяли успіхам й досягненням у багатьох сферах суспільного життя й забезпечували стабільно високий рівень добробуту населення розвинутих країн світу. Менеджмент є породженням ринкової системи господарювання та її органічним компонентом.

Початок XXI ст. характеризується новими політичними, економічними, соціально-культурними умовами, в яких відбуваються формування інформаційного суспільства, модернізація освіти та управління нею. Інформаційний ресурс, управління, комунікація, інформаційні вибухи, організація, інформаційна діяльність, інформаційне суспільство є характерними ознаками нової цивілізації — інформаційної.

Західні політологи, футурологи, соціологи вважають, що нині спостерігається стійка тенденція переходу людства до «інформаційного суспільства», в якому інформація й теоретичне знання є стратегічними ресурсами й найвищими цінностями. Межі інформаційного суспільства є надзвичайно актуальною темою сучасного західного технократизму (Р. Айріс, У. Дайзард, Ф. Джордж, Дж. Мартін, А. Турен). Популярною та впливовою нині є концепція постіндустріального суспільства американського соціолога та публіциста, професора Гарвардського університету Данієля Белла, який про себе сказав, що він є «соціалістом в економіці, лібералом у політиці та консерватором у культурі». У його наукових працях (Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. — М. : Академия, 1999; Белл Д. Социальные рамки информационного общества: Новая технократическая волна на Западе / Д. Белл. — М. : Прогресс, 1986. — С. 330—342; Белл Д. Эпоха разобщенности / Д. Белл, В. Иноземцев. — М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2007; Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties. — N. Y.: Free Press, 1965; Bell D. The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. — N. Y.: Basic Books, 1973; Bell D. The cultural contradictions of capitalism. — N. Y.: Basic Books, 1976) висвітлюються складні й суперечливі проблеми сьогодення, зроблена спроба зазирнути в майбутнє інформаційне суспільство доби постіндустріалізму, коли цивілізація стане інформаційною.

Інформаційне суспільство, як визначає Д. Белл, базується на якісно новій інфраструктурі — комунікативній (пошта й газети, телеграф і телефон, радіо і телебачення). Розвиток науково-теоретичного знання, перегляд кардинальних наукових концепцій, поглядів і парадигм, зміна світоглядних і ціннісних орієнтирів, освоєння інформаційного ресурсу і формування компетентної людини, здатної жити й працювати в інформаційному суспільстві, репрезентувати пріоритетність розвитку інформатизації соціальної сфери, зокрема системи освіти. Інформатизація системи освіти має декілька напрямів: педагогічний — вивчення інформатики та інформаційних технологій як навчального предмета,

інтернет-навчання; інструментальний — інформаційна підтримка вивчення навчальних предметів; управлінський — створення й розвиток інформаційно-освітнього простору в загальноосвітньому навчальному закладі.

Актуальність курсу визначається також необхідністю розвитку теорії інформаційного менеджменту, концепції «управління інформаційними ресурсами»; удосконалення організації та автоматизації інформаційного забезпечення управління закладом, використання інформаційно-комунікаційних технологій. Про суспільну значущість тематики курсу в умовах формування та розвитку інформаційного суспільства та модернізаційних освітніх процесів у країні свідчить низка законодавчо-нормативних документів, прийнятих на державному рівні в Україні: закони України «Про загальну середню освіту», «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про національну програму інформатизації», Положення про технічний захист інформації в Україні, Положення про формування та виконання національної програми інформатизації, Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті підкреслено, що дослідницькі пошуки в цьому напрямі мають стати важливим фактором у розв'язанні таких завдань, як інформатизація управління загальноосвітніх навчальних закладів, «налагодження високопрофесійного супроводу управлінських рішень, подолання розрізненості адміністративних даних», і потребують розроблення нових підходів до їх розв'язання.

Знання та вміння щодо використання інформації та її різновидів, інформаційних управлінських систем, автоматизованих систем управління загальноосвітнім навчальним закладом, інтернет-ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у професійній управлінській діяльності є базовими для керівника, що має здійснювати ефективне інформаційне управління та забезпечувати якість освіти в нових умовах.

Метою курсу «Основи інформаційної культури» є опанування філософськими концепціями «інформація», теоретико-методологічними та практичними основами інформаційного менеджменту у сфері освіти, сформованість на достатньому та високому рівнях інформаційної культури та її базису інформаційної компетентності в керівників ЗНЗ.

Завдання курсу:

➤ Ознайомити з основними поняттями інформаційного менеджменту у сфері освіти та характеристиками інформаційного суспільства;

- опанувати функціональною, атрибутивною та тезаурусною концепціями інформації, з'ясувати її роль в управлінській діяльності керівника ЗНЗ;

- сформувати знання про види інформації, зовнішні та внутрішні освітні інтернет-ресурси, принципи їх створення, наповнення та використання в управлінні ЗНЗ;

- ознайомити з особливостями, структурою, класифікацією управлінських інформаційних систем і концептуальними основами їх побудови, змістом і архітектурою автоматизованої системи управління АСУ «Школа», «Дидакт», «Ефективна школа»;

- ознайомити з авторським правом використання інтернет-ресурсів.

➤ *Сформувати вміння, навички:*

- самостійно знаходити та використовувати освітні інтернет-ресурси в управлінській діяльності керівниками;
- оцінювати інтернет-джерела за критеріями якісних ознак інформації для прийняття управлінських рішень та здійснення процесу управління ЗНЗ, створювати закладки та посилання на потрібні освітні ресурси, здійснювати навігацію у веб-просторі, зберігати знайдені в мережі Інтернет інформаційні ресурси на комп'ютері, користуватися віртуальними бібліотеками та енциклопедіями;
- використовувати методи ключових слів, контент-аналіз, фрази під час пошуку в мережі Інтернеті за допомогою різних пошукових систем, комбінувати умови пошуку та методи;
- копіювати тексти, зображення, веб-адреси з веб-сторінок, сайтів, порталів, зберігати веб-сторінки в заданому місці на комп'ютері у форматі txt, html, завантажувати текстові, графічні, відео файли;
- створювати БД нормативно-правової інформації завдяки застосуванню ІПС, ІДС, сайтів ВР України, урядових порталів, віртуальних бібліотек.

Результати навчання.

Після успішного засвоєння курсу «Основи інформаційної культури» слухачі — керівники ЗНЗ повинні:

- знати:
 - основні засади інформаційного менеджменту, соціальної та правової інформатики, інформаціології, їх категоріально-понятійного апарату;
 - філософсько-соціальні концепції феномену інформації та характерні ознаки інформаційного суспільства;
 - види, класифікації соціальної інформації та їх роль в управлінській діяльності керівника освітньої організації;
 - сутність, змістове наповнення освітніх ресурсів мережі Інтернет, принципи організації та їх використання;
 - різні способи підключення до мережі Інтернет на рівні окремого користувача, освітньої організації;
 - основні положення закону про авторське право, пов'язані з використанням інтернет-ресурсів; правила користування інтернет-ресурсами в процесі управління освітньою організацією;
 - види, структуру та класифікації управлінських інформаційних систем, їх призначення та технології використання.
- уміти:
 - визначати зміст і обсяг соціальної інформації різних видів для ухвалення науково обґрунтованих рішень;
 - ідентифікувати види соціальної інформації та забезпечувати їх реалізацію у практичній діяльності;
 - оцінювати адекватність, достовірність, релевантність, своєчасність інформації в професійній діяльності;
 - володіти понятійно-категоріальним апаратом інформаційного менеджменту, соціальної та правової інформатики;
 - мати практичний досвід використання ІПС мережі Інтернет, ІТ, засобів ІКТ в управлінській діяльності, автоматизованих управлінських систем (АСУ),

ІПС, ІДС, НІТ, засобів ІКТ у професійній діяльності та управлінні освітньою організацією.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

ТЕМА 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОНАУКОВОГО ФЕНОМЕНА «ІНФОРМАЦІЯ»

- Сутність, характерні ознаки та роль інформаційного суспільства в сучасних умовах країни.
- Сутність, генеза, концептуальне визначення та характерні ознаки загальнонаукового поняття «інформація».
- Роль інформації та її використання в практиці управління освітніми системами, ЗНЗ.

ТЕМА 2. СОЦІАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ РІЗНОВИДИ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗНЗ

- Сутність соціальної інформації.
- Різновиди соціальної інформації та її класифікації.
- Використання різних видів інформації соціального спрямування в управлінській діяльності керівника ЗНЗ.

ТЕМА 3. ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ РЕСУРСИ В УПРАВЛІННІ ЗНЗ

- Сутність категорій «ресурси», «інтернет-ресурси», «зовнішні ресурси», «внутрішні ресурси», їх каталогізація.
- Глобальна мережа Інтернет. Основні поняття Інтернету. Організація пошуку інформаційних ресурсів управлінського спрямування в Інтернеті.
- Використання інтернет-ресурсів у процесі управління освітньою організацією та прийняття науково обґрунтованих рішень на їх основі.

ТЕМА 4. СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА, КЛАСИФІКАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

- Основні поняття, сутність і класифікація інформаційних систем.
- Управлінські інформаційні системи, їх компоненти, архітектура, види, характеристики та класифікація.
- Концептуальні засади, зміст і структура АСУ «Школа».

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Навчальні результати слухачів у межах модуля оцінюються на основі:

- поточного тестування;
- виконання практичних і самостійних завдань, підготовки презентацій;
- участі у лекціях, семінарських заняттях, тренінгах.

Навчальна стратегія курсу

Реалізація завдань курсу для досягнення результатів навчання — сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ здійснюється шляхом:

- розгляду навчального матеріалу на лекціях із комп'ютерними презентаціями, лекціях із використанням інтерактивних методів навчання та ІКТ, слайд-лекціях, проблемних лекціях, тренінгових заняттях;

- самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу на основі розробленого для курсу комплексу навчально-методичних матеріалів і консультування;
- виконання практичних завдань («мозковий штурм», диспут, аналіз управлінських ситуацій «case study», ділова гра, дискусія, тренінг), спрямованих на набуття слухачами вмінь і навичок на практиці застосовувати теоретичні знання;
- участі слухачів у семінарських заняттях з метою розвитку мислення, здатностей, якостей і професійно значущих рис, необхідних для використання ІР, ІКТ, ІС, УІС у професійній діяльності;
- проведення самотестування, тестування, а також підсумкового контролю після завершення вивчення тематики курсу;
- розроблення та захисту навчально-методичних матеріалів, інноваційних освітніх проєктів із інформаційного менеджменту в сфері ЗСО після завершення навчання;
- використання різноманітних інтерактивних методів, технік, вправ, концепцій, ситуацій з метою залучення слухачів до процесу аналізу управлінських ситуацій та відтворення власного досвіду.

Зміст навчального курсу побудовано таким чином, що вивчена теорія відразу ж закріплюється через практичні вправи. Навчання досвідом означає, що всередині групи кожний слухач має можливість поділитися своїми знаннями і проблемами, що виникають в управлінській діяльності з іншими, а також попрацювати разом для знаходження ефективного управлінського рішення. Формування в групі атмосфери довіри є дуже важливим чинником для досягнення успіху й ефективності процесу навчання.

4.2.2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СЛУХАЧІВ КУРСУ «ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ»

Основні завдання курсу:

1. Висвітлити сутність, характерні ознаки та роль інформаційного суспільства в сучасних умовах розвитку суспільства.
2. Розкрити сутність, генезу, концептуальне визначення, характерні ознаки загальнонаукового поняття «інформація» та його використання в практиці управління освітніми організаціями.
3. Соціальна інформація та її різновиди в управлінській діяльності керівника освітньої організації.
4. Сутність і характеристика зовнішніх та внутрішніх інформаційних ресурсів в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом.
5. Основні поняття, сутність і класифікація інформаційних систем. Управлінські інформаційні системи. Інформаційні процеси.
6. Автоматизована система управління «Школа», призначення, структура, меню, опис модулів та їхні основні можливості. Характеристика наявних концепцій і підходів побудови інформаційних систем управління.

Перелік умовних позначень: ЗОТ — засоби обчислювальної техніки; ПЕОМ — персональні електронно-обчислювальні машини; ЕОМ — електронно-обчислювальні машини; Internet — міжнародна інформаційна мережа; Ethernet —

локальна мережа; ТС — телекомунікаційне середовище; ІР — інформаційні ресурси; ІІ — інформаційна інфраструктура; СІС — світове інформаційне середовище; ЕІР — електронні інформаційні ресурси; СІР — система інформаційних ресурсів; АС — автоматизована система.

ТЕМА 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОНАУКОВОГО ФЕНОМЕНА «ІНФОРМАЦІЯ»

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Атрибут (від лат. *attributum*) — невід’ємна властивість субстанції.

Відомості — у первісному значенні лат. *informatio* означають передання смислового змісту даних, а не самих даних, сигналів, які є носіями цих відомостей.

Відправник інформації — особа, що генерує інформацію, ідею чи повідомлення і передає їх каналами зв’язку.

Віртуальний — умовний, фізично відсутній об’єкт, який може бути наданий у розпорядження суб’єкта пізнання за допомогою спеціальних методів і апаратно-програмних засобів.

Дані — комп’ютерне зображення інформації або інформація в автоматизованій системі.

Інформаційне суспільство — суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі послуг, що надаються за допомогою засобів електронного зв’язку та комп’ютерно-інформаційних технологій.

Одержувач інформації — суб’єкт, який сприймає, інтерпретує, перетворює й використовує інформацію з метою пізнання педагогічних явищ, систем, процесів і управління ними.

Повідомлення — відповідним чином закодовані відомості.

Характерними ознаками інформаційного суспільства є:

створення й розвиток національної інформаційної інфраструктури, що забезпечує умови для оптимальної життєдіяльності людини в усіх соціальних сферах;

інформатизація суспільних процесів, тобто задоволення інформаційних потреб суб’єктів виробництва й управління всіх сфер суспільства;

інтелектуалізація праці, що передбачає здобуття, опрацювання, трансформацію та вироблення нової інформації в процесі діяльності людини та розвитку суспільства;

створення, розвиток і використання інформаційних ресурсів, систем, інформаційних технологій, розроблених під час застосування обчислювальної та комунікаційної техніки;

запровадження інформаційних технологій, створення багатопрофільних чи вузькоспеціалізованих інформаційних, локальних і глобальних комп’ютерних мереж, зокрема у сфері освіти;

використання програмних комплексів у всіх сферах соціального виробництва;

формування інформаційних і вдосконалення соціально-комунікаційних відносин у процесі спільної діяльності людей.

Практичне завдання «Концепції інформації»

Обговоріть у групах атрибутивну, функціональну та тезаурусну концепції інформації. Яка з них, на вашу думку, є ефективнішою для реалізації процесу інформаційного управління освітньою організацією? Яку роль відіграє інформація в управлінській діяльності керівника?

ТЕМА 2. СОЦІАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ РІЗНОВИДИ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Зовнішня соціально-педагогічна інформація — репрезентує відомості (дані) про стан розвитку зовнішнього оточення та його структурні складові, які надходять до загальноосвітнього навчального закладу і є основою реалізації сукупності функцій управління і видів управлінської діяльності.

Документ — інформаційне повідомлення, представлене в паперовій, звуковій або електронній формі й оформлене за певними правилами.

Документообіг — система створення, інтерпретації, передавання, приймання й архівування документів, а також контролю за їх виконанням і захисту від несанкціонованого доступу.

Канали (засоби) зв'язку — технології передавання й отримання інформації; функціонально визначена частина системи, що здатна обслуговувати визначений об'єкт.

Канал зв'язку — математична схема, створена для опису реальних ліній передавання інформації з точки зору їх статистичних властивостей. Канал зв'язку має вхід і вихід і використовується для перетворення повідомлень, які надходять на вхід у вихідні повідомлення.

Релевантна інформація (relevant — суттєвий, що стосується певної справи) — суттєва, доречна, та, що стосується даної справи; значеннєва відповідність між інформаційним запитом і отриманим повідомленням.

Соціально-педагогічна інформація — трансформована інформація у внутрішнє освітньо-інформаційне середовище загальноосвітнього навчального закладу, що забезпечує досягнення мети діяльності, переведення його в якісно новий стан і позитивний вплив на соціум.

Фізична інформація — властива процесам відображення в неорганічній природі (елементи, речовини, неорганічні структури, планетні й зоряні системи).

Біологічна інформація — циркулює в живій природі й формує її структури.

Соціальна інформація — виробляється, використовується й накопичується в процесі управління суспільством і його підсистемами.

Структурна інформація — характеризує внутрішній стан системи або процесу й виникає в результаті цілеспрямованих управлінських процесів.

Відносна інформація пов'язана з однією з властивостей матерії — її відображенням.

Соціальна інформація — з позицій системного й функціонального наукових підходів утворює систему різнорівневого знання, що характеризує політичні, економічні, культурологічні, соціальні (енергетично-речовинні, комунікаційно-інформаційні, духовні, демографічні, освітні) та інші процеси, які відбуваються в суспільстві, окремих соціальних інституціях, установах (підприємства,

агропромислові комплекси, навчальні заклади та ін.), а також інтереси, прагнення, думки людей в соціальних, професійних і національних групах.

Управлінська інформація — множина певним чином упорядкованих, проаналізованих і синтезованих практично корисних даних (відомостей) про різні процеси, результати та умови функціонування об'єкта, які використовуються суб'єктом управління для організації управлінського впливу.

Стратегічна (підсумкова) інформація — містить відомості, зосереджені в директивних документах державних і регіональних органів країни, державно-громадських організацій, органів управління освітою.

Стратегічна (тематична) інформація — відображає відомості з конкретного аспекту роботи закладу для розв'язання визначених педагогічним колективом завдань на поточний рік: стан викладання навчальних предметів, позакласна виховна робота з учнями, соціальна адаптація їх, упровадження системи державно-суспільного оцінювання діяльності закладу освіти; культурного рівня й навчальних досягнень випускників.

Взаємозв'язок між видами інформації представлено на рис. 4.6.

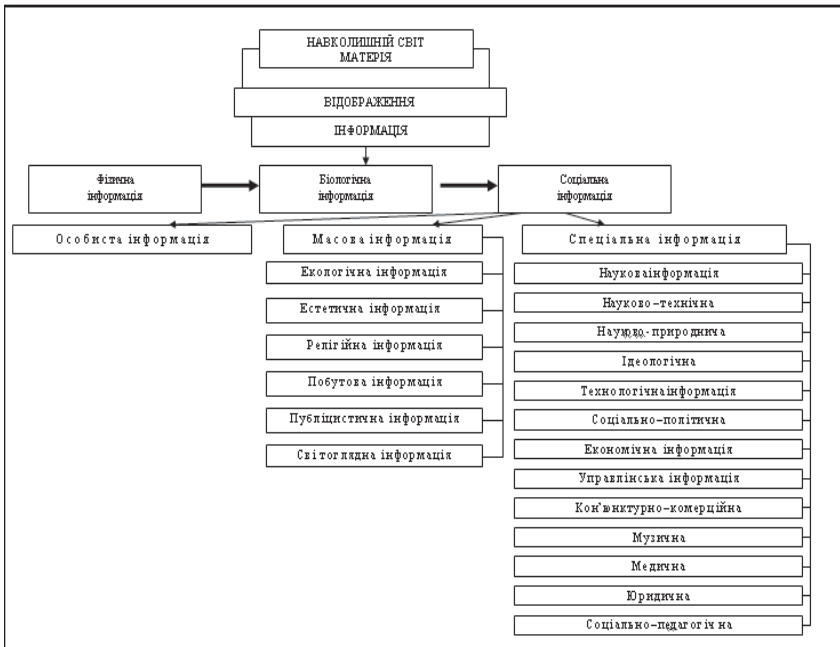

Рис. 4.6. Генеза і взаємозв'язок видів інформації

Навчальна ситуація «Інформація Кассандри» (метод кейсів)

Мета: Визначення видів інформації, необхідних для ефективного здійснення управлінської діяльності керівника.

Ситуація. У теорії і практиці є багато авторських класифікацій соціальної та управлінської інформації. Значний інтерес для практиків у сфері освіти і

керівників має «інформація Кассандри». Дослідник і письменник Лекс Ван Гунстерен зауважує про специфічний вид інформації, котрий здатен впливати на вищий менеджмент, і називає його «інформацією Кассандри». З усього обсягу інформації, котра існує і пропонується керівнику, — зазначає Ван Гунстерен, — лише якась її частина необхідна для виконання поставлених завдань. «Цю інформацію можна назвати «використаною інформацією» — вона дотична до справи і важлива. Інший вид інформації, що не стосується предмета, але на який, однак, звертають увагу, він називає «змішаною» (непевною) інформацією, оскільки вона стосується побічних деталей і розмиває предмет пізнання за крок до нього. І, навпаки, третій вид — «інформація Кассандри» — проходить непоміченою. Це інформація, що безпосередньо стосується суті справи, але якій не приділяють належної уваги. [9, с. 115].

Назва цього виду інформації походить від імені дочки царя Трої — Приама. У Кассандру, за класичною легендою, закохався бог Аполлон і наділив її даром передбачення майбутнього. Коли вона відкинула його залицяння, взяти подарунок назад вже було неможливо, оскільки дар богів є вічним. Тоді Аполлон доповнив його — відтепер Касандру ніхто не хотів слухати, бо вважали її божевільною. За приклад можна навести застереження Кассандрою троянців про подарунок афінян — дерев'яного коня («Троянський кінь»), яке її народ проігнорував, внаслідок чого місто було зруйновано. Ван Гунстерен вважає, що є декілька причин неухважного ставлення до «інформації Кассандри»: керівники не мають достатнього доступу до інформації; інформація є надто загрозливою (наприклад, інформація про те, що війна з греками ще не закінчилася, була надто загрозливою для троянців, і вони відкинули її) [9, с. 115]. Мораль цієї історії для керівників, які приймають рішення, цілком прозора. Пам'ятати треба про всі види інформації і не забувати про «інформацію Кассандри», яка часто є першим попередженням про те, що справа невідкладна.

Проблема

Керівник освітньої організації в процесі управлінської діяльності використовує все розмаїття видів інформації соціального спрямування для ухвалення та прийняття науково обгрунтованих рішень. Чим він керується під час добору певного її виду та як визначає? Який вид інформації, з вашого погляду, найкращий для ухвалення рішень?

Основні питання

1. Яким видам інформації соціального спрямування ви надаєте перевагу і чому?
2. Чи є наша інформація неупередженою, і як ми можемо компенсувати можливу упередженість?
3. Які види інформації ви використовуєте під час прийняття стратегічних, тактичних і оперативних рішень, чи таких, які поєднують елементи усіх названих вище рішень?
4. Які види інформації Ви використовуєте під час прийняття рішень, а які стосуються людських, енергетичних, інформаційних ресурсів та грошей?
5. Якими критеріями відбору ви керувалися?
6. Яким видам інформації ви надаєте перевагу і чому? З досвіду вашої практичної діяльності, назвіть управлінські рішення, які ви ухвалили на їх основі, обгрунтуйте чому?

7. Наведіть реальні приклади «інформації Кассандри» з вашого досвіду, тобто коли справа ставала невідкладною?
8. Наскільки легко ви зможете впоратися з проблемами, якщо лихо таки трапиться?
9. Чи не випускаєте ви з поля зору що-небудь справді важливе?
10. Якою є найгірша ситуація у вашій професійній діяльності, що може статися?

ТЕМА 3. ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ РЕСУРСИ В УПРАВЛІННІ ОСВІТНЬОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ 3

Інформаційний ресурс — весь обсяг інформації в інформаційній системі.

Інформаційна технологія — система засобів і методів збирання, передання, накопичення, оброблення, збереження, представлення і використання інформації.

Контролінг — система інтегрованого інформаційного забезпечення, планування та контролю.

Здобувач інформації — суб'єкт, який здобуває і передає інформацію відповідними каналами зв'язку.

Ідентифікація — процес установлення відповідності між об'єктом пізнання або дослідження та його ідентифікатором [ДСТУ 2226—93. — С. 11].

Практичне завдання

«Зовнішні інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет»

(робота в групах)

Обговоріть сутність категорії «інформаційні ресурси», їх види та роль в управлінській діяльності керівника освітньої організації. Знайдіть у мережі Інтернет за вказаним джерелом або за універсальним покажчиком інформаційний ресурс, охарактеризуйте його зміст, зробіть копіювання веб-адреси з веб-сторінки, оцініть релевантність й актуальність цього інформаційного ресурсу, представте їх опис у письмовій формі (вид і універсальний покажчик інформаційних ресурсів: <http://rada.gov.ua>, <http://alpha.rada.kiev.ua>, <http://access.rada.kiev.ua>, <http://www.education.gov.ua>, <http://www.apsu.org.ua/>, <http://www.ednu.kiev.ua/>, <http://www.kar.net/~learn/>, <http://dir.yahoo.com/education/Government/agencies/>, <http://www.nbu.gov.ua/eb/index.html> та ін.).

Приклади виконання завдання наведено нижче.

1.1. Джерела зовнішньої інформації. Верховна Рада України.

1.2. Зміст і характеристика інформаційного ресурсу. На [www-сервері](http://www.rada.gov.ua) Верховної Ради України розміщено: інформацію про Україну; інформаційний ресурс «Світова правова інформаційна мережа (Global Legal Information Network)» (GUN), що забезпечує електронний доступ до автоматизованих законів країн, які є членами асоціації GLIN; юридичну правову бібліотеку; інформаційний бюлетень (законопроекти; нормативні акти України; стенограми засідань та поіменні голосування; конституції країн світу); довідкову інформацію (відомості про політичні партії України, бібліографія).

1.3. Вид і універсальний покажчик інформаційних ресурсів (<http://portal.rada.gov.ua>, <http://alpha.rada.kiev.ua>, <http://access.rada.kiev.ua/> (рис. 4.7—4.9)).

Керівники мають знати й опанувати навичками пошуку інформації та інформаційних ресурсів й їх обміном у мережі Інтернет. Для своєчасного прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень керівник закладу освіти, за умови підключення до мережі Інтернет, має змогу своєчасно та безкоштовно отримувати інформацію на WWW-сервері Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>), де розміщені інформаційно-пошукові системи «Законодавство» і «Закони підзаконні акти України в Інтернеті».

Рис. 4.7. Головна сторінка пошукової системи на сервері Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>)

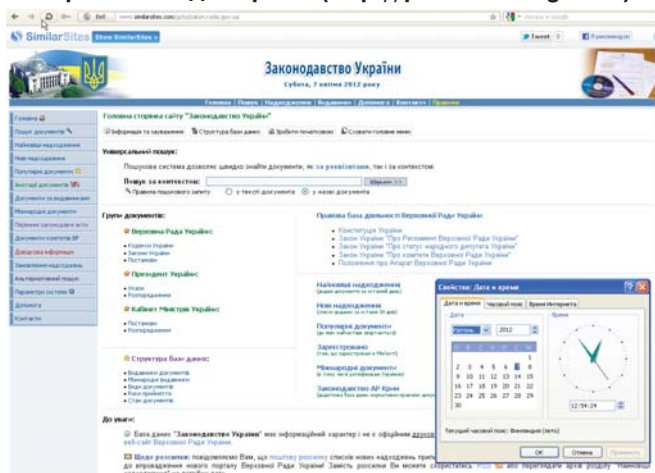

Рис. 4.8. Головна сторінка БД «Законодавство України» на сервері Верховної Ради України

Рис. 4.9. Головна сторінка сайта бібліотеки Верховної Ради України (<http://lib.rada.gov.ua/>)

2.1. Джерела зовнішньої інформації. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

2.2. Зміст і характеристика інформаційного ресурсу. На сайті розміщені: закони України, підзаконні акти та інші директивно-нормативні документи, що регулюють діяльність установ і ЗНЗ України; загальний опис системи освіти в Україні; відомості про ІППО та факультети підвищення кваліфікації в педагогічних університетах та інститутах; БД про навчальні заклади III та IV рівнів державної акредитації, професійно-технічні навчальні заклади України; довідник телефонів МОН України; проекти документів з освітньої політики, що перебувають у стадії обговорення, підписання чи затвердження.

2.3. Вид і універсальний показник інформаційних ресурсів (рис. 4.10). Адреса сайта: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>

Рис. 4.10. Головна сторінка сайта Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>)

3.1. Джерела зовнішньої інформації. Національна академія педагогічних наук України.

3.2. Зміст і характеристика інформаційного ресурсу. На сайті розміщено пошукові системи: дисертаційні дослідження в галузі педагогіки і психології; зарубіжна освітньо-педагогічна інформація; педагогічні програмні засоби; навчальні плани, навчальні програми для середніх навчальних закладів; загальна інформація про інноваційні проекти, реалізовані в Україні.

3.3. Вид і універсальний показник інформаційних ресурсів.

Сайт Національної академії педагогічних наук України (<http://naps.gov.ua/ua/press/releases/73/>) (рис. 4.11).

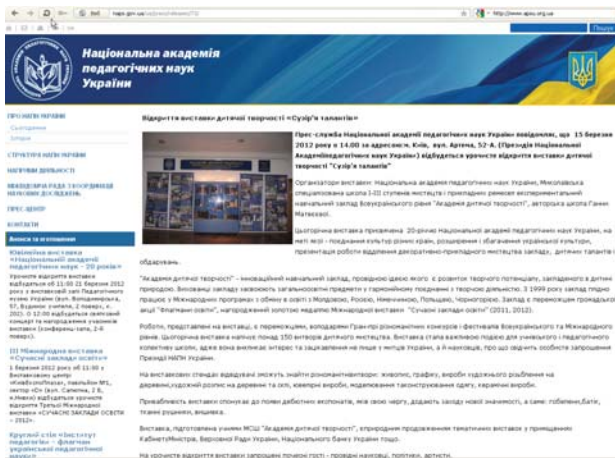

Рис. 4.11. Веб-сайт НАПН України «Інформаційне забезпечення розвитку педагогічних технологій в Україні» (<http://naps.gov.ua/ua/press/releases/73/>)

4.1. Джерела зовнішньої інформації. Освітнянська мережа України.

4.2. Зміст і характеристика інформаційного ресурсу. На сайті представлено всі українські інформаційні освітні ресурси: довідник міжнародних та донорських організацій; довідник адрес українських навчальних закладів; інформація щодо здобуття освіти за кордоном і вивчення іноземних мов за кордоном, про освітня та наукові конференції, семінари, виставки, що відбулись або відбудуться в Україні, про дистанційне навчання в Україні і за кордоном.

4.3. Вид і універсальний показник інформаційних ресурсів.

Сайт освітнянської мережі України (<http://www.edu.kiev.ua/>) (рис. 4.12) і Міжнародного інформаційно-освітнього портала (рис. 4.13)

5.1. Джерела зовнішньої інформації. Міжнародна освітня та ресурсна мережа I*EARN.

5.2. Зміст і характеристика інформаційного ресурсу. Мережа I*EARN об'єднує учнів і вчителів 98 країн світу, які разом співпрацюють у громадських, екологічних, наукових і художніх проектах. Веб-сайт містить розділи: «Учасники програми в Україні»; «З чого починати»; «Національні проекти»; «Міжнародні проекти».

5.3. Вид і універсальний показник інформаційних ресурсів.

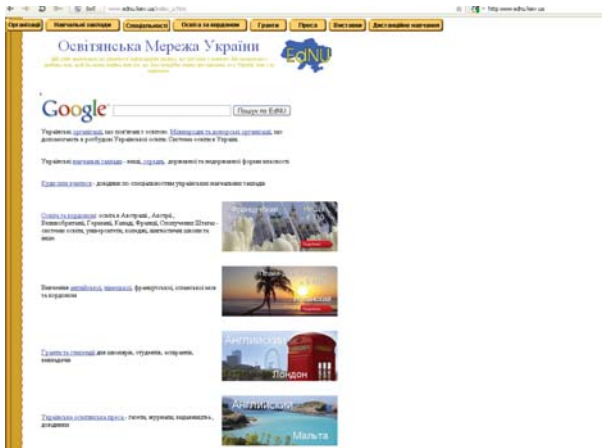

Рис. 4.12. Екранна копія головної сторінки «Освітня мережа України» (http://www.ednu.kiev.ua/index_u.htm)

Рис. 4.13. Екранна копія головної сторінки «Міжнародний інформаційно-освітній портал»

Навчальна ситуація
 «Зовнішні інформаційні ресурси»

Мета: зменшення витрат часу на пошук і систематизацію зовнішньої інформації та підвищення професійної управлінської діяльності керівника освітньої організації.

Ситуація. Обсяги інформації у світі постійно зростають, «...кожні 40 хвилин у світі з'являється стільки інформації, скільки її вміщує Британська енциклопедія» [30, с. 151]. В освітніх організаціях, до яких структурно належать ЗНЗ

різних типів, також постійно збільшуються обсяги інформації з різним ступенем репрезентативності, релевантності, аргументації, що використовуються в процесах управління. «Якщо ще у 80-х роках ХХ ст. обсяги інформації подвоювалися через кожні десять років, то на сучасному етапі вони подвоюються щороку» [30, с. 151]. «Сьогодні загальноновизнаною є теза: у сучасному житті не можна розв'язати жодної серйозної проблеми без осмислення значних обсягів інформації. Щохвилини у світі публікується приблизно 2 тисячі друкованих сторінок наукових текстів, кожні 1,5—2 хвилини з'являється нове технічне рішення...Щоб бути на рівні вимог часу, спеціалісти за добу повинні прочитувати майже 1,5 тисячі сторінок тексту» [30, с. 151]. За сучасних умов формування інформаційного суспільства, окрім обсягу інформації, зростають також інтенсивність і насиченість інформаційних потоків й інформаційних впливів у соціальній сфері в цілому, галузі освіти та освітніх організаціях. Останнім часом багато освітніх організацій приймають рішення використовувати зовнішні інформаційні ресурси в професійній діяльності для задоволення інформаційних потреб.

Проблема

Чи є реальною необхідність застосування ще й зовнішніх інформаційних ресурсів мережі Інтернет в управлінській діяльності керівників освітніх закладів, оскільки обсяг зовнішніх ресурсів швидко зростає за сучасних умов.

Основні питання

1. Хто має приймати рішення щодо залучення зовнішніх інформаційних ресурсів в освітній організації?
2. Чи укладене це рішення якимись етичними проблемами?
3. Що підказує наша інтуїція про логічність залучення зовнішніх інформаційних ресурсів і чи маємо ми належну юридичну інформацію щодо правомірності використання зовнішніх ресурсів мережі Інтернет?
4. У яких випадках виправдане звернення до зовнішніх ресурсів мережі Інтернет?
5. Назвіть аргументи на користь використання зовнішніх ресурсів, які охоплюють освітні виховні, фінансові, технічні, соціальні аспекти діяльності освітньої організації?
6. Якщо освітня система, інформаційна система, в яку залучено зовнішні інформаційні ресурси, зазнає системного занепаду, чи загрожуватиме це людським жертвам? Як вплине це на стосунки в колективі та відносини колективу з замовниками послуг?
7. Чи є потреба у витрачанні фінансів на отримання зовнішніх інформаційних ресурсів?
8. Чи є ця діяльність основною для освітньої організації?

ТЕМА 4. СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА, КЛАСИФІКАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ЇХ ОСОБЛИВОСТІ **ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ**

Автоматизована система керування (АСК) — призначена для автоматизації процесів збирання та пересилання інформації про об'єкт керування, її перероблення та видачі керівних дій на об'єкт керування [Державний стандарт

термінів України: ДСТУ 2226—93.— К.: Держстандарт України, 1993.— С. 12; надалі — ДСТУ 2226—93].

Автоматизована система адміністративної діяльності (АСАД) призначена для автоматизації керування адміністративною діяльністю та прийняття рішень у межах одного підприємства чи об'єднання [ДСТУ 2226—93.— С. 14].

Автоматизована інформаційно-пошукова система (АІПС) — призначена для автоматизації пошуку й надання користувачеві конкретної інформації незалежно від місця її зберігання [ДСТУ 2226—93 — С. 15].

Автоматизована система оброблення інформації (АСОІ) — сукупність технічних і програмних засобів, методів оброблення інформації й дій персоналу, що забезпечують виконання автоматизованого оброблення інформації [ДСТУ 2226—93 — С. 16].

Адміністратор автоматизованої системи (ААС) — особа або група осіб, яка здійснює організацію, координацію, контроль, облік усіх видів робіт і процесів під час функціонування автоматизованої системи.

Адміністратор бази даних (АБД) — особа (група осіб), яка має повне знання про базу даних конкретної предметної галузі і забезпечує її проектування, наповнення, ведення та ефективне використання [ДСТУ 2226—93 — С. 18].

Автоматизоване робоче місце (АРМ) — сукупність програмно-технічних, організаційних і технологічних засобів, які забезпечують реалізацію посадово-функціональних обов'язків суб'єктами управління і персоналом.

Системи керування базами даних — системи, що здійснюють централізоване збирання, збереження й оновлення даних при розподіленому використанні цих даних багатьма користувачами.

Файли — основна структура організації даних.

База даних (БД) (у перекладі з грец. *основа*) — взаємопов'язана сукупність даних, які відтворюють стан об'єктів та їх зв'язків у предметній області людської діяльності, що розглядається і має практичну цінність для суб'єктів-користувачів.

Автоматизована система управління (АСУ) є взаємопов'язаною сукупністю даних, обладнання, апаратних і програмних засобів, персоналу, стандартів процедур, призначених для збирання, пошуку, оброблення, розподілу, збереження інформації й видачі керівних дій на об'єкт керування. Це «людино-машинна система» для комплексної автоматизації управління адміністративно-організаційною, педагогічною, фінансово-господарською, аналітично-інформаційною діяльністю суб'єктів, підтримки прийняття управлінських рішень й вироблення інформаційних продуктів. Технічні засоби, включаючи найскладніші електронно-обчислювальні машини (ЕОМ), забезпечують процеси збирання, пошуку, оброблення, передавання, зберігання інформації. Людина здійснює аналіз вихідної інформації, стану функціонування об'єкта керування з використанням економіко-математичних моделей об'єктів і процесів управління, що формалізуються у пристрої пам'яті ЕОМ, вибір і прийняття управлінських рішень, за яких досягається мінімальне або максимальне значення визначених критеріїв, що характеризують ступінь виконання завдань або досягнення поставленої мети. У процесі експерименту автором розроблено модель автоматизованої системи управління (АСУ) «Школа» на основі мережевих ІТ, її зміс-

тове наповнення з урахуванням впливів зовнішнього середовища та інструкція користувача.

Навчальна ситуація

«Автоматизація процесу управління» (метод кейсів)

Мета. Зменшення витрат часу на пошук релевантної інформації, її систематизацію та збільшення часу на креативну діяльність і підвищення ефективності управлінської діяльності за рахунок структуризації інформації відповідно до визначених інформаційних потреб керівників і користувачів системи.

Ситуація. На вітчизняному освітньому ринку є різноманітні програмно-методичні комплекти, засоби навчального і загального призначення, програмного забезпечення освітніх організацій, впровадження яких має сприяти підвищенню ефективності управління освітньою організацією. Комерційні пропозиції підприємств: ЗАТ «Мальва» (м. Київ), Інституту педагогічних інформаційних технологій (м. Київ), видавництва «Дієз-продукт» (м. Київ), «Квазар-мікро» (м. Київ), «Нарвалі» (м. Київ), «Сміт» (м. Харків) та ін. Для комп'ютерної підтримки управлінських рішень і автоматизації процесу управління розроблено автоматизовану систему управління (АСУ) «Школа» (авторський колектив: Л. М. Калініна, С. І. Карп, К. Ю. Іванушкін, О. В. Кохан, С. С. Петровський; ЗАТ «Мальва»); автоматизовану інформаційно-аналітичну систему (АІАС) «Розклад уроків» (видавництво «Дієз-продукт»); програмний комплекс «Ефективна школа ХХІ» (автор В. Е. Луначек); програмний засіб «Річний план роботи ЗНЗ» (видавництво «Дієз-продукт») та ін.

Проблема

Керівництво і персонал освітньої організації не можуть розробляти управлінські інформаційні системи з урахуванням специфіки організаційної структури, інформаційних потреб і ресурсного забезпечення, але мають бажання і наміри підвищити ефективність управління. Керівництво вищих ієрархічних рівнів підтримує наміри освітньої організації, однак бюджетування не дає змоги придбати АСУ.

Основні питання

1. Як за таких умов реалізувати наміри освітньої організації?
2. Що для розв'язання ситуації треба зробити?
3. Чи маємо ми достовірну інформацію про фінансування освітньої організації?
4. Чи розуміємо ми суть того, що пропонуємо?
5. Можливо, варто детальніше проконсультуватися з продавцями продукту АСУ?
6. Які витрати на обслуговування АСУ очікують в організації?
7. Як залучити кошти на придбання АСУ? Описати можливі рішення, що можуть бути ухвалені керівниками освітньої організації щодо розв'язання цієї проблеми.

Запитання для повторення та самоперевірки

1. Розкрийте сутність поняття «інформація» й охарактеризуйте її моделі та концепції.
2. Як ви розумієте поняття «стратегічна інформація»? Які ви знаєте різновиди інформації?

3. Охарактеризуйте види інформаційних потреб, їх виявлення та задоволення в системі стратегічного управління освітньою організацією.

4. Розкрийте сутність поняття «джерела інформації» і методи її одержання.

5. Охарактеризуйте інформаційні процеси та розкрийте їх сутність.

6. Які ви знаєте види інформаційних систем і чим вони відрізняються?

7. Охарактеризуйте відомі вам системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління на предмет отримання інформації із зовнішнього середовища.

8. Охарактеризуйте специфіку використання апаратно-програмного забезпечення управлінської діяльності.

9. Чи систематично ви отримуєте інформацію, необхідну для управління загальноосвітнім навчальним закладом?

10. Чи задовольняє вас рівень автоматизації власної управлінської діяльності?

У процесі дослідження розроблено методичні рекомендації провідним викладачам (майстер-тренерам) з викладання навчального курсу «Основи інформаційної культури» для керівників загальноосвітніх навчальних закладів та експериментально запроваджено для формування ІК керівників.

На основі вивчення та аналізу вітчизняної і зарубіжної літератури визначено наукові підходи до інформаційної діяльності та інформаційної культури керівника ЗНЗ, методологічну основу системи формування інформаційної культури керівника ЗНЗ через розкриття сутності концепцій інформації та її взаємопов'язаних складових «людина — суспільство — культура — інформація».

У процесі IV етапу дослідження: *розроблено* методикою формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, *експериментально перевірено* когнітивно-синергетичну текстову модель формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу та педагогічну технологію формування інформаційної культури керівника ЗНЗ у форматі двох контурів — внутрішнього (навчальний модуль «Основи інформаційної культури» для керівних кадрів, комп'ютерна підтримка і науково-методичний супровід у вигляді робочого зошита і методичних рекомендацій для викладачів-тренерів) і зовнішнього (цілі, завдання, функції, умови, принципи, методи, форми, засоби і результати) у системі післядипломної освіти та міжкурсівий період через тренінги для керівних кадрів.

У міжкурсівий період та у процесі підвищення кваліфікації зміст курсу «Основи інформаційної культури», вивчався респондентами на лекціях, переважно з комп'ютерною презентацією, практичних заняттях, які проводилися у формі «мозкового штурму», диспуту, ділової гри, тренінгу, аналізу управлінських ситуацій «case study» з інтерактивними методами і техніками навчання в малих групах, під час консультування слухачів і розроблення ними індивідуальних і колективних тематичних проєктів з проблематики інформаційного менеджменту, соціальної інформатики, інформаціології.

Упровадження в процесі експерименту теоретично обґрунтованої когнітивно-синергетичної текстової моделі формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу у процесі цього дослідження та технології формування інформаційної культури керівника ЗНЗ дало

можливість з'ясувати якісний стан сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ в контрольних і експериментальних групах (табл. 4. 1).

Таблиця 4. 1

Розподіл респондентів за рівнями сформованої інформаційної культури, %

Рівні сформованості ІК / кількість респондентів	ЕГ (98 респ.)		КГ (97 респ.)		Приріст	
	КЕЕ	ФЕЕ	КЕЕ	ФЕЕ	ЕГ, %	КГ, %
Високий	3,06	17,34	2,06	8,24	+14,28	+6,18
Достатній	22,44	35,71	9,27	21,64	+13,27	+12,37
Задовільний	26,53	33,67	32,98	42,26	-7,14	-9,27
Низький	47,95	13,26	55,67	27,83	-34,69	-27,83

У результаті визначення та запровадження педагогічно доцільних організаційних форм навчання слухачів у процесі експериментального формування інформаційної культури у слухачів тренінгів і курсів відбулися якісні зміни всіх складників її сформованості, про що свідчить аналіз значень відповідних критеріїв і параметрів оцінювання та рівнів сформованої інформаційної культури респондентів ЕГ і КГ на ФЕЕ (табл. 4.1).

Отримані результати засвідчили якісні зміни сформованості інформаційної культури у керівників ЗНЗ експериментальної групи, у процесі навчання якої реалізовані зміст курсу, модульно-блочна організація підготовки, педагогічна технологія викладання курсу «Основи інформаційної культури» за всіма вивченими показниками.

Високого рівня сформованості інформаційної культури досягли 17,3 % респондентів експериментальної та 8,2 % контрольної груп, достатнього, відповідно, — 35,7 і 21,6 % респондентів та на 7,1 % ЕГ і в 9,3 % КГ зменшилася кількість респондентів, які мали відповідно задовільний рівень сформованості. Для експериментальної групи характерна тенденція зменшення у чотири рази кількості респондентів із нижчим значенням достатнього рівня сформованості ІК у керівників ЗНЗ, а для контрольної групи у — удвічі: з 54 до 27 респондентів з низьким рівнем.

Експериментально запроваджені критерії, показники й рівні сформованості інформаційної культури керівника ЗНЗ дали змогу виявити стан сформованості інформаційної культури керівників ЗНЗ у системі підготовки керівників ЗНЗ до впровадження основ інформаційної культури та інформаційного менеджменту, результативність якого доведено в процесі педагогічного експерименту.

Література до розділу 4

1. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
2. Артамонов Г. Т. Законы и модели прагматической информации / Г. Т. Артамонов // НТИ. Сер. 2. – 1986. – №4. – С. 1–4, 11.
3. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики : монографія / В. Д. Бакуменко. – К. : УАДУ, 2000. – 328 с.
4. Блауберг И. В. Системный подход / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин // Филос. энцикл. слов. – М. : Сов. энцикл., 1983. – С. 612–614.
5. Блауберг И. В. К проблеме взаимоотношения системного подхода и системного анализа / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский // Филос. аспекты системного подхода. – М., 1980. – С. 19–21.
6. Годин В. В. Управление информационными ресурсами: 17 – модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации», Модуль 17 / В. В. Годин, И. К. Корнеев. – М. : Инфра-М., 1999. – 432 с.
7. Годин В. В. Информационное обеспечение управленческой деятельности : учебник / В. В. Годин, К. К. Корнеев. – М. : Высш. шк., 2001. – 240 с.
8. Гопкінз Д. Оцінювання для розвитку школи : пер. з англ. Галини Вець / Дейвид Гопкінз. – Л. : Літопис, 2003. – 256 с.
9. Дес Дерлоу. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень : пер. з англ. – К. : Всеуито : Наук. думка, 2001. – С. 109 – 118.
10. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади : навч. посіб. / [Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко та ін.]; за заг. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 164 с. 85.
11. Державний стандарт України. ДСТУ 226–93. – К. : Держстандарт України, 1995.
12. Дьюї Джон. Моральні принципи в освіті Джон Дьюї : пер. з англ. Мирослава Олійник. – Л. : Літопис, 2001. – 32 с.
13. Документоведение и документационное обеспечение управления [Электронный ресурс] –Режим доступа: [http:// europa.eu.int/information_society/index_en.htm](http://europa.eu.int/information_society/index_en.htm).
14. Дорошенко Ю. О. Програма навчального курсу «Інформаційні технології у навчальному процесі та при опрацювання результатів педагогічного експерименту: для аспірантів та здобувачів / Ю. О. Дорошенко. – К., 2000.–14 с.
15. Електронна бібліотека з питань економіки, менеджменту та маркетингу. Навчальні й методичні посібники, наукові монографії, статті, огляди, стандарти, інструкції тощо. Тематичні посилання. Форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aup.ru>.
16. Електронна бібліотека комп'ютерної документації. Архів книжок і статей: програмування, Інтернет-технології, операційні системи, захист, база даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infocity.kiev.ua>.
17. Ефимов А. Н. Интернет как информационный массив. Применимы ли общие информационные законы к Интернет / А. Н. Ефимов, М. В. Шойхер // НТИ. Сер. 1. – 1999. – №7. – С. 34–38.
18. Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи : навч.-метод. посіб. / Н. В. Вовковинська, Ю. О. Дорошенко, Л. М. Калініна та ін. / за ред. Ю. О. Дорошенка. – К. : Пед. думка, 2003. – С. 202–203.

19. Калініна Л. М. Специфіка інформаційного управління закладами освіти / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2003. – Т. 6, №1. – С. 47–66.
20. Калініна Л. М. Використання інформаційних ресурсів комп'ютерної мережі Інтернет в управлінській діяльності керівника закладу / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2003. – Т. 6, №3. – С. 23 – 28.
21. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології : монографія / Л. Калініна. – К.: Інформатодор, 2008. – 472 с.
22. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / Л. М. Калініна. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.
23. Калініна Л. М. Інтернет як джерело отримання інформації та засіб підвищення професійної майстерності вчителів і керівників закладів освіти / Л. М. Калініна, О. Л. Губаш // Стратегії управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України ; за ред. Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініної. – К. ; Миколаїв : Ілліон, 2008. – Вип. 1. – С. 209–221.
24. Калініна Л. М. Використання педагогічними кадрами можливостей Інтернет у процесі професійної діяльності / Л. М. Калініна, К. М. Картузов // Стратегії управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України ; за ред. Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініної. – К. ; Миколаїв : Ілліон, 2008. – Вип. 1. – С. 221–253.
25. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : дис....д-ра пед. наук : 13.00.06 / Людмила Миколаївна Калініна. – К. : ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти», 2008. – 455 с.
26. Кнорринг В. И. Искусство управления : учебник / В. И. Кнорринг. – М. : БЕК, 1997. – 288 с.
27. Краевский В. В. Методология педагогика: новый этап : пособие / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М. : Академия, 2006. – С. 59.– 400с.
28. Фуллан Майкл. Сили змін: продовження Майкл Фуллан : пер. з англ. Ігор Савчак. – Л. : Літопис, 2001. – 161 с.
29. Новини зі світу науки й техніки. База даних авторських винаходів, нових технологій, ідей, ноу-хау. Наукові статті та публікації, енциклопедії он-лайн. Афіша наукових виставок і конференцій. Добірка законодавчих актів про авторські права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sciteclibrary.ru>.
30. Освітній менеджмент в умовах змін : навч. посіб. / Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. / за заг. ред. В. Олійника, Н. Протасової та ін. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2011. – 308 с.
31. Пархоменко В. Д. Інформаційно-аналітична діяльність і перспективи / В. Д. Пархоменко, Г. І. Калитич // Наук.-техн. інформація. – 2000. – №1. – С. 2.
32. Портал EUROPA, секції інформаційне суспільство, освіта, дослідження і технології [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://europa.eu.int/pol/educ/index_en.htm.
33. Стефанов Л. Управление, моделирование, прогнозирование / Л. Стефанов, Н. Яхив, С. Качанов. – М. : Экономика, 1972. – 317 с.
34. Стратегічні пріоритети // Науково-аналітичний щоквартальник Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>.
35. Ковальський Теодор Дж. Проблемні ситуації в керуванні освітою : пер. з англ. Анжела Кам'янець / Теодор Дж. Ковальський. – Л. : Літопис, 2003. – 252 с.

36. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
37. Шершньова З. Є., Оборська С. В., Ратушний Ю. М. Стратегічне управління: навч.-метод. посіб. З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний – К.: КНЕУ, 2000.
38. Matra program 1622/2001 raising and reformulating the professional standart of schoolprincipals host organizations vereniging voor her management in her V.O., Utrecht Nederlandse School voor Onderwijsmanagement, Amsterdam.)
39. Netherlands School for Educational Management Information on the programme for educational management. – GM Amsterdam: NSO, designs and patents act. – Режим доступу: <http://nso.Educ.uva.nl>

Додаток А

Результати експертного оцінювання стану сформованості інформаційної компетентності керівників ЗНЗ

Таблиця А. 1

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної
компетентності керівників ЗНЗ Центрального району
на КЕ експерименту

№ респондента / № заступників директорів Центрального району (2007/2008 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0, 25)	Процесуально- технологічний (0, 35)	Аксіологічний (0, 1)	Мотиваційно- творчий (0, 15)	Комунікативно- рефлексійний (0, 15)		
1	2	3	4	5	6	7	
1.	1.1	1,4	1,2	1,3	1,2	1,2	0,630
	1.2	1,3	1,3	1,3	1,0	1,2	0,620
	1.3	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,475
	1.4	1,2	1,6	1,2	1,6	1,2	0,700
	1.5	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	1.6	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
2	2.1	1,4	1,2	1,3	1,0	1,4	0,630
	2.2	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	0,508
	2.3	1,4	1,0	1,8	1,1	1,2	0,613
	2.4	1,2	1,3	1,3	1,1	1,2	0,615
	2.5	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505
	2.6	1,0	1,1	1,0	1,2	1,0	0,533
3	2.7	1,0	1,1	1,0	1,1	1,0	0,525
	3.1	1,3	1,2	1,4	1,4	1,4	0,653
	3.2	1,3	1,0	1,1	0,8	1,0	0,528
	3.3	1,4	1,2	1,4	1,0	1,4	0,635
	3.4	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	3.5	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
4	4.1	1,3	1,2	1,0	1,0	1,1	0,580
	4.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	4.3	1,2	0,8	1,0	0,7	1,0	0,468
	4.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	4.5	1,2	0,8	1,0	0,7	1,0	0,468
5	5.1	1,0	0,6	0,7	0,7	0,9	0,385
	5.2	1,0	0,6	0,7	0,7	0,8	0,378
	5.3	1,0	0,6	0,7	0,6	0,8	0,370
6	6.1	0,8	0,6	0,6	0,8	0,8	0,355
	6.2	0,8	0,5	0,8	0,8	0,8	0,348
	6.3	0,8	0,5	0,6	0,8	0,8	0,338
	6.4	0,8	0,5	0,6	0,7	0,9	0,338
7	7.1	1,4	1,4	1,0	0,9	1,2	0,628
	7.2	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	7.3	0,8	0,5	0,6	0,7	0,9	0,338

Закінчення таблиці А.1

	1	2	3	4	5	6	7
8	8.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	8.2	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	8.3	1,2	0,8	1,0	0,6	1,0	0,460
	8.4	1,0	0,6	0,7	0,6	0,8	0,370
9	9.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	9.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	9.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
10	10.1	1,0	0,8	1,0	0,7	1,0	0,443
	10.2	0,8	0,8	1,0	0,7	1,0	0,418
	10.3	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
	10.4	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425
	10.5	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
11	11.1	1,4	0,8	1,3	1,0	1,2	0,545
	11.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	11.3	1,4	1,2	1,1	0,8	1,0	0,575
12	12.1	1,2	1,1	1,3	1,4	1,4	0,618
	12.2	1,0	1,0	0,8	0,6	1,0	0,460
	12.3	1,4	1,2	1,1	1,0	1,2	0,605
	12.4	1,0	1,0	0,8	0,7	1,0	0,468
	12.5	1,0	1,0	0,8	0,7	1,0	0,468
	12.6	1,0	1,0	0,8	0,7	1,0	0,468
	12.7	1,0	1,0	0,8	0,7	1,0	0,468
13	13.1	1,4	0,8	1,0	1,3	1,4	0,568
	13.2	1,0	0,8	0,8	0,8	1,0	0,440
	13.3	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	13.4	1,0	0,8	0,9	0,8	1,0	0,445
	13.5	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
	13.6	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425
14	14.1	1,2	0,8	1,0	1,3	1,2	0,528
	14.2	1,0	0,8	0,8	0,8	1,0	0,440
	14.3	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	14.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	14.5	1,2	1,4	1,0	0,8	1,0	0,580
	14.6	0,8	0,6	0,8	0,8	1,0	0,380
	15	15.1	0,8	0,6	1,0	1,2	1,0
15.2		0,7	0,6	0,7	0,6	1,0	0,348
16	16.1	1,2	0,4	1,0	0,8	1,2	0,420
	16.2	1,0	1,0	0,8	0,8	0,7	0,453
	16.3	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,460
	16.4	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,460
17	17.1	1,2	0,4	1,0	0,8	1,2	0,420
	17.2	1,0	0,4	0,8	0,8	0,7	0,348
	17.3	1,0	0,4	0,8	0,8	0,8	0,355
	17.4	1,0	0,4	0,8	0,8	0,8	0,355
	17.5	0,7	0,6	0,7	0,6	1,0	0,348
18	18.1	1,0	0,8	0,9	0,8	0,8	0,430
	18.2	1,0	0,8	0,6	0,8	1,0	0,430
19	19.1	1,4	0,8	1,4	1,4	1,4	0,595
	19.2	1,2	1,8	1,2	1,2	1,2	0,705
	19.3	1,2	1,4	1,0	0,8	1,0	0,580
20	20.1	1,3	1,0	1,4	1,4	1,4	0,618
	20.2	1,3	1,0	1,1	1,0	1,0	0,543
	20.3	1,4	1,0	1,4	1,4	1,4	0,630
	20.4	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0	0,538
	20.5	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0	0,538

Таблиця А.2

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників ЗНЗ Ленінського району на КЕЕ

№ респондента / № заступ. директорів (2007/2008 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально- технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно- творчий (0,15)	Комунікативно- рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
21	21.1	1,0	0,8	1,0	0,7	1,0	0,443
	21.2	0,8	0,6	1,0	0,7	1,0	0,383
	21.3	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
	21.4	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425
22	22.1	1,4	0,8	1,3	1,0	1,2	0,545
	22.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	22.3	1,4	1,2	1,1	0,8	1,0	0,575
	22.4	1,0	0,8	1,1	0,9	1,0	0,463
	22.5	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	22.6	0,7	0,6	1,0	0,7	1,0	0,370
	22.7	0,6	0,6	1,0	0,7	1,0	0,358
23	23.1	1,6	1,0	1,3	1,4	1,4	0,650
	23.2	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	23.3	1,4	1,8	1,8	1,4	1,6	0,805
	23.4	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2	0,618
24	23.5	1,0	1,0	1,1	0,8	1,0	0,490
	24.1	1,3	1,1	1,0	0,9	1,1	0,555
	24.2	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	24.3	1,2	1,0	1,0	0,7	1,0	0,503
25	24.4	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	25.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	25.2	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
26	25.3	1,2	0,8	1,0	0,6	1,0	0,460
	26.1	1,4	1,4	1,0	0,9	1,2	0,628
27	26.2	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	27.1	1,4	1,2	1,3	1,2	1,3	0,638
	27.2	1,1	0,8	0,8	0,8	1,0	0,453
	27.3	1,2	1,1	1,1	0,9	1,0	0,540
	27.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
28	27.5	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	28.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	28.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	28.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
29	28.4	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	29.1	1,3	0,8	1,0	1,3	1,2	0,540
	29.2	1,0	0,8	0,8	1,0	1,0	0,455
	29.3	1,2	1,4	1,2	1,0	1,2	0,620
	29.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
30	29.5	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	30.1	1,3	0,8	1,0	1,3	1,4	0,555
	30.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	30.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	30.4	0,8	0,8	0,8	0,6	0,6	0,370
	30.5	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	30.6	1,1	0,8	0,8	0,8	1,0	0,453
30.7	1,1	0,8	0,8	0,8	1,0	0,453	

Закінчення таблиці А. 2

	1	2	3	4	5	6	7
31	31.1	1,4	1,0	1,0	1,3	1,4	0,603
	31.2	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,475
	31.3	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	31.4	1,0	1,0	0,9	0,8	1,0	0,480
32	32.1	1,3	1,2	1,0	1,2	1,3	0,610
	32.2	1,0	1,0	0,8	0,6	1,0	0,460
	32.3	1,1	1,0	1,0	0,9	1,0	0,505
	32.4	1,1	1,0	1,0	0,8	1,0	0,498
	32.5	1,1	1,0	1,0	0,8	1,0	0,498
33	33.1	1,3	1,0	1,3	1,4	1,4	0,613
	33.2	1,0	0,8	0,8	0,6	1,0	0,425
	33.3	1,4	1,2	1,1	0,7	1,0	0,568
	33.4	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	33.5	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	33.6	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
34	34.1	1,2	1,1	1,0	1,1	1,1	0,558
	34.2	0,8	0,8	0,6	0,8	1,0	0,405
	34.3	0,8	0,8	0,6	0,8	1,0	0,405
	34.4	1,0	0,8	0,6	0,8	1,0	0,430
	34.5	0,8	0,8	0,6	0,8	1,0	0,405
35	35.1	1,3	0,8	1,4	1,4	1,4	0,583
	35.2	1,3	1,4	1,1	0,8	1,2	0,613
	35.3	1,4	1,8	1,4	1,4	1,4	0,770
	35.4	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	35.5	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	35.6	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	35.7	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
36	36.1	1,4	0,8	1,4	1,4	1,4	0,595
	36.2	1,2	1,8	1,2	1,2	1,2	0,705
37	37.1	0,8	0,6	0,9	0,8	0,8	0,370
	37.2	0,8	0,6	0,6	0,8	1,0	0,370
38	38.1	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,383
	38.2	0,8	0,6	0,6	0,8	1,0	0,370
	38.3	0,8	0,7	0,6	0,7	0,9	0,373
39	39.1	0,8	0,6	1,0	1,2	1,0	0,420
	39.2	0,7	0,6	0,7	0,6	1,0	0,348

Таблиця А.3

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників ЗНЗ Заводського району на KE експерименту

№ респондента / № заступників директорів За- водського району (2007/2008 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально- технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно- творчий (0,15)	Комунікативно- рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
40	40.1	1,2	0,8	1,0	1,3	1,4	0,543
	40.2	1,0	0,8	0,8	0,8	1,0	0,440
	40.3	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	40.4	1,0	0,8	0,9	0,8	1,0	0,445
	40.5	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
	40.6	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425

Продовження таблиці А. 3

	1	2	3	4	5	6	7
41	41.1	1,4	0,8	1,3	1,0	1,2	0,545
	41.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	41.3	1,4	1,2	1,1	0,8	1,0	0,575
	41.4	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
42	42.1	1,0	0,8	1,0	0,7	1,0	0,443
	42.2	0,8	0,6	1,0	0,7	1,0	0,383
	42.3	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
	42.4	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425
43	43.1	0,8	0,6	0,6	0,8	0,8	0,355
	43.2	0,8	0,5	0,8	0,8	0,8	0,348
44	44.1	1,3	1,1	1,0	0,9	1,1	0,555
	44.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	44.3	1,2	0,8	1,0	0,7	1,0	0,468
	44.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
45	45.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	45.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	45.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
46	46.1	1,2	0,4	1,0	0,8	1,2	0,420
	46.2	1,0	1,0	0,8	0,8	0,7	0,453
	46.3	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,460
	46.4	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,460
47	47.1	0,8	0,6	0,9	0,8	0,8	0,370
	47.2	0,8	0,6	0,6	0,8	1,0	0,370
	47.3	0,8	1,2	0,8	0,8	0,8	0,470
	47.4	0,8	0,6	0,6	0,8	1,0	0,370
48	48.1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,615
	48.2	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,475
	48.3	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	48.4	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	48.5	1,2	1,0	1,0	0,8	1,0	0,510
	48.6	0,8	1,0	0,8	0,8	1,0	0,450
	48.7	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
49	49.1	1,2	1,6	1,0	1,1	1,1	0,645
	49.2	0,8	1,0	0,6	0,8	1,0	0,440
	49.3	0,8	1,0	0,6	0,8	1,0	0,440
	49.4	1,0	1,0	0,6	0,8	1,0	0,465
	49.5	0,8	1,0	0,6	0,8	1,0	0,440
50	50.1	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	0,465
	50.2	0,8	0,8	1,0	0,7	1,0	0,418
	50.3	1,1	0,8	1,0	0,8	1,0	0,463
	50.4	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425
51	51.1	1,0	1,0	1,0	0,7	1,0	0,478
	51.2	0,8	1,0	1,0	0,7	1,0	0,453
	51.3	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
52	52.1	1,4	1,2	1,3	1,0	1,2	0,615
	52.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	52.3	1,4	1,2	1,1	0,8	1,0	0,575
53	53.1	1,2	1,3	1,2	1,1	1,2	0,610
	53.2	0,8	1,0	0,6	0,8	1,0	0,440
	53.3	0,8	1,0	0,6	0,8	1,0	0,440
	53.4	1,0	1,0	0,6	0,8	1,0	0,465
54	54.1	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,400
	54.2	0,8	0,6	0,6	0,8	1,0	0,370
55	55.1	1,3	1,0	1,4	1,4	1,4	0,618
	55.2	1,3	1,0	1,1	0,8	1,0	0,528
	55.3	1,4	1,2	1,4	1,0	1,4	0,635
	55.4	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478

Продовження таблиці А. 3

	1	2	3	4	5	6	7
56	56.1	1,6	1,2	1,3	1,4	1,4	0,685
	56.2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,500
	56.3	1,4	1,6	1,8	1,4	1,6	0,770
	56.4	1,0	1,2	1,1	1,0	1,0	0,540
	56.5	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505
	56.6	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505
	56.7	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505
57	57.1	1,1	0,8	1,0	0,8	1,2	0,478
	57.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	57.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	57.4	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
58	58.1	1,2	1,1	1,3	1,4	1,4	0,618
	58.2	1,0	1,0	0,8	0,6	1,0	0,460
	58.3	1,4	1,2	1,1	0,7	1,0	0,568
	58.4	1,0	1,0	0,8	0,7	1,0	0,468
59	20.1	0,8	0,6	1,0	0,9	0,8	0,383
60	60.1	1,0	0,7	0,7	0,8	0,9	0,410
	60.2	1,0	0,6	0,7	0,7	0,8	0,378
	60.3	1,0	0,6	0,7	0,6	0,8	0,370
	60.4	1,0	0,6	0,7	0,6	0,8	0,370
61	61.1	0,8	0,6	1,0	1,2	1,0	0,420
62	62.1	1,0	1,0	1,0	0,7	1,0	0,478
	62.2	0,8	0,6	1,0	0,7	1,0	0,383
	62.3	1,1	0,8	1,0	0,8	1,0	0,463
	62.4	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0	0,425

Таблиця А.4

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників ЗНЗ Корабельного району на КЕЕ

№ респондента / № заступників директорів Корабельного району (2007/2008 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0, 25)	Процесуально-технологічний (0, 35)	Аксіологічний (0, 1)	Мотиваційно-творчий (0, 15)	Комунікативно-рефлексійний (0, 15)		
1	2	3	4	5	6	7	
63	63.1	1,4	1,2	1,3	1,0	1,2	0,615
	63.2	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	63.3	1,4	1,3	1,2	1,0	1,1	0,620
	63.4	1,0	1,0	1,1	0,9	1,0	0,498
64	64.1	1,3	1,2	1,0	1,3	1,2	0,610
	64.2	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,475
	64.3	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	64.4	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	64.5	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	64.6	1,0	1,0	1,1	0,9	1,0	0,498
65	65.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	65.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	65.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	65.4	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	65.5	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
66	66.1	0,8	0,6	1,0	1,2	1,0	0,420
	66.2	0,7	0,6	0,7	0,6	1,0	0,348

Закінчення таблиці А. 4

	1	2	3	4	5	6	7
67	67.1	1,0	0,8	1,0	0,7	1,0	0,443
	67.2	0,8	0,8	1,0	0,7	1,0	0,418
	67.3	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
68	68.1	1,4	1,1	1,0	1,3	1,4	0,620
	68.2	1,0	0,8	0,8	0,8	1,0	0,440
	68.3	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	68.4	1,0	0,8	0,9	0,8	1,0	0,445
	68.5	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,515
69	69.1	0,8	0,6	0,6	0,8	0,8	0,355
	69.2	0,8	0,5	0,8	0,8	0,8	0,348
	69.3	0,8	0,5	0,6	0,8	0,8	0,338
70	70.1	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2	0,618
	70.2	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
	70.3	1,2	0,8	1,0	0,7	1,0	0,468
	70.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
71	71.1	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	71.2	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,418
	71.3	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
	71.4	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,425
72	72.1	1,4	0,8	1,3	1,0	1,4	0,560
	72.2	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	0,508
	72.3	1,4	1,0	1,8	1,1	1,2	0,613
	72.4	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505
	72.5	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505
72.6	1,0	1,1	1,0	1,2	1,0	0,533	
73	73.1	0,8	0,6	0,9	0,8	0,8	0,370
74	74.1	1,2	1,0	1,1	1,1	1,2	0,553
	74.2	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	0,525
	74.3	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,475
	74.4	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	74.5	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	74.6	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
75	75.1	1,4	1,0	1,4	1,4	1,4	0,630
	75.2	1,1	1,4	1,2	1,2	1,2	0,623
	75.3	1,2	1,4	1,0	1,1	1,1	0,610
	75.4	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,513
76	76.1	0,8	0,6	1,0	0,9	0,8	0,383
	76.2	0,7	0,6	0,7	0,6	0,8	0,333
	76.3	0,8	0,6	0,9	0,8	0,8	0,370

Таблиця А.5

**Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної
компетентності керівників експериментальних ЗНЗ на KE експерименту**

№ респондента / № заступників директорів експерименталь- них ЗНЗ (2007/2008н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально- технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно- творчий (0,15)	Комунікативно- рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
77	77.1	1,4	1,2	1,3	1,2	1,3	0,638
	77.2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	0,543
	77.3	1,3	1,2	1,2	1,1	1,3	0,613
	77.4	1,0	1,1	1,0	0,8	1,0	0,503
	77.5	1,0	1,1	1,0	0,8	1,0	0,503
	77.6	1,0	1,1	1,0	0,8	1,0	0,503
78	78.1	1,3	1,2	1,0	1,3	1,4	0,625
	78.2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2	0,618
	78.3	1,0	1,1	0,8	0,8	0,7	0,470
	78.4	0,8	1,1	0,8	0,6	0,6	0,423
	78.5	1,0	1,1	0,8	0,8	0,8	0,478
	78.6	1,1	1,1	0,8	0,8	1,0	0,505
79	79.1	1,4	1,4	1,0	0,9	1,2	0,628
	79.2	1,0	1,1	0,8	0,7	1,0	0,485
80	80.1	1,4	1,2	1,3	1,2	1,2	0,630
	80.2	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	0,525
	80.3	1,0	1,1	0,8	0,8	1,0	0,493
	80.4	1,0	1,1	1,0	0,8	1,0	0,503
81	81.1	1,3	1,0	1,3	1,4	1,4	0,613
	81.2	1,0	1,1	0,8	0,6	1,0	0,478
	81.3	1,4	1,3	1,1	0,9	1,2	0,615
	81.4	1,0	1,1	0,8	0,7	1,0	0,485

Таблиця А.6

**Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної
компетентності керівників ЗНЗ Центрального району на ФЕЕ**

№ респондента / № заступників директорів Цен- трального району (2009/2010 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально- технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно- творчий (0,15)	Комунікативно- рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
1	1.1	1,7	1,6	1,5	1,6	1,7	0,815
	1.2	1,4	1,5	1,4	1,3	1,5	0,718
	1.3	1,3	1,3	1,4	1,2	1,4	0,655
	1.4	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	0,818
	1.5*	1,2	1,2	1,2	1,2	1,4	0,615

Продовження таблиці А. 6

1	2	3	4	5	6	7	
2	2.1	1,5	1,3	1,4	1,3	1,5	0,695
	2.2	1,4	1,4	1,8	1,2	1,3	0,698
	2.3	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	0,685
	2.4	1,2	1,3	1,2	1,3	1,2	0,625
	2.5*	1,3	1,5	1,3	1,2	1,4	0,685
3	3.1	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	0,838
	3.2	1,5	1,4	1,4	1,2	1,2	0,683
	3.3	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	0,818
	3.4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	0,643
	3.5	1,2	1,2	1,1	1,1	1,2	0,588
4	4.1*	1,3	1,2	1,1	1,0	1,2	0,593
	4.2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	0,558
	4.3	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2	0,618
	4.4*	1,2	1,4	1,1	1,0	1,2	0,615
5	5.1	1,3	1,0	1,0	1,0	1,2	0,553
	5.2	1,1	1,2	1,0	1,0	1,2	0,563
	5.3	1,1	1,0	1,0	1,0	1,1	0,520
6	6.1*	1,2	1,1	1,0	1,2	1,2	0,573
	6.2	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1	0,533
	6.3	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,500
	6.4	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,508
	6.5*	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1	0,533
7	7.1	1,4	1,6	1,1	1,2	1,3	0,698
	7.2*	1,2	1,1	1,1	1,0	1,2	0,563
	7.3*	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1	0,525
8	8.1	1,3	1,0	1,2	1,2	1,3	0,585
	8.2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,2	0,550
	8.3	1,2	1,0	1,1	1,0	1,2	0,545
9	9.1	1,3	1,2	1,1	1,2	1,3	0,615
	9.2	1,0	1,2	1,0	1,0	1,0	0,535
	9.3	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,508
10	10.1*	1,2	1,4	1,2	1,2	1,4	0,650
	10.2	1,0	1,1	1,1	1,0	1,2	0,538
	10.3	1,1	1,2	1,1	1,0	1,1	0,560
	10.4	1,1	1,2	1,1	1,1	1,2	0,575
11	11.1*	1,4	1,4	1,3	1,2	1,3	0,673
	11.2	1,0	1,2	1,1	1,1	1,1	0,555
	11.3	1,4	1,3	1,1	1,0	1,2	0,623
	11.4*	1,0	1,1	1,2	1,1	1,2	0,550
12	12.1	1,4	1,2	1,3	1,5	1,5	0,675
	12.2*	1,4	1,4	1,1	1,1	1,3	0,655
	12.3*	1,4	1,3	1,1	1,2	1,3	0,645
	12.4	1,1	1,1	1,0	1,0	1,1	0,538
	12.5	1,1	1,1	1,0	1,0	1,2	0,545
	12.6	1,1	1,2	1,0	1,1	1,2	0,570
	12.7*	1,2	1,2	1,0	1,1	1,2	0,583
13	13.1*	1,5	1,3	1,1	1,4	1,4	0,680
	13.2	1,2	1,2	1,0	1,1	1,3	0,590
	13.3	1,2	1,2	1,1	1,1	1,2	0,588
	13.4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,3	0,620
	13.5	1,2	1,3	1,2	1,2	1,3	0,625
	13.6	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	0,568

Продовження таблиці А. 6

	1	2	3	4	5	6	7
14	14.1*	1,4	1,3	1,2	1,3	1,3	0,658
	14.2	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	0,583
	14.3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,3	0,565
	14.4*	1,3	1,4	1,2	1,2	1,2	0,648
	14.5	1,2	1,4	1,1	1,1	1,2	0,623
	14.6	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1	0,545
15	14.7*	1,2	1,3	1,2	1,1	1,3	0,618
	15.1	1,3	1,2	1,2	1,3	1,3	0,628
	15.2	1,1	1,1	1,0	1,1	1,2	0,553
16	16.1*	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3	0,645
	16.2	1,1	1,3	1,1	1,1	1,2	0,593
	16.3*	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	0,558
	16.4*	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	0,603
17	17.1	1,3	1,3	1,1	1,1	1,3	0,625
	17.2	1,1	1,0	1,0	1,1	1,0	0,520
	17.3	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,513
	17.4	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1	0,533
18	18.1	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	0,583
	18.2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,1	0,520
	18.3	1,1	1,2	1,1	1,0	1,1	0,560
	18.4	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1	0,543
19	19.1	1,5	1,3	1,4	1,5	1,5	0,710
	19.2	1,4	1,8	1,3	1,3	1,3	0,750
	19.3	1,3	1,4	1,2	1,1	1,2	0,640
20	20.1	1,7	1,5	1,5	1,8	1,8	0,820
	20.2	1,5	1,3	1,2	1,2	1,2	0,655
	20.3	1,4	1,2	1,5	1,5	1,6	0,693
	20.4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	0,643

*Нові керівники

Таблиця А. 7

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників ЗНЗ Ленінського району на ФЕЕ

№ респондента / № заступників директорів Ленінського району (2009/2010н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0, 25)	Процесуально-технологічний (0, 35)	Аксіологічний (0, 1)	Мотиваційно-творчий (0, 15)	Комунікативно-рефлексійний (0, 15)		
1	2	3	4	5	6	7	
21	21.1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,513
	21.2	1,4	1,4	1,2	1,3	1,3	0,675
	21.3	1,0	1,2	1,0	0,8	1,0	0,520
	21.4	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,500
22	22.1	1,4	1,1	1,3	1,2	1,2	0,613
	22.2	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,485
	22.3	1,4	1,4	1,1	0,8	1,0	0,610
	22.4	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,505

Продовження таблиці А. 7

1	2	3	4	5	6	7	
23	23.1	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	0,813
	23.2	1,2	1,2	1,2	1,0	1,0	0,570
	23.3	1,6	1,8	1,8	1,6	1,6	0,845
	23.4	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2	0,618
24	24.1	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	0,613
	24.2	1,0	1,2	1,0	0,8	1,0	0,520
	24.3	1,2	1,2	1,0	0,7	1,0	0,538
	24.4	1,0	1,2	1,0	0,8	1,0	0,520
	24.5*	1,2	1,2	1,0	1,0	1,1	0,568
25	25.1*	1,2	0,8	1,0	0,8	1,2	0,490
	25.2	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	25.3	1,2	0,8	1,0	0,6	1,0	0,460
26	26.1*	1,2	1,4	1,0	0,9	1,2	0,603
	26.2	1,1	0,8	0,8	0,7	1,0	0,445
	26.3*	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,513
27	27.1	1,4	1,2	1,3	1,2	1,3	0,638
	27.2	1,2	0,8	0,8	0,8	1,0	0,465
	27.3	1,4	1,2	1,2	1,1	1,1	0,610
	27.4	1,2	1,0	1,0	0,8	1,0	0,510
28	28.1	1,2	1,0	1,0	1,0	1,2	0,540
	28.2	1,2	0,8	0,8	0,8	0,7	0,443
	28.3	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2	0,618
	28.4	1,2	0,8	0,8	0,8	0,8	0,450
29	29.1*	1,3	1,2	1,1	1,3	1,2	0,615
	29.2	1,0	0,8	0,8	1,0	1,0	0,455
	29.3	1,2	1,4	1,2	1,0	1,2	0,620
	29.4	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,450
30	30.1	1,3	0,8	1,0	1,3	1,4	0,555
	30.2	1,2	0,8	0,8	0,8	0,8	0,450
	30.3	1,2	0,8	0,8	0,8	0,7	0,443
	30.4	1,0	1,0	0,8	0,6	0,6	0,430
	30.5	1,2	0,8	0,8	0,8	0,8	0,450
	30.6	1,1	0,8	0,8	0,8	1,0	0,453
31	31.1	1,4	1,2	1,2	1,4	1,4	0,655
	31.2	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,475
	31.3	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	0,813
	31.4	1,0	1,0	0,9	0,8	1,0	0,480
	31.5*	1,0	1,1	0,9	0,9	1,0	0,505
32	32.1	1,3	1,2	1,0	1,2	1,3	0,610
	32.2	1,2	1,0	0,8	0,6	1,0	0,485
	32.3	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	0,813
	32.4	1,2	1,0	1,0	0,8	1,0	0,510
	32.5	1,2	1,0	1,0	0,8	1,0	0,510
33	33.1	1,3	1,0	1,3	1,4	1,4	0,613
	33.2	1,0	0,8	0,8	0,6	1,0	0,425
	33.3	1,4	1,2	1,1	0,7	1,0	0,568
	33.4	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	33.5	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
	33.6	1,0	0,8	0,8	0,7	1,0	0,433
34	34.1	1,3	1,1	1,0	1,1	1,1	0,570
	34.2	1,0	0,8	0,6	0,8	1,0	0,430
	34.3	1,0	0,8	0,6	0,8	1,0	0,430
	34.4	1,0	0,8	0,6	0,8	1,0	0,430
35	35.1	1,3	0,8	1,4	1,4	1,4	0,583

Продовження таблиці А. 7

	1	2	3	4	5	6	7
	35.2	1,3	1,4	1,1	0,8	1,2	0,613
	35.3	1,4	1,8	1,4	1,4	1,4	0,770
	35.4	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	35.5	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	35.6	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
36	35.7	1,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,478
	36.1	1,4	0,8	1,4	1,4	1,4	0,595
	36.2	1,2	1,8	1,2	1,2	1,2	0,705
	36.3*	1,2	1,6	1,2	1,2	1,2	0,670
37	37.1	1,3	1,2	1,0	1,2	1,3	0,610
38	38.1	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,460
	38.2	0,8	1,0	0,6	0,8	1,0	0,440
	38.3	0,8	1,0	0,6	0,7	0,9	0,425
	38.4	0,8	1,0	0,6	0,7	0,9	0,425
39	39.1	1,0	1,0	1,0	1,2	1,0	0,515
	39.2	0,8	0,8	0,8	0,8	1,0	0,415

Таблиця А.8

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників ЗНЗ Заводського району на ФЄЕ

№ респондента / № заступників директорів Заводського району (2009/2010 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально-технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно-творчий (0,15)	Комунікативно-рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
40	40.1	1,3	1,3	1,2	1,5	1,6	0,683
	40.2	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	0,610
	40.3	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,615
	40.4	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	0,550
	40.5	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	0,610
41	41.1	1,4	1,3	1,2	1,3	1,4	0,665
	41.2	1,2	1,2	1,1	1,3	1,4	0,618
	41.3	1,4	1,3	1,2	1,3	1,3	0,658
	41.4	1,2	1,2	1,1	1,4	1,4	0,625
42	42.1	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	0,610
	42.2	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	0,553
	42.3	1,3	1,3	1,1	1,2	1,2	0,625
43	43.1	1,1	1,1	1,0	1,2	1,2	0,560
	43.2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,500
44	44.1*	1,6	1,6	1,4	1,6	1,7	0,798
	44.2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,4	0,633
	44.3*	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	0,813
	44.4	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	0,633
	44.5	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,615
45	44.6	1,2	1,1	1,2	1,3	1,3	0,598
	45.1*	1,3	1,3	1,2	1,4	1,4	0,660
	45.2	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	0,610
	45.3	1,1	1,1	1,0	1,2	1,2	0,560

Продовження таблиці А.8

1	2	3	4	5	6	7	
46	46.1	1,2	1,0	1,1	1,2	1,4	0,575
	46.2	1,1	1,1	1,0	1,2	1,3	0,568
	46.3	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	0,565
	46.4	1,1	1,0	1,1	1,2	1,2	0,548
47	47.1	1,2	1,0	1,0	1,2	1,3	0,563
	47.2	1,1	1,0	1,0	1,2	1,2	0,543
	47.3	1,2	1,4	1,0	1,1	1,3	0,625
48	47.4	1,1	1,0	1,0	1,2	1,2	0,543
	48.1	1,4	1,3	1,3	1,6	1,6	0,708
	48.2	1,1	1,4	1,1	1,4	1,4	0,648
	48.3	1,1	1,3	1,1	1,4	1,4	0,630
	48.4	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	0,595
	48.5	1,2	1,3	1,3	1,2	1,4	0,638
	48.6	1,2	1,3	1,0	1,2	1,4	0,623
49	48.7	1,1	1,3	1,1	1,2	1,5	0,623
	49.1*	1,4	1,3	1,6	1,6	1,6	0,723
	49.2	1,1	1,2	1,1	1,1	1,3	0,583
	49.3*	1,3	1,3	1,3	1,2	1,4	0,650
	49.4	1,1	1,2	1,1	1,0	1,2	0,568
50	50.1	1,2	1,3	1,3	1,1	1,4	0,630
	50.2	1,0	1,0	1,1	1,0	1,2	0,520
	50.3	1,2	1,3	1,2	1,1	1,4	0,625
	50.4	1,1	1,2	1,0	1,1	1,4	0,585
51	51.1	1,3	1,4	1,4	1,1	1,5	0,673
	51.2	1,1	1,2	1,1	1,0	1,3	0,575
	51.3	1,1	1,2	1,2	1,0	1,4	0,588
52	52.1	1,5	1,4	1,3	1,2	1,4	0,693
	52.2	1,2	1,3	1,3	1,1	1,3	0,623
	52.3	1,4	1,3	1,2	1,2	1,4	0,658
	52.4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	0,613
	52.5	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	0,583
	52.6	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	0,583
53	53.1	1,4	1,4	1,5	1,4	1,5	0,713
	53.2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,4	0,615
	53.3	1,1	1,2	1,0	1,1	1,4	0,585
	53.4	1,1	1,1	1,1	1,1	1,3	0,565
54	54.1	1,4	1,4	1,5	1,4	1,5	0,713
	54.2	1,3	1,4	1,4	1,1	1,5	0,673
	54.3	1,1	1,2	1,1	1,0	1,3	0,575
	54.4	1,1	1,2	1,2	1,0	1,4	0,588
	54.5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	0,750
55	55.1	1,7	1,5	1,6	1,6	1,8	0,810
	55.2	1,3	1,3	1,3	1,2	1,4	0,650
	55.3	1,4	1,3	1,4	1,2	1,5	0,675
	55.4	1,4	1,2	1,2	1,1	1,4	0,633
	55.5	1,4	1,2	1,2	1,1	1,4	0,633
56	56.1	1,6	1,6	1,5	1,7	1,7	0,810
	56.2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,4	0,633
	56.3	1,4	1,6	1,8	1,4	1,6	0,770
	56.4	1,2	1,3	1,3	1,1	1,4	0,630
	56.5	1,1	1,2	1,2	1,1	1,3	0,588
57	57.1	0,8	0,6	1,0	1,2	1,0	0,420
	57.2	0,8	0,8	0,8	0,8	1,0	0,415
58	58.1	1,5	1,5	1,6	1,7	1,7	0,785
	58.2	1,2	1,4	1,3	1,1	1,3	0,640
	58.3	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	0,813
	58.4	1,1	1,1	1,3	1,0	1,3	0,568

Продовження таблиці А.8

	1	2	3	4	5	6	7
59	59.1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	0,528
60	60.1	1,0	1,2	1,1	1,2	1,2	0,570
	60.2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,508
	60.3	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,508
	60.4	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,508
	60.5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,508
61	61.1	1,1	1,0	1,1	1,2	1,2	0,548
62	62.1	1,4	1,4	1,3	1,2	1,4	0,680
	62.2	1,1	1,0	1,2	1,0	1,2	0,538
	62.3	1,3	1,2	1,2	1,3	1,2	0,620
	62.4	1,0	1,0	1,1	1,0	1,2	0,520

Таблиця А.9

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників ЗНЗ Корабельного району на ФЄЕ

№ респондента / № заступників директорів (2009/2010 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально-технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно-творчий (0,15)	Комунікативно-рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
63	63.1	1,4	1,3	1,3	1,2	1,3	0,655
	63.2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1	0,543
	63.3	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	0,665
	63.4	1,1	1,2	1,2	1,1	1,1	0,573
64	64.1	1,6	1,4	1,4	1,5	1,6	0,748
	64.2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,3	0,625
	64.3	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,615
	64.4	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	0,623
	64.5	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	0,633
65	65.1	1,3	1,2	1,1	1,3	1,3	0,623
	65.2	1,1	1,2	1,1	1,2	1,1	0,575
	65.3	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	0,568
	65.4	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	0,530
66	66.1	1,3	1,2	1,0	1,3	1,3	0,618
	66.2	1,1	1,2	1,0	1,0	1,2	0,563
67	67.1	1,2	1,3	1,1	1,2	1,3	0,620
	67.2	1,1	1,2	1,1	1,1	1,2	0,575
	67.3	1,4	1,2	1,2	1,4	1,5	0,663
	67.4	1,3	1,2	1,2	1,4	1,5	0,650
68	68.1	1,4	1,2	1,2	1,4	1,5	0,663
	68.2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,615
	68.3	1,1	1,2	1,1	1,2	1,3	0,590
	68.4	1,1	1,1	1,1	1,3	1,3	0,580
	68.5	1,1	1,3	1,1	1,3	1,3	0,615
69	69.1	1,1	1,2	1,1	1,4	1,4	0,613
	69.2	1,1	1,2	1,0	1,1	1,1	0,563
	69.3	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1	0,533
	69.4	1,0	1,2	1,1	1,1	1,1	0,555
	69.5	1,0	1,2	1,0	1,1	1,1	0,550

Закінчення таблиці А.9

1	2	3	4	5	6	7	
70	70.1	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5	0,745
	70.2	1,2	1,3	1,1	1,3	1,3	0,628
	70.3	1,2	1,2	1,1	1,3	1,4	0,618
	70.4	1,1	1,4	1,2	1,4	1,4	0,653
71	71.1	1,3	1,2	1,2	1,4	1,5	0,650
	71.2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	0,565
	71.3	1,5	1,3	1,3	1,4	1,5	0,698
72	72.1	1,5	1,3	1,3	1,4	1,6	0,705
	72.2	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4	0,630
	72.3	1,6	1,6	1,8	1,6	1,6	0,810
	72.4	1,3	1,4	1,3	1,5	1,5	0,698
73	73.1*	1,0	1,0	1,0	1,2	1,2	0,530
	73.2	1,0	1,1	1,0	1,2	1,2	0,548
74	74.1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,615
	74.2	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	0,610
	74.3	1,1	1,1	1,0	1,1	1,2	0,553
	74.4	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	0,550
	74.5	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	0,565
75	75.1	1,7	1,6	1,5	1,6	1,7	0,811
	75.2	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4	0,675
	75.3	1,3	1,4	1,2	1,3	1,3	0,663
76	75.4	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	0,610
	76.1	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1	0,533
	76.2	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1	0,533

Таблиця А.10

Показники значень компонентів і коефіцієнта інформаційної компетентності керівників експериментальних ЗНЗ району на ФЕЕ

№ респондента / № заступників директорів експериментальних ЗНЗ (2009/2010 н.р.)	Фактори (компоненти та їхня значущість)					Σ	
	Когнітивний (0,25)	Процесуально-технологічний (0,35)	Аксіологічний (0,1)	Мотиваційно-творчий (0,15)	Комунікативно-рефлексійний (0,15)		
1	2	3	4	5	6	7	
77	77.1	1,6	1,6	1,7	1,6	1,7	0,813
	77.2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	0,650
	77.3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	0,700
	77.4	1,2	1,3	1,3	1,2	1,3	0,630
	77.5	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	0,638
	77.6	1,2	1,3	1,1	1,3	1,4	0,635
78	78.1	1,7	1,6	1,4	1,4	1,6	0,788
	78.2	1,3	1,4	1,3	1,5	1,5	0,698
	78.3	1,2	1,4	1,3	1,3	1,4	0,663
	78.4	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	0,630
	78.5	1,2	1,3	1,2	1,3	1,4	0,640
	78.6	1,3	1,3	1,1	1,4	1,5	0,663
79	78.7	1,3	1,3	1,2	1,4	1,4	0,660
	79.1	1,6	1,6	1,3	1,4	1,6	0,770
	79.2	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4	0,630

Закінчення таблиці А. 10

	1	2	3	4	5	6	7
80	80.1	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	0,813
	80.2	1,3	1,2	1,2	1,4	1,4	0,643
	80.3	1,2	1,2	1,1	1,3	1,4	0,618
	80.4	1,2	1,3	1,1	1,4	1,5	0,650
81	81.1	1,6	1,6	1,5	1,7	1,7	0,810
	81.2	1,3	1,3	1,1	1,3	1,3	0,640
	81.3	1,5	1,4	1,2	1,5	1,5	0,718
	81.4	1,3	1,3	1,1	1,4	1,4	0,655

Наукове видання

Калініна Людмила Миколаївна

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ
АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ**

Монографія

Редактор Бартош С. В.
Верстка Мірончик Ю. П.
Обкладинка Резніков П. В.

Підписано до друку Формат 60х90 1/16
Гарнітура Ньютон. Друк. офс. Папір офс.
Ум. друк. арк. 10,0
Наклад 300 пр.

**ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ.
ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО.**

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Артема, 52-а, корп.2;
тел./факс: (044) 484-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №3563 від 28.08.2009 р.